SACRARVM CERIMONIARVM,

SIVE RITVVM ECCLESIASTICORVM SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE

LIBRI TRES.

Post omnes omnium editiones Summa denuo vigilantia recogniti.

Vniuersis Ecclesiasticis, Non tam iucundi q. utiles & necessarii.

OVES

PASCE MEAS.

ROMAE

TYPIS VALERII DORICI. M.D. LX

CVM PRIVILEGIO.

SANCTISSIMO D. NOSTRO DOMINO LEONI X. PONT. MAX. CHRIST. MARCEL. ELECTVS ARCHIEPISCOPVS CORCIREN.

FOELICITATEM.

VETVSTISSSIMAM SACRAR. CERIMONIAR. *Obseruationem Beatiss. Pater, & una cum ipsa Religione ortam esse conspicuum est. Velut enim hæc mortalibus semper optima, ac summopere necessaria extitit, utpote: qua Deos immortales suspicerent, admirarentur, & colerent, ita sine debito Cerimoniarum ornatu inculta est, informis, ac omni pulchritudine uacua. Placet recognitio Principi. Beneuolentia placet. At multo magis gratum obsequium, si & gestuum ueneratione, & compositione uerborum, & munerum blandimentis afficiatur. Sedet in sublimi solio Rex omnium optimus, circunstant Diuinæ mentes, quæ certatim se illi gratas reddunt, diuersis agitationibus Cæli mouentur. Coeunt partim, partim dissentiunt Elementa. Quod suum est agunt alia, & pro temporis uarietate mutantur. Summa deniq; consensione, disparibus tamen officiis, sibi ipsi consonat, suoq; principio obsequitur uniuersum. Quare mortales quoq;, quos cum Diis mercaturam quandam exercere Plato commemorat, Et præcipue nos, qui supremi illius splendoris facti sumus diuina uoluntate participes, candidissimæ Pietati, purissimisq; Sacrificiis, delectum cerimoniarum iniunximus. Quem pia hæc editio tuo dicata nomini continet, Quæ post tot annos sub tanto Principe in lucem prodiisse se lætatur. Vbi non Delphica Oracula, neq; Thamiræ, aut Orphei Hymnos, quibus se adeo iactauit Græcia, non Sybillinos affatus, aut uanam Hebræorum superstitionem, non mutabilem Chaldeorum ignem, neq; Aegyptiorum Serapim, aut Persarum Solem inuenies, Sed Diuini Numinis deductionem, preces castissimas, Cælestis Patriæ speciem, Sacratissimos ritus, Archana præfigurata misteria. Quid enim aliud Pontificum electio, Conciliorum norma, Diuorum adscriptio, Cardinalium allectio, Pontificalis pompa, admissio Principum, aliiq; sacrorum usus, quam in unum totius uniuersi Principem summum consensum, Dei prouidentiam, potestatem, splendorem, Imperium, liberalitatem ostendunt? Nobis certe hoc in Diogenis fano constitutis melius, quam per has Cerimonias, Quibus adeo celebratur Roma, tuaq; authoritas colitur, Diuina omnia illucere non possent. Hanc itaq; lucubrationem accipe Sacratissime Pontifex, Quæ tantis auspiciis sub tuo Augustissimo Principatu in uulgari promeruit. Hanc inquam accipe, lætoq; animo amplectere, quod tam pro sui ipsius Dignitate, quam pro tui Amplitudine gratissima quidem omnibus futura sit; Et plurimum iocunditatis perpetuis temporibus allatura.*

RVBRICAE ET TITVLI PRIMI LIBRI SACRARVM CERIMONIARVM.

S. R. ECCLESIAE.

TITVLVS I.

De electione Romani Pontificis, vbi fieri debeat electio. Folio. 1
Descriptio loci, & Romani Conclauis. 1
Vbi conueniunt Cardinales vacante Sede. 1
De vltima porta Conclauis, ac eius clauibus 2
Quae liceat Cardinales tractare in Conclaui praeter electionem. 2
Quae curanda, si extra vrbem electio habenda esset. 2
Quae in Conclaui conuehenda. 2
Ordo eligendi Pontificis, & ratio. 2
De potestate electionis tradita sacro Cardinalium collegio, & quibusdam in ea seruandis. 3
Gregorii Decimi statutum de electione. 3
De Clementis Quinti declaratione, & additione. 3
De Clementis Sexti limitatione. 3
Exhortatio, vt reuideantur maiorum decreta super electione. 4
De Missa Spiritus sancti, & sermone. 4
De introitu in Conclaui. 4
Quae agenda a Dominis Cardinalibus antequam ad Conclaue proficiscantur. 4
De iuramento exigendo a custodibus. 4
De exhortatione Prioris Episcoporum Cardinalium ad Collegium. 5
De claudendo Conclaui, & his, qui in eo remanent. 5
De Sacrista, qui celebrat in communi coram Patribus. 5
Quomodo intromittuntur cibaria. 5
Qui cibi ministrentur, & quod vnus de alterius ferculo non vescatur. 5
De Cortinis & habitu Cardinalium. 5
De modestia seruanda in Conclaui. 5
De statutis per futurum Pontificem seruandis. 5
Quae seruanda, ne electio possit impugnari. 6
In quo casu electus, & eius adhaerentes sunt excommunicati. 6
De Missis in Conclaui celebrandis. 6
De primo tractatu electionis per viam Spiritus sancti. 6
De electione per viam compromissi. 6
De electione per viam scrutinii. 7
De Accessu, & quomodo fiat. 7
De conclusione electionis, & nominis mutatione. 7
Publicatio noui Pontificis. 7
De indumentis electi, & prima veneratione a Cardinalibus. 8
Descensus noui electi ad Ecclesiam sancti Petri. 8
De electo extra Collegium. 8
Quid agendum ante coronationem a nouo electo. 8

TITVLVS. II.

De ordinatione & cõsecratione noui Pontificis: & primo de promotione electi ad sacros ordines, si illis careret, & primo ad subdiaconatum. 8
De promotione ad Diaconatum. 9
De electi ordinatione in Presbyterum. 9
si electus haberet ordinem. 10
Consecratio electi in Episcopum sine benedictione & coronatione. 10
Quomodo consecretur in Episcopum. 10
De benedictione Annuli. 12
Consecratio, benedictio, & coronatio simul Romani Pontificis. 12
Quae seruantur in coronatione etiam sine consecratione Episcopali. 12
Vbi Pontifex electus recipit ad osculum pedis Canonicos & Capitulum basilicae sancti Petri. 13
Quando, & qui accipiunt paramenta, & de colore. 13
Ad quos spectat consecratio Romani Pontificis. 14
De benedictione electi Pontificis iam consecrati Episcopi. 15
De laudibus faciendis Pontifici ante Epistolam. 15
De coronatione Papae supra gradus Ecclesiae. 15
Ordo processionis ad Lateranum. 16
Vbi & quando Marescallus siue Soldanus Curiae proiiciat pecunias super populum. 17
De Iudaeis & lege. 17
Quae fiunt apud Ecclesiam Lateranensem, & primo de Sede stercoraria ante portam Ecclesiae. 17
De laudibus, quae Pontifici in Aula Concilii fiunt. 18
De duabus sedibus perforatis apud Cappellam sancti Siluestri. 18

TITVLVS. III.

De conuiuio solenni Pontificis cum Cardinalibus, & Prælatis. 18
De præparatione Aulæ, sedium & mensarum. 18
De Imperatore & Rege si sunt in conuiuio. 19
De habitu Pontificis, & Prælatorum. 19
De prima lotione manuum Pontificis, & ordine sedendi in mensa. 19
De quatuor Patriarchis. 19
De benedictione mensæ. 20
De ordine & modo portandi fercula. 20
De proba, cui, & quo modo. 20
De secũda Lotione & gratiarũ actione. 20
Quando fit conuiuiũ sine paramentis. 20

TITVLVS. IIII.

Quæ mutantur, si coronatio Pontificis fit extra vrbem. 20

TITVLVS. V.

De aduentu, & coronatione electi in Imperatorem Romanorum: & primo de approbatione electionis & personæ. 21
Quod veniente Imperatore mittantur Legati Apostolici. 21
De iuramento præstando per Imperatorem. 21
Ingressus Cæsaris in vrbem, & ordo obuiandi, & de statione extra vrbem. 21
Iuramentum, quod Cæsar præstat Romanis. 21
Ordo intrandi in vrbem. 22
Quomodo Papa excipit Imperatorem ad osculum pedum supra gradus. 22
Quæ ante coronationẽ curari debeant. 22
De cerimoniis in die coronationis seruandis. 22
Iuramentum, quod Cæsar præstat in die coronationis. 23
Processio Pontificis, & Cæsaris per Vrbem. 26
Profectio Imperatoris ad Lateranum, & quæ ibi fiant. 27
De coronatione Imperatoris absente Papa. 27
Protestatio quæ fieri debet Imperatori. 28
De coronatione Imperatricis sine Imperatore. 28
De pluralitate coronatum. 29

TITVLVS. VI.

De canonizatione vnius sancti: & primo de inquisitione, & cõmissione causæ. 30
De commissione tribus Cardinalibus, & prima diffinitione. 30
De publico Consistorio, propositione ad uocati, & Pontificis responso. 30
Antiqua consuetudo Prælatorum petentiũ canonizationem. 30
Consistorium secretum cum Prælatis Curiæ. 30
De præparatione suggesti, & aliarum rerum pro canonizatione. 30
De præparatione ceræ. 31
De his, quæ fiũt in die canonizationis. 31
De protestatione, & pronunciatione Pontificis. 31
Forma protestationis. 31
Pronunciatio Pontificis. 31

TITVLVS. VII.

De pluribus benedictionibus. Ordo seruãdus in creatione noui Ducis a Paulo secundo institutus. 32
Ordo benedicendi nouum Militem. 32
De iuramento & aliis in creatione Ducis. 33
Quæ seruantur in Duce minoris potentiæ. 34
Ordo seruandus in benedictione & inuestitura noui almæ Vrbis præfecti a Sixto Quarto institutus. 34
De benedictione Rosæ, quæ fit Dominica, Lætare Hierusalem, & eius traditione. 34
De ense in nocte Natiuitatis Domini dando & benedicendo. 35
De benedictione & traditione Vexilli bellici. 36
De consecratione Agnus Dei. 36

TITVLVS. VIII.

De creatione nouorum Cardinalium. 38
De primo Consistorio, an sint creãdi Cardinales, & quot. 38
De secundo Consistorio, & forma pronunciandi Cardinales. 38
Infirmorum vota exquirenda per duos Cardinales. 38
Quod nouiter creati non sunt publice visitandi antequam Cappellum acceperint, & visitauerint. 39
De Consistorio publico, in quo publicantur Cardinales noui, & datur galerus præsentibus. 39
De receptione nouorum Cardinalium ad osculum pacis, & traditione galeri. 39
De noui Cardinalis deductione. 40

De modo visitandi. 40
De modo & forma claudendi, & aperiendi os noui Cardinalis. 40
Forma aperiendi os. 41
De dandis titulis, & annulis nouis Cardinalibus. 41
Quod noui Cardinales non vtuntur annulis antequam habeant titulum. 41
Dispensatio quod retineant beneficia. 41
Galerus regulariter non mittitur absentibus. 41
Quæ seruantur cum mittitur galerus extra curiam. 41
De creatione Episcopi Cardinalis: & quod Cardinalis, de quo aliquid tractatur, exit Consistorio. 42
De creatiōe Legati Apostolici de latere. 42
De habitu Pontificis in pronunciatione. 43
De ordine Cardinalium ad sacros ordines. 43
Quod apud altare sancti Petri solus Papa consecratur. 43
De nouo Cardinali veniente ad curiam sine galero. 43
De nouo Cardinali, vel Legato redeunte vacante Sede. 44

TITVLVS. IX.

De consistorio publico, ac loco, & ordine Consistorii. 44
De habitu, & locis in publico Consistorio.
De Consistorio secreto. 45

TITVLVS. X.

De prouisione Ecclesiarum. 45
Pronunciandi Abbatis forma. 45
De habitu, & prima visitatione Prælatorum, & iuramento. 46
Qui appellantur electi. 46
De pallio, & quomodo traditur. 46

TITVLVS. XI.

De publicationibus solennibus, & primo de publicatione pacis. 47
De publicatione fœderis initi pro defensione Ecclesiæ, & conseruatione pacis. 48

TITVLVS. XII.

Ordo quomodo Papa equitat in Pontificalibus. 48
Ordo cum Papa equitat ad aliquam Ecclesiam religionis gratia, siue ad alium locum, & non in Pontificalibus. 49
Quando Cardinales debent præcedere Pontificem, & quando sequi. 49
De itinerarione Papæ quādo ad alias vrbes, siue alia loca vult se transferre. 49
Ordo intrandi aliquam vrbem in Pontificalibus. 50
Quid agendum, si cum Papa adesset vnus Diaconus tantum cum vno Episcopo, vel presbytero Cardinali. 51

TITVLVS. XIII.

De receptione Principum, & primo de receptione Imperatoris venientis ad vrbē peregrinationis causa. 51
De receptione Regis venientis ad vrbē. 52
De receptione Reginæ. 54
De receptione primogeniti Regis. 54
De receptione alicuius Principis Electoris Imperii, siue alterius maximi Principis. 54
De receptione Principis non ita clari. 55
De Principe Electore Prælato. 55
De receptione Oratorum, siue Legatorum Regum, & Principum, seu rerum publicarum. 55

TITVLVS. XIIII.

De Concilio Generali. 56
De loco & sedibus Concilii. 56
Qui habent vocem deliberatiuam in Conciliis. 57
De diuersis officialibus Concilii. 57
Ordo sedendi in Conciliis. 57
Ordo rerum gerendarum in Conciliis. 58
De Cōstanciensi, & Basileensi Conciliis. 58
De generali congregatione in Conciliis. 58
De publica sessione, & sacris precibus. 58

TITVLVS. XV.

De morte & exequiis Reuerendissimorum Cardinalium. 59
De officio absolutionis circa castrum doloris. 61
De ægrotatione, morte, & exequiis Romani Pontificis. 63
De significatione mortis eius per Collegiū, & de stilo scribendi. 64
De bullis plumbatorum per Vicecancellarium frangendis. 64
Officium Missæ Apostolica Sede vacante. Introitus. 64
Oratio. 64
Lectio Epistolæ Beati Pauli Apostoli ad Hebræos. 64

INDEX SACRARVM LIBRI SECVNDI.

TITVLVS. I.

DE PRIMA Dominica aduentus domini. 65
Ordo seruãdus quando cãtatur missa ordinaria, coram Papa per prælatum. 65
De prima dominica aduentus Papa absente. 68
De missa Papali in dominica aduentus. 69
De secunda dominica aduentus. 69
De tertia dominica aduentus. 69
De quarta dominica aduentus. 70
De vigilia Natiuitatis Christi. 70
De vesperis vigiliæ Natiuitatis Christi Põtifice in crastinum celebraturo. 70
De publica compotatione siue collatione, potus in Aula a priscis vocitatus. 71
De matutinis noctis Natiuitatis Christi Papa præsente. 72
De ordine cantantium lectiones. 74
De laudibus & Missa in Aurora. 74
De Missa maiori Papa personaliter celebrante. 74
De traditione Ensis, & Pilei, cuius benedictionẽ require supra in prima parte. 80
De vesperis in vigilia Natiuitatis Christi. Papa in crastinum non celebraturo. 80
De Missa in die Natiuitatis Christi, Papa præsente non celebrante. 81
De vesperis vigiliæ Natiuitatis Christi Papa absente. 82
De Matutinis Natiuitatis Christi Papa absente. 82
De prima Missa Natiuitatis Christi Papa absente. 82
Si Papa in nocte Natiuitatis personaliter celebrat. 82
De laudibus, & secunda Missa, Papa absente. 82
De tertia Missa in die Natiuitatis Christi, Papa absente. 82
De die sancti Stephani. 83
De festo sancti Ioannis Euangelistæ. 83
De vigilia Circuncisionis, & eius festo. 83
De vigilia Epiphaniæ Domini. 83
De festo Purificationis Beatæ Mariæ Virginis. 83
De festo Purificationis Beatæ Mariæ Virginis, Pontifice absente. 85
Ordo distribuendi candelas. 86
De die Cinerum. 86
De officio diei Cinerum, Papa absente. 86
Si Papa in die Cinerum celebrabit. 86
De prima Dominica Quadragesimæ. 88
De secunda Dominica Quadragesimæ. 88
De tertia Dominica Quadragesimæ. 88
De quarta Dominica Quadragesimæ, quæ dicitur lætare, siue Rosa. 88
De quinta Dominica Quadragesimæ. 88
De sexta Dominica Quadragesimæ in palmis, Papa præsente. 89
De officio Dominicæ Palmarum, Papa celebrante. 90
De officio Dominicæ palmarum, Papa absente. 92
De Matutinis tenebrarum quartæ feriæ maioris hebdomadæ, Papa præsente. 91
De Matutinis quartæ feriæ maioris hebdomadæ, Papa absente. 92
De quinta feria maioris hebdomadæ, quæ Cœna Domini dicit, Papa præsente. 92
De processionibus, quæ fiunt per Papã. 92
De mandato faciendo. 93
De officio in Cœna Domini, Papa celebrante. 94
De officio die Iouis sanctæ, Papa absente. 94
De lotione pedum tresdecim pauperum Papa absente. 94
Quando Papa processionibus tantum interesse volet, & publicam Indulgentiã populo dare. 95
De sexta feria maioris hebdomadæ Papa præsente. 95
De Matutinis tenebrarum quintæ, & sextæ feriæ maioris hebdomadæ. 97
De indulgentia danda populo. 97
De officio diei Veneris, Papa celebrãte. 97
Quod Papa hac die non sedet in sede in Camera. 99
De officio Veneris Sãcti, Papa absente. 99
De Sabbato Sancto, Papa præsente. 100
De habitu Papæ. 100
De Sabbato Sancto Papa absente. 100
De Sabbato Sancto, Papa celebrante. 100

TITVLVS. II.

De festo Resurrectionis Domini Papa celebrante. 103
De communione Imperatoris, aut Regis. 104
De festo Paschatis, Papa nõ celebrante. 104
De secunda feria post Pascha. 104
De tertia feria post Pascha. 104
De Sabbato in albis cum dantur Agnus Dei. 104
De eodem die, quando non sunt distribuendi Agnus Dei. 105
De festo Annunciationis Beatæ Mariæ Virginis, & Vesperis Papalibus in Quadragesima. 105

De festo sancti Marci. 105
De vigilia & festo Ascensionis Domini. 106
De vigilia Pentecostes, & mutatione capparum. 106
De die Pentecostes. 106
De vigilia & festo sanctiss. Trinitatis. 106
De vigilia Corporis Christi. 106
De festo Corporis Christi, Papa pñte. 106
De pcessione huius diei Papa absente. 107
De festo visitationis Beatæ Mariæ Virginis. 108
De vigilia & festo Assumptionis Beatæ Mariæ Virginis. 108
De vigilia & festo Natiuitatis Beatæ Mariæ Virginis. 108
De vigilia & festo omnium Sanctorum. 108
In vesperis & matutinis defunctorum & mortuorum. 109
De commemoratione animarum Papa absente. 109
Quando Pontifex nollet absoluere. 110
De commemoratione omnium fidelium defunctorum Papa absente. 110
De vigilia, & festo Dedicationis Basilicæ Saluatoris. 110
De vigilia, & festo Dedicationis Basilicæ Principis Apostolorum. 110
De Anniuersario Pontificis proxime defuncti. 110
De Anniuersario Assumptionis summi Pontificis. 111
De Anniuersario Coronationis summi Pontificis. 111
De Anniuersario Generali omnium summorum Pontificum, & Cardinalium Sanctæ Romanæ Ecclesiæ defunctorum. 111
De Missa, quæ pro animabus Imperatoris, Cardinalium, & Regum nouiter defunctorum in Cappella dici consueuit. 111
Oratio pro Imperatore defuncto. 111
Oratio pro Episcopo Cardinali defuncto. 111
Oratio pro Rege defuncto. 112
Oratio pro Presbytero Cardinale defuncto. 112
Oratio pro Diacono Cardinale defuncto. 112

LIBRI TERTII.

TITVLVS. I.

DE REVERENTIIS, & primo de Reuerentia Altaris. 113
Quod Romanus Pontifex nemini reuerentiam facit. 113
De reuerentiis, quę Romano Pontifici exhibentur. 113
De solenni reuerentia Cardinalium, quomodo, & quando fiat. 113
De reuerentia Cardinalium ordinaria erga Pontificem. 114
De reuerentia Cardinalium inter se. 114
Quando assurgunt Cardinales & Prælati in Cappella. 114
De reuerentia Cardinalis quando venit officio iam incohacto. 114
De reuerentia erga Cardinales. 114
De reuerentiis, quæ fiunt Cardinali diuina celebranti. 114
De Bulla pro celebrando super altare sancti Petri. 115
De reuerentiis, quæ priuatim fiunt Cardinalibus. 115
De reuerentia Episcoporum erga Cardinales. 115
De reuerentia quæ fit Episcopo celebranti. 115

TITVLVS. II.

De ordine sedendi in Cappella Papæ. 115
De illis qui stant. 117
De seruientibus armorum. 117
De clericis Cerimoniarum. 117
De Cardinale assistente Pontifici in diuinis. 117
Quando Episcopus Cardinalis assistit Papæ celebranti, & de diebus processionum. 118
Quando presbyter Cardinalis assistit Papæ celebranti. 118
De assistentia in vesperis cum paramentis. 118
De assistentia in Missa cum paramentis. 118
De assistentia Cardinalis sine paramentis in vesperis. 119
De assistentia in Missa sine paramentis. 119
Quomodo Cardinalis assistens seruit in sua assistentia. 120
Quod Papæ debent osculari manus cum aliquid traditur, siue ab eo accipitur. 120

De assistentia Diaconorum Cardinalium & quomodo Papa paratur in Camera ordinarie. 120
De officio Cardinalis Diaconi Euangelium lecturi. 121
De supplendis vicibus Cardinalium in assistentia Papæ deficientium. 124
De officio assistentium non Cardinalium S. D.N. Papæ. 124
De officio Sacristæ. 125
De officio Prothonotariorum. 125
De seruitio Subdiaconi Apostolici. 125
De Auditoribus. 126
De Magistro Sacri Palatii. 126
De Clericis Cameræ. 126
De Acoluthis. 126
De Cubiculariis secretis, & aliis. 126
De Secretariis, & Aduocatis. 127

TITVLVS. III.

De habitu omnium tam celebrante Pontifice quam non celebrante. 127
Vbi, & quando capiuntur paramenta. 127
De habitu Prothonotariorum, Auditoris contradictarum, & correctoris literarũ Apostolicarum. 127
De habitu Papæ. 127
De habitu Cardinalium. 128
De habitu Prælatorum. 128
De habitu Cardinalium, & Prælatorum religiosorum. 128
De habitu sermonem habituri. 128
De circulis Cardinalium qui fiunt ante Papam. 128

TITVLVS. IIII.

De habentibus sermonẽ in Cappella Papę, & primo de Papa. 129
De Cardinalibus. 129
Quod Diaconi non orant. 129
De Prælatis. 129
De aliis orantibus. 129
De seruandis ab Oratore. 129
De Indulgentiis. 129

TITVLVS. X.

De quibusdam extraordinariis, & regulis generalibus: & primo de Auditore & Correctore. 129
De incensatione altaris, & aliorum ordinarie. 129
Quomodo incensatur Imperator. 130
De ordine dandi pacem inter Missarum solennia. 131
Quando Papa lauat manus ante Missarum solennia, & actibus. 131
De Luminaribus in Cappella Papæ & sacris imaginibus super altare. 132
De ministris celebrantium. 132
De Euangelio & Epistola græce legendis. 132
De genuflexionibus in Cappella. 132
De Mitris, & Thiara cum triplici corona, quibus Papa vtitur. 133
De processionibus generalibus. 133
Quibus diebus vocantur Cardinales ad Cappellam Papę, & quibus fit sermo, vel nõ fit: Et quãdo fiunt vespere, aut processio. 133
Dies in quibus nostro tempore Papa aut Cardinales celebrant. 134
Quibus diebus Pontifices Romani consueuerunt a Consistorio secre to cessare. 135

FINIS.

SACRARVM CERIMONIARVM S. ROMANAE ECLESIAE

LIBER PRIMVS.

De electione Romani Pontificis. Vbi fieri debeat electio Titulus primus.

SACRAS Apostolicæ Sedis, Romaniq; presulis Cerimonias ritus, & obseruantias quibus Snmmi Pōtifices uti cōsueuerunt collecturi, congruū arbitramnr ab ipsa Romani Antistis electione inchoare, Si prius locum, in quo electio ipsa celebranda est, descripserimus. Et quāuis Romani Pontificis electio, ubicunq; Pontifex decesserit, secundum Gregorii decimi, Clementis quinti decreta & ordinationes, celebrari debeat, tamē qnia frequenter Romæ, ubi pontifex plerunq; residet & audientia causarum Pontifice itinerāte relinqui consueuit, & in palatio apostolico apud Sanctū Petrum haberi solet, ut pote in peculiari, & propria sede, locum conclauis. (Ita enim hodie appellant, nbi patres pro electione includūtur) in ipso Apostolico Palatio designabimus. Is locus cōtinet aulas superiores duas, siue tres, & Sacella duo, & ita Vndiq; firmis repagulis muroq; clauditur, nt ostia nulla, fenestræ nullæ nisi altissimæ, exitus nullus, Intro itus tantum unus superest.

Descriptio Loci & Romani Conclauis

DVm igitur Pōtificis defuncti exequie peragūt, Camerarius Sāctæ Romanæ Ecclesiæ, & qui Apostolice cameræ præsunt, curam instruendi, ornandiq; locum conclauis diligenter gerant, ad quem ascensum, aditumq; unū tantum dimittant, qua ad Sanctū Petrum per portam in principio primæ aulæ meridiem uersus descenditur. In ipsa prima aula, quæ Regia appellatur, eo ꝙ ibi pnblica consistoria ꝓ Regibus, Regiisq; legatis suscipiendis celebrari solent, fenestræ portæq; oēs mnro, ac cemento firmentur, præter illas, quibus ad sacella & ad secundam aulam itur. Porta prima in principio anlæ ferreis uectibus & clausuris quatnor mnniatur. In medio porticnlum habeat, quo esculenta, & poculenta clausis patribus sub ministrentur, in angulo ad sinistram intranti camerula aperiatnr pro latrinis, quæ nullū exitum, nullamq; habeāt fenestram, in ea sedulo ardeant lampades, ibiq; cerimoniarum ministri dormiant. In sacello, siue capella minori ad dextram, qnæ Paulina appellata est, conueniant patres ad diuina peragēda, & ad electionem celebrādam, in maiori capella ad sinistram parentur cellulæ ꝓ patribus tot, qnotsunt numero Cardinales electioni interfutnri, in capite hnius capellæ ad Dexteram intranti cameræ sunt, in quibus sacrista palatii Apostolici habitat, harū prima pars quæ latrinas habet, pro conclaui reseruetur

cetera oia muro claudantur ita, ut tenebrosa fiat pars illa. Et ideo ut de prima camerula diximus, lampadibus accensis continue illustretur. Cellulæ in ipsa capella maiori hinc inde constituantur nõ muro, aut materia distincte sed cortinis lineis, aut laneis tenuioribus separatæ. Eriguntur namq ipsæ cellulæ lignis quaternis a superiore parte, a quibus cortinæ dependent, firmanturq ipsa ligna aliis lignis transuersis ita, ut locus non maculetur, & inter cellulã & cellulã spatium dimittiturpalmi uel circa: famuli Cardinalium, ut primum distributio cellularũ facta est, illas ornare properent, quæ per litteras alphabetti signantur. Inde non ordine sed forte patribus distribuantur pridie, quã ingrediantur conclaue, ut cortinis lectis & opportuna suppellectili in tempore possint ornari, locus ipse cõclauis ita undiq claudendus, ac muniẽdus est, ut aditum nullũ nisi unũ tãtum (ut diximus) omnino habere possit, nemoq inclusos alloqui, uidere, seu quippiam ad eos clam mittere queat, Sed aduertendum est maxime, ne supra aut infra, siue a lateribus habitationũ conclauis ire, stare, habitare quisquã possit, nec uoce, signo, sono, aut aliquo alio ingenio perscrutari quæ intus fiunt.

Vbi conueniunt Cardinales uacante Sede.

INterea patres crebro conueniant uel in sacristia ecclesiæ, ubi exequiæ defuncti Pontificis celebrantur: finita missa, siue in domo Domini Camerarii (si ea est idonea, & si is est ex numero Cardinalium), Nam & extra collegium potest esse Camerarius. Administratio enim temporalium, & urbis, ac Romanæ curiæ gubernatio, uacante sede ad sacrum Colleggium, & præcipue ad ipsum Camerarium spectat, & ideo apud nullum alium Cardinalem, sed apud eum tantũ, aut apud aliquam ædem sacram (si magis id libet) conuenire solent.

De custodibus palatij & conclauis.

INter alia ibi constituunt quadruplices custodes futuri conclauis. Primæ portæ palatii custodia alicui magno prælato, uel nobili potenti, ut primum obiit Pontifex committitur, qui armata cohorte die noctuq palatium, patresq tueatur, cui ducenti, siue trecenti pedites assignantur. Secunda custodia est in prima porta, qua ad locum conclauis ascẽditur: et hæc demandatur conseruatoribus, & capitibus Regionum urbis, qui adiunctis sibi aliquibus nobilibus ciuibus portã ipsam custodiant. Tertia custodia in secunda porta aliquanto superius demandari solet oratoribus laicis, siue non prælatis Regum, aut principum, aut etiam aliquibus magnis, & potentibus proceribus numero condecẽti. Quarta autem custodia, quæ est in ipso aditu unico cõclauis cõmitti consueuit Prælatis dignioribus Romanæ curiæ sex aut octo, siue sint oratores, siue non, & si commode fieri potest, ut alii idonei censeantur, curandum, ut ex diuersis nationibus eligantur, ut omniũ studiis tractetur, quod ad omnes pertinet. Sed hæc omnia quoad custodiarum distinctionem, & custodum numerum, & qualitatem in arbitrio sunt Sacri Senatus, qui pro temporis & loci cõmoditate, & conditione opportune prouidere consueuit. Custodes primæ portæ palatii cũ

armatis,ut primum obiit Pôtifex,locum seruant,alii uero eum patres intrant conclaue.

De ultima porta conclauis,et eius clauibus.

ET haec quidem porta quatuor (ut diximus) clausuris munitur,ab extra una supra porticulum,duabus,infra porticulum ipsum etiam una. Et similiter abintus idem porticulũ una: custodes ipsius loci claues duas portæ, & clauem porticuli retinent: clerici cerimoniarum, aliam portæ clauẽ,& clauem porticuli abintus, ita ut neq; porta,neq; porticulum aperiri possit sine consensu illorum,qui sunt intus, & qui sunt extra. Aulæ siue duæ sint, siue tres,reseruantur pro deambulatione patrum.

Quæ liceat Cardinalibus tractare in conclaui præter electionem.

ET in una ex eis,remotiori scilicet, solẽt aliquãdo simul conuenire ad ea statuenda,quæ sunt præter electionem Pontificis.Quãquã secũdum sacrorum canonum constitutiones fas non sit patribus aliud tractare in conclaui,nisi de prouidendo manifesto,& urgenti periculo terris Ecclesiæ,& de substituendo pro tempore pœnitẽtiario summo,& Camerario.S.R.Ecclesiæ,si interea uacarent: non est tamen inconueniens, & a maioribus nostris frequentatum ste,tractare aliqua,quæ etsi ipsum actum electionis præcise non respiciant,tamen laudabile regimen futuri Pontificis concernunt, & ipsius Pontificatus religiosam administrationem honestiori quodam uinculo temperant.

Quæ curanda, si ex urbem electio habẽda esset.

CAEterum si aliquando contingeret,ut alibi celebranda esset Pontificis electio, hinc esset sumendum exemplum,& curandum in primis, ut locus ipse idoneus, & tutus, & fideli militum manu munitus sit, deinde ut aditus ad conclaue triplici custodia firmari possit,tum aulam quandam ita capacem habeat,ut in ea cellulæ omnes pro Cardinalibus cõmode constituãtur. Præterea ut sacellũ contineat pro re diuina,& electione celebranda idoneum,demũ aulas aliquas pro deãbulatione,& latrinas ad partes.Et ita claudendum est ipsum conclaue,ut nemo inclusos uidere,nemo cũ eis colloqui,aut ad eos quippiam latenter trãsmittere, iacere ue ullo modo queat.

Quæ in conclaui conuehenda.

IN eum locum supellex opportuna cõuehenda est pro Cardinalibus & eorum famulis,esculenta & poculenta nulla, præter aquan & confectiones,& quæ ad medicinam pertinent. Quæ uero ad cibum & potum attinẽt portantur uespere & mane,singulis diebus. Descripta summarie loci in quo electio celebrari debet cõueniẽti forma.Nunc ad ipsam electionem deueniendum est,cuius modum & originem altius aliquantulũ repetemus.

Ordo eligendi Pontificis & ratio.

IVs itaq; eligendi summi Pontificis a Christo domino deriuatũ est. Ipn.se Christus primum denominatione successorẽ instituit dicens Petro,Pasce oues meas. Et ea ratione Petrus Clementẽ etiam nominauit: quod tũ

ita creditur, si a Senatu ecclesiæ Ro. admitteretur. Senatus autem Romanæ ecclesiæ a Petro diuina inspiratione institutus est:cũ quo omnia ardua ecclesiæ negocia explicaret. Ad quẽne referret, videlicet collegium.xxiiii. Senatorũ ex presbyteris & diaconibus Romanæ vrbis instar. xxiiii. seniorũ quos Agnus dei Christus Saluatori Apocalypsi Ioannis astantes habere perhibet. Hos enim Petrus loco assistentium apostolorum post eorũ per orbem diuisionem elegerat & designarat, ac cõsiliarios Romanæ ecclesiæ coadiutoresq́;, atq́; Romani Pontificis electores instituit. cognoscentes igitur huiusmodi denominationis formam grauiter in futurũ ecclesiæ posse nocere. Senatores non Clementem acceperunt, sed Linum elegerunt: & illum post. Petrum pontificatui Romano præesse voluerunt: quo uis dein de Clemens decedẽtibus Lino, & Cleto ab ipso Senatu electus fuerit. Hic autem mos post Petrum longo tempore fuit obseruatus: vt videlicet Senatores Romanæ Ecclesiæ summum Pontificem eligerent: Ipsi autem Senatores, presbiteri scilicet & diacones vrbis temporibus Syluestri primi Papæ sunt appellati. S.R.E. Cardinales: principes videlicet in Ecclesia: qui postea tẽpore Innocẽtii Papæ.iiii. quod ille in concilio Lugdun. cauit pro insigni aristocratiæ & maiestatis in Ecclesia pileum rubrum suscepere Interea uero orientibus (ut assolet in rebus humanis) scandalis & scissuris inter eosdem Senatores reliquus clerus Romanus & populus ad præsentiam solummodo exhibendam in electione Pontificis: & eius corroborationem adiunctus est, inde (vt plerumq́; fit) inducta violentia aut aliter quomodocũq́;, alii etiam a Senatoribus ipsis ad ipsum actum & ius electionis actiue tantum cœperũt interuenire, licet passiue priscis illis temporibus solis ipsis Senatoribus in presbyteris & diaconibus. S.R.E. ius electionis in summum pontificem conueniret prout patet ex concilio Stephani Papæ, & habetur in decretis.lxxix.di. oportebat cum duobus sequẽtibus capitibus Vnde satis liquet a Petro de præsbyteris & diaconibus. S.R.E. in sũmos pontifices eligendis, qui semper fuerũt senatores ecclesiæ, & hodie & Stephani tẽporibus cardinales nominati. Ius igitur eligendi Romanum pontificem priscis temporibus ad clerũ & populum romanæ Vrbis spectasse nemo dubitat procedente dinde Tempore ad sedandas contentiones ac Tumultus, qui ob eã rem sepe oriebant Romani principes manus apposuerunt, nemoq́; canonice electus putabatur nisi Principis decreto esset confirmatus. Vnde cum Pelagius II. iniussu Mauritii Imperatoris ad Pontificatũ assumptus esset, Diuum Gregorium Diaconum qui ei postea successit in Pontificatu ad se super ea repurgãdũ constãtinopolim misit. Liberata post hæc tempora Italia, ac Romana ecclesia a longobardorum durissimo iugo erepta; Hadrianus primus, ut.lxiii.di. c. Hadrianus, siue Leo.iii. ut alii uolũt Romanum imperium ex Græcis in Germanos transtulit, Carolumq́; magnum Augustũ declarauit, cui electionem Romani põtificis, & ius ordinãdæ Romanæ ecclesiæ concessit. Nec multo post Leo octauus clero & populo bene uolente idem confirmauit Othoni primo & eius Imperio Romano successoribus. Sed piissimi deinde principes cum experientiadi

dicissent huiusmodi potestatẽ Romanæ ecclesiæ & reipublicæ christianæ perniciosam fore, illa se abdicarunt. rursumq; ad clerum,& Populum res rediit Ludouico presertim Imperatore statuente atq; volente lxiii.di. Ego Ludouicus.ex quo pro vera Romani pontificis suprema monarchia satius ostendenda ad id res deducta est, vt Gregorius quintus Othone iii.cõsentiẽte imperatores de cætero a nõnullis principibus spiritualibus, & secularibus fore eligendos sanxerit: & sic ad summũ pontificem dei uices gerentem in terris tanquàm ad eum,per quem reges regnant,supremum christianæ monarchiæ principem Romani imperii moderationem pertinere significauerit.

De potestate electionis tradita sacro Cardinaliũ collegio & quibusdam in ea seruandis.

VErum cum variis, contrariisq; vulgi seditionibus,atq; studiis,& aliqñ principum violentia in electione pontificis creberrimi tumultus, cõtentiones,rixæ,atq; etiam cruentissimæ pugnæ committerentur: sæpeq; altero per uim deiecto, alter cathedrã occuparet:res Romanæ ecclesiæ in maximã perniciem deuenerat. Nam paruo annorum interuallo decem diuersorum meritorum viri Petri sedem tenuerunt. Benedictus nonus, Syluester tertius, Gregorius sextus, Clemens secundus, Damasus item secundus,Leo nonus, Victor etiam secundus,Stephanus nonus,Benedictus decimus cecus:succesor Nicolaus secũdus põtifex maximæ prudẽtiæ,& sanctitatis,vt tãtis,malis obuiaret anno salutis Quinquagesimo primo supra annũ Millesimum in cõcilio Lateraneñ.sacram legem edidit, de electione Romani pontificis per sacrũ senatum sacro sanctæ romanæ ecclesiæ cardinalium peragendam,cuius quidem legis obseruantia vt apostolicam sedem ex maxima calamitate liberauit, Ita illam in eam, qua post ea tempora floruit,maiestatem atq; potentiam sublimauit. Deinde vt schismata tollerẽt. Alexander tertius in concilio generali statuit ut ille demum canonice electus censeretur,in quem duæ collegii partes consensissent. sed vetuit Simachus cuipiam licere Pontifice adhuc superstite verbo,scripto,vel promissionibus, iuramento, aut aliquo alio modo agere de successore:transgressores dignitate & comunione priuauit:accusantes & cõplices impunitate,ac præmio afficiendos censuit. Nicolaus autem præfatus voluit Romani Pontifices electionem cum deliberatione prædecessoris fieri debere.

Gregorii X. statutum de ellectione.

POst hæc autem ne diutinæ vacationis incomodis Romana Ecclesia premeretur, neue patres variis ambientium studiis corrumpi possent,Gregorius prælibatus eius nominis decimus in concilio Lugduneñ. statuit Romano Pontifice vita functo Cardinales presentes decem tantum dies absentes expectare oportere, moxq; cum illis qui adessent locum cõclauis in vrbe,in qua Pontifex cum sua curia residebat,simul ingredi cum vno tantum ministro:vel si patens necessitas fuerit cũ duobus.Conclaue ipsum nullo pariete aut velamine separandum:in comuni habitandum,ita claudendum:vt nullus postquàm conuenerit,ingredi ve queat: Neminem ad

colloquium admittendum nisi forte erore urgēte & ab uniuerso collegio approbatū, & a nemine nuncios, siue literas accipiendas. fenestram siue porticulum unum tantum dimittendum, quo subministrari possint, quæ ad uictum pertinent. Si uero post quam patres intrauerint, intra tres dies electionem non perfecerint, per quinq; sequentes dies tam in prandio quam in cena uno tantū ferculo contentos esse oportere. quibus elapsis, si adhuc concordes non fuerint, panis tantum, uinum, & acqua illis administrentur quoad Pontificem rite eligant. Interim uero nihil de camera Apostolica a patribus percipiendum, nihil aliud omnino agendum, nisi communi consensu aliquid pro patrimonio ecclesiæ necessario sit prouidendum. Siquis ex patribus ob aduersam ualitudinem egressus est, aut de nouo adueniens ingredi uoluerit re adhuc integra, admittendum ea conditione; ut eo utatur, quo alii patres tunc utūtur. Si extra locum suæ curiæ Pontifex decesserit, conueniant cardinales in ciuitate illius territorii, ubi decessit in palatio episcopali, uel alio condecenti loco, & omnia seruent, quæ superius sunt dicta. Statuit & alia plerāq; Gregorius, quæ ad dominos loci conclauis & patrum tutelam ac securitatem pertinent, hortatur patres ad electionem rite faciendam pro dei honore et publica utilitate et pactiones, iuramenta, obligationesq; omnes pro ea re factas dannat atq; irritat.

De Clemētis quinti declaratione et additione.

HOc Gregorii decretum Clemens confirmās declarat illud per sanctæ romanæ ecclesiæ cardinales uacante sede nullo modo inmutari posse, nec licere cardinalibus quicquam potestatis, aut iurisditionis pontificalis tunc exercere, nisi officio camerarii, & maioris pænitentiarii (si forte per id tempus uacarent) pro tempore prouidere. Pro territorio autem diocesim intelligi uoluit hac additione quod si audientia camararum & literarū apostolicarū in aliquo certo loco Pontifice moriente remanserit, electionem ibi, non autem ubi papa decesserat, esse celebrandam, nisi prius per papam statutum fuisset de curia trasferenda. Item si electionē non cōpleta patres de cōclaui simul, uel successiue exierint, compellendos esse a dominis, seu magistratibus locorum rursus ad conclaue redire & opus perficere. Demum absoluit & habilitat omnes cardinales ad effectnm electionis ab omnibus censuris, & pænis.

De clementis sexti limitatione

EXtat & decretnm Clementis sexti circa annum salutis quadragesimum supra Mille & trecentos editū: per quod superiora statuta limitantnr. Quod quia ultimum est, & in sacrorum canonum codicibns non adhuc descriptum de uerbo ad uerbum duximus inserendum. Clemens &c. ad perpetuam rei memoriam. Licet in cōstitutione a fe. re. Gregorio papa. x. prædecessore nostro super electione Romani pōtificis edita in cōcilio Lugduneñ, inter cætera caueatur expresse, quod si eundem pontificem in ciuitate, qua cum sua curia residebat, diem claudere contingat extremum, cardinales in palatio, in quo idem pontifex habitat, omnes conueniant, & in eo singuli singulis tantum

dodo nisi illis, quibus ex patēti necessitate duo permittuntur, sint contēti seruientibus clericis, uel laicis, prout elegerint, unum conclaue nullo inter medio pariete, uel alio uelamine habitent in communi. Et quod diebus certis non facta prouisione de pastore decursis: panis, uinum, & aequa tantummodo eisdem Cardinalibus donec subsequatur prouisio administretur: Quia tamen sicut frequenti multorum assertione, & in cardinalatu constituti percepimus, nōnulli ex cardinalibus ipsis in obseruatione constitutionis ipsius grauati nimium extiterunt, multiq; ex ipsis duos in dicto conclaui habuerunt seruitores non absq; scrupulo conscientiæ propter ambiguitatem dictorum uerborum, uidelicet ex patenti necessitate duo permittantur, in dicta constitutione ut premittitur contētorum: Nos prouidere super his cupientes: ex his & aliis certis causis rationabilibus, quæ ad id nostrum animum induxerunt, rigorem constitutionis ipsius, & ad fratrum nostrorum supplicationem in hoc prouidimus temperandum. Statuētes quod cardinales postquàm conclaue huiusmodi, seu clausuram pro dicta electione celebranda intrauerint, singuli duos seruientes tantum clericos, uel laicos prout duxerint eligendos, ac insuper singulis diebus præter panem uinum, & acquam in prandio, & in cena unū dumtaxat ferculum carnium unius speciei tantummodo, aut piscium, seu ouorum cum uno potagio de carnibus, uel piscibus principaliter non confecto, & decensis salsamentis habere ualeāt ultra carnes salitas, & herbas crudas, ac caseum, fructus, siue electuaria. Ex quibus tamen nullum specialiter ferculum conficiatur, nisi ad condimentū fieret uel saporem, nullus uero eorū de alterius ferculo uesci possit, liceat etiam eis ex decentia honestatis habere in clausura huiusmodi, cum in lectis quiescendi causa, uel dormiēdi esse uoluerint, intermedia seu uelamina simplicium tantummodo cortinarum. & fe. me. Clemētis papæ quinti prædecessoris nostri, & aliis constitutionibus apostolicis contrariis, quibus propter hoc in aliis derogari nolumus non obstātibus quibuscunq;. Nulli ergo &c: Datū Auinioni. VIII. idus Decēbris, anno. X.

Exhortatio ut reuideantur maiorum decreta super electione.

HAEC pauca ex decretis sanctorum patrum libanimus pro ingenii nostri imbecillitate. Sed hortamur Reuerendissimos. D. Cardinales ut cum electionis negocium inminebit secundum Hostiensis in sua lectura consiliū, diligenter reuideant pontificum & conciliorum statuta de electione Romani Pōtificis edita, & doctorum super ea re interpretationes. Et quoniam res est maxime ardua, indigetq; magna discussione, fiet fortassis super hac respecialis tractatus.

De missa Spiritus Sancti & sermone.

EXequiis igitur defuncti pontificis per nouem dies completis, & conclaui opportuno præparato, decima die patres conueniunt in basilica Sancti Petri, uel alibi pro temporis, & loci opportunitate, ubi per unum ex eis missa de spiritu sancto celebratur; & in fine per aliquem prælatum, seu alium doctum uirū habeatur ser-

mo in quo moneantur patres, ut se-positis omnibus priuatis affectibus, deum tantum præ oculis hebentes, Sanctæ Romanæ & uniuersali ecclesiæ de pastore idoneo prouidere curent. Estq; admodum conueniens, ut decreta summorum pontificum pro electione huiusmodi statuta ab ipso oratore summatim repetantur, & reducantur ad memoriã Dominorum cardinalium.

De introitu in conclaui.

RE diuina peracta, si placet patribus tunc intrare conclaue, clericus cerimoniarum capiat crucem papalem, & procedat, quem Cardinales sequãtur, Episcopi, Præsbyteri, Diaconi, Crucem præcedunt familiares cardinalium laici, & immediate cãtores cantantes hymnum Veni creator spiritus, Et in conclaui apud altare prior cardinalium dicit orationem. Deus qui corda fidelium. post cardinales sequuntur prelati, & alii curiales clerici. Cardinales erũt cum suis cappis obscuris.

Que agenda a dominis cardinalibus ante quam ad conclaue proficiscantur.

SI nero uolunt differre introitum ad uesperam, conueniant de hora, & uadant domum ad prandium, nbi horá congrua fuerit antequàm discedant, si prius hoc non fecerint: quod facere conuenit, si post missam sunt ingressuri conclaue, conuocent familiam suam, unusquisq; moneant hortentur omnes primum ad orandum clementissimũ deum, ut patribus inspiret ea circa electionem futuri pontificis agere: quæ suæ placita sunt uoluntatati & saluti sanctæ Romanæ ecclesiæ, atq; uniuersæ republicæ christianæ profutura. Tum nt domũ die noctuq; bene custodiant, magistro domus obediãt: pacifice, & quiete inter se uiuant, & per urbem non multtum nagentur. Noctu autem domí se omnino contineant: Deinde hora præscripta in nomine domini uadant ad basilicam sancti Petri, si Romæ & in palatio apostolico fit cõclaue. Sin alibi ad ecclesiam conclaui proximã; & ualde honestum immo necessariũ nidetur, ut antequàm conclaue ingrediantur, patres omnes deo se reconcilient, confiteantur peccata sua, & qui non sunt celebraturi communicent, nt sint capaces gratiæ spiritus sancti in tanta re peragenda admodũ necessaria Postquàm uero omnes conuenerint, ascendant simul ad conclaue.

De iuramento exigendo a custodibus.

ET quum ad altare conclauis conuenerint, prior episcoporum cardinalium omnibus aliis astantibus, & præsente ac rogato aliquo notario, exigat corporale iuramentum tactis sacris euangeliis a custodibus conclauis, & a secundis, ac tertiis custodibus, quod fideles & diligentes erunt ad custodiendum palatium & conclaue Reueren. D. Cardinaliũ, neq; permittent Reuerendissimos D. Cardinales ullo modo grauari ultra constitutiones sanctorum Patrum de electione Romani Pontificis statuentes & maxime Clementis papæ sexti, quas quantum ad eos pertinet, omni studio & integritate seruabunt, & ab aliis pro uiribus facient obseruari.

Quarti

Quarti uero custodes ideſt portæ ulti mæ introitus conclauis præter hæc iurabunt, qnod non permittent aliquem appropinquare ad portam cõclauis, aut loqui, ſiue literas dare aliquomodo illis, qui ſunt intus, niſi de expreſſo conſenſu totius collegii, & ſcripta, quæ ad collegium pertinerent. Item qnod perſcrutabuntur cibaria & uaſa, quæ intromittentur omni ſolertia & fide introſpiciendo epulas, & fercula, ne forſan laterent aliquæ literæ, uinum & acqnam in uaſis uitreis portari facient, & conſtitu tiones præfatas integre obſeruabũt.

De exortationem priorum epiſcoporum Cardinalium ad collegium.

TVm excluſis omnibus aliis prior epiſcoporum cardinaliũ ipſos cardinales uerbis connenientibus hortabitur, nt uelint cogitare magnitudinem rei, de qna ſunt tractaturi, qua nihil in terris excellentius eſſe poteſt. Electuri enim ſunt Ieſu Chriſti uicarinm, Petri ſucceſſorem, paſtorem dominici gregis, aulæ cæleſtis clauigerum, & omnium chriſtianorum principem atq; patrem, debere illos memoria repetere formam, atq; regulas a ſanctis patribus traditas in electione ſeruanda, qnas ſine grauiſſima dei offenſa & propriæ ſalutis diſcrimine præterire non Poſſunt. Proinde dimiſſis omnibus animi affectibus, ſolum honorem dei, ſalutem rei publicæ chriſtianæ, & Romanæ eccleſiæ commodum ante ocnlos habeant, & talem eligere curent, qui eccleſiæ dei præeſſe, & prodeſſe ualeat, & ſciat.

De claudendo conclaui & his qui in eo remanent.

HIs peractis Reuerendiſſimi. D. Cardinales ad cellulas quiſq; ſuas diuertunt, & camerarius, aliiq; officiales cameræ apoſtolicæ omnes extra conclaue abire iubent, præter eos quos remanere oportet, ut infra dicemus. Tũ omnibus prædictis expulſis porta conclauis cnm ſuo porticulo omnibus clauſuris claudatur intus & extra, aſſignẽturq; claues clericis cerimoniarũ abintus, & tres prælatis cuſtodibns ab extra. Deinde accenſis funalibus aliqui iuſſu patrum ad hoc deputati latebras anguloſq; omnes conclauis diligenter ſcrutantur, ne quis extra ordinem inter clauſos remanere poſſit, in conclani autem ordinarie hi remanent omnes Reuerendiſſimi D. Cardinales, & nnuſquiſq; illorum pro ſuo ſernitio retinent duo ſeruientes tantum, ſiquis antem aduerſa ualitudine premeretur, conceditur, ſibi tertius miniſter ex conſuetudine non ex conſtitutione. Præterea ſacriſta ſacri palatii ſolus, & duo clerici cerimoniarum. Seruitores Dominorum Cardinalium quiſq; hero ſuo famulatur.

De Sacriſta qui celebrat in comuni coram patribus.

SAcriſta diuina celebrat in comuni coram patribus, & ueſtes, ac paramenta futuri pontificis ſeruat, præparatq; Clerici cerimoniarum celebranti ſubminiſtrant. ſub ſellia pro dominis cardinalibus, ubi, & quomodo illis placet preparant & in comuni omnibus patri-

bus seruiunt, consueuitque ab his aliis superioribus temporibus instrumentum de electione pontificis confici.

Quomodo intromittuntur cibaria

CVm prandii, seu cenæ tempore cibaria afferuntur, familiæ cardinalium cornutas (ita enim coffinos appellant, quibus illa portantur) usque ad secundam custodiam deducũt. Tũ præfectus familiæ illius cardinalis cum duobus, qui cornutam portant, usque ad ultimam custodiam acedunt: prælati custodes cornutam aperiunt, fercula & omnia quæ intus sunt, diligenter pscrutantur, nequid literarũ lateat. Tũ aperto ab extra porticulo ab intus aperiri per clericum cerimoniarum, uocarique seruiẽtes illius cardinalis, cuius cornuta est adnecta, iubẽt: illique cornutã cum cibis assignãt, & uinum, quod est in uitreis phialis allatum. Seruitores, qui extra astant ad portam conclauis non accedũt, & qui intus sunt, a prælatis custodibus cornutas recipiunt, & qui primum uenerint, primum expediuntur. ante portam intus aliquantulum remore suspenditur cortina quædam, ne per porticulum cum aperitur, uideri possint, qui sint intus. Et hoc semper seruatur cum cibaria portantur.

Qui cibi ministrentur et quod unus de alterius ferculo non uescatur.

PRimis tribus diebus ministrãtur patribus cibi libere pro eorum uolũtate, illis elapsis, panis, uinum, & acqua cum uno ferculo tantũ carniũ: piscium, uel ouorum unius speciei cũ salsamentis sapore: caseo, herbis crudis, & fructibus Neque secundum constitutionem Clementis vi. licet alicui ex patribus de ferculo alterius uesci.

De cortinis & habitu Cardinalium.

DVm patres comedũt, aut aliquid aliud in cellulis agunt, cortinæ anteriores & collaterales apertæ semper esse debent, nisi cum in lecto interdiu siue noctu quiescunt. Cum autem collegialiter a patribus est aliquid agendum, utũtur croceis obscuris, & subtus paruo capucio supra rochettũ. Est autem crocea genus chlamidis longæ ad terram usque, a parte anteriori aperta a summo ad imum circa collare rugosa, in formam capparũ prælatorum, si demas cucullum. quando autem sunt in cellis, aut per aulas deambulant, possunt esse in rochettis, siue cum paruis mantellis desuper ut magis placet.

De Modestia seruanda in conclaui.

CAueant diligenter patres, ne cum horas canonicas soli: uel cum aliõ legũt, seu quippiã aliud in cella agũt, molestiam aut impedimentum aliis inferant. Et in primis ne conuenticula noctu agitent, neue ambiendo per cellulas, siue per aulas immoderate discurrant. Idque multo magis curent seruiẽtes; maxime nedũ patres quiescunt, sursum & deorsum discurrendo strepitum faciant. Noctu locis opportunis ardeant lampades, & assiduo in locis tenebrosis apud latrinas.

De statutis per futurum pontificem seruãdis.

COnsueuerũt nostris temporibus patres antequàm ad electionẽ deueniant, statuere quædam communi

consensu a futuro o pontifice confirmanda, quæ postea singuli subscribũt iuramentoq; astringunt se obseruaturos si ad Pontificatũ assumantur. hæc ubi perfecerũt de electione agere incipiunt.

Quæ seruanda ne electio possit impugnari.

SEd aduerteant Reuerendissimi. D. Cardinales, ut in electione seruent sanctorum patrum canonicas constitutiones, Nicolai secundi, Alexandri tertii, Gregorii decimi. Clementis quinti, & sexti, & aliorũ siquæ sunt, ne impugnari possit electio. Sciantq; tã episcopos, quàm præsbyteros, seu diacones cardinales æqualẽ in eligendo potestatem habere; neq; fieri relationem meriti ad meritum: neq; zeli ad zelum: sed numeri ad numerum. Ita ut ille, qui a duabus partibus cardinalium cuiuscunq; ordinis sit rite electus pro uero & indubitato pontifice habeatur, & cardinales nouos, ut primum creati, & publicati fuerint, eandem habere potestatem in electione nisi os fuerit eis clausum a Pontifice & non apertum ante mortem, quia tunc non haberent potestatem, si nautem nõ fuisset eis os clausum integra remanent potestas. Post mortem Innocentii vi. in electione successoris, in qua fuit electus Vrbanus quintus extra collegium, tunc abbas Sancti Germani Altisiodorensis, & absens. D. Andronicus de Rocha abbas Cluniacensis assumptus in Cardinalẽ per Innocentium primo uenit ad curiam in die obitus dicti Innocentii, & quis installatus non esset in consistorio, nec haberet titulũ, fuit admissus per alios cardinales ad conclaue electionis, ut alii Cardinales antiqui, & ita duo ex cardinalibus antiquis ex commissione collegii causa cognita indicarunt esse faciendũ, quia sola assumptio ad cardinalatum Dat ius eligendi, & alia cardinalibus conueniẽtia, & propterea Papa in tẽpore claust os nouis, quod prius erat apertum.

In quo casu electum & ei adherentes sunt excomunicati.

ET quanuis Romanus Pontifex canonice institutus nullo humano iudicio iudicari possit, nisi fiat hæreticus, si tamen contra formam istarum constitutionum papatũ sibi usurpauerit, tam ipse quàm ei adhærentes sunt excommunicati, & similiter electus per seditionem, impressionem, uel quodlibet aliud ingenium uidelicet per calliditatem, & fraudem.

De missis in conclaui celebrandis.

COnsuetudo fuit apud superiores, ut duæ missæ singulis diebus in conclaui dicerentur, una de die currẽti altera propria que sede uacante dicitur, & scripta erit in fine huius uoluminis, una per sacristam, altera per aliquem ex cappellanis cardinalium, nisi ipsi cardinales personaliter uelint celebrare.

De primo Tractatu electionis per uiam spiritus sancti.

CVm igitur de electione agere uolunt, audita missa domini cardinales soli in capella illa remanẽt, sedẽtq; super scabella, siue scãna illis parata: super altare restat calix uacuus & patena, ante altare mensa parua rubeo pãno cooperta ponitur, & super eam pugillares, & papir⁹; Inter quam

& altare ponuntur scabella tria. In quorum medio Episcoporum, a dextris præsbyterorum, & a sinistris diaconorum cardinalium priores sedẽt. Sacrista uero, familiares cardinalium & omnes alii, qui in conclaui reperiũtur, in cappella maiori ubi cellulæ sunt, clauduntur, soli clerici cerimoniarum solent extra portam cappellæ paruæ, ubi patres clausi de ellectione tractãt, expectare, præsto futuri si a patribus pro aliqua reuocarentur. Cum omnes ordine suo consederint prior Episcoporum in loco prædicto sedens commodis uerbis hortatur patres ad prouidendũ sanctæ Romanæ Ecclesiæ de uiro idoneo, & sufficienti, & qui tantum onus utiliter ferre queat, Deinde proponit eis per quam uiam ad electionem procedere placeat, per uiam compromissi, siue per uiam scrutinii: quod si forte aliquis patrum diceret & in hanc sentẽtiam. Reuerendissimi domini perspecta singulari uirtute, probitati &c. Reuerendissimi. D. N. ego iudicarem sine alio processu ipsum eligendum ad summum Pontificatum, & ex nunc ego eligo ipsum in summum Pontificem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, si alii uel saltim duæ partes istius sententiam sequerentur, & uiua uoce simili modo illum talem eligerent, ille esset canonice electus, & uerus papa; Et uocatur per uiam spiritus sancti talis electio sine cedulis aut compromisso Sæpeq; apud maiores nostros fuit celebrata hæc uia.

De electione per uiam compromissi.

SI dominis cardinalibus placuerit procedere per uiam compromissi, oportet quod omnes concordent ad compromittendun aliter non tenet, nisi forte duæ partes tandiu in sententia permanerent, quoad compromissarii electum nominarent, illumq; compromitentes comprobarent, tunq; ut electus a duabus partibns esset canonice electus; Forma autem talis cõpromissi est huiusmodi.

IN NOMINE DOMINI AMEN anno eiusdem &c. die &c. Nos Episcopi, presbyteri, & diaconi sanctæ Romanæ ecclesiæ cardinales omnes & singuli in consistorio existentes nidelicet. T. ostiensis. D. portuensis. & sigilatim omnes alii nominentnr cardinales de electione tractantes summi Pontificis, elegimus, & eligimus per uiam procedere cõpromissi, & unanimiter, & cõcorditer nemine discrepante elegimus compromissarios Rẽuerendissimos patres Dominos. T. episcopum &c. A. tit. sancti. N. præsbyterum &. L. sancti Hadriani diaconum cardinales, quibns damus plenariam facultatem, & potestatẽ prouidendi sanctæ Romanæ ecclesiæ de pastore sub hac forma nidelicet, quod duo ex ipsis possint eligere tertium de seipsis, & omnes tres concorditer de collegio, nel de extra possint Romanæ, & nniuersali Ecclesiæ prouidere. Et uolumus quod dicta potestas duretusq; ad consumptionem candelæ inibi ex cõnsensu singulorum accensæ, & promittimus nos illnm pro Romano pontifice habituros, quem dicti compromissarii in forma prædicta duxerint eligendum &c. compromissarii uero ad partem in aliqno loco se parato seretrahant, & primum inter se protestentur, quod per quãcunq; prolationem uerborum non intelligunt dare consensum suum, nisi in scriptis illud expresse ponant, ut

inter se possint uti uerbis humanis & reuerentialibus sine præiudicio.

De electione per uiam scrutinij.

Alius modus est, & magis tritus procedēdi per uiam scrutinii, qui si magis placet, primo deliberandum est, an post scrutinium eadem die sit attentanda uia per accessum. Deinde omnibus in locis suis in cappella consedentibus prior Episcoporum cum cedula sua in manu, accedit ad altare, & genuflexus aliquantulum orat, cum surgit, & cedulam prædictam, quam primo osculatur, in calice reponit, Priore Diaconorum a sinistra parte altaris, ubi epistola legitur stante, & patenam manu sua eleuāte, has autem cedulas, quæ uota eorū continent, scribere solent Reuerēdissimi Domini ad partem quādo eis placet in hanc formā. Ego. N. Episcopus ostieñ &c. Cardinalis &c. eligo in summum Pontificem. Reuerendissimum Dominum meum. D. S. titu. Sancti Marci Presbyterum Cardinalem, & eodem modo quisq; nominare potest duos, aut plures de collegio in eadem cedula, & aliquem extra collegium a tergo ipsius cedulæ. Cedulam ipsam bene plicatam sigillo suo annulari signat, & ut diximus facta prius oratione illam deosculatam quisq; in calicē ponit. Vt autem prior Episcoporū cædulā in calice posuit, accedit ad dextrum cornu altaris, & ibi cum priore diaconorum patenam eleuat, dum patres uotorum cedulas calici immittūt Qui ordine suo omnes sigillatim Episcopi Presbyteri & Diaconi, eodem modo, ut de priore Episcoporum diximus cedulas in calicem mittunt. Cedulis in calice depositis sedent patres, & quisq; ante se scabellum habet cum papyro & pugillaribus, in papyro scripta sunt per ordinem patrum omnium præsentiū nomina cum aliqua distantia, ita ut unum tantum nomen in quolibet uersu contineatur, in hūc formæ modum.

Reuerendiss. Dñs Nicenus habet.

Reuerendissimus Dominus Rothomageñ habet. Et sic de singulis. Et scribuntur nomina, quibus communiter appellantur propter breuitatem & non nomina titulorum. Tum prior Episcoporum calicem de altari simul cum Diaconorum Priore sumens illud super mensam prædictam imponit, deinde & ipse & Diaconus sedēt a dæxtris Priore Presbiterorum sedente, ut prædiximus, Prior deinde Episcoporum sedens calicem manu dextra capiens ac sinistra patenam firmam retinens calicem ipsum super patenam inuertit. Ita tamen ut nihil effundat, & iterum calicem erigens super mensam, ut prius erat, illum constituit, tum sinistra aliquantulum patenam eleuans dextra cedulam unam, quæ sorte ad manus uenit palam digitis duobus extrahit, illamq; primo priori presbyterorum ostendens, legendam porrigit Diaconorum priori, qui eam mox aperit & uoce qua ab omnibus exaudiri possit distincte legit. Ego. N. Cardinalis Papiensis eligo in summum Pontificem Reuerendissimum Dominum meum. D. B. titu. sanctæ Sabinæ presbyterum cardinalem &c. ut ibi scriptum inuenit. Cardinales omnes tam ipsi tres priores quàm alii super nomina in cedula nominatorum eligentium nomina scribunt in papyris suis uel signum aliquod faciūt, omnibus cedulis perlectis & uotis eligētiū descriptis. Tres

priores uota computant, & alta uoce habentes plures uoces Diaconus nominat dicēdo. Reuerēdissimus D.A. habet uoces decē: & Reuerēdissimus, V. habet uoces octo. Et Reuerēdissi. D. habet uoces septem. Deinde si non potest attemptari uia per accessum, & uoces nō sufficiunt, re infecta patres discendūt, neq; per totum diem aliud agi potest circa actū electionis, quia non fit bis in die scrutinium. Sequenti die iterū summo mane in cappella conueniunt, & Re diuina peracta, scrutinium, ut die præterita, faciunt cedulas in calicem mittut, quæ a prioribus extrahuntur, leguntur, & computantur, ut supra.

De accessu, & quomodo fiat.

DEinde si duæ partes in cedulis non conueniunt, procedūt ad electionem per uiam accessus. Nam hoc pacto celerius ad finem electionis peruenitur ad illos accedendo, quos in cedula non nominauerit, & potest fieri accessus ad unum, uel plures, sicut & nominatio in cedulis. sed ex honestate & decore iuniores debēt aliquātulum expectare, quod antiquiores accessum incipiāt. Illis uero diutius super sedēti bus, quilibet potest incipere, surgit qui uult accedere & dicit: Ego accedo ad Reuerendissimum Dominum meū talem, & statim omnes signant super nomen electi nomen accedentis, & simili modo & alii, qui uolunt, accedūt, & signantur. si nō cōcurrunt duæ partes, nihil factum est. & sequenti die ad scrutinium reuertuntur. Si autem uoces sufficiunt, qui ultimo ex necessariis uocibus accedit, solet dicere. Et ego accedo ad Reuerendissimum Dominum meum talem, & facio eum Papam. Et notādum, quod si accessus fieret ad plures imperceptibiliter & in confuse, ita ut duo haberent duas partes, nemini ius acquiritur, & pro infecto habetur. Legimus superioribus tēporibus cum duæ partes in electione concordabant, priorem diaconorum consueuisse induere electum mantum Papale dicēdo. Ego inuestio te de Papatu, ut præsis urbi, & orbi. Sed hodie non seruatur.

De cōclusione electionis, et nominis mutatione.

COnuenientibus duabus partibus in unum quempiam, ille uerus, & indubitatus est Pontifex, tamen consueuerunt & alii accedere, & rursus prior Episcoporum omnibus sedentibus nomine totius collegii illum talē eligit in Romanū Pontificem, & eius assensū requirit. Quo habito omnes surgunt primo ad congrantulandum. deinde eum exuūt crocea, & caputio paruo, & sic cum suo rochetto faciunt illum sedere super ornata sede, quam locant ante mensam, ubi priores sedebant. Imponunt illi annullum piscatoris, & exquirunt, quo nomine uelit nuncupari: & tunc solet subscribere cōstititiones ante electionē firmatas, & iuratas, & signare aliquas Supplicationes.

Publicatio noui Pontificis.

INterim uero prior Diaconorum aperta sacrarii fenestrella, qua populus expectans uideri potest, crucē pfert alta uoce clamitans. Annūcio uobis gaudium magnū. Papam habemus. Reuerendissimus Dominus Cardinalis N. electus est in summum Pontificem, & elegit sibi nomen N.

De indumentis electi, & prima ueneratione a Cardinalibus

HIs peractis ducitur electus in sacrarium, & a Diaconis Cardina. exuit uestimentis communibus, quæ ex antiqua cõsuetudine cedũt clericis cerimoniarum, induiturq; Papali habitu, toga scilicet lanea albi coloris, caligis rubeis, Sandaliis rubeis aurea cruce ornatis, cingulo rubeo cum aureis fibulis, birreto etiam rubeo, & demum mundo, nitidoq; rocheto, deinde imponunt ei amictum, albam longam, cingulum, & stolam ornatã cum perlis pendentem a collo, si est presbyter, aut Episcopus. Si autem esset diaconus, stola sit super humerum sinistrum in formam diaconi, si sit subdiaconus, uel infra non ponatur ei stola, & ita indutum educunt, ac super prædictam sedem rursus sedere iubẽt ibiq; supplicationes cõplures signat. Demum domini Cardinales depositis croceis, & paruis caputiis cappas suas reassumũt, Imponunt nouo Pontifici pluuiale rubeũ preciosum, & mitram auro, & gemmis ornatam, illumq; sedere faciunt super altare cui Cardinales omnes reuerẽtiam exhibent per ordinẽ pedes manus, & os deosculãtes.

Descensus Noui electi ad ecclesiã sancti petri

DVm hæc aguntur, portæ conclauis omnes aperiuntur, repagula, muriq; ostiorũ, & fenestrarũ deiiciuntur, pulsantur cãpane, & signa letitiæ omnis generis eduntur. Pontifex nouus precedẽte cruce, & Cardinalibus ad Ecclesiam Sancti Petri descendit, & prostratus ante altare sine mitra aliquandiu orat, agitq; gratias Deo, & beatis Apostolis. Tum surgens a Cardinalibus super altare ad sedendũ constituitur cum mitra, & prior Episcoporum genuflexus incipit. Te deum laudamus, quem hymnum cantores prosequntur. Interim Cardinales iterum pedes electi, manus, & os deosculantur seruato ordine, quod & alii qui adsunt, prelati & nobiles faciũt. finito hymno idem prior. Episcoporũ stans a cornu sinistro altaris, ubi Epistola legitur, dicit super electum. Pater noster, deinde & ne nos &c. Sed libera &c. Saluũ fac Dñe seruum tuum electum nostrum. ℟ deus meus sperãtem in te Vers. mitte ei domine auxilium de sancto. ℟. & de Syon tuere eũ Vers. Dñe exaudi orationem meam. ℟. & clamor meus &c. Vers. Dñs uobiscum. ℟. & cũ spirito tuo. Oremus Ominipotens sempiterne deus miserere famulo tuo. N. electo in summũ Pontificẽ, & dirige eum secundũ tuã clementiã in uiam salutis æternæ, ut te donante tibi placita cupiat, & tota uirtute perficiat per Christum dominum nostrum Amen, His finitis descẽdit electus de altari, & uersus ad populum solenniter benedicit dicens. Sit nomen domini benedictum. Tum eodem ordine reuertitur ad camerã Palem, & ibi quiescit, & domini Cardinales reuertuntur ad propria,

De electo extra colleggium

QVod si electus esset aliquis extra collegiũ & tamen in urbe, co uicino, antequam patres exeãt e cõ uel loclaui uocet nomine collegii ab aliquib⁹ prelatis, & introductus in cõclaui, a priore Episcoporum intimetur ei electio, & requiratur eius cõsensus, quo habito omnia fiant, quæ de electo præsente superius dicta sunt.

Si autem non consentiret iterum ad nouam electionem faciendam procedant. Si autē canonice electus esset ab sens. ita ꝙ per aliquos dies eius præsētia haberi nō posset, patres publicata eius electione, & destinata ad electum idonea legatione, conclaui exeant, legati cum mandatis, & autenticis documentis nominato electionē insinuent & consensum exquirant acceptātem summum Pontificem salutent, & habitu Pontificali exornent, referantq́ patribus, deinde reliqua peraguntur, ut nouo electo, & collegio uidebitur. Si autem acceptare noluerit, iterū domini Cardinales in conclaue reuertantur ad nouam electionem peragendā.

Quid agendum ante coronationem à Nouo electo.

ANte coronationem suā electus Romanus Pont. cōsistoria tenere nō cōsueuit, neq́ prouisiones aliquas Ecclesiarum facere, Si tamē aliquo impedimēto coronationem diutius differre oporteret, & urgeret necessitas, Ecclesiis recte posset prouidere, & omnia quæ esset pro utilitate Reipublicæ necessaria peragere, & hoc tempore Bulla plumbea literarum suarū ab una tantum parte imprimetur; ubi sunt capita Apostolorum, ab alia autem ubi literæ sui nominis imprimi solent, nihil erit. In principio si prius erat Episcopus consecratus, scriberetur Innocētius Episcopus seruus &c. ut alias. Si autem non esset consecratus Episcopus, scriberetur Innocētius electus seruus seruorum dei. In fine autem literarum ante datam addūtur hæc uerba. Nec mireris quod bulla exprimens nomen nostrum non est appēsa presentibus. Nam hii, qui fuerūt hactenus electi in Romanos Pontifices ante suæ consecrationis, & benedictionis solemnia in suis bullandis literis modum huiusmodi obseruare cō sueuerunt. In data autem dicitur loco Pontificatus nostri, suscepti a nobis Apostolatus officii anno primo.

De ordinatione, & consecratione noui Pontificis & primo de promotione electi ad sacros ordines si illis careret & primo ad subdiaconatum.

TITVLVS II.

CAEterum si electus in Romanum Pontificem non esset in sacris ordinibus constitutus, ut de Petro Moroneo anachoreta, & de quibusdam aliis patrum nostrorum memoria accidit, statuta per eum die ante diem coronationis per aliquē Episcopum Cardinalem, uel aliū, si magis placet, ordinetur, & ad omnes ordines etiam presbiteratum poterit in eadem die simul, uel interpellatis diebus promoueri, ut placuerit. In promotione autem hæc seruabuntur. Conuenient in loco, ubi ordinatio fieri debet, electus Pontifex cum duobus diaconis, & aliquibus presbyteris Cardinalibus, subdiacono & accolythis apostolicis, & omnes conuenientibus sibi, & tempori paramentis ornentur. Deinde Episcopus consecrator cum suis ministris paretur, paretur etiā ante altare, credencia pro consecratore, & credencia pro Pontifice electo cū rebus opportunis ad ordinationē, electus ordinandus ad subdiaconatum in sede sua in loco conuenienti constituta, primo lauet manus, tum supra rochetū paretur amictu, ita tamē ut possit imponi supra caput cū tēpus erit, alba, & cingulo deinde pluuiale, quod

post

post collum remittit, ut totum retro dependeat, cum mitram accipiat tempori congruam. Cũ omnia parata erunt, electus accedit ad altare, procumbet ad orationem sine mitra, & surgens faciet confessionem cum ordinatore, deinde reuertetur ad sedem suam & leget introitum &c. ut alias & ordinator procedet in missa more consueto usq; ad collectam ante epistolam exclusiue. Tunc electus super faldistorium procumbet sine mitra, ordinator autem in scabello ad eius sinistram cum mitra, & alii omnes in locis suis sine mitra, & fiet litania per sub diaconum, & cum peruentum fuerit ad locum consuetum, surget ordinator, & benedicet electum tertio dicens. Vt hunc electum &c. ut in ordinario, deinde iterum procumbet et finietur litania. Tum electus sumpta mitra reuertitur ad sedem suam, & ordinator accedet ad eum, & sedenti cum mitra ipse stans cum mitra dat electo calicẽ uacuũ cum patena, & mox urceolos cum uino, & acqua, baccile, & manutergium: Quæ omnia electus tanget ambabus manibus ordinatore dicente. Vide huiusmodi ministerium &c. deinde successiue etiam cum mitra ordinator dicit. Oremus Deum patrem, & dominum nostrum. &c. Tum deposita mitra dicit. Oremus, flectamus genua, leuate. Et interim etiam electus surgit sine mitra, & ordinator prosequitur. Domine sancte pater omnipotens æterne deus &c. qua finita oratione electus sedet sine mitra & ordinator accepta mitra imponit amictum super caput electi dicens. Accipe amictum &c. qui mox reasumit mitram, & ordinator imponit illi manipulum in brachio sinistro dicens. Accipe manipulum &c. tum surgit electus. extrahitur sibi mitra & pluuiale, & ordinator induit eum tunicella dicens. Induat te Dominus ueste &c. sedet. Deinde electus cũ mitra, & ordinator tradit illi librum epistolarum dicens. Accipe librum epistolarum &c. Finita ordinatione, Subdiaconatus, si electus non uult ulterius procedere, reassumit pluuiale, & finitur missa more consueto.

De promotionem ad Diaconatum.

SI uero placuerit ad Diaconatum procedere, ordinator, apud altare in suo faldistorio prosequitur collectam diei cum oratione pro ordinando sub eodem per Dominum, & dicetur epistola suo ordine. Qua finita, si electus ante electionem erat subdiaconus, paretur in principio sicut diximus, addito manipulo, & finita epistola procumbat in faldistorio, & fiet litania, ut diximus. Si autem tunc ordinatus est, finita epistola surgat & deponat tunicellam, & iterum sedeat cum mitra & pluuiali a collo, ordinator autem ad eum accedit, & stans cum mitra dimissis aliis rebus dicit. Oremus dilectissimi Deum patrem omnipotentem &c. & cum peruenerit ad Per omnia secula in præfatione deponit mitram, & prosequitur præfationem usq; ad eum locum, ubi dicitur, & quæ sunt agenda concedere, tunc electo sine mitra sedenti imponet ipse solus dextram manum super caput dicens. Accipe spiritum sanctum ad robur &c. Deinde prosequitur præfationẽ usq; in finẽ, tũc depo sito pluuiali, & mitra ab assistentibus

electo stanti ordinator cum mitra ponit illi stolam super humerum sinistrum dicens. Accipe stolam candidam &c. deinde induit eum dalmatica dicens. Induat te Dominus &c. & mox tradit illi sedenti euangeliorum librum dicens. Accipe potestatem &c. Quo facto electo sine mitra surgente ordinator deposita mitra uersus ad altare dicit, oremus, & ministri. flectamus genua. &c. Et ipse prosequitur uersus ad electum Exaudi Domine. &c. & Domine sancte pater &c. His completis si noluerit ad ulteriora procedere missa suo ordine finitur. Si autem ad presbyteratum tunc erit promouendus, ordinator reuertetur ad suum faldistorium, & leget graduale, & alleluia siue tractum, & postea procedet ad ordinem sacerdotalem, ut sequitur: Quod si electus erat prius Diaconus parabuntur omnia, ut supra, & ipsi addetur stola super leuam in formã Diaconi.

De electi ordinationem in presbiterum.

ELectus Pontifex in ordine Diaconatus existens cum ad presbyteratum uoluerit ordinari, parabitur ut supra diximus, & in missa procedetur usq; ad Alleluia, siue tractum exclusiue, ut prædictum est, & tunc Pontifex electus paratus amictu albo, cingulo, manipulo, stola in modum Diaconi, & pluuiali a collo retro pendente, procumbit super faldistorium ad letaniam si non est facta, & illa ut præmissum est in subdiaconatu finita, reuertitur ad sedem suam, ordinator uero cum mitra ad electum sedentem accedens manus ambas super caput electi detectum imponit nihil dicens. Et idem faciunt omnes Episcopi, siue, præsbyteri Cardinales præsentes, accedentes tamen cum reuerentia, & detectis capitibus, deinde ordinator stans cum mitra extenta manu super electum stantem dicit, Oremus dilectissimi Deum patrem omnipotentem &c. ut in ordinario. Deinde deposita mitra oremus, ministri, flectamus genua leuate, & rursum. Exaudi nos quæsumus domine. Et in fine expansis manibus dicit præfationem per omnia secula seculorum. Et usq; in finem, deinde deponitur pluuiale electi, & ordinator accedens cum mitra reflectit orarium electo ante pectus in modum crucis dicens. Accipe iugum domini &c. & mox imponit illi casulam ad scapulas a parte anteriori pendentem dicens. Accipe uestem sacerdotalem &c. post hæc deposita mitra ordinator super electum dicit. Deus santificationum omnium auctor, & finita oratione genuflexus ad altare incipit hymnum. Veni creator spiritus, & similiter electus genuflexus et dicto primo uersu surgit et alii pro sequuntur, ipse uero ordinatur accedit cum mitra ad electum sedentem etiam cum mitra, & inungit ei ambas manus de oleo sacto cathecuminum producens cum pollice suo intincto duas lineas a pollice dextræ manus electi ad indicem sinistrum, & a pollice sinistro ad indicem dextrum, & mox palmas, & reliqua intus perungit dicens. Consecrare, & sanctificare &c. manus electi ita perunctæ una super alteram ponuntur, & in mappala a collo pendente ut fit in episcopis reponuntur Tunc ordinator deterso aliquantulum digito cum mica panis tradit in manus electi calicem cum uino, & acqua, & patenam

cum

cum hostia, quæ omnia electus tangit ordinatore dicente. Accipe potestatem offerre sa. &c. Quibus peractis electus a sua sede, & ordinator in suo faldistorio lauabunt manus cum mica panis & aqua. Deinde legatur Euangelium more solito, & liber offeretur osculandus electo, cum ordinator dicit. Dominus uobiscum & offertorium, & mox accedet ad electum sedentem cum mitra, & ipse sine mitra accipiat de eius manibus offertorium intorticia accensa, panem & uinum, ut est moris. & per singula osculatur manum electi offerentis, post hæc reuertitur ordinatus ad faldistorium, & iterum tam ipse quàm electus lauant manus, & statim intrant ad altare. Electus accedit ad cornu altaris, ubi dicetur Epistola & presbytero Cardinale ministrante, & seruiente de libro, stans sine mitra, uoce submissa omnia dicit cum ordinatore, & cum ipso concelebrat signando & etiam uerba consecrationis cum ipso proferendo, non tamen mouet se loco suo usque ad communionem, & proceditur in missa in omnibus, ut consuetum est, & post secreta de die dicitur secreta pro ordinato sub eodem per dominum, postquàm ordinator sumpserit sacram Eucharistiam & partē sanguinis Christi cum particula corporis, quæ erat intus, communicet electum stantem in ipso cornu de corpore & sanguine Christi, & postea ambo purificentur cum uino, ut eis placuerit, his peractis electus reuertitur ad sedem suam cum mitra, & ordinator cum mitra lauat manus, deinde accedens ad electum, stans sine mitra dicit super electum stantem sine mitra. Respon. Iam non dicam uos seruos &c. Quo finito ordinator imponit ambas manus super eius caput dicens. Accipe Spiritum Sanctum, quorum remiseritis &c. & mox explicat casulam, quæ in scapulis erat electi dicens. Stola innocentiæ induat te Dominus. Quibus finitis imponitur mitra electo. Et tam ordinator quàm alii Cardinales, & prælati assistentes recipiuntur ad osculum manus, pedis, & oris electi, post hæc ordinator redibit ad altare & perficiet missam cum oratione pro ordinato, & dicto Ite missa est, uel benedicamus Domino, Electus crucem ante se habens stans sine mitra in medio altaris benedicet omnibus dicendo. Sit nomen domini benedictum &c. & mox ordinator sine mitra accedens uersus electum tertio genuflectens cum distantia conuenienti ter dicet. Ad multos annos, & solus recipietur ad osculum oris, & sic expleta ordinatione exuet se uestibus sacris cum orationibus consuetis. Et hic modus de benedictione, & ad multos annos seruatur etiam si ordines acciperet in pluribus diebus sigilatim.

Si electus nullum haberet ordinem.

HAEC ordinatio condecēter fieri poterit die sabbati precedente diem dominicum consecrationis episcopalis. Quod si forte electus in Papam esset merus laicus (nam & laicus eligi potest dummodo sit Christianus, & catholicus) accipi, & primam tonsuram et minores ordines, ut aliis inferiores, nisi quod erit indutus cum rochetto et manto post collum et mitra. Et in suo faldistorio recipiet instrumenta ordinum,

& habitum, & non dicuntur monitiones, siue exhortationes, sed a substantialibus incipitur.

Consecratio electi in Episcopum sine benedictione & Coronatione.

EPiscopalis consecratio electi in Romanum Pontificem, si prius non erat Episcopus, fieri debet secundum maiorum nostrorum constitutiones eadem die, qua benedicitur, & coronatur. Sed quoniam nostris temporibus breuitatis studio alio die facta est, ut in persona fe. re. Sixti Papæ quarti, qui cum fuit electus, præsbyter tantum erat, primo ponemus ordinem ipsius consecrationis Episcopalis sine benedictione, & coronatione. Deinde consecrationẽ cum bendictione & coronatione.

Quomodo consecretur in Episcopum.

SI igitur electo placet consecrari ante solemnia coronationis & priuatim hoc poterit fieri, quando ei placebit, sed conuenientius die dominico, uel festiuo, & fiet hoc modo Die prestituto & in loco ipsi electo commodo tam consecrator, quàm electus parabuntur omnibus paramentis Pontificalibus cum psalmis, quàm dilecta, & aliis orationibus consuetis. Electus chirothecas & annullum tantum non accipiet, alia autem omnia. Assistunt ad minus duo uel tres Diaconi, & unus presbyter Cardinalis, & cum ipso consecratore, si est Episcopus Cardinalis, ut decet duo alii Episcopi Cardinales, reliqui Subdiaconi, & acolithi Apostolici, & prælati domestici omnes cum paramentis sibi conuenientibus. De prælatis tamen paratis præter Cardinales non est necessarium, sed fiet pro libito Pontificis; parentur duæ credentiæ, una pro electo & altera pro consecrante, & unum altare tantum. Pro electo paretur sedes ornata in loco competenti, & faldistorium ante altare, pro consecrante faldistorium consuetum in cornu epistolæ, pro aliis scabella consueta. In credentiis parentur opportuna ad consecrationem, & ad celebrationem missæ pro utrisq; cum luminaribus opportunis in altari, & credentia. Paratis omnibus rebus, electus accedat ad altare, & deposita mitra procumbat super faldistorium. Orabit, & surget, & remoto faldistorio faciet confessionem cum consecratore a sinistra sibi assistente. Finita confessione electus cum mitra reuertetur ad sedem suam. Consecrator accedet ad altare, osculabitur, incensabit si placuerit more solito, & reuersus ad suum faldistorium leget Introitum, & Kyrieeleison, & alia usq; ad Alleluia, siue ad ultimum uersum tractus exclusiue, & cum oratione diei dicitur Oratio pro electo ut supra. Idem faciet electus in sua sede cum suis assistentibus uersus ad altare.

His dictis electus procumbet cum mitra in faldistorio ante altare, consecrator ab eius sinistris super aliquo scabello, alii aũt in suis scabellis, & per unum ex subdiaconis fit litania, nam examinatio antiqua sanctorum patrum, & alia præcedentia omittuntur. Cum uentum erit ad locum, ubi dicitur. Vt hunc electum, surgit cõsecrator non tamen cum baculo, & uersus ad electũ tertio dicit signans,

ut

ut hunc electum &c. Et alii omnes Episcopi Cardinales cum suis libris procumbentes tamen erecta aliquantulum facie idem faciant. finita litania surgunt omnes, & electus reuertitur ad sedem suam, & sedet cum mitra. Consecrator uenit ante eum, & aliis praetermissis stans cum mitra simul cum adiuuantibus Episcopis Assistentibus Cardinalibus imponit librum Euangeliorum supra ceruicem electi sine mitra sedentis, nam tunc mitra ei abstrahitur, quam duo Diaconi retinent usque in finem, & consecrator atque assistentes Episcopi ponunt ambas manus super caput electi dicentes. Accipe Spiritum Sanctum, quod tamen consecrator alte dicit, alii submisse, ut alia omnia, si aderunt alii Episcopi parati poterunt & ipsi manus imponere, & omnia, legere, ut Cardinales assistentes, deinde surgit electus, & Diaconi assistentes retinent librum super illius spatulis, consecrator autem sine mitra dicit super eum orationem Propiciare Domine supplicationibus nostris, & inclinato super hunc famulum tuum cornu gratiae sacerdotalis bene ✠ dictionis tuae in eum infunde uirtutem per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum uiuit & regnat in unitate spiritus sancti deus. Deinde uoce mediocri extensis manibus ante pectus dicat hanc praefationem. Per omnia saecula saeculorum. Respon. Amen. Dominus uobiscum. Respon. & cum spiritu tuo. Sursum corda. Respon. habemus ad dominum. Gratias agamus domino deo nostro. Respon. Dignum & iustum est. Vere dignum, & iustum est, aequum, & salutare Nos tibi semper, & ubique gratias agere. Domine sancte pater omnipotens, aeterne deus, honor omnium dignitatum quae gloriae tuae sacris famulantur ordinibus. Deus qui per Moysen famulum tuum secreti familiaris affatu inter caetera caelestis documenta culturae, de habitu quoque indumenti sacerdotalis instituens, electum Aaron mystico amictu uestiri inter sacra iussisti, ut intelligentiae sensum de exemplis priorum caperet secutura posteritas, ne eruditio doctrinae tuae ulli deesset aetati. Cum & apud ueteres reuerentiam ipsam sanctificationum species obtineret, & apud nos certiora essent experimenta rerum, quàm aenigmata figurarum, illius nanque Sacerdotii anterioris habitus nostrae mentis ornatus est, & Pontificalem gloriam, iam non nobis honor commẽdat uestium, sed splendor animarum. Quia & illa, quae tunc carnalibus blandiebantur obtutibus, ea potius, quae in ipsis erant intelligenda, poscebant, & idcirco huic famulo tuo. N. quem Apostolicae sedis praesulem, & primatem omnium, qui in orbe terrarum sunt sacerdotum, & uniuersalis Ecclesiae doctorem dedisti, atque ad summum sacerdotii ministerium elegisti, hanc quaesumus Domine gratiam largiaris, ut quicquid illa uelamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, & in multimodi operis uarietate signabant, hoc in eius moribus, actibusque clarescat, cõple in sacerdote tuo ministerii tui summam, et ornamentis totius glorificationis instructum caelestis unguenti rore sanctifica. Tunc consecrator genuflexus & sine mitra uersus ad altare incipit hymnum. Veni creator spiritus, & tam electus

quam alii genuflectunt eodem modo, finito primo nersu surgunt omnes, & chorus prosequitur hymnum. Interim caput electi sedentis in sua sede circunligatur panniculo lineo subtili per Diaconum, ne oleum fluat super capillos, ita ut panniculi extremitates retro super ceruicem pendeant. Deinde consecrator accedens ad electum cum mitra & intincto pollice Dextræ manus in Sacro Chrismate stans ungit caput electi sedentis formans primum signum Crucis, quo coronam totam amplectatur. Deinde ungat reliquum coronæ dicendo.

Vngatur & consecretur caput tuum cælesti bene✠dictione in ordine pontificali. In nomine patris ✠ & filii ✠ & spiritus sancti. ✠ Amen. Pax tibi, & cum spiritu tuo, & absterso aliquantulum pollice cum mica panis deposita mitra prosequatur præfationem incipiens. Hoc Domine copiose in caput eius influat, hoc in oris subiecta Decurrat, hoc in totius corporis extrema descendat, ut tui spiritus nirtus & interiora eius repleta, & exteriora eius circum tegat, abundet in coconstantia fidei, puritas dilectionis sinceritas pacis. sint speciosi munere tuo pedes eius ad euangelizandũ pacẽ, ad euangelizandũ bona tua. Da ei Domine ministerium reconciliationis in uerbo, & in factis in uirtute signorum & prodigiorum, sit sermo eius ut prædicatio non in persuasibilibus humanæ sapientiæ nerbis, sed in ostensione spiritus, & uirtutis. Da ei domine claues regni cælorum, ut utatur, non ut glorietur potestate, quam tribuis in ædificationem, non in destructionem. quodcumque ligauerit super terram, sit ligatum & in cælis & quodcumque soluerit in terris, sit solutum & in cælis, quorum detinuerit peccata, detenta sint, & quorum dimiserit, tu dimittas. Qui maledixerit ei, sit ille maledictus, & qui benedixerit ei in benedictionibus repleatur. sit fidelis seruus & prudens, quem constituas tu domine super familiam tuam, ut det illi cibum in tempore opportuno, & exhibeat omnem hominem perfectum. sit sollicitudine non piger, sit spiritu feruens, oderit superbiam, humilitatem ac neritatem diligat, neque eam unquam deserat, aut laudibus, aut timore superatus, non ponat lucem tenebras, nec tenebras lucem, non dicat malum bonum, neque bonum malum. sit sapientibus & insipientibus debitor, ut fructum de profectu omnium consequatur, tribuas ei Domine cathedram Pontificalem ad regendam ecclesiam tuam, & plebem tuæ fortis intra mundi limites uniuersi, sis ei auctoritas, sis ei potestas, sis ei firmitas. multiplica super eum bene ✠ dictionem & gratiam tuam, ut ad exorandam semper misericordiam tuam, tuo munere idoneus, & tua gratia possit esse denotus, per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum, qui tecum uiuit & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia sæcula sæculorum. Res. Amen. Post hæc consecrator inchoat schola prosequente Antiphonam. Vnguentum in capite quod descendit in barbam, barbam Aaron, quod descendit in oram uestimenti eius mandauit Dominus benedictionem in sæculum. Ecce quam bonum, & quam iocundum habitare fratres in unum. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron. Quod descendit in oram uestimenti eius, sicut

cut

cut ros hermon, qui descēdit in montem syon. Quoniam illic mandauit Dominus benedictionem, & uitam usq; in seculnm. Gloria patri & filio. Sicut erat &c. Deinde repetatur Antiphona. Vnguentum in capite. Interim imponitur mappula ad collum electi sedentis, supra quam imponit postea manus, & consecrator inungit illi manus cum sacro chrismate, ut fit aliis Episcopis dicens. Vnguantur manus istæ de loco sanctificato, & chrismate sanctificationis, sicut unxit Samuel Dauid Regem & Prophetam, ita unguantur & confirmentur In nomine Dei Patris ✠ & Filii ✠ Spiritus Sancti ✠ facientes imaginem Sanctæ Crucis Saluatoris nostri, qui nos a morte redemit, & ad regna cælorum perduxit. Exaudi nos pie pater omnipotens æterne deus, ut quod terogamus, exoremus per Christum Dominum nostrum amen. Oremus. Deus pater Domini nostri Iesu Christi, qui te ad Pontificatus sublimari uoluit dignitatem, ipse, qui per Samuelem Dauid in Regem, & Prophetam inuuxit, te nostro ministerio chrismate & mysticæ delibutionis liquore perfundat, & spiritualis bene ✠ dictionis ubertate fæcundet, nt qnicquid benedixeris, benedicatur, & quicquid sanctificaueris, sanctificetur, & consecratæ manus istæ uel pollicis Impositio cunctis proficiat ad salutem per eundem Christum Dominum nostrum.

De Benedictione Annuli.

ELectus manus inunctas simul iunctas in mappula pendenti a collo reponit, baculus non datur, sed mox consecrator deposita mitra benedicit annulum præciosum imponendo electo dicens. Creator & conseruator hnmani generis Dator gratiæ spiritualis, largitor æternæ salutis tu Domine emitte tuam bene ✠ dictionem super hunc annulum, nt quicunq; hoc sacro sancto fidei signo insignitus incesserit in uirtute cælestis defensionis ad æternam sibi proficiat salutem, per Christum Dominum nostrum Amen. Electus etiam surgit dum dicitur oratio. annulum ipsum interea tenet manu dextra aliquis acolithus ante consecratorem genuflexus, consecrator dicta oratione aspergit annulum acqua benedicta, & illum imponit in digito annullari dextræ manus electi sedentis dicēs. Accipe annnlū fidei scilicet signaculum quatenus sponsam Dei, Sanctam uidelicet ecclesiam intemerata fide ornatus illibate custodias. Amen. Et dum imponit, osculatur manum electi, deinde adiuuantibus Episcopis assistentibus librnm Euangeliorum ab eins spatnlis remouens dat ad manns electi sedentis dicens. Accipe euangelinm, & uade prædica populo tibi commisso, potens est enim dens augere tibi gratiam suam Qui uiuit, & regnat cum Deo patre in unitate Spiritus Sancti deus per omnia secula seculorum Amen. His peractis consecrator redit ad suum faldistorium, & lauat manus, electo autem sedenti in sua sede Diaconus Cardinalis tergit capnt cum mednlla panis diligenter, & cum panno mundo Deinde cum pectine eburneo mūdat, etcomponit capillos, & imponit illi mitrā, et tunc electus lauat ma

nus cum mica panis, & bene mundat. Quibus finitis tam consecrator, quã alii omnes Cardinales præsentes osculantur pedem, manum, & os domini electi; alii autem prælati parati pedem, & manum, alii inferiores pedem tantum. Et mox consecrator prosequitur missam usq; ad lectum offertorium. Et idem facit electus Pontifex in sua sede stans, dicto offertorio consecrator accedit ad electum sine mitra, & de eius manu accipit offertorium, Intorticia, panes, & uini uasa duo, & ad unumquodq; istorum osculatur manum electi, tunc reuertitur ad suum faldistorium, & lauat manus tam ipse quàm electus, & intrat ad altare & similiter. D. electus accedit ad altare, & ponit se ad cornu epistolæ, præsbytero Cardinale ministrante librum, & ibi sine mitra simul cum consecratore celebrabit signando, & omnia dicendo submissa uoce ut consecrator, non tamen se loco mouebit usq; ad communionẽ, quam sumet sub utraq; specie stans in ipso cornu aliquantulum procedens. Finita missa non imponuntur chirothecæ, neq; mitra, quam habet cum illis benedictionibus consuetis, neq; intronizatur electus, sed stans in medio altaris sine mitra habens ante se crucem Papalem benedicit dicens. Sit nomen Domini benedictum. Et resumpta mitra uadit ad sedem suam & sedet & tunc consecrator accedit uersus dominum electum, & tertio genuflectens dicet. Ad multos annos ut dictum est in præsbytero. Et omnes deinde exuunt se sacris uestibus cum orationibus consuetis.

Consecratio, benedictio, & coronatio simul Romani Pontificis.

QVod si electus in Romanũ Pontificem uoluerit eadem die consecrari Episcopus, benedici, & coronari, ut a superioribus Pontificibus plerunq; seruatum est, ita procedendum erit. Sed eadem seruantur etiam in electo, qui prius erat Episcopus benedicendo, & coronando usq; ad sequens capitulum, ubi incipit. Cantores.

Quæ seruantur in coronatione etiam sine consecratione Episcopali.

PRimo ordinabuntur omnia ad huiusmodi solemnitatem opportuna conuenienti tempore, quæ ex lectione huius ordinationis facile colligi poterunt, & tandem constituto die Dominico Pontifex si est in cubiculo, summo mane ad cameram paramenti, quam Papagalli appellant, ingreditur. ibi a Diaconis Cardinalibus, Subdiaconis Acolythis & aliis officialibus consuetis paratur amictu, alba longa, cingulo, stola, pluuiali rubeo, & Mitra pretiosa. Cardinales alii circunsistunt, & omnes Prælati, & Officiales cum suis Cappis laneis. Sic electus Pontifex paratus cruce præcedente, progreditur ad Sanctum Petrum ordine alias consueto, Diaconis Cardinalibus hinc, & inde, fimbrias pluuialis sustinentibus. Caudam autem pluuialis portabit nobilior laicus, qui erit in curia, etiam si esset Imperator, uel Rex, supra eum octo nobiles siue

oratores

oratores portant umbraculnm hastilibus octo sustentatum, quod hodie baldachinum appellant, ante eum duo seruientes armorum portant faldistorium cum magno cussino. Fererius tapetum, & paruum scabellum & cussinum

Vbi Pontifex electus recipit ad osculum pedis canonicos & capitulum basilicæ Sancti Petri.

CVm Papa electus peruenerit ad portam nltimam palatii, quæ est in capite porticus Ecclesiæ Sancti Petri in plano apud portam, extenditur tapetum, ponitur faldistorium, & super illud cussinum magnnm, & ad pedes paruum scabellnm, & sedens ibi electns recipit ad osculum pedis canonicos, & capitulum basilicæ Sancti Petri, deinde surgens intrat Ecclesiam per portam, quæ est in medio, & progerssus usque ad secnn dum circulum porphyreticum detracta mitra orat uersus ad altare supra faldistorinm a supradictis ibi paratum, & tnnc supra scabellum paruum ponitur paruus cussinus, facta oratione surgit, reassumit mitram, & pergit ad cappellam Sancti Gregorii quæ dicitur Cappella Sancti Andreæ & sedens in sede sibi parata, recipit omnes Cardinales, & alios prælatos cum suis cappis ad reuerentiam. Cardinales ad manus sub auriphrygio, prælatos ad pedis osculum, tunc surgens sine mitra astante cruce papali benedicit populo dicens. Sit nomen domini &c. Subdiaconus dicturus Epistolam deposita cruce post benedictionem capit omnia sua paramenta, & simul cum eo acolythi exuunt cappas, & induunt superpellicia super rochetum ad partem se retrahentes, sedet deinde electus aliquantulum cum mitra, & iterum surgens sine mitra uersus ad altare sub silentio dicit. Pater noster &c. Tum alte incipit pro tertia. Deus in adintorium &c. & sic stat quousque incipiatur psalmus Legem pone, inde sedet cum mitra, & assistentibus Episcopis cum libro adiuuantibus hinc inde diaconis, ut moris est incipit psalmum. Quam dilecta, interim subdiaconus Apostolicus lecturus Epistolam, ut diximus paratus omnibus suis paramentis ex altari subministrãte sacrista accipit sandalia, quæ renerenter portat ad electum sequen tibns illum acolythis cum superpelliciis, & ea simnl cum cubiculario cameræ imponit pedibus suæ sanctitatis acolythis circnmcirca fimbrias pluuialis eleuantibus supra illorum capita. Impositis sandaliis, Diaconus lecturus Euangelium cum dnobus aliis diaconis qui assistent Papæ, capiunt paramenta sua, ille amictum, albam, cingulum, stolam, dalmaticam, manipulnm nero postea capiet in altari, Alii uero duo capient amictum, & dalmaticas tantum, Inducti reuerenter simul ad electum accedent, qui finitis psalmis, cnm dicitur capitulum pro tertia surgit cum mitra, & finitis nersiculis deposita mitra, & astantibus duobus ceroferariis dicit. Dominus uobiscum, & orationem pro tertia, librum prior Episcoporum Cardinalium, qui ei assistere debet sustinet supra caput, Episcopi nero assistentes iuuãt, & tenent candelã accensam, dicto Dominus uobiscum post

orationem liber remouetur, cerofe-ratii discendunt, & dicto a cantori-bus Benedicamus domino Papa se-det cum mitra, & lauat manus Epi-scopo Cardinali adiuuante, & reli-qua, ut alias lotis manibus Episco-pus Cardinalis redit ad locum su-um, & Papa deponit mitram, pluuia-le, & stolam, & diacono lecturo Euan gelium ante se stante induitur con-suetis paramentis, quæ per acolithos hoc ordine portantur ex altari, & ipsi Diacono porriguntur, duo Dia-coni assistentes, & post eos duo sub-diaconi adiuuant uestientem. Pri-mum portatur manipulus cum suc-cinctorio. Crux pectoralis, phanon, stola tunicella, dalmatica, chirothe-cæ, planeta, mitra auri phyrigiata, annulus autem non datur si non est consecratus Episcopus, quem, si es-set consecratus, Episcopus Cardina lis Episcopus assistens imponeret.

Quando & qui accipiunt paramenta & de colore.

IN consecrationibus utuntur ho-diernis temporibus albis paramen tis, quam uis antiqui secundum tem-poris exigentiam colore uterentur. Sed conueniens est, ut utamur secun-dum quod exigit missa, quæ celebra-tur. In processione autem erunt om nino albi coloris. Cum electus Papa incipit parari, Cardinales, & omnes prælati, atque officiales parantur. Epi-scopi Cardinales, Patriarchæ, Archie piscopi, Episcopi, Abbates pluuia-libus, & albis mitris, presbyteri Car-dinales planetis, & mitris similibus. Diaconi Cardinales dalmaticis & mi-tris albis, subdiaconi omnes tunicel-lis. Auditores & clerici cameræ su-perpelliciis supra rochetis Secreta-rii & aduocati super uestes commu-nes habeant pluuiale cum apertura super humerum dextrum, & Almucia super sinistrum, alii, ut alias.

Ad quos spectat consecratio Romani Pontificis.

CONsecratio Romani Pontificis secundum antiquas patrum con-stitutiones spectare solebat ad Epi-scopum Hostiensem qui etiam pal-lio in ea consecratione utebatur, as-sistebant ei Portuensis, & Albanen-sis Episcopi, & hi tres in benedictio-ne Pontificis quando alias esset con-secratus, tres speciales orationes su-per eum dicebant. Idem agebant in coronatione Romanorum Impera-toris. Sed (ut arbitror) ad tollendas contentiones iam pridem introdu-ctum est, ut prior Episcoporum Car dinalium, cum duobus ex senioribus Episcopis idmunus obire debeant, & in Pontifice, & in Cæsare. Sicque nostris temporibus seruari uidemus, ut non habeatur ratio Ecclesiarum, sed prioritatis Episcopalis. Conse-cratio nostris temporibus non ac-cidit nisi in Sixto quorto, quæ tunc fuit facta secrete, & per dominum Rothomagensis qui erat Episcopus Hostiēsis, et non prior, sed non publi cum. Prior igitur Episcoporum Car dinaliū, siue alius, quisquis ille sit, qui electum Pontificem est consecraturus procedat ad altare maius Sancti Pe-tri, ibique ad partem capiat sandalia, et paramenta omnia Pontificalia ac si celebraturus esset cum psalmis, & ora

tionibus consuetis, ibiq; expectet Pontificem. Interim Pontifici assistet sub prior Episcoporum Cardinalium.

Ordo procedendi ex Cappella Sancti Gregorii ad altare, & quæ sunt antequam intret ad altare.

PAratis omnibus ordinibus Pontifex incensum mittet in turibulo, & prior Diaconorum cum ferula processionem ad altare maius ordinabit hoc modo, familiares Papæ, minores nobiles, cubicularii. Nobiles maiores & barones, Conseruatores, & oratores laici, & non prælati. Secretarii & aduocati mixtim, ita ut duo antiquiores ex utroq; ordine sint in digniori loco, Acolithi, clerici cameræ, Auditores, acolithus turiferarius, acolithi ceroferarii, qui septem numero esse deberent, Subdiaconus cum cruce Papali, & aliis subdiaconis. Subdiaconi duo latinus, & græcus, cum libris Euangeliorum Diaconus Græcus, Et nota quod pro Epistola & Euangelio in Lingua græca solebant uocari in hac celebritate monachi ex monasterio, Cryptæ ferratæ. Deinde Abbates forenses, Episcopi, Archiepiscopi, oratores, prælati, Abbates urbis, qui in hoc die sunt priuilegiati Episcopi assistentes Papæ, Patriarchæ, Diaconi, præsbyteri, & Episcopi Cardinales. Diaconi duo assistentes, & inter eos medius Diaconus lecturus Euangelium, demum ipse Pontifex qui si pedibus suis incedet, Ipsi Diaconi assistentes fimbrias pluuialis portabunt, & maior Princeps caudam, octo nobiles, seu oratores baldachinum, supra eius capue ferent. Deinde sequetur auditor, qui mitram ministrat medius inter duos cubicularies secretos, & inter eos est secretarius Papæ si non est prælatus, Deinde protonotarii & curiales clerici non parati, ante Pontificem immediate minister cerimoniarum præcedit cum duabus arundinibus super alteram stuppam, super alteram uero candelam ardentem portans. Et cum Pontifex cappellam Sancti Gregorii exierit, Cerimoniarius ad eum conuersus ignem stuppæ immittit, & genuflexus alta uoce dicit. Pater Sancte sic transit gloria mundi, quod tertio facit distincto æquali spacio, antequam perueniant ad portam cappellæ, procedunt deinde omnes per nauim ipsius cappellæ Sancti Gregorii, ubi sepulchra sunt Romanorum Pontificum, & cum illam exierint, flectunt ad dextram, & per portam, quæ est ante altare ingrediuntur cappellam, & ascendunt etiam ad dextram antequam Papa cancellos cappellæ intret, tres ultimi præsbyteri Cardinales ueniunt ei obuiam, & osculantur os & pectus Pontificis a seniori incipientes, deinde ante Diaconos assistentes procedunt. Cum autem peruentum fuerit ad altare, Pontifex deposita mitra facit orationem super faldistorium, deinde surgens remoto faldistorio, facit confessionem more solito, stans hoc ordine, a Pontificis dextra stat Episcopus Cardinalis Consecrato, vel assistens, si non est Consecrator, & post eum Diaconus Cardinalis assistens, a sinistris stat Diaconus Cardinalis lecturus Euangelium, & post eum Diaconus Cardinalis assistens, post quem genuflexus manet subdiaconus latinus cum libro Euangeliorum, & manipulo Pontificis, quem illi imponit dicto

Indulgentiam &c. Interim cantores cantant Introitum missæ, & Kyrieeleison. Et hæc quidem supradicta circa descensum ex palatio ad Ecclesiam. & quæ in cappella Sancti Gregorii & usque ad factam confessionem superius dicta sunt, præterquam de parando consecrante, seruantur etiam quando electus Episcopus non est consecrandus, sed benedicendus, & coronandus tantum. Nunc de ipsa consecratione subiungemus.

Hoc totum Caput prætermittitur, si Papa erat prius Episcopus consecratus in eo namque Consecratio Episcopalis continetur.

CAntores, ut finierint Kyrieeleison, quiescent. Electus procumbet super faldistorium ante altare, ad eius dextram cosecrator, & ad sinistram Diaconus Euangelii super scabella, Diaconi assistentes post Pontificem duo Episcopi Cardinales seniores hinc inde super scabella, alii omnes ubi commodum erit genuflexi procumbent omnes cum mitris in capite, & Diaconus Euangelii incipiet sine mitra litaniam, & omnes respondent replicando. Cum peruentum fuerit ad locum ubi dicitur. Vt hunc electum, & etiam tertio dicitur ab eodem Diacono, & tam consecrator quam omnes alii in Episcopali dignitate constituti præsentes, & parati erecto capite, & extensa dextra, non tamen mouentes se de locis suis bene dicunt consecrandum tertio, ut in ordinario. Finita litania omnes surgūt, & consecrator stat ad infimum gradum sedis Papalis uertens faciē ad altare, medius inter duos seniores Episcopos Cardinales, qui etiam stolam habere debent, & librū, Electus Pontifex ante eum stabit medius inter assistentes Diaconos uertens faciem suam ad faciem consecrantis. Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, qui aderunt parati cum suis libris, omnes accedent, & circulum facient, & omnia cum consecratore dicent uoce tamen submissa depositis mitris, & omnibus stantibus. Episcopus Cardinalis a sinistris super Pontificem dicit hanc orationem. Oremus adesto supplicationibus nostris omnipotens Deus, ut quod humilitatis nostræ gerendum est ministerio, tuæ uirtutis compleatur effectu. Deinde Episcopus consecrator dicit orationem cū nota oremus. Propiciare quæsumus domine supplicationibus nostris, & inclinato super hunc famulum tuum cornu sacerdotalis gratiæ benedictionis tuæ infunde in eum uirtutem, per dominum nostrum etc. qua finita usque in unitate Spiritus Sancti dens, ponit librum Euangeliorum apertum inter ceruicem, & spatulas electi, quem Diaconi Cardinales retinent usque ad finem, et tam consecrator, quàm alii duo Episcopi Cardinales ponunt primo manus super eius caput nihil dicentes, et similiter faciunt omnes præsentes parati in Episcopatus ordine constituti. Consecrator autem extensis manibus dicit præfationem consuetam. Per omnia sæcula sæculorum etc. Honor omniū dignitatū, ut supra notauimus quum electus Papa cōsecratur alio die quā isto. Et ungit electi caput, deinde manus. Tum imponit ei annulum, & demum dat ei librum Euangeliorum et tandē ambo lauātur, et mundantur, ut diximus plene in eodē loco. Pontifex

sedet in faldistorio sibi parato in plano inter sedem eminentem, & altare dum lauat consecrator in alio loco sibi commodo, & lotus deponit paramenta Pontificalia, & cum pluuiali ac mitra assistit Pontifici, ut prius His finitis non dicuntur illæ tres orationes, quæ dici solent, quando electus non consecratur, quia erat Episcopus. Sed mox mundatis manibus, & capite ducitur ante altare, & de manu prioris diaconorum accipit pallium de corpore, & altari Beati Petri sumptum, ut inferius dicemus. Et hæc quidem omnia ab eo loco ubi incipit. Cantores, ut finierint Kyrieeleison, quiescant dimittuntur si electus erat prius consecratus Episcopus. Si electus Pontifex iam Episcopus est tantum benedicendus, & coronandus hac die, hoc modo proceditur.

A Coronatione

De benedictione electi pontificis iam consecrati Episcopi.

SEruatis omnibus, quæ supra diximus, usq; ad cantatum introitum, & Kyrieeleison. Papa facta confessione accipit immediate mitram, & sedet in sede, siue faldistorio sibi parato inter sedem eminentem & altare uertēs faciem ad ipsum altare & tres primi Episcopi accedunt ad Pōtificē, & faciem ante illius faciē tenentes sine mitra, illorū iunior super Pōtificem stantē sine mitra ipse ĩ medio duorum stans primā dicit orationem uidelicet. Oremus Deus qui adesse non dedignaris, ubicunq; deuota mente inuocaris, adesto quæsumus inuocationibus nostris, & huic famulo tuo. N. quem ad culmen apostolicum iuditium tuæ plebis elegisti, ubertatem supernæ benedictionis infunde, ut sentiat se tuo munere ad hunc apicem peruenisse. Secundam dicit immediate secundus Episcopus Cardinalis stans & ipse in medio, uidelicet. Supplicationibus nostris omnipotens Deus effectum consuetæ pietatis impende, & gratia Spiritus Sancti famulum tuum. N. perfunde, ut qui in capite Ecclesiarum nostræ seruitutis ministerio constituitur, tuæ uirtutis soliditate roboretur. Et tertiam antiquior. Id est prior Episcoporum Cardinalium in eodem loco stans, uidelicet. Deus qui Apostolum tuum Petrum inter cæteros apostolos primatum tenere uoluisti eiq; uniuersæ Christianitatis molem super humeros imposuisti, respice quæsumus propicius hunc famulum tuum. N. quem de humili Cathedra uiolenter sublatum in thronum eiusdem Apostolorum principis sublimamus ut sicut profectibus tantæ dignitatis augetur, ita uirtutum meritis cumuletur, quatenus Ecclesiasticæ uniuersitatis onus te adiuuante digne ferat. Et a te qui es beatitudo tuorum uicem meritam recipiat, per Christum dominum nostrum. Amen.

Dictis orationibus Papa etiam sine mitra accedit ad altare, & prior Diaconorum secundo adiuuante uidelicet partem Pallii pendentem eleuante capit pallium de altari, & imponit Pontifici, & solus dicit. Accipe pallium scilicet plenitudinem Pontificalis officii ad honorem omnipotentis Dei, gloriosissimæ Virginis Mariæ eius Matris, beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Et firmat cum spinulis.

Accepto pallio Pontifrx accedit

ad altare sine mitra, illud osculatur primum, et deinde librum Euangeliorumquem subdiaconus a sinistra parte offert, imponit incēsum in turibulo Diacono Euangelii offerente nauiculā, incēsat altare more solito, & accepta mitra in cornu altaris stans, a Diacono incēsatur et nō recipit Diaconus tunc ad osculum, ut alias, sed ascendit ad Cathedram eminentem, et sedens recipit ad reuerentiam Cardinales & prælatos omnes paratos. Cardinales ad osculum pedis, manus, et oris alios paratos, ad osculum pedis et manus, finita reuerentia surgit Papa sine mitra, et legit introitum et Kyrieeleison sustinente librum Cardinali Episcopo, cum aliis assistentibus. Deinde in uoce dicit. Gloria in excelsis deo. Pax uobis, et orationes opportunas, uidelicet de die, et de Spiritu Sancto, et ultimo dicit secrete orationem pro se, quæ habetur in cōsecratione Episcoporum.

De laudibus faciendis Pontificis ante Epistolam.

DIctis orationibus sedet Pontifex, et prior Diaconorum cum ferula descendit ad confessionem beati Petri cum subdiaconis, auditoribus scriniariis (id est) secretariis, et aduocatis, quibus in duas acies distributis, ita ut in qualibet acie sint ex omnium ordine faciunt laudes Pontifici stantes capitibus detectis, Papa et omnibus aliis sedentibus in locis suis Prior Diaconorum incipit solus alta uoce quasi legendo. Exaudi Christe, subdiaconi, auditores, scriniarii, et aduocati respondent: Domino nostro Innocentio a Deo decreto summo Pontifici, et uniuersali Papæ uita. Et sic tertio dicitur per priorem, et totiens per illos respondetur. Subsequenter idem prior Diaconorum dicet. Saluator mundi. Et illi respondebunt. Tu illum adiuua, et sic ter dicetur, et ter respondebitur. Deinde idem prior dicit. Sancta Maria, et illi respondebunt. Tu illum adiuua, et bis dicetur et bis respondebitur. Inde prior idem subiunget. Sancte Michael, et illi respondebunt: Tu illum adiuua Et nunc deinceps semel dicetur, et semel respondebitur. sequitur prior.

Sancte Michael.
Sancte Gabriel.
Sancte Raphael. Tu illum adiuua.
Sancte Ioannes Baptista.
Sancte Petre.
Sancte Paule.
Sancte Andrea
Sancte Stephane.
Sancte Leo.
Sancte Gregori.
Sancte Benedicte:
Sancte Basili. Tu illum adiuua.
Sancte Sabba.
Sancta Agnes.
Sancta Cecilia.
Sancta Lucia.

Finitis Laudibus dicitur Epistola latine, et deinde Græce, et proceditur in missa, ut alias, usq; ad finem Datur benedictio. Sed non publicantur tunc indulgentiæ.

De coronatione Papæ supra Gradus Ecclesiæ.

SAcris missarū solemniis rite peractis procedit ad coronationē, Pontifex reassumptis chirothecis, et anulis cū omnibus paramētis suis, i quibus celebrauerat, et cū Cardinalibus,

prælatis, & officialibus omnibus, ut in missa paratis, procedit ad sugestum supra gradus basilicæ Apostolorum principis ex materia constructum, & ornatum; ibiq́ in sede eminenti sibi parata sedet, & cum omnes prælati conuenerint, & populus ex basilica in plateam exierit: Diaconus a sinistris deponit mitram consuetam e capite Pontificis, & Diaconus a destris Tiaram, quod Regnum appellant, & triplici corona ornatum Pontificis capiti imponit populo acclamante Kyrieeleison. Et Diaconus a dextris latine, a sinistris uero uulgariter publicant plenarias indulgentias, tum paratur processio ad Lateranum.

Sed quoniam pleruncq́ antequàm hæc completa sint, hora est satis tarda & longa ad Lateranum restat uia, multaq́ ibi adhuc sunt peragenda, consueuerunt aliquando Pontifices, & patres sustentationis gratia aliquantulum cibi sumere, paratur refectio in atrio domus Archipresbyteri basilicæ pro Pontifice, & Cardinalibus, pro aliis prælatis in uicinis domibus canonicorum. Coronato Pontifice ueniunt ad refectionem, & interim parantur, quæ ad processionem sunt opportuna.

Ordo processionis ad lateranum.

SVmpta refectione Pontifex & omnes descendunt ad equitandum & hoc ordine proceditur ad Lateranum. Primi incedent ualisarii Cardinalium suo ordine, & deinde eorum familiæ & omnes laici mixtim, ut eis placuerit. Tum per ordinem isti sequentur barbitonsor, & sartor Papæ cum ualisiis rubeis, in quibus sunt uestes, quæ pertinent ad santissimum dominum nostrum, familiares, & scutiferi Papæ, nobiles curiæ minores, & nepotes affinesq́ dominorum Cardinalium, scala Papæ panno rubeo cooperta, quam portat equus albus ductus per unum ex parafrenariis purpurea ueste indutum. Qui, postquàm Papa ascendit equum cum ista scala, uadit in ordine suo, Dextra equi habenas, sinistra rubrum ferens baculum, hunc sequuntur Duodecim cursores Papæ etiam rubris uestibus induti equestres portantes duodecim uexilla rubra, bini, & bini, Inde tredecim uexilliferi capitum regionum urbis cum suis uexillis deinde duo cursores cum uexillis cherubin aliquantulum maioribus aliis uexillis, etiam uestibus rubeis, & equestres omnes uexilliferi. Tum uexillifer populi Romani cum uexillo, & insigniis populi Romani. Deinde uexillum album cum cruce nigra quod portat procurator ordinis beatæ Mariæ Theutonicorum, uexillum cum armis Papæ quod aliquis magnus nobilis portat, Vexillum Ecclesiæ etiam magnus alius nobilis portat, & demum uexillum ordinis Hierosolimitani rubeum cum alba cruce, quod procurator eius ordinis portat. Isti quinq́ uexilliferi habebunt equos cataphractos, siue bardatos, & coopertos tela serica usq́ ad talos equorum cum insignibus suis, ipsi autem erunt armati, ac si prælium essent ingressuri dempta galea cum lacernis ex tela etiam serica cum diuisa, & quiлq́ Vexillifer habebit quatuor pedites cum lacernis bocasinis cũ insignibus dominorũ, hunc ordinẽ uexillorũ inueni seruatũ. Sed mihi nõ placet, neq́ uidet debitus ordo, nã non

honoramus signum, nec signi figuram sed signati dignitatem, unde ponimus uexillum ciuitatis, in qua est Pontifex, in principio, ut minus dignum, deinde uexillum ordinis militaris beatæ Mariæ Theutonicorum in quo est Crux nigra in albo campo Tum uexillum Papæ, inde uexillum Ecclesiæ, & bene hactenus. demum in loco honorabiliori uexillum ordinis militaris Hierosolimitani cum alba cruce in rubeo campo, quod mihi uidetur præter omnem conuenientiam, nam signum crucis albæ in campo rubeo non est signum uniuersitatis Christianorum, sed illius tantum ordinis militaris, sicut & nigra Cruce in albo alterius ordinis est signum. Vniuersitatis autem christianæ signum est crux rubea in albo, ergo uexillum ordinis Hierosolimitani non est præferendum signo Papæ, aut signo Ecclesiæ, locus igitur suus esset post uexillum ordinis Theutonicorum, & non post omnes. Si autem adesset uexillum cruciatæ crux rubea in albo campo, quia est uniuersale omnium christianorum, illud iure optimo ponendum esset in loco digniori. Post uexilla procedunt duodecim equi albi sine sessoribus phaleris aureis copertisq; de Cremosino ornati, quos duodecim parafrenarii ducunt rubea ueste induti, & baculum rubeum in sinistra portantes, hos sub sequuntur quatuor nobiles, pilea quatuor Dñi cremosino supra baculos quosdam deferentes, qui scutiferi honor ris uocantur Cubicularii deninde sequuntur equitantes in suo habitu, oratores laici, & non prelati simul cum barronibus & maioribus nobilibus. Tum subdiaconus apostolicus cum cruce Papali, & suis collegis parati, ut in missa & apud crucem duo magistri ostiarii cum suis uirgis, post hos duodecim familiares Papæ rubea ueste induti portantes duodecim intorticia accensa ante sacramentum corporis Christi pedites, inde duo familiares sacristæ equestres etiam rubeo induti portantes laternas argenteas cum lumine ante sacramentum. Et post eos ducitur per familiarem sacristæ rubeo etiam indutum, & baculum in sinistra habentem equus albus mansuetus, ornatus, ut illi duodecim, portans sacramentum habens ad collum tintinabulum bene sonantem. Et supra portatur baldachinum cum Armis Papæ & sacramento, per ciues Romanos qui inter se mutantur terdecies, ut una quæq; regio habeat suam partem, post sacramentum equitat immediate sacrista, qui ut cæteri prælati, habet equum totum coopertum de bocasino, & ipse, & omnes alii parati sunt, ut in missa cum paramentis, et mitris. Sacrista in manu gestat album baculum. Sequuntur deinde duo præfecti nauales, et in eorum absentia duo nobiles induti, ut aduocati et secretarii præter Almuciam. Et post eos ipsi secretarii, et aduocati cum Almuciis. Cantores deinde equitant cum superpeliciis. Tum acolithi, clerici cameræ, et auditores cum superpeliciis supra rochetum. Subdiaconus Græcus, et latinus, et Diaconus Græcus: ut in missa.

Sequuntur de hinc prælati cum æquis coopertis et ipsi cum mitra, et pluuiali. Abbates forẽses, Episcopi, Archiepiscopi, Abbates urbis, Episcopi assistentes Papæ, Patriarchæ, Diaconi cũ dalmaticis, presbyteri cũ

planetis, Episcopi Cardinales cum pluuialibus. Procednnt Deinde duó Diaconi assistentes Papæ, & inter eos medius Prior Diaconorum, si ipse dixit Euangelium, Prior Diaconorum ferulam in manu portare debet, & totam processionem ordinare, & illa ordinata equitare in loco suo. Procedit tandem Summus Pontifex super equnm Album faleratum coopertum a parte posteriori stragula purpurei coloris, qui uulgo dicitur Cremusino, sub Baldachino, quod octo Magni Nobiles, siue Oratores Principnm portant. Cum Papa per scalam, quam superius diximus, ascendit equum Maior Princeps, qui præsens adest, etiam si Rex esset, aut Imperator, stapham equi Papalis tenet, & deinde dncit equum per frenum aliqnantulum. Si Imperator, aut Rex soli essent, id est qnod non adesset alius Rex, soli equum ducerent cum dextra mann. Sin uero esset alius Rex, dignior a dextra, alius a sinistra frennm tenerent. Si vero sint Reges duo, Digniores plures ducant equum. Et postquam Imperator, Rex, siue alius Magnus Princeps aliquantulum equum duxerit, substituantur alii duo Magni Nobiles eorum loco, & mutentur. Si uero Pontifex non equo, sed sella ueheretur, qnatuor maiores Principes, etiam si inter eos Imperator, Rex, aut quinis Maximns Princeps adesset in honorem Saluatoris Dñi nostri Iesn Christi, sellam ipsam cum Pontifice humeris suis portare aliquantulum debent. Sed aderunt etiã quatuor ualidi Pontificis familiares, qui pondus sustinent, Ita ut Principes in signum piæ Religionis, ac reuerentiæ magis, quam ad onus subeundum manus apposuisse uideantur, qui etiam mutabuntur pro hominum], & itineris dispositione. Similiter & octo Nobiles, qui Baldachinum super caput Pontificis ferunt, mutabuntur post aliquod spacium, & equos suos ascendentes in ordine suo equitabunt, eorum loco nobiles Ciues Romani usq; ad Lateranum Baldachinum portabunt, mutabunturq; per uices, sicut de Baldachino Sacramenti diximus. Ante Pontificem Conseruatores, Capita Regionum, & alii Magistratus, ac Nobiles Vrbis pedites præibunt, & prætoriani Milites cnm eis accincti ensibus circiter centum, & Baculum in manibus portantes ad custodiam & defensionem corporis Pontificis. Circa Pontificem, aliquando ante, aliquando post, equitabit Marescallus, siue Soldanns Curiæ, cnm duobus saculis pecuniarum ante sellam, & ipsas pecunias proiiciet super populum ad præssuram dimouendam, ut infra dicemus.

Vbi & quando marescallus siue soldanus curiæ proiiciat pecunias super populum.

PRimum iactum pecuniarnm faciet, cum Summns Pontifex incipiet se mouere, alium apud Pontem Hadriani, cum in Platea apud Montem Iordanum. Inde in Platea parionis, deinde alium apud sanctum Marcum, postea apud Sanctum Hadrianum, & demum nbicunq; magnam præssuram apud Pontificem uiderit, & ut facilius possit

pertransire, ad partem transuersam iaciat pecunias. Post pontificem, immediate sequuntur duo cubicularii secreti, medium tenentes Auditorem rotæ decanum, qui seruit de mitra. Et deinde duo medici cum Secretario principali in medio, si ille non est prælatus. Subsequitur deinde umbella rubei croceiq; coloris, quam unus seruiens armorum, præter galeam totus armatus eques portat. Postremo equitant Vicecamerarius, si non est paratus, & omnes prælati non parati, protonotarii, auditor contradictarum, si non sit paratus, & similiter corrector literarum, qui si sint parati, equitant in loco suæ promotionis, & omnes togati, Vicecamerarius baculum in manu portat, & pertinet ad eum curare, ut ordo a priore Diaconorum datus seruetur in processione. Et secundum antiquas consuetudines, Camerarius Papæ non portat ferulam, si est Cardinalis, sed eius uicarius idest Vicecamerarius. Quia non ad Cardinalem, sed ad Camerarium id pertinet. Hoc igitur ordine ad Lateranum procedũt.

De Iudæis & lege.

CVm Pontifex peruenerit ad mõtem Iordanum, Iudæi illi obuiam ueniũt, & genuflexi legem Pontifici offerunt, lingua hebraica legem laudantes, & hortantes Pontificem, ut illam ueneretur, Pontifex uero illis auditis, in hanc sententiam respondet. Sanctam legem uiri Hebræi, & laudamus, & ueneramur, utpote quæ ab omnipotenti Deo per manus Moysis patribus uestris tradita est, obseruantiam uero uestram, & uanam legis interpretationem damnamus, atq; improbamus, quia Saluatorem quem adhuc frustra expectatis Apostolica fides iam pridem aduenisse docet, & prædicat Dominum nostrum Iesum Christum, qui cum patre, & Spiritu Sancto uiuit, & regnat Deus, per omnia sæcula sæculorum. Sed quoniam nonnunquam accidit, ut Iudæi, populi multitudine opprimantur, solent aliquando impetrare pro eorum securitate, ut hoc faciant superante murali arcis sancti Angeli in angulo ad uiam, qua itur ad palatium respicienti.

Quæ fiunt apud Ecclesiam Lateranẽsem & primo de Sede stercoraria ante Portam Ecclesiæ.

CVm pontifex ad Ecclesiam Lateranensem peruenerit, descendit in porticu Ecclesiæ, & a Canonicis illius Ecclesiæ honorifice paratis, excipitur cum cruce. Descendit Pontifex ex equo, & prior canonicorum Lateranensium offert crucem osculandam Pontifici, quam Diaconus Cardinalis accipit, & ad os Pontificis, cui primo Tiaram extraxit, ponit, osculata Cruce Pontifici ponitur mitra, & regnum datur in manibus auditoris, ipse uero Pontifex a priore, & canonicis prædictis ducitur ad marmoream sedem, ante portam principalem a sinistra stantem, quæ Stercoraria appellatur, & ibi cum sedere faciunt, qui ita tamen sedet, ut iacere potius uideatur, ad quem mox accedẽtes Cardinales eleuant eum honorifice dicentes. Suscitat de puluere egenũ, & de stercore erigit pauperem, ut sedeat cũ principibus, & solium gloriæ teneat. Surgens Pontifex, accipit de gremio Camerarii sibi assistentis, quantum pugno potest complecti

pecu-

pecuniarum. Vbi tamen nihil prorsus sit argenti, aut auri, & spargit inter populum dicens. Argentum & aurum non est mihi, quod autem habeo hoc tibi do, pons ligneus recta linea a porta Ecclesiæ principali ad altare maius excitatur cum pluteis hincinde pectoribus tenus altitudo circiter quinq; pedum, latitudo sex, aut septem, qui altero ponti coniungitur simili modo constructo a porta, qua ascenditur per Ecclesiam ad Sancta Sanctorum uenienti, quod fit ut Pōtifex a populi multitudine non opprimatur, circa altare a gradibus, & supra omnia circumcirca tabulis clausa esse debent, ut per pontem tantum ad cappellam intretur. Præcedentibus igitur canonicis & cantātibus. Te Deum laudamus. Pontifex cum Cardinalibus intrat Ecclesiam, & ante altare maius supra faldistorium procumbens sine mitra aliquantulum orat. Deinde surgens benedicit populo dicens, sit nomen Domini benedictum &c. Inde cum mitra ascendens ad sedem eminentem sedens recipit ad osculum pedis Canonicos Lateranenses.

De laudibus quæ fiunt Pontifici in Aula Concilii.

DEinde Pontifex, per ipsum pontem ascendit ad palatium Lateranum per portam, quæ est in Ecclesia. Et cum peruentum fuerit in prima Aula, quæ aula concilii appellatur, sedet Pontifex in sede sibi parata apud tabulam lapideam in capite Aulæ, quæ dicitur mensura Christi. Et hinc inde apud eum stant Domini Cardinales Prior uero præsbyterorū Cardinaliū stans ante Papam conuenienti interuallo cum Subdiaconis, andi toribus, Aduocatis, & Scriniariis facit laudes Domino nostro, ut fecerat prior Diaconorum in Sancto Petro, Incipiens Exaudi Christe &c. Prior præsbyterorum prædictus, & alii qui faciunt laudes. stant detecto capite. Pōtifex uero sedet cum mitra, & alii Cardinales stant cum mitra. Hoc tamen fieri solebat introitu ipsius portæ in primo plano antequam ad Anlam prædictam neniatur, commode tamen in hunc locum translatus est hic actus propter illius loci angustiā.

De duabus sedibus perforatis apud cappellam sancti Siluestri.

FInitis laudibus, Papa procedit ad cappellam Sancti Siluestri, ibi ante portam cappellæ sunt duæ sedes porphyreæ perforatæ, & nude sedet Pontifex super primam, ad quem prior Ecclesiæ Lateranensis accedit, & genuflexus dat Pontifici ferulam in manu in signum correctionis, & regiminis, & claues ipsius basilicæ, ac palatii Lateranensis, in signum potestatis claudendi, et apperiēdi, ligandi atq; soluendi. Surgit deinde Papa cū ferula & clauibus, & sedet in altera sede porphyrea ad aliam partem & ibi restituit eidem priori ferulam, & claues, & ab eodem præcingitur super planetam sedens cum cingulo quodam serico rubeo, cum bursa etiam serica & rubea, in qua sunt duodecim lapides preciosi cum musco. Tū Pontifex præcinctus, & sedens e gremio Camerarii capit denarios argenteos omnifariam quotquot potest manu continere, & super populum spargens dicit. Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in sæculum sæculi. Et hoc tertio facit. In istis duabus sedibus Pontifex sedet, ut

in prima stercoraria.

Ducitur deinde Pontifex ad sancta sanctorum, ubi super faldistorium sine mitra genuflexus orat. Inde surgens cum mitra reuertitur ad cappellam Sancti Siluestri, in quam intrans sedet super sedem ibi paratam, tum deponit mitram, chirothecas, Pallium, planetam, & assumit pluuiale, & mitram simplicem, & sedẽs dat præsbyterium hoc modo, Cardinalibus duos aureos, & duos grossos argenteos. Veniunt Cardinales, & profunde caput inclinant ante Pontificem, porriguntq; & mitram apertam, in qua Pontifex immittit pecuniam, illi accepta pecunia manum Pontificis osculantur, pecunias capit Pontifex e gremio Camerarii. Alii prælati genuflectunt ante Pontificem & accipiunt in mitra unum aureum, & unũ grossum, & osculantur dextrum genu Papæ, alii uero prælati & officiales non parati accipiunt in manu tantundem, & osculantur pedem. Dato præsbyterio Põtifex cum Cardinalibus ascendit ad palatium Lateranense, & si non facit solemne conuiuium deponit paramenta sua, intrat cameram, quiescit, & prandet, seu cænat. Cardinales ducuntur ad cameras sibi ordinatas, quiescunt, recreantur, & expectant Pontificem, si uult redire ad Sanctum Petrum eodẽ die. Sin autem reuertuntur domum.

De conuiuio solemni Pontificis cum Cardinalibus, & prælatis.

TITVLVS III.

SEd quoniam maiores nostri consueuerunt in die coronationis, & feria quinta in cæna Domini solemne conuiuium celebrare iisdem ferme cerimoniis, aliquid etiam de solemni papali conuiuio hoc loco dicemus. Maxime cum etiam nostra ætate factum sit à Pio secundo, & Paulo item secundo summis pontificibus.

De præparatione Aulæ, sedium, & mensarum.

PArabitur igitur Aula cõuiuii, aulæis, & pannis sericeis, aureisq; pro temporis, & loci conditione. In capite Aulæ erit suggestum ad quod triplici gradu ascendetur longum pro latitudine Aulæ, in medio surget quadratus thalamus palmi altitudine, super quo mensa paratur Pontificis, apud parietem erit sedes Papalis, ad quam paruo, & deinde magno scabello ascẽdetur, ornabiturq; sedes cum panno aureo pendente supra caput, mensa erit alta ad iuxtam proportionem sedentis a sinistra super suggestum, parabitur alia mensa pro credentia Papæ cum uasis aureis, & argenteis, uino, & aqua, & aliis consuetis. Credentiam appellant mensam, supra quam uasa argentea, siue aurea & instrumenta ad conuiuium opportuna præparantur. Et similiter in diuinis, supra quam ad sacrificandum necessaria continentur. Dicitur & credentia, actus ipse prægustationis cibariorum, & aliarum rerum. Hæc exponere noluimus, quoniam crebro in hoc opere de credentia mentionem facturi sumus. Antiqui cerimoniarum codices dressatorium dixerunt. A dextra parte aulæ, infra suggestum parabuntur mensæ pro Episcopis, & præsbyteris Cardinalibus, & paulo inferius, pro aliis prælatis.

latis sed pro Cardinalibus erunt aliquanto altiores, & sedilia habebunt gradum unum, super quem tenebunt pedes Cardinales, a sinistra e regione mensæ Cardinalium parabitur mensa pro Diaconis Cardinalibus eiusdem altitudinis & cum gradu. Et infertus aliæ mensæ pro oratoribus, nobilibus, & officialibus, in fine aulæ, uel in aula præcedente, si erit commoda, parabitur magna credentia cum pluribus gradibus ad magnificentiam, & alia super longam mensam cum uasis, quibus in conuiuio utentur.

De Imperatore & Rege si sunt in conuiuio

SI huic conuiuio interesset Imperator, paratur pro eo sedes ad dextram Pontificis & mensa super plano suggestis super quam solus comedet Imperator. Sedes habebit scabellum paruum uiride & erit ornata panno aureo, non tamen habebit pendentem supra caput, similiter paratur pro eo credentia iuxta credentiam Papæ a sinistris, & ibi erunt familiares Imperatoris pro suo seruitio. Si uero adesset Rex aliquis paratur etiam credentia pro eo paulo remotior ab ea. Sedes uero nulla paratur, quia sedet in mensa post primum Episcopum Cardinalem. Imperator siue Rex habebunt tot seruitores, quot eis opportunum uidebitur Cardinalibus uero quatuor cuilibet sufficiunt, quorum vnus seruiat de Vino, alius de cultello, alius portet fercula, alius stet ad credentiam qui Vinum & aquam & alia subministret Pontifici seruire solent nobiliores, qui sunt in curia laici, etiam si sint fratres, aut filii Regum præsertim in illorum præsentia.

De habitu Pontificis & prælatorum

POntifex igitur cum paramentis Pontificalibus si celebrauit illa die usq; ad Dalmaticam inclusiue, & cum sandaliis indutus, supra Dalmaticam manto rubro aperto a parte anteriori, & mitram habens in capite supra fanonem medius inter Diaconos ducitur ad mensam. Cardinales & prælati omnes habent superpelliceum super rochetum, siue supra uestes sui ordinis, si sint religiosi, & mitram albam in capite. supra superpelliceum, Cardinales & prælati seculares habent mantellum sine cauda apertum a parte ante, & coloris uiolacei siue obscuri. Religiosi uero coloris sui ordinis sed eodem modo apertos. Cæteri omnes in suo habitu quotidiano. Aderunt familiares Pontificis & alii seruitores in copia. Aderunt etiam seruientes armorum bene ornati cum suis baculis argenteis, qui præire debent ante portantes fercula, & remouere multitudinem a uia.

Magister sacri hospitii, & Magister domus prouideant in tempore de modo & ordine ferculorum, De seruitoribus, qui prius, & qui posterius, & quod quælibet mensa habeat præfectos suos. Quæ vina primo, quæ deinceps, & per quos ferenda, & sic de aliis rebus opportunis.

De prima lotione manuum Pontificis & ordine sedendi in mensa.

POntifex remota prius mensa, sua ad partem, sedeat in sede cum mitra, & mantum post collum aptetur, ut nihil ante pectus dependeat, Cardinales, Principes, & Præ-

lati & alii conuiuæ ſtent ante menſas paratas. Nobilior laicus etiam Imperator,aut Rex aquam ad lauandas Pōtificis manus,primo ferat hoc ordine.Magiſter ſacri hoſpitii cū clerico cerimoniarū,quē ad ēe oportet inordinandis his rebus omnibus cum ſeruiētibus armorū.Et ſi Imperator, aut Rex aquā fere debet cū aliquibus etiā principibus ſociatus. Imperatorē aut Regem ad credentiam ducit. Si eſt nobilis inferior, ſolus erit, & in credentia aquam prius a miniſtris probatam accipit in peluibus fertq́ conſuetis cerimoniis ad Pontificem,præeunte uno ex auditoribus cum mantile ad tergendum manus. Prior Epiſcoporum Cardinaliū,& duo Diaconi aſſiſtētes,depoſitis in manibus ſeruitorum mantellis,& mitris ſic in rochetto ſeruiunt Papæ dum lauat,Epiſcopus aquam cum portante infundēdo,& Diaconi mantile, quod ab auditore acceperant hinc inde tenendo Dum Papa lauat manus non prælati ſed laici omnes genufle&unt, Cardinales & prælati ſtant capite dete&o. Cum Papa lauerit reaptetur menſa ante eum, & tres Cardinales qui illi ſeruierant,capiunt ſuos mātellos, & mitras,& uadunt ad loca ſua,& Imperator apud ſedem ſuam primo ſtans lauetur ſuis cerimoniis,deinde Domini Cardinales lauentur ſtantes ante menſas cum mitris in capite, poſt eos lauentur prælati ſtantes ſine mitris, & ſæculares(ſiqui ſunt)dete&is capitibus ſtabunt ante menſas lauantes eo ordine, quo ſedere debent in menſa,Prior Epiſcoporum in capite ad Dextram,ſi aderit Rex aliquis erit in ſecundo loco,ſi plures Reges, mixti erūt cum primis Cardinalibus primo Cardinalis,deinde rex ſucceſſiue.Si erunt Maximi Principes, aut Filii, uel fratres regum. Si non ſeruiunt Papæ,debent ſedere inter Diaconos Cardinales, uel poſt eos pro eorum dignitate,& conditione, primogenitus autem regis,quia Rex futurus putatur,poſt primum præsbyterum Cardinalē erit. Sed nullo modo inter Epiſcopos. Et hoc tam in conuiuiis,quam aliis publicis a&ibus, quamuis noſtro tempore aliquorum ſiue ambitione, ſiue ignorantia aliquando ſit ſeruatum contrarium.

De quatuor Patriarchis.

Conſueuerunt antiqui ponere Patriarchas quatuor Eccleſiarū principalium inter Epiſcopos Cardinales mixtim,noſtro tempore(credo propter declinationem, ſiue potius extin&ionem illarum,cū ſint quodammodo titulares) ponuntur immediate poſt Cardinales, Deinde aſſiſtētes Papæ,tum oratores prælati,inde Archiepiſcopi,Epiſcopi, Protonotarii Abbates,Subdiaconi,Auditores,Clerici Cameræ,& acolithi. Ad ſiniſtram uero erunt Diaconi Cardinales, & cum eis Principes, quos prius diximus(ſi aderunt)poſt eos autē ſi præſentes erunt alii principes inferiores illi tamen,qui ſolent præcedere oratores Regum. Deinde erunt oratores laici,& nō prælati,& cum eis ſenator,& tres cōſeruatores urbis. De aliis autem laicis quia ſunt extraordinarii,nihil ponimus,nam admitti ſolent ad uoluntatem Pontificis,& non ordinarie.

Aduertat tamen Magiſter domus, ut prius ſimul cum clerico cerimoniarum ponat in ſcriptis nomina, & ordinem inuitatorum ad conuiuium, & maxime laicorū,& ſi quæ ſunt con-

tentiones

tentiones de præsidentia, componantur prius quod si ibi orirentur, si nolunt componi, ambo contendentes honeste iubeantur exire. Si tamen esset colorata contentionis causa, & non temeraria, quia tunc solus temerarius eiiciendus est.

Quod autem de Imperatore dicimus, intelligimus de Imperatore Romanorum non autem Græcorũ, nam ille ut Rex tractatur. Poterunt lauari post primos plures eodem tẽpore.

De benedictione mensæ.

POstquam omnes lauerint, Pontifex benedicit mensam stans sine mitra, & tunc Diaconi assistunt. finita benedictione sedet, Imponitur mitra, & Diaconi uadunt ad loca sua, & sedentibus omnibus ordine, quo steterant portantur fercula.

De ordine & modo portandi fercula.

PRimum ferculum portabit nobilior princeps, siue Imperator, siue Rex sit. Secundum alius dignior post eum, & sic successiue, & si erunt ex illis qui debeant sedere in mensa, portato ferculo sedeant in loco suo. Et notandum quod Imperator, Rex, seu Maximus Princeps capit ferculum quod portare debet ad Pontificem extra portam aulæ conuiuii ab aliquo familiari Pontificis illuc apportatum alii inferiores pro ferculo ad coquinam uadunt, magister sacri hospitii, & magister domus baculos in manibus tenentes, & in habitu sibi condecenti deducunt portãtes fercula. quæ quidem fercula ad Pontificem, & Imperatorem tantum cooperta portari debent, aliis autem, etiam regibus detecta, & similiter uinum, possunt tamen portari cooperta fercula & maxime principibus usq; ad aulam conuiuii, & deinde antequam appareant in conspectu Papæ detegi.

De proba cui, & quomodo.

ITem in præsentia Pontificis nulli omnino fit publice prægustatio nisi ipsi Pontifici, & Imperatori tantum, pro Rege autem, aut maximo principe poterit fieri a suis, si uoluerint in credentia, uel ubi capiũt fercula. Pro Pontifice & Imperatore fiet ibi unde capiuntur a dantibus, & in mensa a portante, & de omnibus rebus. Cum primum conuiuium incipietur in loco conuenienti ponatur pulpitum, & Subdiaconus, siue capellanus Papæ aliquid de sacra scriptura legat usq; in finem conuiuii. Interim cum silentio, & sine strepitu omnia administrentur quam diligentissime. Cum Pontifex bibit consueuerunt omnes astantes præter Episcopos, & superioris dignitatis uiros genuflectere, quod seruari nostris temporibus uidimus, quamuis in nullo cerimoniarum libro id legerimus.

De secunda lotione, & gratiarum actione,

EPulis abunde subministratis fit secunda lotio manuum, & tunc secundus nobilis laicus portat aquam consuetis cerimoniis. prior Episcoporum Cardinalium, & duo Diaconi dimissis mantellis, & mitris, ut supra seruiunt, deinde reuertuntur ad loca sua, lauantur & alii ordine suo, quo supra, sedẽtes tamẽ, & dum Cardinales lauant unus seruit alteri de mantili illud explicando, & tenendo, dum alius lauat & sic successiue. Ponuntur deinde uinum & cõfectiones, siue species, ut habent antiqui codices, & demum finito conuiuio lector dicit. Tu

autem Domine miſerere nobis, niſi ſit in cæna Domini, quia tunc non profertur. Tu autem. Surgit Pontifex ſine mitra aſſiſtunt ei Diaconi & redduntur gratiæ, ut in ordinario. Omnibus completis reducitur Pontifex ad cameram ſuam, & alii ad propria diuertuntur.

Quando fit conuiuium ſine paramentis.

SI autem ſolemne conuiuium huiuſmodi fiet in die, quo Pontifex ſacra publice non celebrauerit. Omnia, ut prædicta ſunt, ſeruabuntur niſi de ſacris ueſtibus. Papa indutus amictu, alba longa, cingulo, ſtola precioſa, & manto rubro cum paruo caputio ſubtus, ſiue ſi calores erunt, ſine manto cum caputio tantum ducetur ad menſam. Cardinales & prælati erunt cum mantellis conſuetis ſine ſuperpelliciis, & ſine mitris. alia omnia ut ſupra. Aduertendum tamẽ quod nunquam in conuiuio Pontificis admittuntur mulieres, etiam ſi Imperatrix, Regina, uel Pontificis conſanguinea eſſet.

Quæ mutantur, ſi coronatio Pontificis fiat extra urbem.

TITVLVS IIII.

QVæ ſupradiximus de conſecratione, benedictione, & coronatione Romani Pontificis omnia ſeruabuntur, etiam ſi extra urbem Romanam fient præter infraſcripta. Cum papa ad eccleſiam uenerit, ubi ea fieri debent, canonici & cappellani illius Eccleſiæ illi obuiam exibunt proceſſionaliter. Sed non recipientur ad oſculũ pedis, ut Canonici Sancti Petri. Intrabit Pontifex in eccleſiam, & in medio genuflexus orabit uerſus altare maius, Deinde ibit ad cappellam ubi paramenta capere debet conuenienti ſpacio ab altari maiore diſtante, ut commode proceſſio poſſit inde explicari, alia omnia uſq; ad actum coronationis fient, ut dictum eſt, ſed ipſa coronatio fiet uel ſupra gradus, uel loco commodiori, & magis in cõſpectu populi, nam ibi parandum erit ſuggeſtum, ubi maius erit ſpacium ad capiendam multitudinem. Pontifex coronatus poterit equitare cum ſolemni proceſſione, ut ad Lateranum conſueuit, ad aliſquam aliam Eccleſiam, & in uia fient iactus pecuniarum, & iudei obuiabunt cum lege, & reſpondebitur, & fiet ut in uia ad Lateranum, Et cum peruenerit ad dictum locum deſcendet, & ſuper ſedem in loco honeſto ſibi in introitu Eccleſiæ præparatam ſedebit, & tunc extrahetur ſibi regnũ, & imponetur ſibi mitra, & aſtantibus ſibi hinc inde Diaconis, & deinde in ordine aliis Cardinalibus a priore presbyterorum Cardinalium cum ſubdiaconis & aliis officialibus conſuetis fient laudes. Exaudi Chriſte, ut dictum eſt ſuperius, tum Pontifex aſcendit ad altare maius præcedente clero illius Eccleſiæ & cantante. Te deum laudamus, procũbet ſuper faldiſtorio ante altare maius ad orationem ſine mitra, & finito Te deum, factaq; oratione, aſcendet ad altare, & benedicet populo, deinde aſſumpta mitra aſcendet ad ſedem eminẽtem, & dat præsbyterum Cardinalibus, & prælatis, & finitis omnibus uadit ad locum, ubi ordinatũ eſt conuiuium, uel ad Cameram ſuam, ſi priuatim prandet, Et omnia ſeruantur, ut in Vrbe, quæ ſeruari poſſunt.

De

De aduentu, & coronatione electi in Imperatorem Romanorum, & primo de approbatione electionis & personæ

TITVLVS V.

Electus Rex futurus Romanorũ Imperator primum consueuit electionem suam per suos solemnes oratores Summo Pontifici intimare, et decretum electionis ostendere, deuotionem ac filialem reuerentiam exhibere, fauorem & gratiam Apostolicæ sedis implorare, offerre se ad quæcunq; fidelitatis iuramenta Romanæ Ecclesiæ præstanda, & demum unctionem, consecrationem, & Imperii Diadema humiliter postulare. Pontifices uero consueuerunt uiso decreto, & examinata electione in sacro Senatu, habitaq; sufficienti informatione tam super forma electionis, quam super idoneitate, & habilitate personæ electi per commissarios a se constitutos ad instantiam dicti electi ipsum electũ in spiritualem filium suũ, & Ecclesiæ Romanæ susci pere sibi suos fauorem & gratiã concedere, & ipsius regis electi persona idonea reputata, eum nominare, denunciare, assumere, & declarare Regem Romanorum, ac etiam habilem, & sufficientem declarare ad suscipiendam Imperialis celsitudinis dignitatem, decernere consecrationem, & coronationem per manus suas esse impendendas, & suplere omnes defectus &c. hoc seruatũ legimus in personam Karoli quarti a Clemente sexto, & antea in personam Henrici septimi a Clemente quinto, & in eius personã Alberti eius prædecessoris, & Rodulphi eius patris a Bonifacio octauo, & a pluribus aliis & demum in Vencislao Karoli quarti filio, quẽ pater adhuc uiuens in Romanorum regem ab electoribus designari procurauerat, cuius rei approbationem cum Gregorius undecimus, ad quem delata erat, morte præuentus decernere non posset. Vrbanus sextus eius successor legitime confecit.

Quod ueniente Imperatore mittantur legati Apostolici.

Electus igitur Romanorum Imperator cum statuerit urbem petere, ad Imperiale Diadema de manũ summi Pontificis suscipiendum, primum conuenit per nuncios suos cum Romano antistite de modo et tempore intrandi, ut Pontifex rebus opportunis cõsulere possit, deinde cum Pontifex nouerit Cæsarem iam Italiam intrasse mittit illi obuiam duos legatos de latere, qui illum conueniant antequam terras Romanæ Ecclesiæ ingrediatur. Et post gratulationes, salutationem, et benedictionem nomine Põtificis, honesto modo exigunt a sua Maiestate Iuramentum solitum præstari ab electis Imperatoribus antequam intrent agrum Romanæ Ecclesiæ in forma, qua in decretis cauetur uidelicet.

De iuramento præstando per Imperatorem.

Sanctissimo Domino nostro. Domino. N. diuina prouidentia Papæ Ego. B. Rex Romanorum promitto et iuro per Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, et per lignum uiuificæ Crucis, et per has reliquias sanctorum, quod si permittente Domino Romam uenero, Sanctam Romanam

Ecclesiam & sanctitatem suam, rectorem ipsius exaltabo secundum meum posse, & uitam, aut membrum nunquam, neq; ipsum honorem, quem habet, mea uoluntate, aut meo consilio, aut meo consensu, aut mea exhortatione perdet, & in Roma nullum placitum, aut ordinationem faciã de omnibus, quæ ad sanctitatem suã, aut ad Romanos pertinent sine sanctitatis suæ cõsilio. Et quicquid de terra sancti Petri ad nostram potestatem peruenerit suæ sanctitati reddam, & cuicunq; Italicum regimen commissero, iurare faciam illum, ut adiutor suæ sanctitatis sit ad defendendam terram sancti Petri secundum suum posse. Sic me Deus adiuuet, & hæc Sancta Dei Euangelia. Aliquando oratores electi quandou eniunt ad intimandam electionem, & ad petendum approbationem nomine electi Regis solent præstare supra dictum iuramentum si habent ad hoc speciale mandatũ. Hoc iuramentum Federicus tertius Imperator, qui adhuc regnat, dum Senis esset in manibus legatorum Apostolicorum Anno salutis quinquagesimo primo supra mille, & quadringentos præstitit, & ante eũ plures alii præstiterunt. Dehinc, ut primum Ecclesiæ territorium ingressus est Cæsar, consueuit cum sua familia expensis Pontificis ali, quamdiu & Romæ, & in agro Romano fuerit, Nicolaus quintus quamuis Federico prædicto cum familiaribus quingentis tantum expensas promiserit, longe tamen plures ære suo aluit. Vt Sutrium uenit Cæsar uel locum urbis uicinum, ita ut postridie applicare ad urbem possit, legati Apostolici illum cum aliquibus prælatis a Pontifice missis, qui necessaria curent, dimittunt, ut Romam perueniant.

Ingressus Cæsaris in Vrbem, & ordo obuiandi, & de statione extra Vrbem.

Sequẽti die electus Imperator Romam uersus capit iter, cui honoris gratia obniam mittuntur a Pontifice prælati, barones, & curiales hoc ordine, ut in Federici aduentu seruatum est. Primi ad sextum lapidem Columnenses proceres cum suis amicis, & clientulis, & mox Vrsini atq; alii barones urbis, tum Pontificis copiæ, quæ adunt cum illarum præfecto, Inde Vicecamerarius cum præfecto urbis, Senatore, conseruatoribus, officialibus, & aliis nobilibus ciuibus Romanis, deinde ordines curiæ cum regẽte Cancellariæ sine aliquo alio prælato, Demum alii prælati domestici Pontificis cum omni eius familia, & tandem Sacrum Cardinalium collegium ad radices mõtis iuxta domum leprosorum Cæsarem expectabunt. Hi omnes distinctis interuallis Imperatori electo obuiabunt. Oratores uero principum si qui in urbe erũt pro suo libito obuiam procedent. Cardinales, ut Cæsarem conuenient, congratulationibus, & oblationibus factis nomine Pontificis, & collegii, illum habentes medium inter duos primos Episcopos Cardinales deducent usq; ad tentorium, siue alium locum sibi deputatum extra urbem, nam Cæsar non consueuit ea die, qua appulit, urbem intrare, sed pernoctare saltem una nocte extra mænia in cãpis. Cardinales et alii omnes postquam Cæsar ad locum deputatum peruenerit, in Vrbem reuertuntur.

Iuramentum quod Cæsar præstat Romanis.

Consueuerunt etiam electi Imperatores hac die antequam ponticulum, qui primus ante ingressum urbis post descensum montem occurrit, pertrāseant, præstare iuramētum Romanis in hanc formam. Ego Karolus Rex Romanorum futurus Imperator iuro me seruaturum Romanis bonas consuetudines suas, Sic Deus me adiuuet.

Ordo intrandi in Vrbem.

Postera die summo mane Cæsar per portam, quæ est sub arce Sancti Angeli hoc ordine quasi triūphās ingreditur, primi duo equites uexilla duo Cæsaris portant, alterum Sancti Georgii, quod ad Sueuorum pertinet custodiam, Aquilæ alterum, hos sequuntur Cæsaris cohortes armatæ tum nobiles proceres, & togati eius. Inde oratores regum, & Principum qui adsunt. Tū si quis adest Rex, aut maximus princeps, ut fuit cum Federico Rex Vngariæ, & Bohemiæ Ladislaus. Et tunc sequitur præfectus urbis, & Senator. Et ad præfectum quidem pertinebat nudum ensem ante Cæsarem ferre. Federico tamen marescallus suus non præfectus gladium pertulit. Inter istos autem, & Cæsarem nemo equitare debet, nisi marescallus, si præfectus non præfert ensem, incedit deinde Cæsar solus equitans, & post eum prælati consiliarii proceres inermes, & alii togati sui. Deinde modico interuallo Imperatricis familia, si uxor uirum sequitur succedere debet, ante illam nobiles & prælati, & post Matronæ, Virgines, & pedisequæ, circa illam uero solam equitantem pedites multi, ultimo incedūt Ecclesiasticæ copiæ pōpam claudentes. Portam ipsam qua sub arce ingrediuntur nostri codices falso Collinam appellant. Collina autem porta non est in nouis Leonis Papæ suburbiis, sed in antiqua Roma, Quirinalis primum dicta, deinde Collina (ut scripsit Varro) a pluribus montibus, qui in Quirinali monte continebantur, hodie Salaria nūcupatur, quia inde uia salaria itur. In porta igitur, quæ sub arce est (non Collina) clerus urbis sacris uestibus ornatus cum crucibus, & sanctorum reliquiis, præsidente Vicario urbis, & aliis Ecclesiarum prælatis insulatis Cæsarem expectant, adueniēti cruces deosculandas offerunt, & eum incensant, ac cātātes. Ecce mitto Angelum meum &c. procedunt usq; ad gradus basilicæ principis Apostolorū. Ciues autem digniores baldachinum supra Cæsaris caput portant, Conseruatores freno equum ducunt. Cum uero est in magna platea ante gradus, præfectus & Senator id muneris gerunt. Et descendente ex equo Cæsare præfectus stapham tenet, deinde ante eum præcedit. Inter equitandum antē Cæsaris Camerarius pecuniam spargere consueuit, ut diximus in coronatione Pontificis de soldano.

Quomodo Papa excipit Imperatorem ad osculum pedes supra Gradus.

In plano supra gradus basilicæ ante primum porticum ad dextram ascendentibus erigitur suggestus ornatus cum throno Pontificali, & sedilibus Cardinalium prælatorum, & aliorum officialium, ut supra descripsimus in coronatione Pontificis, supra quem suggestum Pontifex pluuiali, & mitra preciosis indutus ascendit cū ordinibus curiæ paulo antea, quā Cæsar appareat. Electus Imperator

cum suis omnibus seruato ordine, ut equum descendit per gradus scandit suggestum. Et ut primum Pontificem uidet, detecto capite illum genu terram tangens ueneratur. Et iterum cum appropinquat ad gradus sedis, genuflectit, demum, cum ad Pontificis pedes peruenit, illos in reuerētia Saluatoris deuote osculatur, Pontifex hilari uultu Cæsarem aspiciens ad osculū manus, & oris recipit. Tum Cæsar iterum genuflexus auri massam ad pedes Pontificis offert, dicitq; aliqua uerba rengratiatoria pro honore suscepto ac reuerentialia, prout ei uidebitur, Pontifex benigne illi respondens illum subleuat, & summæ caritatis suæ declaratione amplectitur. Et stante ibi ad dextram Pontificis Cæsare, Pontifex recipit Imperatricem ad osculum pedis, & manus. Regem uero siquis, adest ad osculum pedis, manus, & oris, alios autem prælatos, proceres & nobiles Cæsaris ad osculum pedis tantum. His finitis surgit Pontifex & manu sinistra Cæsarem capiens e suggestu descendit, & pariter ad secūdum usq; Ecclesiæ porticum cum eo progreditur. Deinde Pontifex palatium ascendit ad cameram suam reuersurus, & Cæsar duobus aut quatuor Cardinalibus sociatus templum ingreditur Apostolorum sacras reliquias ueneraturus cū suis omnibus. Inde ad loca cuiq; consignata diuertuntur. Cæsar ipse in palatio Apostolico recipi cōsueuit. Augusta uero in aliquo loco uicino.

Quæ ante coronationem curari debeant.

CAEsar postera die, opportuno tempore ad Pontificem accedet. Et cum sua Sanctitate de incunbentibus ad solemnitatē pertractabit. Statuent de die coronationis. Et siqua erunt prius peragenda deliberabunt, ut Federici tempore factum est, qui ante diē Imperialis coronationis inter missarum solemnia benedictionē Nuptialem cum sponsa sua Heleonora Regis portugalliæ filia suscepit. Et Corona regni Langobardici, siue Italici, quam superiores Imperatores Modætiæ suscipere consueuerūt. Cū Federicus pestis timore illuc accedere non potuisset, Pontificis Nicolai manibus coronatus est in basilica Petri apud altare maius, quæ corona ferrea (quamuis aurea sit) nuncupatur.

Cerimonias in coronandis Regibus seruādas in libro Pontificali, quē nuper emendauimus plene conscripsimus Proinde de his in hoc loco aliquid ponere supersedebimus.

Et notādum quod Cæsar antequā coronetur Imperiali Diademate sedet post primum Episcopum Cardinalem. Et siquis Rex adest, sedet tūc post primum præsbyterum Cardinalem. Cum uero Cæsar erit coronatus tunc sedebit in sede sibi parata inter Papam, & primum Episcopum Cardinalem, et tunc Rex erit post primum Episcopum Cardinalem.

De cerimonijs in die coronationis seruandis.

ADueniente die statuta Imperialis coronationis, quæ conuenientissima est in Dominica Lætare in medio quadragesimæ (ut Durantes in rationali diuinorum scripsit) Et ita a Nicolao Quinto in coronatione Federici seruatum est. Ecclesia Sancti Petri, & cappella maior erunt decenter ornatæ, ut in maximis solemnitatibus, cum Pontifex est celebraturus diuina solent ornari, & præter cōsueta erigantur duo suggesta hinc

& inde extra cancellos cappellæ, alterum pro Imperatore electo ad sinistram uenientibus, alterum a dextra pro Imperatrice, & ornetur tapetis, aulæis, sedibus, scabellis, & aliis opportunis Ecclesia tota, & maxime cappella S. Gregorii S. Mauritii, & quæ S. Mariæ in turribus appellata extra Ecclesiã in prima porticu sub turri campanaria est, bene mundentur, ornenturq;. Imperatrix uero, antequam Pontifex descendat ad Ecclesiam, cum suis ornata præueniẽs suggestum sibi paratum conscendit. Summo igitur mane Pontifex cum Cardinalibus prælatis, & aliis officialibus param entis colore tẽpori & missæ congruis paratis processionaliter, & sub baldachino descendat ad Ecclesiam, & præmittat duos Diaconos Cardinales cum suis cappis laneis ad Cæsarem, qui eum congruo tempore ad ecclesiam deducant. Pontifex facta reuerẽtia ante altare accedet ad sedẽ, ubi cõsueuit accipere paramenta, & ibi recipiet ad reuerentiam omnes prælatos paratos. Incipiet tertiam, & accipiet sandalia, ut alias, & dicta oratione induitur omnibus paramentis Pontificalibus. Interim Cardinales qui sunt cum Cæsare, ut primum cognouerint Pontificem intrasse Ecclesiam, & ipsi cum Cæsare, & omni sua comitiua ad Ecclesiam descendunt, & egressi primam palatii portam, per primas Ecclesiæ portas, quæ super gradus basilicæ patent, ingrediuntur porticum ad cappellam, quæ uocatur beatæ Mariæ inter turres, ibi a canonicis, & capitulo ecclesiæ processionaliter recipietur Cæsar, & ductus ad altare dictæ cappellæ in manibus primi Cardinalis præsentis, & nomine Pontificis recipientis beato Petro, summo Põtifici, & suis successoribus solitum iuramentũ præstabit in forma subscripta uidelicet.

Iuramentum quod Cæsar præstat in die coronationis.

EGo. N. Rex Romanorum, adiuuante Domino futurus Imperator promitto, spondeo, & polliceor, atq; iuro Deo, & beato Petro me de cætero protectorem, procuratorem atq; defensorem fore summi Pontificis, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ in omnibus necessitatibus, & utilitatibus suis custodiendo, & conseruando possessiones, honores, & iura, ac ius, quantum diuino fultus adiutorio fuero secundum scire, & posse meum recta, & pura fide, Sic me Deus adiuuet & hæc Sancta Dei Euangelia. Tum indutus superpellicio & almuccia recipitur a canonicis Sancti Petri in canonicum, & in fratrem, quos omnes stans ante altare dictæ capellæ recipit ad osculum pacis. Inde præcedente clero, et cantante responsum, Petre amas me, tu scis Domine quia amo te. Pasce oues meas. Versus. Simon Ioannis amas me plus his, tu scis domine, quia amo te. Pasce etc. Alii Cæsaris proceres suo ordine deueniunt ad portam Principalem ipsius basilicæ, quæ argentea nominatur, et ex quinq; media est. Interim duo Episcopi Cardinales post priorẽ ãtiquiores facta reuerẽtia Põtifici cũ suis mitris et pluuialibus ueniũt ad prædictã portam, dum Cæsar adhuc est in dicta cappella inter turres. Et ante eum iunior Episcopus Cardinalis stans sine mitra supra Cæsarem genuflexum orantem dicit hanc orationem. Oremus. Deus in cuius manu corda sunt regum, inclina ad preces humilitatis

noſtræ aures miſericordiæ tuæ, & huic famulo tuo regi ueram appone ſapientiam, ut hauſtis de tuo fonte conſiliis, & tibi placeat, & ſuper omnia præcellat, per Chriſtum Dominum noſtrum amen. finita prima oratione intrant Eccleſiam Cœſare incedente ſemper inter duos Diaconos Cardinales prædictos, Et immediate præcedētibus duobus Epiſcopis Cardinalibus præfatis, & flectentes ad ſiniſtram perueniunt ad cappellā Sancti Gregorii, ubi Imperator ſedēs depoſita Almucia primo induit ſandalia deinde ſtans tunicellam, & demū Imperiale paludamentum, & mox inde procedens ad medium Eccleſiæ, ubi rota eſt porphyrea, uenit, & ibi ab alio Epiſcopo Cardinali ſibi aſſiſtente dicitur ſuper eum alia oratio uidelicet. Oremus Deus inenarrabilis auctor mundi, conditor generis humani, gubernator Imperii, confirmator regni, qui ex utero fidelis amici tui Patriarchæ noſtri Abrahæ prælegiſti regem ſæculis præfuturū, tu præſentem regem hūc cum exercitu ſuo per interceſſionem Sanctorum uberi bene✠dictione æternitatis circunda, ut ſemper maneant tripudiantes in pace uictores, per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen. Procedunt deinde ad confeſſionem beati Petri ſub altare, ubi procumbit ſuper faldiſtoriū Imperator, & duo Epiſcopi Cardinales aſcendūt cappellam, & uadūt ad ſedes ſuas, prior autem Diaconorum, ac prior præsbyterorum parati deſcendunt ad eum, atq; hinc inde genuflectunt, & Diaconus ipſe facit litaniam procumbens ad ſiniſtrā, omnibus alta uoce replicantibus, & flexis genibus permanentibus. finita litania ſurgit prior præsbyterorum, & ſuper Cœſarem adhuc procumbētem dicit. Pater noſter, &c. & ne nos. etc. Saluū fac ſeruū tuū. ℟. Deus meus ſperantem in te. Ver. Eſto ſibi Domine turris fortitudinis. ℟. A facie inimici. Ver. Nihil proficiat inimicus in eo. ℟. et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Ver. Domine exaudi orationem meam. ℟. et clamor meus ad te ueniat. Ver. Dominus Vobiſcū ℟. et cum ſpiritu tuo. Oremus. Prætēde quæſumus Domine famulo tuo dextram cœleſtis auxilii, ut te toto corde ꝑquirat, et quæ digne poſtulat aſſequatur. Actiones noſtras quæſumus Domine aſpirando præueni, et adiuuando proſequere, ut cuncta noſtra oratio, et operatio a te ſemper incipiat, et per te cæpta finiatur. per Chriſtum Dominum noſtrum Amē. Et cum Diacono his finitis reuertitur ad locum ſuum inter alios Cardinales. Dum ultimæ orationes dicuntur per præsbyterū Cardinalē, prior Epiſcoporum Cardinalium, cum ſuo pluuiali, ſtola, et mitra deſcendit ad Imperatorem, et ſimul cum duobus Diaconis finitis orationibus, ducit illum ad altare Sācti Mauricii, ubi ſtās cum mitra inungit brachium dextrū Cœſaris, et ſcapulas cum oleo exorcizato in modum crucis, et depoſita mitra dicit. Oremus. Domine Deus omnipotēs, cuius eſt omnis poteſtas, et dignitas, te ſupplici deuotione atq; humilima prece depoſcimus, ut huic famulo tuo. N. proſperum Imperatoriæ maieſtatis concedas effectū ut in tua protectione conſtituto, ad regendum Eccleſiam tuam ſanctam, nihil ei præſentia officiant, futura nihil obſiſtant, ſed inſpirante Sancti Spiritus dono, populum ſibi ſubditū æquo iuſtitiæ libramine regere uale

at, et in omnibus operibus suis te semper timeat, tibiq; iugiter placere contendat.

Deus Dei filius Iesus Christus Dominus noster, qui a Patre oleo participationis unctus est præ participibus suis, ipse per præsentē sacri Vngueti infusionē Spiritus Paracliti super caput tuū infundat benedictionem, eandemq; usq; ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc uisibili, & tractabili dono inuisibilia percipere, & temporali regno iustis moderationibus executo æternaliter conregnare ei merearis, qui sine peccato Rex regum uiuit cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus per omnia sæcula sæculorum Amen. Interea adducitur Imperatrix si adest, & similiter perungitur in eisdem locis, deinde dicitur per eundem Cardinalem Episcopum oratio super eam sed cū mitra, quia ad eā nō ad Deū sermo dirigitur. Spiritus Santi gratia nostræ humilitatis officio copiosa in te descendat, ut sicut manibus nostris licet indignis oleo materiali oblinita pinguescis exterius, ita eius inuisibili unguimine delibuta impinguari merearis interius, eiusq; Spirituali unctione perfectissime semper imbuta, & illicita declinare tota mente, atq; spernere discas, & ualeas, & utilia animæ tuæ iugiter optare, atq; operari queas, & opereris auxiliante domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu Sancto uiuit & regnat Deus &c. Et hæc quidem fiunt ad altare beati Mauricii, nā ad altare beati Petri nemo iniūgitur, nemo ordinatur, nisi Romanus Pontifex solus. His completis Imperatrix ad suum suggestum reuertitur. Et Cœsar cū Episcopo Cardinali, & Diaconis ad Pontificem. Diaconi acceptis suis Dalmaticis, & mitris in manibus uadunt ad reuerentiam Papæ, qui descendens de sede sua procedit ad altare processionaliter more solito et recipit ad osculum oris, & pectoris tres præsbyteros Cardinales. Deinde facit confessionem Cœsar ad dexteram Episcopi Cardinalis assistentis genuflexo super suum faldistorium permanente. Facta cōfessione Pontifex accedit ad altare, osculatur, & incēsat, ut alias, deinde recipit ad osculum oris, & pectoris primo Cœsarem, deinde tres suos Diaconos Cardinales, & mox ad eminentem sedem ascendit, & Cœsar ad suum suggestum cum suis principalibus, & ministris deducitur. Cum Pontifex decessit ab altari, ministri Cœsaris afferunt gladium cum sua uagina, & cingulo, coronam, sceptrū & pomum danda suo tempore Imperatori, & Imperatrici, quæ per sacristam, & clericum cerimoniarum locantur super altare. Interim uero, dū Pontifex facit confessionem, incipit Chorus Introitum & Kyriel. Pontifex uero in sede eminenti stans sine mitra legit Introitum, & procedit in missa ut alias usq; ad dictam Epistolam, & graduale. Sed post orationem diei dicit pro ipso Imperatore hanc orationem. Oremus. Deus regnorum omnium, & christiani maxime protector Imperii, da seruo tuo. N, Imperatori nostro triumphum uirtutis tuæ scienter excolere, ut qui tua constitutione est princeps, tuo semper munere sit potens. Pro secreta. Suscipe Domine hostias Ecclesiæ tuæ pro salute famuli tui. N. supplicantis, & protectione fidelium populorum antiqua brachii tui operare miracula, ut superatis pacis inimicis secura tibi serui-

at christiana libertas per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum &c. Post communionem. Deus qui ad prædicandum æterni regni Euangelium Romanum Imperium præparasti prætende famulo tuo Imperatori nostro.N.arma cælestia, ut pax Ecclesiæ nulla turbetur tempestate bellorum per Dominum nostrum Iesum Christum &c.

Dum cantatur graduale Cæsar descendēs e suggestu uenit ad pedes Sanctissimi Domini nostri deducentibus eum duobus Diaconi Cardinalibus paratis & unus ex Clericis Cameræ ex altari accipit gladium cum sua uagina,& illum ad priorem Diaconorum stantem ante Pontificem ad dextram portat, quem Pontifex uagina extractum de manu ipsius Diaconi accipiens, Imperatori ante se genuflexo in dextra manu tradit, ipse cum mitra sedēs,ac dicēs.Accipe gladium de super beati Petri Apostoli corpore sumptum per manus nostras licet indignas,uice tamen, & auctoritate Dei omnipotentis,& beatorum Apostolorum consecratas Imperialiter tibi concessum,nostræq; benedictionis officio in defensionē Sanctæ Matris Ecclesiæ diuinitus ordinatū ad uindictam malefactorum, laudem uero bonorū.Et memor esto de quo Psalmista prophetauit dicens.Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime,ut in hoc uim æquitatis exerceas,per eundem molem iniquitatis potenter destruas, & Sanctam Dei Ecclesiam, eiusq; fideles propugnes,atq; protegas, neq; munire sub fide falsos, quam christianam nominis hostes execres ac dispergas, uiduas, atq; pupillos clementer adiuues, atq; defendas, Desolata restaures, restaurata conserues, ulciscaris iniusta, conserues bene disposita, quatenus hoc agendo uirtutum triumphator gloriosus, Iustitiæ cultor egregius, cum mundi Saluatore, cuius typum geris in nomine eius sine fine regnare merearis.Qui cum Patre,& Spiritu Sancto uiuit &c.

Finita oratione Diaconus accipit gladium,& reponit illum in uagina, quam habebat in manu, & simul cum Pontifice accingit illo Cæsarem dicente Pōtifice.Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Et attende,quia Sancti non in gladio,sed per fidem uicerunt regna. Accinctus gladio Imperator,& Miles beati Petri mirabiliter effectus,surgens euagīnat gladium,ter illum uibrat, deinde reponit in uagina,& iterum genuflectit,cui Pontifex pomum de altari, & sceptrum,ut de gladio diximus, ad eum portata in manu dextra pomum & in sinistra sceptrum ponit dicens. Accipe uirgam uirtutis,atq; ueritatis qua intelligas te obnoxium mulcere pios,terrere reprobos,errantes uiam docere,lapsis manum porrigere, disperdere superbos,& releuare humiles,Et aperiat tibi ostium Iesus Christus dominus noster,qui de semetipso ait,Ego sum ostium,per me si quis introierit,saluabitur. Qui est clauis Dauid,& sceptrū domus Israel.qui aperit,& nemo claudit,claudit, & nemo aperit. Sitq; tibi auctor qui eduxit uinctum de domo carceris sedentem in tenebris,et umbra mortis,et in omnibus sequi merearis eum,de quo Dauid Propheta cecinit. Sedes tua Deus in sæculum sæculi, uirga æquitatis,uirga regni tui.Et immitando ipsum diligas iustitiam, & odio habeas iniquitatem,quia propterea unxit te

Deus Deus tuus ad exemplum illius, quem ante sæcula unxerat oleo exultationis præ participibus suis Iesum Christum dominũ nostrũ, qui cũ eo viuit, & regnat Deus &c. Demũ Imperialẽ Coronã cũ sua Tiara allatam sibi ex altari (ut de aliis diximus) imponit super eius caput dicens. Accipe signũ gloriæ, & Diadema regni, Coronam Imperii. In nomine ✠ Patris, & ✠ Filii, & ✠ Spiritus Sancti, ut spreto antiquo hoste, spretisq; contagiis nitiorũ omniũ, sic iustitiã, misericordiam, & iudiciũ diligas, & ita iuste, pie, & misericorditer niuas, ut ab ipso Domino nostro Iesu Christo ĩ cõsortio sanctorũ æterni regni coronã percipias, qui cũ Patre, &c. Et mox Imperator osculatur pedes Põtificis, & surgẽs discingit gladio, qui eius armigero tradit. Et ipse cũ corona, sceptro, & pomo ꝓcedẽs ab illis duobus Diaconis ducit ad sedem Imperialẽ, paratã sibi a dextra Pontificis inter Põtificem, & priorẽ Episcoporũ Cardinaliũ, quæ sedes altior erit sedibus Cardinaliũ, & humilior Papali sede, habebitq; aureum pannum post tergum, & paruũ scabellũ ad pedes, & ibi sedebit, quousq; Imperatrix coronetur. Imperatrix vero ducetur ab eisdẽ ad Põtificẽ, qui surgens sine mitra super eam genuflexam dicit hanc orationẽ. Deus, qui solus habes immortalitatẽ, luceq; habitas inaccessibilem, cuius prouidentia in sua dispõne non fallitur: qui fecisti ea, quæ futura sunt, & nocas ea, quæ nõ sunt, sicut ea, quæ sunt: qui superbos æquo moderamine de principatu deiicis, atq; humiles dignãter in sublime prouehis: ineffabilẽ misericordiã tuã supplices exoramus, ut sicut Hester reginam israheliticæ cã salutis de captiuitatis suæ compede solutã, ad regis Assueri thalamũ, regniq; sui cõsortiũ trãsire fecisti: ita hãc famulã tuã N. humilitatis nostræ bene✠dictione christianæ plebis salutis gratia ad dignam, sublimẽq; Imperatoris nostri copulam, & Imperii sui participium transire concedas, & ut in Imperialis fœdere coniugii semper permanens pudica, proximam uirginitati palmam continere queat, tibiq; Deo vero, & viuo in omnibus, & super omnia iugiter placere desideret, & te inspirãte, quæ tibi placita sunt, toto corde perficiat per Christũ Dominum nostrum Amen. Deinde sedẽs cũ mitra, accipit coronã Imperialẽ de manu prioris Diaconorũ Cardinaliũ ex altari allatam, & imponit super illius caput dicens. Officio nostræ indignitatis in Imperatricem solemniter benedicta, Accipe coronam Imperialis excellẽtiæ, quæ licet ab indignis, Episcopalibus tamen manibus, capiti tuo imponitur: vnde sicut auro, & gẽmis redimita enites, ita & interius auro sapientiæ, virtutumq; gemmis te omnipotens decorari concedat: quatenus post occasum huius sæculi cum prudentibus virginibus sponso perẽni Domino nostro Iesu Christo, digne, & laudabiliter occurrens, regni cœlestis aulæ ingredi merearis ianuã, Eodem Domino nostro Iesu Christo auxiliante, qui cum patre &c. Et coronata statim osculatur pedes Pontificis, & surgẽs reducitur tam ipsa, quã Cæsar simul ad sua suggesta ubi in sedibus sibi paratis locantur, & sedentibus Imperatore, & Augusta in sedibus cũ Imperialibus ornamẽtis, prior Subdiaconorum apostolicorum cum aliis subdiaconis, & cum cappellanis Aulæ imperialis, descẽdit ad cõfessionem beati Petri, alta voce simul cum

ipsius facit laudes Imperatori dicens. Exaudi Christe. Scriniarii uero vrbis cum cappis sericeis stantes superius apud Chorũ rñdent. Domino. N. inuictissimo Romanorum Imperatori, & semper Augusto salus, & victoria. Qua laude tertio repetita, prior Diaconorum cum suis tribus uicibus dicat: Saluator mundi, & Scriniarii uicissim respondeãt. Tu illũ adiuua. Et deinde iste cum suis duabus uicibus dicat. Sancta Miria, Et illi vicessim respondeant, Tu illum adiuua, & sic deinceps.

Sancte Michael. Sancte Gabriel.
Sancte Raphael.
Sancte Ioannes Baptista.
Sancte Petre. Sancte Paule.
Sancte Andrea.
Sancte Stephane. ℟ Tu illũ adiuua.
Sancte Laurenti.
Sancte Vincenti.
Sancte Siluester. Sancte Leo.
Sancte Gregori.
Sancte Benedicte.
Sancte Basili. Sancte Saba.
Sancta Maria Magdalena.
Sancta Agnes.
Sancta Cæcilia. Sancta Lucia.

Post hæc omnibus ad locũ suũ reuertẽtibus, cãtatur All'a, vel tractus, & deinde, Euangeliũ, Credo, & Offertoriũ. Deinde Imperator & corona, & manto depositis, sine sceptro, aut pomo descendit, et ad Pontificis pedes aurum offert, quantũ sibi placet. Et similiter post eũ facit Imperatrix, quæ deinde non reuertitur ad suggestum, sed procũbit super faldistorium a dextra parte altaris sibi paratum in loco, ubi non impediat credentiam, & ibi expectat usq; ad cõionẽ. Imperator uero Pontificem ad altare descendentem sequitur, & illi in locum subdiaconi calicem, & patenam cum hostiis offert, deinde aquã infundendam in vino: Et retrahens se ad partem dextrã, stat usquequo Pontifex ad sedem eminẽtem cõicaturus reuertatur, quẽ Imperator sequitur, et ab eius manibus, ipse primo, deinde Augusta sacrã Corporis Christi Cõionẽ sumant, Postquã Pontifex cum Diacono, & subdiacono cõicauerint. Nã Subdiaconus postq̃ cum Diacono cõmunicauit de corpore, & sanguine Christi, accipit de manu Diaconi apud altare cum circulis, & cerimoniis consuetis duas hostias consecratas pro Imperatore, & Augusta, & eas ad Pontificẽ portat. Et precepto Sacramento, Imperator quidẽ. Põtificis faciem osculatur, Augusta uero manũ, & descendentes ad altare de manu Diaconi vinũ purificationis sumit, & discedunt ambo ad suos suggestus, ibiq; resumũt Imperialia signa. Poterit tamẽ Pontifex, si ei uidebitur, sup Imperatorẽ ante se genuflexũ, ĩmediate postq̃ illũ cum Augusta cõicauerit, infrascriptas orationes dicere, videlicet. Oratio. Respice q̃s omnipotens Deus serenis obtutibus hunc gloriosum famulũ tuũ. N. ut sicut bñdixisti Abrahã, Isaac, & Iacob, sic illi largiaris bñdictionẽ spũalis gratiæ, cũq; plenitudine tuæ potẽtiæ irrigare, atq; ꝑfundere digneris, ut tribuas ei de rore cœli, & de pinguedine terræ abundãtiã frumẽti, vini, & olei, & omniũ frugũ opulentiam. Et ex largitate diuini muneris longæua tempora, ut illo regnante sit sanitas corporis, Imperii pax inuiolata sit in regno, & dignitas gloriosa regalis palatii maximo splẽdore regiæ potestatis, oculis omniũ fulgeat, luceq; clarissima coruscare, atq; splendescere, quasi splendidissimi

fulgoris

fulgoris maximo perfusa lumine uideatur, Tribue ei omnipotens Deus, ut sit fortissimus protector, & consolator ecclesiarum, atque cœnobiorũ sanctorũ, maxima pietas regalis munificentiæ, atque ut sit fortissimus triũphator hostium ad opprimẽdas rebelles, & paganas nationes, sitque suis inimicis facie terribilis, maxima fortitudine, Regalis potẽtiæ, optimatibus quoque, ac præcelsis proceribus, & fidelibus sui regni sit munificus, amabilis, & pius, & ab omnibus timeatur, & diligatur, Et post gloriosa tempora, atque felicia uitæ præsentis gaudia, in perpetua beatitudine habitare mereatur. Per Dominum nostrum Iesum Christum &c.

Benedic qs. Domine hunc Principem nostrum. N. quẽ ad salutem populi, uobis a te credimus esse cõcessũ: fac annis esse multiplicẽ, salubri corporis robore vigentem, ad senectutẽ optatam peruenire felicem. Sit uobis fiducia obtinere gratiã populo, quam Aaron in tabernaculo, Hæliseus in fluuio, Ezechias in lecto, Zacharias vetulus impetrauit in tẽplo. Sit illi regendi auctoritas, qualem Iosue suscepit ĩ castris, & Gedeõ sumpsit in prælijs, Petrus accepit in claue, Paulus est usus in dogmate. Et ita pastoris officiũ perficiat in Christi ouile, sicut Isaac ꝓfecit in fruge, & Iacob est dilatatus in grege. Quod ipse præstare digneť, qui cum patre &c.

Deus pater æternæ gloriæ sit adiutor tuus, & protector, & omnipotẽs benedi✠cat tibi, preces tuas in cũctis exaudiat, & uitam tuã in longitudinem dierum adimpleat: thronum regni tui iugiter firmet, & gentem, populumque tuũ in æternum conseruet, & inimicos tuos cõfusione induat, & super te sanctificatio Christi floreat, ut qui tibi tribuit in terris Imperiũ, ipse in cœlis cõferat præmiũ, qui uiuit & regnat ĩ sæcula sæculorũ. Amẽ. Post cõronem. Pontifex descendit ad altare, & prosequiť missam more consueto, & in fine dat benedictionẽ solemnem, dicẽs. Sit nomẽ Domini &c. Et publicantur immediate indulgentiæ per unũ ex Diaconis assistẽtibus, siue plenariæ, siue ut Pontifici placuerit. Tum Cardinales, & prælati deponunt paramenta, & accipiunt laneas cappas, Pontifex uero dimissis missalibus indumentis, assumit pluuiale, & mitrã preciosam, Et cũ Imperatore descendit ad gradus basilicæ sub eodẽ baldachino. Si est Dñica lætare Hierusalem, Pontifex sinistra portat rosam aureã, dextra benedicit assistentibus, atque hincinde eleuãtibus fimbrias Diaconibus. Hanc autẽ aureã rosam Pontifex antequam ad ecclesiam descẽdat, in camera papagalli benedicit cum balsamo, & musco, quod in singulis annis fit in tali die, prout inferius in suo loco pleue scribemus. Si uero esset alius dies: cum dextra signat, & cum sinistra tenebit Dextrã Imperatoris. Diaconus a sinistris retro erit inter Papam, & Imperatorẽ, & cum dexteritate eleuabit fimbriam Pluuialis, alius uero Diaconus pariter, ut consueuit, a suo latere fimbriã eleuabit a dextris. Caudam vero portabit maior Princeps, & si erit Rex. Principes uero, rex, & prælati, qui uenerũt cum Cœsare, dum missarum, & coronationis solemnia fiunt, semper Cœsarem sequuntur, & cum ipso in suo suggestu cõsistunt semper. Et similiter, qui cũ Augusta, eam semper comitantur, assistuntque semper. Quæ, finita missa, dimissis Pontifice, & Im-

peratore in Ecclesia ad domum suam cum suis reuertitur.

Processio Pontificis, & Cæsaris per Vrbem.

COEsar uero cum Corona in capite, Sceptro, & pomo in manibus ad latus Pontificis incedens, nisi illius manu ducatur, quia tunc pomum, uel sceptrum tamen in sinistra retineret, cum ad finem graduū peruenerit tradiris scepro, & pomo uni ex suis, præuenit ad equum Pontificis, & in honorem Saluatoris nostri Iesu Christi, cuius uices Pontifex in terris gerit, tenet stapham, quoad Pontifex equū ascēderit. Et deinde accepto equi freno per aliquos passus ducit equum Pontificis. Pontifex, dum Imperator hæc humilitatis officia uult exhibere, debet aliquantulum modeste recusare, & tandem cum aliquibus bonis uerbis honorem nō in personam suā, sed illius cuius locum tenet recipiendo, permittit illum aliquantulum progredi, tū firmat se, & nullo pacto permittit Cæsarem ulterius ire, qui mox conscēso equo suo accedit ad sinistrū latus Pontificis, & sub eodem baldachino equitat, & hoc ordine procedunt. Primum præcedāt familiæ Cardinalium cum suis ualisiis, & simul mixtæ familiæ Prælatorum, Principum, & omnium Curialium tam Cæsaris, quam Pontificis. Deindè duo cum ualisiis Pontificis. Inde familiares domestici Imperatoris, & post eos familiares Papæ, tum nobiles, barones, & comites minores utriusq; equus cum scala Papæ, Postquā Papa equitauit post illum duodecim Vexilla rubea, quæ duodecim cursores portant. Deinde uexillum Populi Romani, uexilla Imperii, uexillum Papæ, uexillum Ecclesiæ, uexillum crucis, cum uexilliferis armatis, & ornatis, ut in coronatione Papæ, hos sequūtur duodecim equi albi phalerati, sine sessoribus. Deinde quatuor nobiles portantes pilea ex Cremusino quatuor Papæ cum baculis, Quibus succedunt aduocati, & secretarii mixtim secundum prioritatē officii præcedentes cum suis cappuciis circa collum, quos tamen præcedunt secretarii Imperatoris. Tum sequuntur cubicularii etiam cum suis cappuciis, inde acolythi, Clerici Cameræ Apostolicæ, & post eos statim auditores cum rochetis, & cappis. Deinde subdiaconus cum Cruce papali, cum capello indici coloris, & cum aliis subdiaconis cum cappis ut alii, tum duo portātes laternas cum lumine ante sacramētum equitantes, deinde equus albus phaleratus cum tintinabulo portans sacramentum, & supra sacramentum baldachinū per ciues Romanos portatur, & circa duodecim intorticia, quæ portātur per duodecim familiares Papæ, siue per duodecim beneficiatos Sancti Petri cum superpelliciis. Et melius, ut uidi seruari per Dominum Paulum Papam secundum. Post sacramentū equitat sacrista cum ferula alba. Inde Si qui sunt maximi Domini, principes, aut Duces, principes electores immediate ante Cardinales procedunt. Et si quis adesset frater, aut filius Imperatoris, iret medius inter iuniores Diaconos Cardinales, Rex erit a sinistris senioris Episcopi Cardinalis: Et si plures adessent Reges, locarentur cum aliis Epis Cardinalibus. Post hos sequuntur duo Diaconi Cardinales assistētes Pōtifici. Et si cū Cæsare essent duo principes electores, qui præferrēt gladiū & pomū Cæsaris, isti deberent ire immediate

diate ante Cœsarem, sicut Diaconi ante Pontificem, & quando uia esset arcta, iret ante ipsos Diaconos assistentes. Si uero non sunt principes electores, qui portāt illa, uidelicet gladium pomum, seu sceptrum, nam alterum istorum duorū portabit Imperator, illi duo uadant simul cum subdiacono portante Crucem, Et illum in medio habeāt. Sequitur Pōtifex sub Baldachino, Et Imperator cum sua corona, & Imperiali habitu a sinistris, post Pontificem sequntur duo cubicularii secreti cum seruiente de mitra, et duo medici cum secretario, si non sit prælatus. Et post Imperatorem duo camerarii sui cum uno secretario. Inde equitabit seruiens armorum cum uno secretario cum umbella, deinde prælati assistētes Papæ. Et si quis Archiepiscopus princeps elector Imperatoris adesset, iret ante assistentes Papæ, post hos ibunt prælati assistentes, siue consiliarii Imperatoris cum cappis, & capellis, ut alii prælati, alioquin non irent inter cappatos. Sequntur deinde prælati, oratores, Archiepiscopi, Episcopi, prothonotarii, & abbates cappati, & pileati, & demum alii curiales togati, tā Papæ, quam Cœsaris.

Profectio Imperatoris ad lateranum & quæ ibi fiant.

HOc ordine recta uia per cāpum floræ, & iudæorum plateam deuenient ad Ecclesiam Sanctæ Mariæ in cosmedim Et ibi Pontifex, si rosam habet, illam eques Imperatori equiti dono dat. Et ad dextram conuersus per transtyberim cum suis omnibus ad palatium reuertitur. Cœsar autem uia, qua sibi melius placet, rosam manu gestans ad pontem Hadrianum redit, ubi uiros complures, & de se optime meritos equestri dignitate insignire solet.

Quo facto, ad Lateranū cum suis progreditur. Canonici, & capitulum Ecclesiæ processionaliter Cœsari in porta principali occurrentes, illum honorifice suscipiunt, & postquam crucem, & reliquias osculatus fuerit, Incensant, & præcedentes, atq; cantantes. Te Deum laudamus, ad altare maius deducunt, ubi procumbens super faldistorium orat detecto capite, deinde surgens osculatur altare, Tū resumpta corona recipitur in canonicum, & in fratrem Ecclesiæ Lateranensis, & Canonicos omnes recipit ad osculum pacis, quibus finitis ascendit ad palatium Lateranense, & cum suis celebrat solemne cōuiuium suis moribus, & cerimoniis. Deinde, si placet, reuertitur ad Palatium Apostolicum ad Cameras suas.

De coronatione Imperatoris absente Papa.

SIquando autem accideret, quod propter absentiam summi Pontificis ab, vrbe Cœsar non posset ab ipso Pontifice coronari, consueuit Pōtifex mittere ad vrbem aliquem Episcopum Cardinalem, qui simul cum legato Apostolico, qui urbi præest Imperatorem electum coronet. Si autem legatus esset iste Episcopus Cardinalis, non esset necessarium mittere alium Episcopum, sed quemcunq; uellet alium præsbyterum Cardinalem. Et tunc procedetur hoc modo.

Electus Imperator ad vrbem ueniens pro corona Imperiali, habebit obuiam barones, nobiles, officiales, ciuesq; urbis, & officiales curiæ Romanæ, & remanebit extra mœnia illa nocte, ut supra dictum est. Sequen-

tí die intrabit per portam sub arce sancti Angeli, quæ, ut diximus, non est Collina, cum suis Principibus ordine prædicto. Et in porta recipietur a Vicario Pontificis cum prælatis, & clero urbis processionaliter paratis. Et deducetur, ut supra, ad gradus basilicæ sancti Petri, ibique non super suggestum, sed ante primas portas recipietur ad osculū oris tantū, per Episcopum Cardinalem coronatorem, & legatum, qui ibi aderūt cum aliis prælatis curiæ parati cum pluuialibus & mitris: aderunt etiam cum Cardinalibus officiales curiæ, Subdiaconi, Auditores, Acolythi, & si qui sunt alii, & etiam barones, aliique nobiles Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Et electus statim post osculum offerat aurum duobus Cardinalibus, quod offerre debet Pōtifici, & dicat hæc uerba. Si sanctissimus pater Dominus noster. N. summus Pontifex præsens hic esset, offerrem illi aurū istud præsentialiter, sed per eius absentiam offero ipsum aurum uobis dominis Episcopo, & Legato Cardinalibus recipientibus illud uice, & nomine dicti Domini nostri Papæ.

Quo facto, intrabunt porticum, & si tunc erit procedendum ad solemnitatem coronationis, quod commode, & decenter fieri potest, ibi supra altare Sanctæ Mariæ in turribus præstabit iuramentum fidelitatis in manibus Cardinaliū. Et similiter si aliud iuramentum esset innouandum, seu confirmandum, tunc immediate innouabit, Deinde recipietur in canonicum Ecclesiæ Sancti Petri, ut superius dictum est: intrabit deinde Ecclesiam, & ibi ante portam argenteam Episcopus Cardinalis dicet super eum primam orationem. Deinde ducitur ad cappellam Sancti Gregorii ad capienda sua paramenta, & Episcopus Cardinalis uadit ad altare maius, & ibi super faldistorium capit sandalia, & paramenta omnia Pontificalia. Et nota quod debet habere expresse facultatem a Pontifice super altare Beati Petri celebrandi, ut moris est. Cœsar indutus Imperialibus indumentis uenit ad medium Ecclesiæ. Et ibi super eum legatus apostolicus dicet secūdam orationē. Veniet deinde ad confessionem Beati Petri & procumbet in faldistorio. Et Diaconus qui seruit in missa facit super eum litaniam, orationem autem cum uersiculis, & Pater noster dicet Legatus Apostolicus. Deinde ducetur ad altare Sancti Mauricii, & ibi inungetur a Cardinali celebrante tam ipse, quám Augusta (si adest) cum orationibus opportunis. Reuertentur deinde ad altare. Et facta confessione Imperator ad suggestum sine osculo pacis, celebrans ad faldistorium suum reuertitur. Et proceditur in missa usque ad Graduale. Dum cantatur Graduale, Imperator descendit ad altare, & celebrans Cardinalis ante altare stans cum mitra Gladium sumit de altari, & illum nudum Imperatori tradit dicens. Accipe gladium &c. Et idem dicit legatus, submissa tamen uoce, det eidem mox pomum, & sceptrū cum sua oratione eodem modo. Mitras autem, & coronas Imperiales ambo imponent Cœsari, & Augustæ, Sed legatus alta uoce profert uerba. Accipe signum &c. Et celebrans dicet eadē uoce submissa. Coronati Augustus, & Augusta reuertūtur ad suos suggestus sine osculo pacis. Et ad offertoriū ueniūt cum coronis, & habitu Imperiali. Et oblato auro reuertū

tur

tur ad suggestus, neque ministrabit Imperator calicem, & ampullam, sed tēpore congruo ueniet ad communionem sine manto, & coronis. Post cōmunionem Imperatori non dabitur osculum pacis a celebrante, sed reuertetur ad suum suggestum Imperator. Finietur missa & ipse cū suis, & cum legato, si placebit, ibit Lateranum, & ibi perficiet suas solemnitates. Cerimoniæ omnes, quæ pertinēt ad personam Pontificis, dimittantur, ut oscula pedum, manuum, & oris, seruitium in missa, seruitium in equitando, ducendo equm & similia.

Hæc fere omnia seruata fuerunt cum Carolus quartus Imperator coronatus fuit Romæ per Dominum Petrū Episcopum Hostiensem, quē ex Auinione Innocentius sextus nuncium Apostolicum ad hoc miserat, & per Dominum Egidinm de Albornozio tituli Sancti Clementis præsbyterum Cardinalem, ac Legatum Apostolicū in Italia Anno salutis. Millesimo trecētesimo quinquagesimo quinto. Nonis Aprilis, ut ex literis ipsius Karoli, quæ adhuc extant, & Registratæ sunt in archiuiis Ecclesiæ, publice patet.

Protestatio quæ fieri debet Imperatori.

VOluit tamen idem Pōtifex, quod Cardinales prædicti publice protestarentur Domino Imperatori, quod propter omissionem reuerentiarum, obsequiorum, & multarum cerimoniarum, quæ pertinent ad personam Romani Pontificis, non esset aliquo modo derogatum priuilegiis, & honorificentiis Romanæ sedis, & suorum successorum. Et de hac protestatione, & consensu Imperatoris exigerent quadruplices literas Regalibus, & Imperialibus sigillis munitas sicut & factum est.

De coronatione Imperatricis sine Imperatore.

IMperatrix si uenerit Romam pro corona Imperiali suscipienda sine Imperatore, uel quod non potuit uenire cum Imperatore, vel post eius coronationem ei est coniuncta, hoc ordine coronabitur. Die qua vrbem intrabit, procedent ei obuiam nobiles, & officiales vrbis, & ordines curiæ, ut de Cæsare dictum est. Sacer Senatus ante portam urbis eam expectabit, & media inter duos primos Cardinales Diaconos introducetur. In fine autem, & sub Baldachino clerus cum processione in porta obuiabit, ducetur ad Pontificem, qui eam in publico consistorio in prima aula ad pedis, & manus osculum recipiet, ut alii Reges recipi consueuerunt, non tamen sedebit inter Cardinales, sed post osculum pedis, & manus discedet, & sociabitur ad suum hospitium. Deinde parabitur in Ecclesia Sancti Petri suggestus extra cancellos pro Imperatrice, & dicta die Pontifex procedet ad Ecclesiam processionaliter sub Baldachino, cū paramentis tempori congruis. Ascendit ad altare, orat, sedet, ubi solet capere paramenta, fit reuerentia a prælatis. Incipitur Tertia, & accipiet sandalia, & procedet usque ad finem Tertiæ, & capit omnia Pontificalia indumenta. Interim duo Iuniores Diaconi Cardinales cum suis cappis laneis ducunt Augustam ad Ecclesiam. Et prior Episcopus Cardinalis cum Pluuiali, Stola, & Mitra accedens in tempore expectat eam in porta Ecclesiæ principali, & ibi super eam genuflectentem deposita

mitra dicit hanc orationem.

Omnipotens sempiterne Deus. Fons,& origo totius bonitatis, qui fæminei sexus fragilitatẽ nequaquã reprobando auertis, sed dignanter comprobando potius eligis,& quod infirma mundi quæcunq;, ut fortia confunderes eligenda decreuisti. Quiq; etiam gloriæ, uirtutisq; tuæ triumphum in manu fæminæ Iudaicæ olim plebis de hoste sæuissimo reseruare uoluisti, Respice quæsumus ad preces humilitatis nostræ, ut supra hanc famulam tuam.N. quam supplici deuotione Imperatricem eligimus benedictionum tuarum dona multiplices,eamq; dextera tuæ potentiæ semper, & ubiq; circunda, & ut dono tui numinis undiq; firmiter adiuta, ut uisibilis,seu inuisibilis hostis nequitias triumphaliter expugnare ualeat, & una cum sacra Rebeca,Lia,atq; Rachele, beatis, reuerendisq; Fæminis, fructu uteri sui fecundari,seu gratulari mereatur ad decorem totius Imperii,statumq; Sanctæ Ecclesiæ regendum, necnon protegendum per Christum Dominum nostrum,qui ex intemeratæ Beatæ Mariæ Semper Virginis aluo nasci, uisitare, & renouare hunc dignatus est mundum. Qui tecum uiuit,& gloriatur Deus in unitate Spiritus Sancti, per immortalia sæcula sæculorum.Amen,

Ducitur deinde ad confessionem beati Petri,& procumbit supra faldistorium sibi in eo loco paratum. Et a subdiacono Apostolico fit litania, & ea finita prior præsbyterorum cum suis paramentis ad confessionem descendens stans sine mitra dicit super eam. Pater noster. Et deinde. Et ne nos inducas in tentationem. Respon. Sed libera nos a malo. uers. Saluam fac ancillã tua Domine.℟.Deus meus sperantem in te. uers. Esto ei quæsumus Domine turris fortitudinis.℟. a facie inimici.uers.nihil proficiat inimicus in ea.℟.& Filius iniquitatis nõ apponat nocere ei.uers.Domine exaudi orationem meã.℟.& clamor meus ad te ueniat.Dominus uobiscum.℟.& cum spiritu tuo. Oremus.

Prætende quæsumus Domine famulæ tuæ dextram cœlestis auxilii, ut te toto corde perquirat,& quæ digne postulat, consequi mereatur. Actiones nostras quæsumus Domine aspirando præueni, & adiuuando prosequere,ut cuncta nostra operatio, & oratio a te semper incipiat,& p te cœpta finiatur, per Christum Dominum nostrum.Amen.

Finitis orationibus reuertitur præsbyter ad locum suum,& prior Episcoporum Cardinalium procedit ad altare Sancti Mauricii, quem Augusta media inter Diaconos sequitur. Et ibi apud altare Episcopus ipse inungit illam stantem de oleo exorcizato, brachium dextrum, & scapulas stans cum mitra &dicens.

Spiritus Sancti gratia nostræ humilitatis officio copiosa in te descendat, ut sicut manibus nostris, licet indignis,oleo materiali oblinita pinguescis exterius,ita eius inuisibili unguimine delibuta impinguari merearis interius, eiusq; Spirituali unctione perfectissime semper imbuta, & illicita declinare tota mente, & spernere discas, & ualeas, & utilia animæ tuæ iugiter optare,atq; operari queas & opereris auxiliante Domino nostro Iesu Christo. Qui tecum uiuit, & regnat in unitate &c. Reducitur deinde ad suggestum suum Imperatrix, & Cardinales reuertuntur ad

Pontificem

Pontificem, & Diaconi quidem depositis cappis capiunt paramenta sibi conuenientia, & faciunt reuerentiam Pontifici. Deinde Pontifex accedit ad altare processionaliter, obuiant tres præsbyteri, cantatur Introitus a cãtoribus, & proceditur in missa usq; ad Graduale more consueto.

Dum cantatur Graduale, Imperatrix a Diaconis illis quamuis paratis ducitur ante Pontificem, qui surgens deposita mitra super eã ante se genuflexam dicit hanc orationem.. Oremus. Deus qui solus habes immortalitatẽ, lucemq; habitas inaccessibilem, cuius prudentia in sua dispositione nõ fallitur, qui fecisti ea, quæ futura sunt, & uocas ea, quæ non sunt, qui superbos æquo moderamine de principatu eiicis, atq; humiles dignanter in sublime prouehis: ineffabilem misericordiam tuam supplices exoramus, ut sicut Hester Reginã Israheliticæ causa salutis de captiuitatis suæ compede solutam ad Regis Assueri thalamum, regniq; consortium transire fecisti: ita hanc famulam tuam N. humilitatis nostræ benedictione plebis salutis gratia, ad dignam, sublimemq; Imperatoris nostri copulam, & Imperii sui participatum transire concedas, & ut Imperialis fœdere coniugii semper permanens, pudicitiæ proximam Virginitati palmam continere queat. Tibiq; Deo uiuo, ac uero in omnibus, & super omnia iugiter placere desideret, & te inspirante, quæ tibi placita sunt, toto corde perficiat. per Christum Dominum nostrũ. Amen. Deinde sedens cum mitra imponit illi Tiaram cum Corona Imperiali allatam sibi ex altari, ut diximus de Imperatore, & dicit. Officio nostræ indignitatis in Imperatricem solemniter benedictam accipe Coronam Imperialis excellentiæ, quæ licet ab indignis, Episcopalibus tamen manibus capite tuo imponitur, unde sicut auro, & gemmis redimita enites, ita & interius auro sapientiæ, uirtutumq; gemmis decorari concedat, quatenus post occasum huius sæculi cum prudẽtibus Virginibus sponso perenni Domino Iesu Christo digne, & laudabiliter occurrens regni cælestis aulæ ingredi merearis Ianuam, eodem Domino nostro Iesu Christo auxiliante, qui cũ Patre, & Spiritu Sancto uiuit &c. Coronata Imperatrix mox osculatur pedẽ Pontificis cũ Corona, & surgẽs reducit a Diaconis ad suggestũ, & cũ cãtatur deinde offertoriũ, reuertatur ad Pontificem, & illi offerat aurũ quantum placet, deinde si uult cõmunicare de sacramento altaris (ut congruum est) procumbat super faldistorium ad partem conuenientem situm, ut superius diximus, & oret quousq; sit tempus, sine Corona tantum & cum Pontifex in sede sua eminenti Communicauerit, ducatur Imperatrix sine Corona ad eius pedes, & cõmunicet, osculeturq; manum Pontificis, & descendens ad altare, purificet cum uino, communicabitur Imperatrix post Diaconum, & subdiaconum, & a Diacono accipiet uinum purificationis. Deinde assumpta Corona reducetur ad suum suggestum,

Et nota quod Imperatrix deducetur semper eundo, & redeundo ab illis duobus Diaconis, siue paratis, siue nõ paratis, & illam sociabunt sui prælati & proceres, atq; matronæ, & aliæ mulieres. Finita missa Imperatrix deducitur ad suum Hospitium, Pontifex cum suis prælatis non paratis reuertitur ad Cameram suam, nam Car-

dinales,& prælati dimittant in Ecclesia paramēta, & capiāt cappas laneas.

De pluritate Coronarum.

ET quoniam uulgari opinione fertur, Romanorum Imperatorem tribus coronis ornari oportere uariorum metallorum, Argentea Aquisgrani in Germania, Ferrea Modætiæ in Lombardia, & Aurea Romæ, super qua præclarissimus Iurisconsultorū sui temporis Baldus opusculum edidit, mysticas metallorum significationes solertissime interpretando, non uidebitur forte absurdum aliquid de ea re pro ueritate ostendenda differere. Et ut omittamus priscos illos Romanorum Imperatores, qui toti fere orbi Imperabant ante Aurelianum, ut Eutropio placet, nulla corona nisi Laurea, aut ex alia aliqua felici arbore usos fuisse, nihilq; peius odisse populū Romanum, quam Regium nomen, hoc uero affirmamus ante Carolum Magnū, in cuius personam Imperiū translatum est a Græcis in latinos, neminem Imperii Romani coronam ex manu Romani Pontificis Romæ suscepisse. Et ut sæpe ab Apio secundo audiuimus rerum Germanicarum peritissimo cui a manu seruiuimus, & in historia eius Austriali legimus, Cœsar nullam omnino Coronam accipit nisi auream, & alias quidem Coronas pro uariis regnis. Romæ uero, & a Romano Antistite Romani Imperii Coronam suscipit. Otho frisingeñ Episcopus, & Federici primi Patruus uir doctus, & eloquens historiam scripsit suorum temporum, in ea tradit Federicum ipsum coronis quinq; aureis decoratum fuisse, prima de Regno Francorum apud Aquisgranum, secūda Ratispone de regno Germaniæ, tertia Papiæ de Regno Longobardico. Quartā Romæ suscepit pro Romano Imperio ab Hadriano quarto summo Pontifice. Quintam uero Modætiæ pro regno Italico illam suscepisse testatur. Quæ quidem Corona ideo appellatur ferrea, quod laminam quandam habeat ferream in summitate, alioquin aurea, & preciosissima. Sed differt forma Coronæ Imperialis ab aliis, nam ea sub se Tiaram quandam habet in modum fere Episcopalis mitræ humiliorem tantū magis apertam, & minus acutā, estq; eius apertura a fronte non ab aure, & semicirculum habet per ipsam aperturam aureū, in cuius summitate Crux paruula eminet, eam Tiaram aliæ Coronæ non habeant, et quoniam hanc Imperialem coronam bis, aut ter in Germania uidimus, dum Cœsar regalia quibusdam principibus concederet, ideo illam exprimere conati sumus. Legimus, et in aliis historiis, quosdam Imperatores Arelate etiam Coronā suscepisse de regno Arelatensi, et alibi alias pro aliis regis. Nam et Carolus quartus Anno salutis 1361. Auinionem uenit ad Vrbanum. V. iam pridem iussu Innocentii sexti Romæ Imperator coronatus, qui rebus quarum gratia ad pontificem uenerat absolutis, A relatu profectus est, ubi per Episcopū eius Vrbis Regni Arelatensis corona decoratus est. Sciant ergo qui de tribus Coronis fabulantur, et Romanorum Imperatorē unā tantum pro Romano Imperio Coronam suscipere, et eam quidem Romæ et a Romano Pontifice, alias autem alibi pro aliis, et diuersis regnis.

De Canonizatione unius Sancti, Et primo de inquisitione, & commissione causæ.

TITVLVS SEXTVS.

POstquam increbrescente fama de excellētia uitæ, opinione sanctitatis, & miracolorum corruscatione summus Pontifex sæpe fuerit per Reges, Principes, seu populos interpellatus, rogatusq;, ut aliquem uita iam pridem functum ascribendum in Sancto℞ catalogo, & uenerandum ut Sanctum decernat. Re cum fratribus mature tractata, si procedendum ad inquisitionem censuerit, committat aliquib⁹ prælatis in illis partibus ubi uitam duxit, & mortuus iacet ille de quo agitur, ut se diligenter informent, & solerter inquirant de fama, opinione, & deuotione populorum circa illum talem, quam inquisitionē in genere, & sine testium iuridica examinatione facere debent, & quæ inuenerunt suis literis ad summum Pontificem fideliter referre. Pontifex intellecta commissariorum relatione, proponit omnia sacro colleggio & cum eis deliberat, an satis digna uideātur, quæ relata sunt ad ulterius inquirendum, quod si placuerit, committatur iisdem, uel aliis prælatis, ut diligentissime inquirant de ueritate rei, testes examinent, & omnia perscrutētur, quæ ad ueritatē eliciendam sunt opportuna. Et debent his commissariis articuli, & interrogatoria mitti sub bulla Apostolica, cō quibus examinare debent testes de excellentia, & sanctimonia uitæ, de puritate fidei, de patratione miraculorum, & illis mandare, ut depositiones testium, & omnia fideliter per literas suis sigillis signatas, ad curiam transmittant. Quibus receptis Pontifex committat illa examinanda aliquib⁹ Auditoribus sacri palatii, qui uideant, & ordinent processum, & uideant an inquisitio, & probatio est legitima, & sufficienter facta.

De commissione Tribus Cardinalibus & prima diffinitione.

DEinde si retullerunt rē bene esse paratam, iterum de consilio fratrum committat tribus Cardinalibus Episcopo, Præsbytero, & Diacono, qui diligenti examinent inquisitione probationes, & depositiones testium, & considerent solertissime omnia consideranda. Et cum placuerit sanctissimo Domino nostro, referant in secreto consistorio. Et primo de excellentia uitæ, & fidei puritate, quæ si iudicabūtur à collegio bene ꝓbata, & digna sanctificatione, tūc procedent ad narrationem, & probationem miraculorum, & de cōsensu Cardinalium difiniet Summus Pontifex uitam, & miracula, quæ ita erunt, sufficienter esse probata. Deinde delibrabunt, an quæ probata sunt, uideantur talia, propter quæ merito sit decernenda canonizatio. Tunc ex consilio fratrum diffinit Pontifex canonizationem esse faciendam.

De publico Consistorio, propositione aduocati, & Pontificis responso.

FIt post hæc publicum consistoriū, in quo Pontifex cum pluuiali rubeo, et mitra preciosis residet, et aduocatus causæ longa oratione proponit uitā, gesta, et miracula canonizandi, et demum supplicat nomine Principum, et populo℞, qui de ea re scripserunt bonæ memoriæ talem ascribendum esse a sua sanctitate in Cata-

logum Sanctorum Christi,atque a cunctis fidelibus pro Sancto uenereť decernendū. Pōtifex audito aduocato, laudat eius facundiam, dicit libenter se audiuisse tam miranda illius uiri præconia,uelle tantum super hac re maturius cum fratribus suis deliberare,hortari,atque monere omnes,ut diuinam clementiam implorent,quatenus dignetur inspirare in mente sua, & fratrum suorum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium,atque omnium prælatorum,quorum consilio in tanto negotio sit usurus,ea,quæ suæ placitura sunt diuinitati, neque permittat errare Ecclesiam suam Sanctam,prælatos uero monet,ut super his cogitare debeant, ut, cum requisiti fuerint, mature possint respondere, et his dictis finitur consistorium.

Antiqua consuetudo prælatorum petentum Canonizationem.

IN huiusmodi consistorio,ut apud antiquos codices legimus, solebāt sex,aut octo prælati successiue orare narrantes merita canonizandi,& supplicantes pro canonizatione.Aduocatus autem in principio tantummodo petebat a Pontifice,ut prælati audirentur,& supplicabat,ut canonizatio decerneretur.

Consistorium secretum cum prælatis curiæ.

POst hæc cum placuerit Sanctissimo Domino nostro ,uocētur omnes prælati curiæ in secreto consistorio cum Pontifice,& sacro collegio, & ibi proponat breuiter Sanctitas sua ad quid uocati sint, deinde si placet,per aduocatum faciat summatim repeti uitam,& miracula canonizandi,& quæ sunt probationes in genere tātum.Post hæc narret quāta cum diligentia,& fide inquisitio,& processus super hac re factus sit,de multiplici,& canonica attestatione:de instanti Principum,& populorum postulatione. Et demum conscientiam illorum onerando,exquirat sigillatim a quolibet suam in ea re sententiam, & cum omnes finierint, agit gratias de bono cōsilio,& hortatur,eos orare Deū,ne sinat se errare in tanto negotio,& sic omnes recedent. In hoc consistorio debent interesse Patriarchæ,Archiepiscopi, Episcopi, Abbates,ad quos tantum pertinet dicere sententiam suam, poterunt interesse aliqui protonotarii ordinarii,ut sint rogati de his,quæ geruntur. Aderunt etiam auditores rotæ,& maxime cōmissarii causæ,ut si quid esset declarādum,possint,ut bene informati,mentes aliorum declarare. Summus Pontifex erit cum mitra,& pluuiali, procurator fiscalis aderit,& faciet rogatos protonotarios de consilio,& cōsensu prælatorum.

De præparatione suggesti,& aliarum rerum pro Canonizatione.

DEliberatur deinde dies canonizationis,& interim in Ecclesia cōstruitur suggestus ligneus tantæ amplitudinis,ut super illum instituatur, apteturque cappella cum altari, credentiis,throno Pontificali, sedibus Cardinalium assistentium Papæ, oratorum,prælatorum,choro pro cantoribus,& locis omnium ordinum Romanæ curiæ ad instar cappellæ palatii Apostolici a cancellis, & supra quo ad formam sedilium, & capacitatem.In eo suggestu erunt duæ sedes Papales,una eminens ad sinistram partem,& alia erit amouibilis.Ascendetur ad suggestum per pontem cum

duplici ostiolo a capite,& in imo,ornabitur suggestus in extremitatibus circumcirca cum herbis,& floribus, & intus cum pannis, & tappetis opportunis ornabitur Ecclesia,& suspẽdentur per totum Arma Pontificis, Ecclesiæ,& imago canonizandi, atq; etiam Arma procurantium canonizationem,fiet baldachinum nouum cum insignibus Pontificis, procuratorum canonizationis , & imagine sancti, quod debet suspendi supra altare,ubi Pontifex celebrat, fiet etiam uexillum magnũ cum imagine sancti,quod portabitur ante religiosos, siue illos, qui procurant canonizationẽ,& ponitur apud ostium superius suggesti. Cum Pontifex uenit ad Ecclesiã ponantur circumcirca super deambulatorium intorticia numero octuaginta,uel circa sex librarum pro qualibet, quæ ardeant dum fit officium.

De præparatione Ceræ

PAratur cera distribuenda, inprimis pro Pontifice duo cerei albi duodecim librarum pro quolibet, pro Cardinalibus quatuor librarum.Item pro eleuatione Sacramenti duodecim intorticia librarum.vi.pro qnolibet, pro altari septẽ cerei,& duo pro credentia duarum librarum.Item pro offertorio duo magni cerei duodecim librarum pro quolibet,quos offert primus Cardinalis.Item tres cerei sex librarum,quos offerent tres oratores,seu deputati cũ tribus Cardinalibus. Et omnes cerei supradicti erunt albi præter octuaginta intorticia Ecclesiæ. Item ordinentur cerei de cera communi pro prælatis,oratoribus,& magnis nobilibus duarum librarum,pro officialibus, & cantoribus unius libræ, pro clero,& aliis,ut placuerit. Intimetur etiam clero vrbis , ut summo mane conueniant omnes processionaliter in porticu Ecclesiæ sancti Petri

De his,quæ fiunt in die canonizationis.

STatuta igitur die canonizationis Pontifex paratus pluuiali rubeo, & mitra preciosis cum Cardinalibus prælatis,& officialib⁹ paratis processionaliter descendit ad Ecclesiã sub baldachino.In camera paramenti, distribuuntur cerei,& ab omnibus portantur accensi. Cum uero Pontifex peruenerit ad porticum sancti Petri excipitur ibi a clero urbis processionaliter parato,intrat Ecclesiam Pontifex,& ascendit suggestum cum prælatis & aliis officialibus, clerus uero suggestum circunstat. Pontifex oratione facta ante altare,ascendit eminentem sedem,& accipit Cardinales, & prælatos paratos ad reuerentiam, qua facta descendit,& super aliam sedem sibi ante altare paratã sedet uersus renes ad altare,ubi facit Sermonẽ referens,quæ gesta sunt,& vitam,ac miracula Sancti summarie,& in genere. Demum hortatur omnes, ut secũ pariter Domino pias preces fundant orantes,ne permittat errare Ecclesiã suam in hoc negotio: surgit deinde Pontifex,remouetur sedes , & procumbit super faldistorium cum mitra Cantatur litania a cantoribus, & nulla fit mentio de canonizando , omnibus in terram genuflexis orantibus, finita litania Diaconus a dextris surgit,& uersus ad populum alta vocẽ dicit. Orate. iterum genuflectit , & omnes prolixius orant. tum Diaconus a sinistris surgens eodem modo dicit. Leuate,& omnes surgunt. Tunc Põtifex stans sine mitra incipit in voce. Veni creator Spiritus.& tã ipse quã

alii omnes genuflectunt ad primum uersum: cantores prosequuntur hymnum, & Pontifex cum mitra ascendit ad sedem eminentem, & mitra deposita, expectat finem hymni, quo completo duo cantores dicunt uersum. Emitte Spiritum tuum & creabuntur, & alii respondēt. Et renouabis faciem terrae, & Pōtifex. Oremus. Deus qui corda fidelium Sancti Spiritus illustratione docuisti, da nobis in eodē Spiritu recta sapere, & de eius semper consolatione gaudere, per Dominum nostrum Iesum Christum Filiū tuum, Qui tecum, &c. Tunc procurator causae instanter petit a Pontifice nomine procuratorio, & noīe Principum, &c. pronunciari, & declarari beatum. N. in Sanctorum catalogum ascribendum, & ut sanctum uenerandum a Christi fidelibus.

De protestatione, & pronunciatione Pōtificis.

POntifex antequam pronunciet, consueuit protestari in hanc formam, quod inuenimus seruatū a multis Pontificibus. Sunt tamen aliqui clarissimi uiri, qui dicunt, hoc introductum ex quadam causa, quae nunc cessat, quia Papa tunc quodammodo cogebatur ad canonizandum quendā contra suam opinionem, & propterea fuit protestatus: nunc autem non uideri cōgruā illam protestationem. Sed de hoc statuat summus Pontifex, & sacer Senatus.

Forma protestationis.

ANtequam ad pronunciationem ueniamus, protestamur publice apud uos omnes hic praesentes, quod per hunc actum canonizationis non intendimus aliquid facere, quod sit cōtra fidem, aut Ecclesiam catholicam, siue honorem Dei

Pronunciatio Pontificis.

DEinde alta uoce, sedens tamen cum mitra, pronunciat in hunc modum. Ad honorem Sanctae, et Indiuiduae Trinitatis, et exaltationem fidei catholicae, ac christianae religionis augumentum, auctoritate eiusdem Dei omnipotentis Patris et Filii, et Spiritus Sancti, et beatorum Apostolorum Petri, et Pauli, et nostra, de fratrum nostrorum consilio, decernimus, et diffinimus, bonae memoriae. N. sanctum esse, et Sanctorū catalogo ascribendum, ipsumq̧ catalogo huiusmodi ascribimus. Statuentes, ut ab uniuersali Ecclesia āno quolibet in die tali, Festum ipsius, et officium, sicut pro uno confessore (si sit cōfessor) uel Martyre (si sit Martyr) deuote, et solemniter celebretur. Et si Domino Papae placuerit, poterit addere ista uerba. Insuper eadem auctoritate omnibus uere poenitentibus, et confessis, qui annis singulis ad sepulturā eiusdem in die tali, deuoti accesserint, unum annum, et quadraginta dies, accedētibus uero annis singulis in octauas dicti Festi ad sepulturam, quadraginta de iniunctis sibi poenitentiis misericorditer relaxamus. Quibus finitis procurator fiscalis rogat protonotarios, etc. de ꝓtestatione facta per Papam, et procurator causae similiter rogat de solemni pronunciatione canonizationis, et petit instrumētū, et a Papa decerni bullas super his opportunas, et mox surget Pōtifex sine mitra, et incipit. Te Deū laudamus. et chorus prosequitur. Diaconus a Dextris ī fine dicit. Ora pro nobis beate. N. Respondit chorus: ut digni efficiamur promissionibus Chri

ſti Et Pontifex deinde dicit oratio-nem de communi, Sancto canonizato conuenientem (ſi non habetur pro-pria) & concludit, per Chriſtum Do-minum noſtrũ. Finita oratione, Dia-conus a dextris ſtãs ante Pontificem dicit alte. Confiteor Deo omnipotẽ-ti &c. & poſt Apl'os nominat ſanctũ N. & Papa ſine mitra cruce ſua præ-ſente dicit. Precibus, & meritis &c. & in fine dat indulgentias, ut ſibi pla-cet. Legimus Bonifacium nonũ Pon tificem cum canonizauit beatam Bri gidam, dediſſe plenariam indulgentiã uiſitantibus Eccleſias beati Petri, & Sãcti Laurentii in paliſperna, ubi ia-cebat corpus illius ſanctæ.

His finitis, Pontifex incipit tertiã, & accipit ſandalia, vel ſi magis placet, dimiſſa tertia accipit paramenta om-nia pontificalia, & cantat miſſam ſoli tis ſuis cerimoniis, uel de ſancto, vel ſi aliqua ſolemnitas eſſet, cantat de die cum commemoratione de ſancto, & ſi non poſſet, aliquis Cardinalis cele-bret pro eo. Dum cantatur Credo, tres Cardinales commiſſarii deſcen-dunt ad portam inferiorem ſuggeſtus & ordinãt offertorium, & debito tẽ-pore antequam Papa lauet manus in ſede eminenti, ueniunt ordinate. Et primus, ideſt Epiſcopus Cardinalis, offert duos magnos cereos & cum eo primus orator offert cereũ ſuũ, & ca niſtellum deauratum cũ duabus, turtu rib⁹ Tũ præsbyter Cardinalis offert duos magnos panes cum mappulis, & ſecundus orator cereum ſuum, & ca-niſtellum argentatum cum duabus co lumbis albis, ultimo Diaconus Cardi nalis offert duo uaſa uini, & tertius orator ſuum cereum, & caniſtellum diuerſorum colorum cum uariis auicu lis. Cardinales oſculantur genu, alii pedem ſummi Pontificis: procedit ur deinde in miſſa, ut alias.

De pluribus Benedictionibus. Ordo ſeruan-dus in creatione noui Ducis a Pau lo ſecundo inſtitutus.

TITVLVS SEPTIMVS

CREANDVS in Ducẽ, per ſummum Pontificẽ, veniet ad cameram Pon tificis inductus manto au reo, panno contexto, aperto a dextro humero ad terram uſq;, & ſequitur Pontificem ad Eccleſiam deſcenden-tem, portabitq; caudã pluuialis. Facta oratione ante altare, Pontifex ſtatim faciet confeſſionem cum celebrante, deinde aſcendet ad ſedem eminẽtem, & recipit Cardinales ad reuerentiam, non tamen imponit incenſum, nec cantores incipient Introitum, & in-terim creãdus Dux ſedet ad pedes Pontificis ſuper primum gradum, & celebrãs oſculato altari accedet ad ſu um faldiſtorium, & ibi expectabit. Fi nita reuerentia, creandus Dux accedit ad pedes genuflexus ſanctiſſimi Do-mini noſtri, & fit miles Sancti Petri, etiam ſi prius erat miles.

Ordo benedicendi nouum militem.

POntifex primo ſtans ſine mitra, benedicit enſem, quem unus ex acolythis nudũ tenet in manu, dicẽs. verſ. Adiutorium noſtrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cælum et terrã. vers. Domine exaudi orationem me-am. ℟. Et clamor meus ad te veniat. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Exaudi quæſu-mus Domine preces noſtras, et hunc enſem, quo hic famulus tuus circun-cingi deſiderat, maieſtatis tuæ dextra

dignare bene✠dicere, quatenus esse possit defensio Ecclesiarum, Viduarum, Orphanorum, omniumq; Deo seruientium: contra sæuitiam paganorum, aliisq; sibi insidiãtibus sit terror, & formido. præstans ei, quæ per secutionis, & iustæ defensionis sint effectum. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Benedic Domine sancte Pater omnipotens æterne Deus, per Inuocationem sancti tui Nominis, & per aduentum Christi filii tui Domini nostri, & per donum Spiritus Sancti paracleti, hunc ensem: ut hic famulus tuus, qui hodierna die eo, tua conceden te pietate, præcingitur, inuisibiles inimicos sub pedibus conculcet, victoriaq; per omnia potitus, maneat semper illæsus. Per Christum Dominum nostrum. Amẽ. Deinde aspergit aquã benedictam. Tum stans sine mitra dicit. Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum, misericordia mea, & refugium meũ, susceptor meus, & liberator meus, protector meus, & in ipso speraui, qui subdit populũ sub me. Gloria patri, & filio &c. ℟. Sicut erat in principio &c. ver. Saluum fac seruũ tuũ domine. ℟. Deus meus sperantem in te. vers. Esto ei Domine turris fortitudinis. ℟. a facie inimici. vers. Domine exaudi orationẽ meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. vers. Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. Oremus.

Domine sancte Pater omnipotens æterne Deus, qui cuncta solus ordinas, & recte disponis: qui ad coercendam malitiam reproborum, & tuendam iustitiam, usum gladii in terris hominibus tua salubri dispositione permisisti, et militarem ordinem ad populi protectionem institui uoluisti: quiq; per beatum Ioannem Baptistam militibus ad se in deserto uenientibus, ut neminem concuterent, sed propriis stipẽdiis contenti essent, dici fecisti: clementiam tuam Domine suppliciter exoramus, ut sicut Dauid puero tuo Goliam superandi largitus es facultatem, et Iudam Machabæum de feritate gentium nomen tuum non inuocantium triumphare fecisti: ita et huic famulo tuo, qui nouiter iugo militiæ colla supponit, pietate cœlesti vires, et audaciam ad fidei, et iustitiæ defensionem tribuas, et præstes ei fidei, spei, et charitatis augmẽtum, et tui timorem, pariter & amorẽ, humilitatem, perseuerantiam obedientiã, & pacientiã bonã, et cuncta in eo recte disponas: ut neminẽ cum gladio isto, vel alio iniustẹ lædat, et omnia cũ eo iusta, et recta defendat, et sicut ipse de minori statu ad nouum militiæ promouetur honorem, ita ueterem hominem deponens, cum actibus suis nouum induat hominem, ut recte retineat, et recte colat. Perfidorum consortia uitet, et suam in proximũ charitatem extendat. Præposito suo in omnibus recte obediat, et suum in cũctis iuste officiũ exequatur. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Deinde sedens cum mitra Pontifex, imponit nudum gladium in eius manu dicens. Accipe gladium istum in nomine patris ✠ et filii ✠ et spiritus sancti ✠ et utaris eo ad defensionem tuam, et Sanctæ Ecclesiæ Dei, et ad cõfusionem inimicorum Crucis Christi et fidei Christianæ, et quantum humana fragilitas tibi permiserit, cum eo neminem iniuste lædas.

Quod ipse præstare dignetur, qui cum Patre, & spiritu Sancto uiuit, &

regnat in sæcula sæculorum. Ameu. Et reposito gladio in vagina per eun dem militem: accingitur eodem gladio per duos nobiliores milites præsentes, Pontifice dicente. Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, in nomine Patris Domini nostri Iesu Christi. Et attende quod sancti, non in gladio: sed per fidem vicerunt regna. Nouus igitur Miles ense accinctus, illum de vagina ter vibrat nudum uiriliter, & eo super siuistrum brachium terso: mox in vaginam recondit. Deinde Pontifex insigniens illum charactere militari, dat sibi osculum pacis dicens: Pax tibi. Tum accipiens illius ensem nudum, ter militem percutit plane super spatulas dicens. Esto miles pacificus, strenuus, fidelis, & Deo deuotus. Et mox dat sibi leniter alapam dicens. Exciteris a somno malitiæ, & vigila in fide Christi, & fama laudabili. Tunc nobiles assistentes imponunt sibi calcaria, & cantores, siue Pontifex (si magis placet) dicit Antiphonam. Speciosus forma præ filiis hominum, accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Deinde dicit Pontifex. ver. Dominus vobiscum. ℟. & cum spiritu tuo. Oremus. Omnipotens sempiterne Deus super hunc famulum tuum. N. qui hoc eminenti mucrone circumcingi desiderat, gratiam tuæ benedi✠ctionis infunde, & eum dextræ tuæ uirtute fretum, fac contra cuncta aduersantia cœlestibus armari præsidiis: quo nullis in hoc sæculo tempestatibus bellorum turbetur. Per Christum Dominum nostrum, Amen.

Finita oratione nouus Miles osculatur pedem Papæ, tum surgit, deponit ensem, & calcaria, & redit ad sedendum vbi prius. Cantores incipiunt Introitum, Incensatur altare, & procedit in missa usque ad cantatum Graduale: quod dum cantatur, futurus Dux ducitur ante Pontificem: vbi genuflexus præstabit iuramentū.

De Iuramento & alijs in Creatione Ducis.

EGo. N annuente Domino, futurus Dux promitto, spondeo, polliceor, atque iuro coram Deo, & Beato Petro Apostolorum principe: me de cætero reuerentiam, & obedientiam seruaturum (etiam si alias obligatus sum) Sacrosanctæ & Apostolicæ Ecclesiæ, & vobis domino meo domino. N. Diuina prouidentia summo Pontifici, & successoribus vestris canonice intrantibus: nec deficiam in omnibus necessitatibus vestris, & utilitatibus iuxta posse meum, & quantum potero diuino auxilio fultus pura, & bona fide custodiendo etiam, & conseruando omnes possessiones, terras, loca, honores, iurisdictiones, & iura vestra, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ in omnibus, & per omnia: & propter honorem, & reuerentiā Ducalem: quam hodie a vobis recepturus sum, etiam promitto in recognitione tantæ susceptæ gratiæ pro me, & successoribus meis perpetuo dare vobis, & successoribus vestris singulis annis in die festiuitatis beatorum Apostolorum Petri, & Pauli, unum palafrenum album bene. & decenter ornatum. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta dei Euangelia. Præstito iuramento Pontifex descēdit ad faldistorium, & procūbit super illud ante altare cum mitra. Dux futurus prosternit se ad sinistrā Papæ aliquantulū retro supra scabellū viride. Subdiaconus vero apostolicus facit Li-

taniam cæteris cum choro respondẽtibus Kyrieeleison &c. ubi autem dixerit,ut obsequium seruitutis: & replicatum fuerit:surgit Pontifex,& signans super ducem alte dicit. Vt hũc famulum tuum in Ducem eligere digneris te rogamus audi nos. Et iterũ ut hunc famulum tuũ benedicere digneris, te rogamus audi nos. Et tertio,ut hunc famulum tuum ad Ducale fastigium perducere digneris: te rogamus audi nos, & semper chorus respondet replicando. Recumbit deinde iterum Pontifex & Subdiaconus; atq; alii finiunt Litaniam. Qua finita Papa reuertitur ad sedem eminentẽ, & futuro Duce permanente prostrato, Papa deposita mitra stans dicit sup eum Pater noster. Deinde & ne nos in ducas &c. ner. Saluum fac seruum tuum ℟. Deus meus sperantes in te. ver. Esto ei Domine turris fortitudinis. ℟. A facie inimici. ver. Nihil proficiat inimicus in eo. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. ver. Domine exaudi orationem meã. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. ver. Dominus uobiscũ. ℟. Et cum spiritu tuo. Oremus. Prætende quæsumus famulo tuo. N. Duci dexträ cœlestis auxilii,ut te toto corde perquirat,& quæ digne postulat, consequi mereatur. Actiones nostras quæsumus domine aspirando præueni,& adiuuando prosequere:ut cuncta nostra oratio, & operatio a tẽ semper incipiat:& per te cæpta finiatur. Per Christum Dominum nostrum Amen Sedebit deinde Pontifex cum mitra,& Dux futurus ducetur ad eius pedes:& tunc Pontifex accipiens Ducale Biretum imponit eius capiti ante se genuflexi dicens. Accipe insigne Ducalis præeminentiæ, quod p nos capiti tuo imponitur. In nomine Patris ✠ et Filii ✠ et Spiritus ✠ Sãcti, Amẽ Et intelligas te ammodo ad defensionem Fidei, Sacro Sanctæ Ecclesiæ, uiduarum, pupillorum, et quarũcumq; aliarum miserabilium personarum fore debitorem, uelisq; deinceps utilis esse executor: perspicuusq; dominator coram Domino, et inter gloriosos athletas uirtutum merito ornatus appareas: quam gratiam tibi concedere dignetur Dominus noster Iesus Christus. Qui cum patre, et spiritu Sancto uiuit, et regnat in sæcula sæculorum. Amen. Post hæc immediate dat sibi sceptrum in manu dextra dicens. Accipe virgam directionis: et iustitiæ, In nomine patris ✠ et Filii ✠ et Spiritus ✠ Sancti Amen. I r quam valeas vnicuiq; secundum merita sua tribuere, siue boni fuerint siue mali, semper Deum ante oculos habens, non declinans a dextris, uel a sinistris, sed cum omni bonitate, et charitate bonos foueas, malos coerceas: ut omnes intelligant, et sciant, te iustitiam dilexisse, et iniquitatem odio habuisse: quam gratiam tibi concedere dignetur, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Et mox cũ bireto, et sceptro osculatẽ pedem Põtificis: qui deinde surgẽs sine mitra, dicet sup nouũ Ducẽ adhuc genuflectentẽ cũ suo habitu hãc orationẽ. Deus pater æternæ gloriæ sit adiutor tuus, et ptector tuus, et omnipotẽs benedicat tibi, preces tuas in cũctis exaudiat, et vitã tuã lõgitudine dierum adimpleat, statum dominii tui iugiter firmet, et gentem, populumq; tuũ in æternũ conseruet, et inimicos tuos cõfusione induat, et super te sanctificatio Christi floreat, ut qui tibi tribuit in terris dñium, ipse in Cœlis conferat præmiũ. Qui uiuit, et regnat

per

per omnia sæcula sæculorum. Amen. Surgit deinde nouus Dux,& sociatus per duos iuniores Diaconos Cardinales,ducitur in locum suũ ad sedendũ id est, inter duos vltimos Diaconos Cardinales. Quod recipiatur ad osculum a Cardinalibus non videtur conuenire,cum non sit ex ordine illorũ, neq; par. His finitis proceditur in missa usq; ad offertorium. Et tunc nouus Dux deposito bireto accedet ad pedes Pontificis,& offeret aurum quantum uoluerit,& recipietur ad osculũ pedis,manus,& oris,& mox reuertet ad locum suum,& finita missa procedet inter ipsos iuniores Diaconos Cardinales.

Quæ seruantur in Duce minoris potentiæ.

ET hæc quidem seruantur, ut supra dictum est, si Dux est magnæ nobilitatis,& potentiæ,ut fuit tempore Domini Pauli Papæ secũdi Borsus Ferrariæ. Si vero esset mediocris potentiæ,ut fuit tẽpore Domini Sixti Papæ quarti Fedricus Dux Vrbini:omnia seruarentur,nisi quod non duceretur a Cardinalibus: sed a duobus assistẽtibus Papæ principalibus, & sederet vltimus post omnes Cardinales in banco Diaconorum,& eundo incederet solus post crucem ante omnes Cardinales. Quod si adhuc esset inferioris potentiæ, tunc omnia alia seruarentur,nisi quod non daretur ei sceptrum,neq; sederet in banco Cardinalium: sed ad pedes Papæ in supremo gradu, & eundo incederet ante Crucem post oratores, & alios principes.

Ordo seruandus in benedictione, & inuestitura noui Almæ Vrbis Præfecti a Sixto quarto institutus.

IN primis præparentur hora cõpetenti vestes præfecturæ, videlicet tunicella serica ornata fimbriis auratis,& mantum etiam aureo limbo circontextũ,apertũ a parte dextra,& infula ad similitudinem bireti ducalis,& omnia portẽtur ad ecclesiã,vbi est celebrandũ. Põtifex aũt ꝓcedit ad ecclesiã,ut consueuit cum pluuiali, & mitra preciosis,orat ante altare,facit cõfessionẽ cum celebrãte, ascendit sedẽ eminentem, & Cardinales exhibent consuetam reuerentiam: deinde duo ex proceribus Romanis præsentant nouum Præfectum in suis vestibus summo Pontifici:qui genuflectit super infimum gradum solii Pontificalis,& Pontifex surgens sine mitra dicit super eum orationes,quæ in nouo milite creando dicũtur,& alia omnia facit,quæ ad creationem noui militis pertinẽt. Si autem antea esset miles:illis dimissis procedit ad benedictionem in hunc modum: Surgit sine mitra & dicit. ver. Adiutorium nostrũ in nomine Domini.℟.qui fecit cœlum & terrã. ver. Dominus vobiscũ. ℟.Et cum spiritu tuo. Oremus.

Deus,qui in nomine tuo congregatis famulis tuis te mediũ esse Christi corona ualente,da gratiam huic famulo tuo Præfecto nostro,quã Abrahã in holocausto,Moyses i exercitu, Helias in heremo, Samuel meruit crinitus in templo:concede Domine cõcordiam,quam inspirasti Patriarchis, prædicasti populis,tradidisti Apostolis,mandasti uictoribus: bene✠dic q̃s Domine hunc Præfectum nostrum, quem ad salutem populi nobis a te credimus esse concessum:fac eum esse annis multiplicem:ingenti, atq; salubri corporis robore vigentem, & ad senectutem optatam, atque demum

ad finem peruenire felicem. Sit nobis fiducia eam obtinere gratiam pro populo, quam Aarō in tabernaculo, Eliseus in fluuio, Ezechias in lecto, Zacharias uetulus impetrauit in templo. Sit illi regendi uirtus, atq; auctoritas: qualem Iosue suscepit in castris, Gedeō sumpsit in præliis, Petrus accepit in claue, Paulus est usus in dogmate, & ita pastoris cura proficiat in ouile, sicut Isaac profecit in fruge, & Iacob est dilatatus in grege. Quod ipse præstare dignetur, qui cum patre, & spiritu sancto uiuit, & regnat Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Benedicat deinde uestes, quæ per aliquem accolythum ad dextram Pōtificis tenentur. Pontifex vero stans sine mitra, dicat vers. Adiutoriū nostrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlum, & terram. vers. Dominus vobiscū. ℟. Et cum spū tuo. Oremus. Deus omniū bonorum virtutum dator, omniū bonorum largus infusor, supplices te rogamus, ut manibus nostris opem tuæ benedictionis infundas, tunicellam, mantum, & regnum preparatum virtute sancti spiritus bñdicere ✠ & sanctificare ✠ digneris ✠ & omnibus eis utentibus gratiam. His dictis sedet Pontifex cum mitra, & sine alia vestiū benedictione, quoniā sæcularium principū vestes non benedicūtur: exuitur Præfectus veste comuni ab illis proceribus, & adducitur ad pedes Pontificis cum stricta veste. Qui illi primo imponit tunicellā, & deinde mantū cum apertura super humerum dextrum, dicens. Induat te Dominus vestimēto salutis, & indumēto lætitiæ circundet te in nomine patris, & filii, & spiritus sancti. Amen. Imponit deinde ei genuflexo infulā, siue biretum præfecturæ dicens. Accipe insigne præfecturæ præeminentiæ, quod per nos capiti tuo imponit in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Et intelligas te ammodo ad defensionē fidei, & Sacro sanctæ Ecclesiæ fore debitorē, quod ut opere perficere valeas, ille tibi concedere dignetur, qui est benedictus in sæcula sæculorum. Amen.

Surgit demū Pontifex, & sinē mitra dicit super Præfectū genuflexū hanc orationē. Oremus. Deus pater æternæ gloriæ sit adiutor tuus, & protector, & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat, & vitam tuam longitudine dierum adimpleat, inimicos tuos confusione induat, & super te sanctificatio Christi floreat, & qui tibi in terris contulit præfecturam, ipse tibi in cœlis conferat æternam gloriam. Qui viuit, & regnat in unitate spiritus sancti Deus per omnia sæcula sæculorum, Amen.

His finitis cantores incipiunt Introitum, Imponitur incensum a Pontifice, & incensatur altare, & reliqua ut alias. Nouus præfectus cum suo habitu sedet ad pedes Pontificis in supremo gradu.

De benedictione rosæ, quæ fit dominica Lætare Hierusalem, & eius traditione.

CONsuéuerūt Romani Pontifices in Dominica quarta quadragesimæ, in qua cantatur in Ecclesia Lætare Hierusalem: Rosam auream benedicere, & illam post missarum solemnia alicui magno principi, si præsens est in curia dono dare. Si autem non esset in curia princeps tāto mūere dignus, mittit extra ad aliquē Regē, vel principē, ut placuerit sanctissimo Do

mino

mino nostro, cum consilio sacri Collegii, nam consueuit summus Pontifex ante, vel post missam conuocare Cardinales ad circulũ in camera sua, vel vbi sibi placet, & cum eis delibera re, cui dãda, vel mittenda sit rosa. Pro eius igitur benedictione iuxta lectum paramenti, ubi sanctissimus Dominus noster accipit sua paramenta, paratur paruũ altare, & super illud duo candelabra: & Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali, & mitra, accedit ad ipsum altare, & deposita mitra dicit. Adiutorium nostrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlum, & terrã. ver. Dñs vobiscum. ℟. Et cũ spiritu tuo. Oremus. Deus, cuius verbo, & potentia facta sunt omnia, & cuius nutu vniuersa dirigunt: qui es læticia, & gaudium omniũ fideliũ, maiestatem tuam suppliciter exoramus, ut hanc rosam odore, visuq; gratissimã, quã hodierna die in signum spiritualis læticiæ in manibus gestamus, bene✠dicere, & sancti✠ficare tua pietate digneris: ut plebs tibi dicata ex iugo babylonicæ captiuitatis educta, per vnigeniti filii tui gratiã, qui est gloria, & exultatio plebis Israel illius Hierusalẽ, quæ sursum est mater nostra, sinceris cordibus gaudium repræsentet. Et quia ad honorem nominis tui Ecclesia tua hoc signo hodie exultat, & gaudet: tu ei Dñe uerum, & perfectum gaudiũ largiaris, & deuotionẽ eius accipiens, peccata dimittas, fide repleas, indulgẽtia foueas, misericordia protegas, aduersa destruas, prospera cũcta concedas: quatenus per fructũ boni operis in odorem unguentorũ illius floris transeat, qui de radice Iesse productus, flos campi, & lilium cõualliũ mystice prædicatur: cum quo in superna gloria cũ sanctis omnibus sine fine lætetur, qui tecũ viuit, & regnat in unitate spiritus sancti Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen.

Finita oratione inungit cũ balsamo rosam aureã, quæ est i ipso ramusculo, & sup imponit muscum tritũ, quæ p sacristam ei ministrãtur, & imponit incensum in turibulo more cõsueto, & demũ aspergit rosam aqua bñdicta, & adolet incẽso. Interim Clericus Cameræ Apostolicæ sustinet rosam, quam deinde dat ad manus Diaconi Cardinalis a dextris, & ille ad manus Põtificis: qui manu sinistra rosam gestans, & dextra bñdicens, progreditur ad cappellam, & diaconi Cardinales hinc inde eleuant fimbrias pluuialis: Cum peruenit ad faldistorium, dat rosam Diacono prædicto, qui eam Clerico Cameræ tradit, & ille eam super altare ponit. Finita missa Pontifex facta oratione ante altare, recipit rosam, ut supra, & eam defert ad cameram suam: Et si ille, cui eam dare velit, est præsens, vocatur ad eius pedes, & genuflexo dat ei rosam dicens. Accipe rosam de manibus nostris, qui licet immeriti, locum Dei in terris tenemus: per quam designatur gaudium vtriusq; Hierusalem triumphantis scilicet, & militantis Ecclesiæ, p quã omnibus Christi fidelibus manifestat flos ipse speciosissimus, qui est gaudium, & corona Sanctorum omnium: Suscipe hanc tu dilectissime fili, qui secundum sæculum nobilis, potens, ac multa uirtute præditus es: ut amplius omni virtute in Christo Domino nobiliteris, tanq̃ rosa plãtata super riuos aquarum multarum. Quam gratiam ex sua vberanti clementia tibi concedere dignetur, qui est trinus, & vnus in sæcula sæculorum. Amẽ. In nomine patris, & filii, & spiritus san-

cti Amen. Hoc aliquando in cappella factum fuit finita missa, antequã Papa descenderet de sede sua: sed conuenientius est, ut Papa reuertatur ad cameram cum rosa, & ita apud maiores factitatum reperio Ille, cui rosa data est, postquam manum, & pedem Pontificis osculatus est, eiq; pro tempore gratias egit, cum Papa in camera nestes sacras deposuerit, ipse rosam manu gestans associatur usq; ad domũ suæ habitationis a Collegio Cardinalium, medius inter duos antiquiores Diaconos, post omnes alios Cardinales, equitantes. Circa illum sunt pedites cursores Romanæ curiæ cum suis baculis, qui solent illa die strenas ab eo qui rosam habuit, accipere.

De ense in nocte natiuitatis Domini dando, & benedicendo.

IN nocte natiuitatis Domini nostri Iesu Christi consueuerunt Romani Pontifices ensem benedictum cum quodam cappello Ducali ornatum candidis margaritis in formã columbæ, alicui magno principi, si præsens est, dare, vel si nõ sit præsens, ad aliquem regem, vel alium principem per aliquem ex suis transmittere. Sed quamuis ensis benedictus vocatur, non tamen reperi eius benedictionem. Sixtus Papa quartus aliqua verba ordinauit, cum ensis datur, dicenda, quæ subiiciam. Benedictio autem poterit fieri hoc modo, si placebit. Pontifex indutus alba, cingulo, amictu, & stola, antequam sumat cappam purpureã, qua in hac nocte uti solet, benedicit ensem, quem Clericus Cameræ in manu tenet, dicens. vers. Adiutorium nostrum in nomine domini. ℟. Qui fecit cœlum, & terram. vers. Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. Oremus. Benedicere digneris quæsumus domine Iesu Christe hunc ensem in defensionem sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & christianæ Reipublicæ ordinatum nostræ bene✠dictionis officio ad vindictam malefactorum, laudem vero bonorum, ut per eum, qui, te inspirante, illo accingetur, uim æquitatis exerceas, molemq; iniquitatis potenter euertas, & sanctam Ecclesiam, eiusq; fideles, quos, ut precioso sanguine tuo redimeres, hodie in terris descendere, & carnem nostram sumere dignatus es: ab omni periculo protegas, atq; defendas: & famulum tuum, qui hodie gladio in tuo nomine armatus erit, pietatis tuæ firma custodia munias, illæsumq; custodias. Qui viuis, & regnas cum Deo patre in vnitate spiritus sancti Deus per omnia sæcula sæculorum. Amen. Aspergit deinde gladium, & cappellũ aqua benedicta, & incenso adolet: deinde sumit cappam, & præcedente Clerico Cameræ cum ense benedicto immediate ante crucem, Pontifex descẽdit ad cappellam, & cætera seruantur, ut in officio noctis Natiuitatis Domini dicetur. Cum uero Pontifex dat ensem prædictum alicui præsenti, dicit hæc verba, quæ ut diximus, Sixtus quartus instituit. Solent Romani Pontifices in præclara natalis Domini celebritate Christianissimo, clarissimoq; alicui principi ornatũ ensem dare, aut destinare, quæ res profecto non caret mysterio: Vnigenitus nãq; Dei Filius, ut humanã naturam suo reconciliaret auctori, eam assumere dignatus est: ut inuẽtor mortis Diabolus, per ipsam, qua uicerat, uinceretur, quæ quidem victoria per ensem cõgrue designat. Fuerũt insuper infideles Arriani, qui non ueriti sunt Dei

filium

filium puram creaturam affirmare, cũ tamen hodierni Euangelii scriptura testetur, Deũ omnia fecisse per Verbum. Largitur igitur præsenti die maximus Pontifex ensem, Dei infinitam potentiam signantem in Christo Deo vero, patriq; æquali, & vero homini residentem, per quem facta sunt omnia, iuxta Dauiticũ illud. Tui sunt cæli, & tua est terra, orbem terræ, et plenitudinẽ eius tu fũdasti, aquilonẽ, & mare tu creasti. Sedes deniq; Dei, apostolica videlicet sedes, a Christo suum sumpsit stabilimentum, extititq; præparata Dei iusto iudicio, præmio, atq; iustitia, quibus Saluator noster verus Iesus Deus, & homo profligauit sedis ipsius aduersarios, hæreticos, videlicet & tyrannos, iuxta id quoq; propheticum. Iustitia, & iudicium præparatio sedis tuæ. Figurat deniq; Pontificalis hic gladius potestatem summam temporalem a Christo Pontifici eius in terris Vicario collatam, iuxta illud, Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra, & alibi. Dominabitur a mari, usq; ad mare, & a flumine, usq; ad terminos orbis terrarum, quam & declarat cappa illa sericea, quam Pontifices gestare solent in nocte natiuitatis Domini. Nos ergo volentes, ut æquum est, approbatas Sanctorum Patrum consuetudines obseruare, statuimus, & Principem Catholicũ Sanctæq; sedis a Deo utrumq; gladium habentis filium deuotissimum, hoc nostro præclaro munere insignire, necnon & hoc pileo in signum muniminis, & defensionis aduersus inimicos fidei, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ protegere. Firmetur igitur manus tua contra hostes sanctæ sedis, ac Christi nominis, & exaltetur dextra tua, eos veluti ipsius assiduus, intrepidusq; propugnator deterra delendo, & armetur caput tuum spiritus sancti per columbam perleam figurati protectione aduersus eos in quos, Dei iustitia, atq; iudicium pro Romana Sancta Ecclesia, & apostolica sede præparatur. Quod tibi præstare dignetur idem Dei filius, qui cum patre, & spiritu sancto uiuit, & regnat Deus per infinita sæcula sæculorum. Amen. Princeps, qui ense donatus est, ut primum illum de manu Pontificis accepit, pedem, & manum eius osculatur, & pro tempore gratias agit, deinde discedens associatur ad domum habitationis suæ a familiaribus, & domesticis prælatis Papæ, & ab amicis, oratoribus, & nobilibus, qui voluerint illũ honorare. Seruientes armorum præcedunt illum, qui ensem cum pileo ante principem præfert, & in hoc actu ipsi debent habere præcipuam strenam, sicut cursores in rosa.

De benedictione, & traditione Vexilli bellici.

POntifex cõsueuit Vexilla Ecclesiæ, & armorũ suorũ benedicere, & Capitaneo, seu Vexillifero Sãctæ Romanæ Ecclesiæ dare in fine missæ sedẽs in sede sua: vexillũ unũ, siue plura tenẽt brachiis plicata sine hastis aliqui clerici Cameræ ante Sanctissimũ Dominum nostrũ, qui deposita mitra surgit, & dicit vers. Adiutorium nostrũ in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlũ, & terram. vers. Dominus vobiscum. ℟. & cum Spiritu tuo. Oremus. Omnipotens sempiterne Deus, qui es cunctorum benedictio, & triumphantium fortitudo, respice propitius ad preces humilitatis nostræ, & hoc vexillum quod bellico usui præparatum est, cœlesti benedictio-

ne Sanctifica, ut cõtra aduersarias,& rebelles nationes sit ualidum, tuoque munimine circumseptum,sitque inimicis christiani populi terribile, ac intercedentibus Sanctis tuis solidamentũ,& victoriæ certa fiducia. Tu enim es Deus,qui cõterris bella,& cœlestis præsidii sperantibus in te præstat auxilium,per Christum Dominum nostrum. Finita benedictione aspergit vexilla cũ aqua benedicta, & adolet incenso,quæ mox hastis insigunturr,& erecta simul cum hastis dantur per summum Pontificem sedentem cum mitra Capitaneo genuflexo ad eius pedes,cum his verbis dicens.

Accipe Vexillum cœlesti benedictione Sanctificatum,sitque inimicis populi christiani terribile, & det tibi Dominus gratiam,ut ad ipsius nomen,& honorem cum illo hostiũ cuneos potẽter penetres incolumis, & securus. Capitaneus accepto Vexillo osculatur pedes Sanctissimi Domini nostri, & surgens recedit cum suis.

De Consecratione Agnus Dei.

AGnus Dei soliti sunt benedici a summo Pontifice primo Anno sui Pontificatus, & deinde septimo quoque Anno,dum uiuit.Sed antiquitus cera alba munda pro illis formandis per magistrum ceræ palatii Apostolici,& per illos,qui volebant pro se fieri Agnus Dei, ponebatur super altare beati Petri, quam subdiaconus Apostolicus de altari accipiebat,& in aliqua camera capaci, & idonea in palatio ipse cum aliis subdiaconis,& accolythis Papæ manibus propriis formabant Agnus Dei cum magna deuotione,reuerentia,& munditia: habebant aliquos seruitores, qui necessaria ministrabant. Et omnia fiebant impensis Cameræ, ceram albam mollificabant cum oleo Sancto, & oleo chrismatis,quod superfuerat de Anno præterito. Deinde cum facta erat tota quantitas, præsentabantur capsæ plenæ Agnus Dei,& benedicebantur per Papam.Hodie autem sacrista cum suis cappellanis,& clericis cappellæ format ipsos Agnus Dei. Ceram ipsam sumit vel ex cereo benedicto in Sabbato Sancto Anni præteriti,vel aliunde expensis Papæ. Non miscentur oleo Sãcto,aut sacro chrismate,sed puri,& mundi præsentantur in capsis Sanctissimo Domino nostro in camera sua. Pontifex aliquo die post pascha ante sabbatum in albis dicta,siue audita missa in sua priuata cappella, indutus amictu, alba, cingulo,stola,& mitra simplici, benedicit aquam benedictione communi, sicut fit in Dominicis diebus a sacerdotibus, in aliquo magno uase ibi præparato. Et si magis placet, potest illa aqua prius benedici ab aliquo Episcopo domestico Papæ. Deinde Põtifex accedens ad vas prædictum, deposita mitra stans dicit uersum. Adiutorium nostrum in nomine Domini. ℟. Qui fecit cœlum,& terrã. vers. Dominus vobiscum. ℟. & cum Spiritu tuo. Oremus Domine Deus pater omnipotens statutor elementorum omnium,& conseruator humani generis,datorque gratiæ spiritualis,& largitor salutis æternæ, qui aquas ex paradisi fonte manãtes totã terrã irrigare iussisti,super quas unigenitus tuus siccis pedibus ãbulauit,& in eis baptizari dignatus est,quæ una cũ suo sanguine de latere sacratissimo perfluxerunt, & baptizare in ipsis præcepit discipulis omnes gentes: adesto benignus, & clemens, & nobis tua hæc

magnalia

magnalia recolentibus gratia tuæ benedictionis adueniat, ut ea, quæ in hoc aquarum uasculo ad gloriam tui nominis præparato infundere decreuimus, & immergere, bene✠dicas, & benedicta Sancti✠fices, quatenus ipsorum ueneratione, & honore nobis famulis tuis crimina diluantur, abstergantur maculæ peccatorum, impetrentur ueniæ, gratiæ conferantur, & tandem una cum Sanctis, & electis tuis vitam percipere mereamur æternam Per eundem Christum Dominum nostrum. Amen.

Resumit deinde mitram Pontifex, & infundit balsamum ex ampulla in aquam in modum Crucis dicens. Cõsecrare, & sanctificare digneris Domine aquas istas per istam unctionẽ balsami, & nostram benedictionem. In nomine Patris✠& Filii✠& Spiritus Sancti✠Amen. Et ter signat. Deinde ex alia ampulla Infundit in eandem aquam Sanctum chrisma, & in modũ Crucis dicens. Consecrare, & Sanctificare digneris Domine aquas istas per istam unctionem Sancti chrismatis, et nostram benedictionem. In nomine Patris✠& Filii ✠ & Spiritus Sancti ✠Amen. Benedicta aqua vertit se ad capsas, vbi sunt Agnus Dei, & fine mitra stans dicit. Dominus vobiscum ℟. & cum Spiritu tuo. Oremus. Deus omnium sanctificationum Dominator Dominus, cuius pietas sine fine sentit, qui Abraam Patrem fidei nostræ præcepto tuo filium Isaac imolare disponentẽ in figuram redemptionis nostræ per arietem vepribus inhærentẽ eius sacrificium consumare voluisti, quiq; Moisi famulo tuo legifero iuge holocaustum præcepisti in agnis immaculatis offerri, te supplíciter deprecamur, ut nostræ vocis exoratus, officio, has cereas formas innocẽtissimi agni imagine figuratas benedi✠cere, & per inuocationem tui Sancti nominis Sãctificare digneris, ut per eius tactum, & visum fideles inuitentur ad laudes, fragor grandinum, procella turbinum, impetus tempestatum, ventorum rabies, infesta tonitrua temperentur, fugiant, atq; tremiscant maligni Spiritus ante Sãctæ Crucis vexillũ, quod i illis exsculptũ est, cui flectitur omne genu, et omnis lingua confitetur, quia absorta morte per Crucis patibulum Iesus Christus regnat in gloria Dei Patris, ipse enim tamq̃ ouis ad occisionem ductus in morte tibi Patri Sanctum sui corporis obtulit sacrificium, ut ouem perditam diabolica fraude seductam reduceret, et reductam suis humeris ad cœlestis Patriæ gregem reportaret: Qui tecum viuit, et regnat in vnitate Spiritus Sancti Deus per omnia sæcula sæculorum Amen. Deinde dicit aliam orationem. Omnipotens sempiterne Deus, qui legalium hostiarum, et cerimoniarum es institutor, et quæ pro restauratione humani generis fieri instituisti, ut plasmatio tua, quæ suggestione diabolica decepta tuæ maiestatis imperium contemnendo indignationem tuam incurrit, et his hostiis, atq; sacrificiis obediendo placari uoluisti, sicut in sacrificio agni primitiarum instituisti Abel, et in oblatione Melchisedech sacerdotis tui, atq; in imolatione hostiarum, agnorum, arietum, et taurorum pinguium, Abrahæ, Moisi, et Aaron famulis tuis, quæ omnia illis in figuram contingebant, quia cũ tua sancta benedictione Sancta erant, atq; salutifera humiliter offerentibus. Et sicut ille Agnus, de cuius sanguine postes, et superlimina domus

immolatus, populum tuum a persecutione Aegyptiaca media nocte liberauit, & quẽadmodum ille Agnus Innocens tua voluntate immolatus in ara Crucis Iesus tuꝰ Christus Filius ꝓtoplastum nostrũ de diabolica potestate eripuit, sic isti agni immaculati virtutem illam accipiant, quos consecrandos offerimus in conspectu diuinæ maiestatis tuæ. Tu eos bene✠dicere, Sancti✠ficare, & Conse✠crare digneris, ut tua larga benedictione sanctificati, eandem virtutem accipiant contra omnes diabolicas versutias, & fraudes maligni Spiritus, ut illos deuote super se ferentibus nulla tempestas eisdem præualeat, nulla aduersitas dominetur, nulla aura pestilens, neq; aeris corruptio, nullusq; morbus caducus, nulla maris procella, & tempestas, nullum incendium, neq; ulla iniquitas dominetur eis, neq; præualeat, homo partus cum matre incolumis conseruetur per intercessionẽ unigeniti Filii tui Domini nostri Iesu Christi, qui tecum viuit, & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus, &c.

Oremus tuam clementiam omnipotens Deus, qui cũcta ex nihilo creasti, & post Adæ lapsum Noe, & Filiis eius benedixisti, qui iusti coram maiestate tua comparuerunt, atq; tua miseratione ab aquis diluuii salui facti sunt, sic ita istos Agnos Bened✠icere: Sancti✠ficare, & conse✠crare digneris, quatenus eos deuote deferentes ob reuerentiam, & honorem nominis tui liberentur ab omni inundatione aquarum, & ab omni fluctuatione diabolicæ tempestatis, & a morte subita nea per virtutem passionis Iesu Christi Filii tui benedicti, qui tecum viuit & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus per oĩa sæcula sæculoꝝ. Amen.

His finitis accingitur linteo Pontifex, & sumpta mitra sedet apud uas aquæ, et cubicularii ad eum portant Agnos Dei in peluibus argẽteis, quos Pontifex immergit in aquam, et prælati astantes eos extrahunt, et in peluibꝰ portant super mensas cum mappis mundis præparatasq;, ut siccentur. Et omnibus baptizatis per Pontificẽ, vel per eius prælatos: surgens Põtifex, et stans sine mitra dicit sup eos has orationes. Oremus. O alme Spiritus, qui aquas fæcũdas et cuncta viuificas, et in aquarum substantia maxima quæq; sacramenta constituisti, quæ a te Sanctificante amaritudine dimissa in dulcedinem sunt conuersæ, et tuo flatu Sanctificatæ, atq; Imperante lauacri susceptione Sanctæ Trinitatis nomine inuocato omnia peccata diluunt: quæsumus Domine hi agni sacra, et perẽni vnda, balsamoq; sacri chrismatis ꝑfusi tu illa benedi✠cere, Sãcti✠care, et cõse✠crare digneris, quatenus a te benedicti uirtutem accipiant contra omnia diabolica tentamenta, et omnes portantes tuti esse possint inter aduersa, et prospera, ut tua consolatione accepta nullum periculum timeant, nullamq; formidene umbram: nulla sænitia diabolica, aut versutia humana eis noceat, sed fortitudine tuæ virtutis roborati tua consolatione glorientur, qui vere Paracletus diceris, et in Trinitate perfecta viuis, et regnas per omnia sæcula sæculorũ Amen. Domine Iesu Christe Filii Dei viui, qui vere es Agnus Innocens, sacerdos, et hostia, qui prophetica voce vitis, et lapis angularis prædicaris: qui mundi peccata abstulisti: qui occisus nos redemisti Domine Deus in sanguine tuo, atq; postes pectoris, et frontis nostræ tuo

cruorē liniuisti,ne diabolica nocturna versutia,& meridiani incursus,& populus sæuiens, & super domos nostras trāsiens, uires in nos exercerēt. Tu vere es Agnus immolatus pro nostra reconciliatione,& iugis voluisti a tuis fidelib⁹ in tui memoriam immolari,& in Agnum paschalem summi sub speciebus panis,& vini in sacramento in salutem,& remediū animarum nostrarum,ut mari,& præsenti sæculo trāsacto, ad resurrectionis, & æternitatis gloriam venire possimus. Rogamus ergo clemētiam tuā, ut hos agnos immaculatos benedi✠cere:Sanctifi✠care: & Conse✠crare digneris, quos de cera virginea in tuum honorem formauimus per opera Crucis,& sacra vnda,balsamoq;,& sacri chrismatis liquore confectos in sanctificationem tuæ concæptionis, quæ absq; contagione, ac propagine humana,sola diuina virtute,suscepisti,sic eos deferentes tuearis, protegas,& defendas ab omni periculo incendii,fulguris,procellæ,&tēpestatis, & ab omni aduersitate custodias, per mysterium passionis tuæ,& sic eos liberare digneris ab omnib⁹ periculis, & in puerperio laborantes,sicut matrem tuam ab omni periculo liberasti,& Susannam de falso crimine, & beatam Teclam Virginem,& Martyrem tuam ab incendiis: & Petrum a vinculis absolutum illæsum abire fecisti:ita nos ab hoc sæculo illæsos abire facias,ut tecum sine finē viuere valeamus. Qui viuis, & regnas in vnitate Spiritus Sancti Deus per omnia sæcula sæculorum Amen.

His finitis reponūtur Agni Dei in suis capsis,& deinde Sabbato in albis post Agnus Dei ī missa danť,ut in cerimonia illius diei pleni⁹ dicemus.

Legimus, Vrbanum quintum Pontificem maximum misisse ad Imperatorē Græcorum tres Agnos Dei cū versibus infrascriptis.

Balsamus,& munda cera cum chrismatis unda
Conficiunt Agnum,quod munus do tibi magnum
Fonte uelut natum per mystica sancti ficatum.
Fulgura de sursum depellit, omne malignum
Peccatum frangit,ut Christi sanguis, & angit
Prægnans seruatur, simul & partus liberatur
Munera fert dignis, virtutem destruet ignis
Portatus munde de fluctibus eripit vndæ

De Creatione Nouorum Cardinalium

TITVLVS VIII

QVamuis Romanus Pontifex de plenitudine potestatis, quando uoluerit,& quos vtiles Reipublicæ christianæ putauerit, possit in Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales assumere: tamen consueuit Cardinalium creationem celebrare in quatuor temporibus ad immitationem Sanctorum Patrum,qui illis diebus ordinationes faciebant clericoꝝ Romanæ Ecclesiæ,sicut & hodie faciunt aliarum ciuitatum Episcopi:aliquando tamen etiam nostris temporibus extra tempora creati sunt Cardinales. Sixtus enim Papa quartus Anno salutis Millesimo quadringētesimo septuagesimo tertio,& sui Pontificatus secundo, septima die Maii creauit octo Cardinales. Seruatum

tamen est, ut usq; ad tẽpora Põtifex nõ creet nouos Cardinales, nisi de cõsensu maioris partis sacri collegii.

De primo Consistorio an sint creandi Cardinales, & quot.

CVm igitur Pontifex voluerit nouos Cardinales creare, quarta feria quatuor temporum in cõsistorio secreto proponit fratribus suis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus causas, quæ mentem suæ sanctitatis mouent ad nouos Cardinales faciendum: deinde exquirit sigillatim eorũ sententiam, an videatur eis expedire noua Cardinalium creatio. Exponũt uota sua omnes per ordinem libere, & ut ab omnibus intelligantur, seruato ordine Dignitatis, & prioritatis videlicet, primum Episcopi, deinde præsbyteri, ultimo Diaconi. Et quamuis antiquis temporibus in consiliis, & votis dandis, præterquã in electiõne Pontificis ordine præpostero, inter Diaconos Prior Diaconorũ esset vltimus, & iunior prim9: tũ hodie res ad debitũ ordinẽ redacta ẽ, & Prior ẽ primus, & Iunior ultimus. Si maior pars collegii in sentẽtiã Pontificis uenit, tunc agitur de numero promouẽdorum, in quo si eadem die conueniunt, dimittitur senatus, & indicitur ad sextam feriam aliud consistorium, & Pontifex monet Cardinales, ut cogitent de personis promouendos.

De secundo consistorio, & forma pronunciandi Cardinales.

Sexta feria iterum conueniunt Patres ad secretum cõsistoriũ, & proponit Pontifex nomina illorum, qui sibi videntur idonei ad talem dignitatem, & causas, cur ad id moneatur exponit, siue sint merita personarum, siue principum iustæ preces: rogat Patres sententiam, & in quibus maior pars collegii cõnsentit, illi tantum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales a Pontifice prõnunciantur in hanc formam. Auctoritate Dei Patris omnipotentis, Sanctorũ Apostolorũ Petri & Pauli, & nostra. N. Episcopum firmanum absoluimus a vinculo, quo tenebatur, Ecclesiæ suæ firmaneñ. & ipsum assummimus in Sanctæ Romanæ Ecclesiæ præsbyterum Cardinalem. & .B. protonotariũ Seneñ. assummimus in Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconum Cardinalẽ, & sic de singulis. Si vero aliquis non erat prius Episcopus non dicit absoluimus a vinculo, quo tenebatur Ecclesiæ &c. Sed simpliciter dicit assummimus.

Infirmorũ uota exquirenda per duos Cardinales.

ET aduertẽdum, quod siqui antiqui Cardinales sunt in curia, qui infirmitate detenti, non possint venire ad consistorium: cõsueuit Põtifex duos alios Cardinales ad domum infirmi mittere, qui ab illo exquirant votum suum, primo die & secũdo, an sint noui creandi, & de numero, & postea de personis, qui omnia fideliter referãt Sanctissimo Domino nostro in secreto cõsistorio coram aliis Cardinalib9. Creatis nouis Cardinalibus ipsa sexta feria Pontifex, siue Cardinales antiqui solent per suos nuncios id significare nouiter creatis.

Quod nouiter creati non sunt publice uisitandi antequam cappellum acceperint, & uisitauerint.

SEd non debent prius uisitari publice noui ab antiquis, quam cappellũ acceperint a Pontifice, et alios ipsi uisitauerint

ſitauerint, poſſunt tamen ab aliqui- bus amicis uiſitari clã, & noctu, & nõ cum oſtentatione. Vidimus tamẽ Sixti præfati tempore ſolitam Cardinalium grauitatem nõ fuiſſe ſeruatam, qui non modo publice viſitarunt aliquos nouos creatos, ut primum e conſiſtorio ſunt egreſſi, ſed nonnullos, qui erant in palatio, omnes ſimul collegialiter deduxerunt ad domum ſuã cum cappa Cardinalari, & cappello nigro, quod tamen fuit a multis damnatum.

De conſiſtorio publico, in quo publicantur Cardinales noui, & datur galerus præſentibus.

SAbbato ſequenti fit publicum cõſiſtorium: noui Cardinales veniunt ſummo mane ad palatium in habitu, quo antea utebantur, & expectant in aliqua camera ſibi præparata, & hoc ante quã Cardinales antiqui veniant. Deinde congregatis omnibus Pontifex cum pluuiali, & mitra precioſis præcedẽte cruce, & Cardinalibus exit ad publicum conſiſtorium, aſcendit cathedram ſuam, & recipit Cardinales antiquos ad reuerentiam more ſolito: deinde conſedentibus omnibus, Pontifex verbis conuenientibus exponit cauſas, quæ mouerunt ſuã Sanctitatem, & ſacrum collegium ad nouos Cardinales creandos, deinde deſcendens ad particularia nominat perſonas ad cardinalatum aſſumptas: vnuquemq; laudans pro meritis, & qualitate ſua. Verbi gratia. Aſſumpſimus dilectos filios Egregium ſacræ Theologiæ profeſſorem. N. tũc Epiſcopum Vlyxponenſem &c. virum vtiq; probum, modeſtum, & multa doctrina prudentem, &. B. tunc Epiſcopum Vrbinatem Iuris vtriuſq; peritiſſimum, virum integerrimum, & vitæ laudabilis in Sanctæ Romanæ Eccleſiæ præsbyteros Cardinales: ſimili modo aſſumpſimus dilectos filios. N. de Fuxo tunc Apoſtolicæ ſedis protonotarium uirum, et maiorum ſuorum gloria. et ſua virtute clariſſimũ, et demum Ioannem noſtrum ſecundum carnem nepotem, cuius merito dies aſcendet, in ſanctæ Romanæ Eccleſiæ Diaconos Cardinales.

His dictis, prout res, et tempus exigere videbitur: Iubebit ſummus Pontifex nouos Cardinales vocari, Diaconi Cardinales antiqui tot numero, ſi adſunt, ut duo antiquĩ unum nouũ ducant, ad eos proficiſcuntur, et illos ad conſpectum Pontificis adducunt, duo antiquiores Diaconi medium habent primo nominatũ ex nouis, quod ſi antiqui Diaconi non ſufficerent, erit unus tantum antiquus cum uno nouo, ita tamen quod antiquus ſit a ſiniſtris, et ſi etiam non ſufficiant antiqui, unus ducat duos, aut tres nouos. Si autem nullus adeſſet Diaconus antiquus, aut unus tãtum: Iuniores præsbyteri Cardinales, antiqui unus uel duo debent ſupplere, ita ut non minus duobus ſint antiqui Cardinales qui nouos ducant, primum tamen locum obtinebit Diaconus Cardinalis, ut prior illius ordinis. Cum peruenerint in conſpectum Pontificis detecto capite ſe profunde inclinant, prout ductor eis oſtendet, cum venerint ad introitum conſiſtorii, firmẽt ſe poſt ſcamnum, ubi ſedent vltimi præsbyteri Cardinales ante Põtificis faciẽ, et capite detecto perſiſtent per ordinem ſuæ pronunciationis, ita ut primo nominatus ſtet primus verſus parietẽ, et alii ſucceſſiue ſequãtur. Põtifex ĩ hãc ferme ſentẽtiã eos alloquit.

De monitione Pontificis ad nouos Cardinales

MAxima dilectissimi Filii, & excellentissima dignitate donati estis, ad collegium Apostolicum vocati consiliarii nostri, & coniudices orbis terrarum eritis inter causam, & causam, inter sanguinẽ, & sanguinẽ, inter lepram, & leprã discernere vos oportebit, successores Apostolorum circa thronum nostrũ sedebitis, uos Senatores vrbis, & regum similes eritis veri mundi Cardinales: super qnos militantis Hostium Ecclesiæ voluendum: ac regendnm est: cogitate animo quos viros, quæ ingenia, quam integritatem hæc dignitas requirat, humilitatem, non superbiam, liberalitatem, non auariciam, abstinentiam, non ebrietatem, continentiam, non libidinẽm, scientiam non ignorantiam, virtutes omnes, nullum vitiũ hic honor expostit: si fuistis hactenus vigilantes, nunc vigiletis oportet aduersus malignum hostem: qui nunquam dormit cogitans, quem deuoret. Si liberales fuistis, nunc opes in rebus honestis profundite, & maxime in alendis pauperibus Christi, si cibi, potusq; abstinentes, nunc præcipue luxuriam fugite, absit auaricia, facessat crudelitas, exulet arrogantia, sint libri sacri semper in manibus uestris, dies noctes q; aut discite aliquid, ant alios docete, opera pficite per, qnæ lux vestra corã hominibus luceat, & deniq; tales estote, quales esse debere Cardinales diu dicastis ante quam ipsi hoc culmẽ ascẽderetis. His uerbis usus est Pius secũdus Pontifex maximus cum primos suos Cardinales creauit: poterit Pontifex pro sua eloquentia, & doctrina mutare, & addere prout sibi expediẽs videbitur: nos pro introductione, & formula quadam hæc posuimus, facile erit deinde inuentis addere, & prõ qualitate tẽporis, & psonarũ variare.

De receptione nouorum Cardinalium ad osculum pacis, Et traditione Galeri.

DVm Pontifex nonos Cardinales alloqnitur: Diaconi, qui illos deduxerunt in scamno suo sedent, & ut Pontifex dicendi finem fecit, surgũt, & rursus nouos ordine, quo uenerãt ad Pontificem dncunt, procedit antiquus, & nouo gestus, reuerẽtiasq; ostẽdit. Cum peruenerint ad Pontificem, noui pedem, deinde manum illius osculantur, & Pontifex eos alleuans ad osculum oris recipit: deinde a Diaconis ad alios antiqnos Cardinales deducuntur, & a primo usq; ad ultimũ stantibns recipiuntur ad osculum pacis, Diaconi deductores suo loco, & ipsi stantes in suis scamnis nonos ad osculum suscipiunt, qui demum exosculatis omnibus antiquis, à ministro cerimoniarum deducuntur ad sedilia præsbyterorum, seu Diaconorum, & sedent secundum ordinem factæ pronunciationis, & gradus. Vbi consederint, potest proponi aliqna breuis cã per aduocatos, si placuerit Sanctissimo nostro, & ea finita surgent omnes Cardinales, & cantoribus cantantibus. Te Deum laudamus, procẽdẽt ad cappellam minorem palatii Apostolici, si fiet apud Sanctum Petrum, si alibi aliquam cappellam comodam, siue altare in proximo præparatum. Præcedent Episcopi, deinde præsbyteri & Diaconi, & noui ernnt medii inter ultimos: duo Diaconi ex senioribns remanebunt apnd Papam Cum peruenerint ad altare, prosternunt se noui omnes super tapetis ante altare in terra tenẽtes caput super brachia sua, Et finito hymno prior

Episcoporum

Episcopõrũ stans in cornu altarisvbi Epistola legitur,& ex libro super altare parato dicit uersiculos:& orationes infrascriptas capite detecto versus ad prostratos. Pater noster. secrete prosequitur:& deinde alte. Et ne nos inducas in tentationem.℟.sed libera nos a malo.vers.Saluos fac seruos tuos,℟. Deus meus sperantes in te. uers.Mitte eis Dñe auxilium de Sancto.℟ Et de syon tuere eos.vers.Domine exaudi orationem meam .℟. Et clamor meus ad te veniat.vers.Dominus nobiscum.℟. Et cum spiritu tuo. Oremus.Omnipotens sempiterne Deus miserere famulis tuis, & dirige eos secundum clementiam tuam in viam salutis æternæ,ut te donante tibi placita cupiant,&tota uirtute quæ tibi placita sunt tota mente perficiant. Actiones nostras quæsumus Domine aspirando præueni, & adiuuando prosequere,ut cuncta nostra oratio & operatio a te semper incipiat, & per te cœpta finiatur.Per Christum Dominum nostrum. Amen,

Reuertũtur Cardinales omnes ad sanctissimum Dominum nostrum ordine,quo venerant:stantibus antiquis Cardinalibus in circulo ante Pontificem:prior nominatus ex nouis genuflectit ante Pontificem, cui Pontifex imponit galerũ rubrum super caput eius dicens. Ad laudem omnipotentis Dei, & sanctæ sedis Apostolicæ ornamentum accipe galerum rubrum in signe singulare dignitatis Cardinalatus:p quod designatur ꝙ usqꝫ ad mortem,& sanguinis effusionem inclusiue pro exaltatione sanctæ fidei, pace, & quiete populi Christiani,augumento, & statu Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ te intrepidum exhibere debeas:In nomine Patris✠& Filii &c. Et sic unicuiqꝫ sigillatim galerum imponit secundum ordinationem, siue pronunciationem,& quisqꝫ ex deputatis a Põtifice,qui primo tenebãt galerum, cũ Pontifex ipsum imposuit capiti Cardinalis,finita oratione, resumit dictũ galerũ, & ipsum portat quousqꝫ Cardinalis nouus equitat.

De noui Cardinalis deductione.

Cardinales acceptis galeris deducuntur ab antiquis equitantes ordine, quo ad altare ducti sunt. Prior ex nouis erit medius inter duos antiquiores Diaconos, qui equitant ultimi, Secundus erit medius inter duos alios Diaconos illis prioribus succedentes,& sic de aliis.Ita ꝙ caput Diaconorum incipiatur ab ultimis:& ita deducuntur noui ab antiquis Cardinalibus usqꝫ ad domos suarum habitationum.Et primo uadunt non per ordinem promotionis,sed ut magis commodum erit,incipiendo a uiciniori:& quemlibet dimittunt domi suæ.Quãdo perueniunt ad domum noui Cardinalis:antiqui firmãt se ante ostium, antiquiores prope ipsum ostium, & alii Episcopi,&Præsbiteri successiue Diaconi autem ab alia parte,&nouus solus deducente clerico cerimoniarũ equitat ad primum Cardinalem,& detecto capite agit ei gratias pro impenso honore,&societate breuissimis uerbis, & deinde sigillatim cuiqꝫ ex antiquis,reuertitur post hæc ante ostium suum,& uersus ad Cardinales semper detecto capite, cuiqꝫ discedenti inclinat caput:& cum omnes Cardinales, & prælati decesserint,intrat domum suam.Idem fit cum omnibus aliis, tã Præsbyteris,quam Diaconis.

De modo uisitandi.

POstq̃ noui Cardinales acceperũt galerum a Sanctissimo Domino nostro: sequenti die, si possunt, visitãt summũ Pontificem, deinde alios Dominos antiquos, non per ordinem, sed ut eis commodum erit: & finita visitatione omnium, ipsi debent ab antiquis visitari in domibus suis. Quando ipsi visitant alios, debent honorari a visitatis, & poni ad manum dextram eundo: & cum intrant ostia, primo intrare debent, & tamẽ facere modestam reuerentiam, & renitentiam de non accipiendo dextram, & nõ intrando prius: sed tamen tandẽ debent obedire. Et similiter quando alii ueniunt ad visitandũ eos in domo sua, etiã si sint post eum pronunciati, aut inferioris ordinis: debent eos ponere ad dextrã, & præmittere intrando: & cũ ueniunt, exire eis obuiam usq; ad fines scalarum, si potest: & cũ recedũt, sociare eos, quousq; ascendant equũ, seu mulam: & hoc non debent dimittere, etiam si sæpius a visitante rogentur, ut remaneant. Quod seruatur & in nouis, & in antiquis cum se mutuo visitant: semper visitatus honorat visitantem.

De modo, & forma claudendi, & aperiendi os nouis Cardinalibus.

IN primo consistorio Pontifex nouis Cardinalibus claudit os, inhibet q;, ne quid loqui præsumant in consistoriis, aut consiliis, quousq; de consilio fratrum duxerit eis os aperire.

In secundo cõsistorio, aut tertio, consueuit eisdem Pontifex aperire os in hunc modum. Postquam omnes tam antiqui, quam noui cõsederint, Pontifex iubet exire nouos Cardinales, qui exeuntes expectant extra consistorium in loco condecenti: & summus Pontifex proponit antiquis Cardinalibus, an illis uideatur, quod nouis sit aperiendum os, & illis sigillatim consentientibus, vocantur intus noui Cardinales, & sedẽt ĩ locis suis. Tunc Pontifex nouos Cardinales stãtes verbis paterna charitate plenis instruit, quomodo se in omnibus cum grauitate, modestia, humanitate, & prudentia gerere debeant: quòd in cõsistoriis cum reuerentia, & modestia loquãtur, & cum ipso Pontifice, et cũ omnibus aliis Cardinalibus, et in consultatione, aut collocutione respondeant, et mentem suam exponant, nõ per modum contradicendi, seu impugnandi aliorum dicta: sed cum omniũ reuerentia, et modestia sententiam suam explicent ea prudentia, quam Dominus eis subministrare dignabitur. Alios Cardinales et domi, et foris honorent, venerentur, et colant, prælatos omnes pro eorum dignitate reuereantur, et benigne tractent, et deniq; humanos, beneuolos, et affabiles, quã tumcumq; dignitati liceat, in omnes se præbeant. In consiliis, seu uotis explicandis, solum Deum præ oculis habeant, honorem sanctæ sedis apostolicæ, et iustitiam tantummodo in animo suo gerentes, et semota omnium priuata affectione amoris, odii, aut alterius cuiuscumq; perturbationis pura, et sincera mente sententiam suam dicant: domum, atq; familiam suam cum omni honestate et modestiã gubernent: nõ sint in ea lusores, rixatores, ganeones, et viri infames, sed studiosi, modesti, docti, et honesti: familiæ namq; vitia plerumq; dominis impingi solent, vnde illud. Qualis Rex, talis et populus. Incumbant, cum vacãt a publicis negociis, bonarum artium studiis: dicant officium diuinũ,

et missam

& missam quotidie audiant: & ita ut non lateat domesticos, ut diuinum illud adimpleant. Luceat lumen nestrũ corã hominibus, ut uideant opera uestra bona, & glorificent patrẽ uestrũ, qui i Cœlis est. Nam in his, quæ pertinent ad religionem, oportet habere testimoniũ etiã ab eis, qui foris sunt: nisi enim alii uiderint Cardinalem diuinum officium frequentantẽ, & missam quotidie audientẽ: & re, & exemplo plurimũ offendunt. In mẽsa semper aliquid audiant de sacra scripturæ uenationibus; choreis, ludis inhonestis minime indulgeant: non exeant in publicum crebrius, nõ cursitẽt per vrbem, neq; ad palatium sine causa ueniant: & super omnia caueant, ne turpis lucri cupidi esse censeantur. Hæc, & alia pleraq; in hunc modum poterit Sanctissimus Dominus noster nouis Cardinalib⁹ dicere, prout suæ sanctitati uidebitur expedire.

Forma aperiendi os.

DEinde aperit eis os dicens. Aperimus vobis os tam in collationibus, quã in consiliis, atq; in electione summi Pontificis, & in omnibus actibus, tam in consistorio, quã extra, qui ad Cardinales spectant, & quos soliti sunt exercere. In nomine patris ✠ & filii ✠ & spiritus sancti ✠ Amen.

De dandis titulis, & annulis nouis Cardinalibus.

DEinde accedentes noui Cardinales unus post alium ad Pontificẽ, primus genuflectit ante Pontificem, qui sigillatim accipiens annulum preciosum ad hoc præparatum, immittet in digito annulari dextræ manus Cardinalis, dans ei annulum, & titulum dicens. Ad honorẽ Dei omnipotentis, sanctorum Apostolorum Petri, & Pauli, & sancti. N. committimus tibi Ecclesiam Sancti. N. cum clero, & populo, & cappellis suis secundum formam, qua committi consueuit Cardinalibus, qui eandem Ecclesiam in titulum habuerunt. In Diaconis autẽ idem seruatur, nisi quod non dicit̃ tituli, nec adduntur cappellæ.

Quod noui Cardinales non utuntur Annulis, ante quam habeant titulum.

ET notãdũ quod noui Cardinales, etiam si antea erant prælati, nõ debẽt portare annulos, antẽ q̃ habeãt annulũ a summo Pontifice. Cum autem acceperint annulum, & titulum: osculentur pedem, & Pontificis manum, & sanctitas sua eos eleuet ad osculum oris, & reuertantur ad sedes suas.

Datis annulis, & titulis Cardinalibus præsentibus, consueuit etiã Pontifex ad contentiones tollendas, etiã dare titulos Cardinalib⁹ absentibus, si qui sint nouiter creati. Et hæc omnia de ore aperiendo, annulis, & titulis dãdis possunt etiã fieri extra consistoriũ ordinariũ, uidelicet in circulis, & cõgregationibus, quãdo Cardinales uocantur pro aliqua causa. Et tamen supradicta seruantur sicut in cõsistorio.

Dispensatio quòd retineant beneficia.

ET quoniã in assumptione ad Cardinalatum, censentur omnia beneficia promoti uacare: consueuit Pontifex per literas apostolicas ad partẽ dispensare cum promoto, ut omnia beneficia, quæ obtinebat, retineat: & decernere illa non uacare.

Galerus regulariter non mittitur absentibus.

ET notandũ quod sicut apud omnes cerimoniarũ libros inuenimus,

regulariter Pontifices non consueuerunt, mittere galerum rubeum nouis Cardinalibus extra curiam, nisi essent in aliqua legatione pro aliqua re magni momenti nomine sedis apostolicæ, quia tunc mittetur, ut sint maioris auctoritatis, & reuerentiæ: & tunc seruantur infrascriptæ cerimoniæ.

Quæ seruantur, cum mittitur galerus extra curiã.

SVmmus Pontifex cum galerũ rubrum alicui extra curiam destinat: committit alicui prælato in illis partibus primario, & nouo Cardinali grato per suas literas: ut publice galerum rubrum apostolicæ sedis nomine nouo Cardinali imponat, recepto ab eo prius fidelitatis iuramento. Nam ab absentibus exigitur iuramentum: de præsentibus antẽ aliquãdo fuit factũ, aliquãdo nõ. Formã uero iuramẽti, & literas apostolicas dabit illi, per quem mittet galerum. Qui igitur illum nomine Pontificis ad nouum Cardinalẽ deferet: cum ingreditur urbẽ: siue oppidum, ubi nouus Cardinalis inhabitat, deducetur a nobilibus, & amicis Cardinalis, & ipsum galerum portabit palam, ut uideri possit, siue super unum baculum, sicut portantur ante Papam, siue alias quomodo sibi placuerit. Die dominico, vel festo conueniẽt ad domũ noui Cardinalis Episcopus, cui cõmittitur assignatio, cappelli, & Pontificis Nuncius, qui galerũ portauit; & simul omnes cum nouo Cardinali ibũt ad ecclesiã, Nũcio apostolico ante Cardinalem galerum portante, & tunc Cardinalis habebit cappam Cardinalarem, & galerum nigrũ statui suo pristino congruentẽ. In ecclesia postquam fecerint orationem ante altare, audiẽt missam solemnem, siue simplicem, prout domino Cardinali placebit. Finita missa Episcopus commissarius induet superrochetũ, siue superpellicium, stolam, pluuiale, & mitram preciosam, & sedebit supra cathedram sibi paratã ante altare, vertens faciem ad populum. Nuncius autem, qui galerum portauit, deponet illũ super altare: & si ad hoc erit idoneus, & paratus stans in loco conuenienti, ut ab omnibus audiatur, facit breuem sermonem de dignitate Cardinalari, de meritis, & uirtutibus noui Cardinalis, & de meritis principis qui pro eo supplicauit. Finito sermone: uel dimisso, accedet ad Episcopum commissarium, & illi præsentabit literas apostolicas, quas Episcopus reuerenter suscipiet, & per unum ex suis publice legi faciet. Deinde conuertens se ad circunstantes, narrabit qualiter summus Põtifex uolens Sanctæ Romanæ, & uniuersali Ecclesiæ de nouis Cardinalib9 prouidere: in quatuor tẽporib9 proxime pteritis assũpsit ad Cardinalatus dignitatẽ octo Reuerẽdissimos patres omniũ uirtutum genere excellẽtes: inter quos uoluit annumerari Reuerẽdissimũ in Christo patrẽ, tunc Episcopum Tornacẽsem, cum suis præclaris meritis, tum maximis precibus, & intercessione serenissimi Regis, seu principis &c. & hic, præserti si Nuncius Apostolicus id non fecerit, laudet personam Cardinalis, personam intercedentis, & ipsam dignitatem. Demum exponat cõmissionem sibi factam, & concludat, se esse paratissimum ad exequenda Apostolica mandata.

Nouus Cardinalis his dictis accedat ad altare, & genuflexus ante Episcopum iuret, ut in forma ad Epm transmissa continetur. Quo facto surgit

Episcopus,

Episcopus,& retrahens se ad cornu Epistolæ deposita mitra, & libro super altare sibi parato, dicit uersiculos,& orationes infrascriptas super Cardinalē genuflexū in eodē loco,ubi iurauit,permanentem. Pater noster: deinde prosequitur secrete, tum alte dicit. Et ne nos inducas in tentationem.℟.Sed libera nos a malo.uers.Saluum fac seruum tuum Domine.℟. Deus meus sperantem in te.vers.Mitte ei Domine auxilium de sancto.℟. Et de syon tuere eum. vers. Domine exaudi orationē meam ℟. Et clamor meus ad te ueniat.vers. Dn̄s vobiscū. ℟.Et cum spiritu tuo. Oremus. Oratio. Omnipotēs sempiterne Deus miserere famulo tuo.N.& dirige eū secundum clementiam tuam in uiam salutis æternæ:ut te donante tibi placita cupiat,& tota uirtute perficiat.Oratio. Actiones nostras q̄s Domine aspirando præueni,& adiuuando prosequere:ut cuncta nostra oratio,& operatio a te semper incipiat,& ꝑ te cœpta finiatur,Per Christum Dominū nostrum.Amen. Sedet deinde Ep̄s commissarius cum mitra,& accipiens galerum rubrum de manu Nuncii Apostolici,ipsum super caput noui Cardinalis ante se genuflexi biretū, & cappā in capite tenentis imponit dicens.Ad laudē,& gloriā omnipotētis Dei accipe rubrū galerū magnæ Cardinalatus dignitatis insigne, quod per manus nostras apostolicæ sedis nomine capiti tuo imponitur in noīe patris✠ & Filii✠& spiritus sancti✠Amē. Et sicut idem Paracletus super capita Discipulorum Christi in figura ignis descēdit,eorū corda dei timore inflammans:ita & tu,qui illorum typum cū aliis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus in terris gesturus es: charitate feruens,zelo domus Dei ardeas, & scias te pro exaltatione, & tuitione, catholicæ fidei, pro pace, & quiete Christiani populi,ꝑ defensione ecclesiasticæ libertatis:pro honore, statu, cōmodoq; Sanctæ Romanæ Ecclesiæ usq; ad effusionem sanguinis,& ipsius corporis mortē ꝑpetuo fore obligatū:quod,ut præstare ualeas,ipse cōcedere dignetur:qui cū patre, & spiritu sancto viuit,& regnat in sæcula sæculoꝝ Amē.Et mox dat illi osculū pacis dicēs.Pax tibi,& ille rn̄det,& cū spiritu tuo. Extrahit deinde galerū, & tradit Nūcio apostolico. Episcopus uero cōmissarius surgens,detracta mitra,genuflectit,& incipit.Te deū laudamus,& chorus prosequit, & Episcopus post primū versū surgit,stans sine mitra usq; in finē:nouus Cardinalis perseuerat semper genuflexus usq; in finem.Finito hymno Episcopus dicit.Dominus uobiscū.℟.Et cum spiritu tuo.Oremus Omnipotens sempiterne Deus dirige actus nostros in beneplacito tuo,ut in nomine dilecti filii tui mereamur bonis operibus abūdare.Et in fine.Dominus uobiscū: & cātores dicūt.Benedicamus domino, alii respondent:Deo gratias.His finitis,Episcopus reassumpta mitra stans in medio altaris,benedicat solemniter dicens Sit nomen domini &c. deinde exuit se sacris uestibus,& assūpta clamide deducit nouum Cardinalem domum suā:qui si locus est idoneus,ascēdit equum, & cum galero rubro reuertitur ad suam habitationem.

De creatione Episcopi Cardinalis, & quod Cardinalis,de quo aliquid tractatur,exit consistorio.

VAcante titulo Episcopi cardinalis,cōsueuerūt romani Pōtifices

regulariter ad episcopatum promouere antiquiorem præsbyterum Cardinalem (si tamen ante suam promotionem ad cardinalatū erat consecratus Episcopus) unde si prior præsbyterorum non erat ante suam promotionem Episcopus, præmittitur secūdus, vel tertius, si prius erant consecrati: quod seruatum legimus a Ioanne vigesimo secundo, & Clemēte sexto, & aliis. Sed non nunquā præponuntur iuniores præsbyteri propter legationē, ut fecit Ioannes uigesimus secundus prædictus: qui promouit ad episcopatum Hostiensem Dominum Bertrandum de Pogeto: qui erat in legatione, & nouissimus cardinalis. Legimus etiam apud antiquos, nonnullos ex diaconatu ad episcopatū promotos fuisse: ut Gregorius undecimus, qui cardinalem Lemonicensem promouit ad episcopatū Prænestiñ. diaconum existentem, & etiam ipsi nostris temporibus idem uidimus. Pius secundus Ioannem Carauayal cardinalem sancti Angeli ex diacono episcopum Portuēsem creauit propter eius præclara erga sedem Apostolicā merita: fuerat enim bis in legatione contra turcas cum maximo labore, & uitæ suæ discrimine. Et Sixtus quartus Rodericum Boriam sancti Nicolai in carcere diaconum Cardinalem, ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ Vicecancellarium ad episcopatum primū Albanensem, deinde Portuēsem promouit. Licet igitur uidere, quod Pontifex pro suo arbitrio cū cōsilio fratrū de personis præsbyterorum, siue diaconorum consueuit titulis episcopalib⁹ cardinalium prouidere. Igitur uacante ecclesia episcopali cardinalari, Pontifex in secreto consistorio proponit personas, vt sibi uidetur benemeritas: quamuis ordinarie antiquiores præsbyteros ꝓponere debeat. Si præsens est ille, de quo agitur, debet exire cōsistorio: et cū Pontifex habebit uota fratrū, promouet illū talem ad episcopatū per uerbum prouidemus: ut fit in aliis episcopis: non per assumimus: ut in cardinalibus. Deinde reuocatus ad consistoriū prouisus per Pōtificē, intimatur sibi, qualiter de consensu fratrū prouiderit ecclesiæ Episcopali &c. de sua persona: tūc nouus Episcopus agit gratias genuflexus Sāctissimo Domino nostro, & osculatur pedem, & manum eius, & datur sibi ānulus preciosus, ut nouis cardinalibus, & eleuatus recipitur ad faciem Pontificis. Inde per ordinē recipitur ad osculum ab omnibus aliis cardinalibus, & sedet post vltimū epm Cardinalē. Tum finito consistorio deducitur a toto collegio domū ꝓpriā suæ habitationis, medius inter duos antiquiores diaconos in ultimo loco equitātes. Cū puenerit ad domū suā, agit gratias dn̄is Cardinalib⁹ singulariter singulis, ut de nouis Cardinalib⁹ diximus: uisitat, & uisitat. Et aduerte, qđ ex laudabili, & debita obseruātia quotiēscunq; in secreto cōsistorio agitur de aliqua re spāliter tangēte personā alicuius Cardinalis præsentis: ille talis debet exire consistorio, & expectare in camera ad partem, quoad finito suo negocio reuocetur.

De Creatione Legati Apostolici de Latere.

Pontifex in secreto cōsistorio primū proponit causas, propter quas sibi uideatur necessaria Legatorum creatio: & exquirit uota, an sint creādi legati, & quot: & postquā cōuenerint, nominat personas, quæ nominatæ exeunt

eunt consistorio: et cum Patres concordauerint de personis, reuocantur intro. Pontifex omnibus consedentibus exponit qualiter confisus de prudentia, uirtute &c. illius: de cõsilio fratrum designauerit illum Legatũ Apostolicum ad tales partes, iniungitq́ ei onus legationis. Ille, ut primum Pontifex ad eum cõuertit orationẽ, assurgit: & ut Pontifex finiuit, detecto capite agit gratias sanctissimo Domino nostro, & sacro Senatui de bona eorum opinione erga suam insufficientiam, & verbis modestissimis excusat se: & rogat, ut id onus melioribus, & peritioribus cõmittat, & tandẽ instãte Pontifice offert se paratũ ad obedientiã, agitq́ iterũ gratias: & accedens ad eius pedes, & genuflexus osculatur pedẽ, & manũ, & recipitur ad osculũ oris: Et similiter deinde ab omnibus Cardinalibus, & deducitur domũ: ut de Episcopo Cardinali supra diximus. Deinde parat se ad iter: & interi omnes Cardinales uisitat, anteq̃ discedat. Adueniẽte die profectionis fit secretum consistorium: & in fine exiens a latere Pontificis, deducitur ab omnibus Cardinalibus ordine prædicto usq́ extra portam Ciuitatis: Et ibi post quã egit gratias, & osculatus est oẽs Cardinales, proficiscitur in pace: alii autem reuertuntur domũ suam. Cardinalis legatus postquã exiuit territorium ciuitatis, ubi Põtifex residet, incipit benedicere, capit mantũ rubrũ, & præfert ante eũ Crux, & dum est in legatione nõ participat de emolumentis Cameræ apostolicæ, siue ãnatarũ.

De habitu Pontificis in pronunciatione.

CONsueuerunt summi Pontifices semp quãdo pronũciabãt no[...] Cardinales, siue Epõs Cardinales, [...] Legatos apostolicos, siue nouos electos ad ecclesias cathedrales, siue translatos, habere pluuiale, & mitrã cõsistorialẽ: et tũc Cardinales oẽs faciebãt reuerentiã, ut in ecclesia. Et nota, q̃d Papæ nunquam fit reuerentia a Cardinalibus, quando nõ habet pluuiale, & mitram. Hodie, ut audio, raro Pontifex ista facit cũ pluuiali, & mitra: Et reuerẽtia nũq̃ fit ĩ cõsistorio secreto.

De ordinatione Cardinalium ad sacros ordines.

ASSumpti ad dignitatẽ Cardinalatus minores ordines, & subdiaconatũ accipiunt ab aliquo Epõ Cardinali de commissione Põtificis. Diaconatũ uero, & præsbyteratũ de manu summi Põtificis, in loco, ubi suæ sanctitati placuerit. Aderunt præsentes duo Diaconi Pontifici assistentes, & unus Diaconus ministrans in Missa, si erit solemnis, & unus præsbyter Cardinalis parati, qui Pontifici ministrabunt: Et seruabuntur omnia, quæ in ordinatione aliorũ seruãt. Senior Diaconorũ dicet. Postulat sctã Mater Ecclesia &c. & respondet &c. Ordinati post ordinationẽ osculant pedẽ Sanctissimi Domini nostri, & manum genuflexi, & recipiũtur ad osculũ oris. Ad offertoriũ offerent cereos, panes, & vinũ, ut faciũt Episcopi. Et in fine cum mitra simplici in capite dicẽt. Ad multos annos: ut in Episcopis.

Quod apud altare sancti Petri solus Papa consecratur.

ET nota, q̃d secundũ institutionẽ Gregorii primi, huiusmodi consecrationes nõ debent fieri apud altare sancti Petri: quia ibi solus Romanus Pontifex consecratur. Quando Papa aliquos vult ordinare publice in sancto Petro, consueuit actus ordinationis, & cõsecrationis facere in cappel-

la sancti Andreæ, vel alia, & reliquum missæ finire ad altare sancti Petri. Et aduerte, quòd Cardinales, si Papa celebraret publice, anteq̃ illi essent ordinati, in suo ordine non essent cũ paramentis, sed cum suis cappis laneis: & sederent ultimi post paratos in suo ordine.

De nouo Cardinali ueniẽte ad curiam sine galero.

NOuus Cardinalis die, quo perueniet ad vrbẽ, in qua est Pontifex: quiescit in aliquo loco circa portam vrbis intra, vel extra secundum cõmoditatẽ locoꝝ: vt Romæ apud sãctam Mariã de populo venientes per Tusciã, siue p viã flaminiã: uel apud lateranum uenientes per Appiã, siue latinã: & illo die non vadunt ei obuiã aliqui Cardinales, neq̃ eorũ familiæ: & cũ est per unum militare prope ciuitatẽ, dimisso pallio itinerario induit cappã cardinalarẽ, & galerum nigrũ secundum suam pristinã dignitatẽ: & illa nocte, vbi quiescit, sũmo mane ornetur ibi aliquis locus honestus, & capax, in quo Cardinales cõgregentur expectantes aduentum aliorũ. Et nouus ponat aliquos ex suis, qui speculẽtur, quãdo Cardinales adueniũt, & sibi renuncient, ut in tempore possit eis occurrere: cũ vero Cardinales venerint unus, vel plures, nouus cum sua cappa obuiet eis in introitu loci: & reuerenter, atq̃ benigne eos excipiat: & ponat omnes ad dexterã suã, & eos honoret, tamq̃ si esset in domo sua: ducatq̃ illos in locũ pparatũ, ubi debent alios expectare: & ipse sedeat semper ultimus. Et sic unicuiq̃ uenienti obuiam ibit, & deducet ad alios. Cũ vero oẽs cõuenerint, descẽdãt ad equitandum: & ipse cum suo galero nigro equitabit medius inter duos antiquiores Diaconos in ultimis. Qui antequã perueniãt ad palatium, illi duo antiquiores Diaconi dimisso nouo Cardinali in medio aliorũ duorũ post eos seniores, perueniũt ad Pontificẽ: & illum induunt amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali rubeo, & mitra preciosis. Cum uero alii Cardinales perueniũt ad palatiũ, Descẽdũt ex equis, & omnes per ordinẽ ascendunt Palatium, & nouum Cardinalem dimittũt in aliqua cappella, siue camera ad hoc parata cum duobus iunioribus Diaconis Cardinalibus: & ipsi vadũt ad summũ Pontificem, qui paratus, ut diximus, præcedente cruce exit ad publicum consistoriũ. Sedent omnes in locis suis, & fit reuerẽtia a Cardinalib9 pſentib9: deinde aduocatus consistorialis pponit aliquã cãm. Interim tẽpore cõgruo duo antiquiores Diaconi uadũt ad locũ, ubi expectat nouus Cardinalis: & illi duo, qui erãt, ueniunt ad consistoriũ: & facta ex more reuerẽtia Põtifici, sedent in locis suis. Post paululũ uenit nouus Cardinalis medius inter duos Diaconos, & cũ uenerit in cõspectu Põtificis, pfunde caput inclinet ante Põtificẽ simul cũ suis ductoribus: quoꝝ gestus animaduertit, & imitaẽ. Deinde pcedente priorẽ Diaconũ sequaẽ, & iterum ante gradum primũ sedis Põtificalis simul cũ ductoribus Pontificẽ ueneretur, & ascendens gradus genuflectat ad pedes Pontificis, osculetur pedẽ, & manum, & a Pontifice subleuetur, & ad osculum oris recipiatur: tum a supradictis diaconis ducitur ad osculũ omnium Cardinalium præsentiũ per ordinem, & in fine ipsos Diaconos stantes in locis suis osculetur. Et mox a ministro cerimoniarum ducitur ad lo[cum] qui ei cõpetit secundũ ordinẽ p[romo]tionis suæ, cũ fuit assumptus in Cardinalem:

Cardinalem,& reliquis sedentibus se=det & ipse: Aduocatus aūt prosequit̃ suam cām. Finita cā surgunt oēs Cardinales,& ordinate uadūt ad paruam cappellā,seu ad altare ad hoc paratū, pcedētibus cātoribus cantātibus. Te Deū laudamus. Duo vero antiquiores Diaconi vadūt ad assistētiā summi Pōtificis, & ducitur nouus Cardinalis ad altare,vbi pstratus orat. Dicunt̃ uersiculi,& orationes: p primū Cardinalē reducitur ad pedes sanctissimi Dñi nostri:accipit galerū de manu Pōtificis, & deducit̃ ab aliis Cardinalib9 domū suā. Et omnia fiunt,sicut diximus, qū datur galerus ptæsentibus:uisitat, & visitatur:Demū in primo consistorio imponitur ei silentium,& in secundo, aut tertio aperitur sibi os,& fit mentio,vt de aliis supradictum est.

De reditu noui Cardinalis cum galero,siue legati.

SI aūt nouus Cardinalis habuit galerū,siue est legatus Ap'l'icus aliquis, ille,qui venit,recipitur apud portā, deducitur ad palatiū:& deinde ad cōsistoriū ad pedes Papæ,ut de nouo Cardinali sine galero diximus: recipitur ad osculū pedis,manus,& oris a Pontifice,& ab omnibus Cardinalibus ad osculū pacis,& tandē ponit̃ ad sedendū in ordine suo, secūdum pnūciationē de ipso factā,si est nouus: siue in loco antiquo,si est legatus.& non ducitur ad altare neq; aliquid cātatur, sed finito consistorio deducitur domum suam ab omnibus:visitat, & visitatur, ut de aliis dictum est superius.

De nouo Cardinali,uel Legato redeunte uacante sede.

SI vero nouus Cardinalis, vel Legatus redierit ad curiam sede uacante,nullus Cardinalis vadit sibi obuiã, quia tunc Collegium tenet quodammodo locum Pontificis,sed cum suis priuatis amicis se recipit domum habitationis suæ sine aliis cerimoniis.

De consistorio publico,ac loco, & ordine consistorij.

TITVLVS. VIIII.

QVia publicum consistorium frequenter nominauimus: & in posterū nominaturi sumus:operæprecium uidetur,ordinem,& modum ipsius consistorii explicare. In palatio Apostolico apud Sanctum Petrum tres Aulæ sunt pontificales:quas in conclaui cōtineri superius diximus:prima omnium maxima pro consistorio publico ornari solet, quando Reges,aut Regii Legati sunt excipiēdi: canonizationū etiam causæ in ea perorantur:in tertia aula excipiuntur legationes aliorum principum,& rerum publicarum : cum ad venerandum summum Pontificem ueniunt: publicantur noui Cardinales: excipiuntur Legati Apostolici, quando reuertuntur ex suis legationibus:excipiuntur Cardinales noui uenientes ad Romanam curiam , & agitantur causæ , quæ publicum consistorium requirunt. In capite aulæ erigitur solium pontificale,ad quod tribus amplis gradibus ascenditur : forma solii erit ferme quadrata,latitudinis i summo plano palmoꝝ duodecim, vel circa : in medio sedes erit parieti hærēs cum magno,& paruo scabello: planū totū cū magno scabello coopertū erit panno coccineo,sedes vero aureo erit ornata panno,& a pariete,& supra caput pēdebit aureus pannus,a dextra infra soliū per uiginti palmos,

vel circa: sedilia Episcoporum Cardinalium, & præsbyterorum erunt remota a pariete per duos palmos: habebnnt reclinatorium, siue postergale altum vsq; ad spatulas, & gradum altitudinis sex, aut octo digitorum, super quem pedes teneant: primum sedile erit longitndinis trium cannarũ, vel circa secundum mensuram Romanæ curiæ: huic coniunctũ erit secundum sedile duarum cannarum longitndinis in transuersnm aulæ, ita ut ibi sedentes in faciem Pontificis respiciant: a sinistra Pontificis erit stans dum sedile Diaconorum Cardinalinm, e regione Episcoporum Cardinalium, inter quod, & sedile, quod in trãsuersnm porrigitur, erit spacium decem palmorum, aut duodecim, ut sit quodammodo ostiũ ad ingressum consistorii: longitudo sedilis Diaconorum erit duarum cannarum cum dimidia, vel circa: hæc sedilia erunt pariformiter ornata auleis; & tapetis, & eiusdem altitudinis, & latitudinis, ita vt in nullo differant gradus solii Pontificalis: & totum spacium, quod sedilibus circumplectitur, pannis viridibns sternitur.

De habitu, & locis in publico consistorio.

POntifex ad publicum consistorium, ut ad cappellam, procedit paratus amictn, alba, cingulo, stola, pluuiali rubro, & mitra preciosis, cruce cum Cardinalibus præcedente. Sedet in sua sede Pontifex, Cardinales facta ex more reuerentia, omnes in suis sedibus sedent: Diaconi nõ assistunt, postquam fecerint reuerentiam: Archiepiscopi, Episcopi, protonotarii, & omnes prelati sedēt super tres gradus solii pontificalis, & cum eis in ultimo subdiaconi, auditores, Clerici Cameræ, & accolythi omnes cũ suis cappis laneis. Curiales togati sedent super terram inter sedilia Cardinalium: cubicularii, & secretarii cũ capuciis ad collũ in terra inter prælatos, & curiales togatos. Si nepotes Pontificis, aut aliqui magni principes adsunt: Vnns, vel dno, non tamen tales, quos sedere deceat in sedili Cardinalium, hi stant iuxta Pontificem hinc inde: oratores Regum, & principnm, & magni nobiles stant ad dexteram Pontificis inter gradus solii, & parietis: familiares Papæ, & nobiles stant a sinistra inter gradus, & parietes: Aduocati consistoriales stant retro, vel post sedilia præsbyterornm, & Diaconorum Cardinalium: Procuratores Regum, Principum, & Religionũ simul cum procuratore fiscali stant post sedile Episcopornm Cardinalium inter murum, & sedile: fiscalis tamen tenet primum locum. Spacium autem inter sedilia præsbyterorum, & Diaconorum Cardinalium seruientes armorum obseruant, tanquã ostium, & aditum consistorii, & illac qui ingressuri snnt ad Pontificem, ingrediuntur. Magister sacri hospitii, quæ dignitas hoc tempore est in nobili Comitum domo, illic stat ante seruientes armornm in fine sedilis præsbyterorum, & in capite sedilis Diaconorum stare debent clerici cerimoniarum: ut præsto sint ad exequendum, quæ Põtifex mandauerit, & ordinandũ quæ snnt agenda. Cnm autem consistoriũ tenebitur pro causis iudicialibus tantum, quod fieri consueuit a Pontificibus interdnm cum ob alias cansas nõ tenetur: aduocatns proponens stat post sedile præsbyterorum Cardinalium contra Pontificis faciem, & causam suam exponit: & in fine cedulam

suæ

ſuæ ſupplicationis inter ſedentes in terram curiales proiicit: qui illam ad manus Vicecancellarii tranſmittunt. Siquis eſt ex aliis aduocatis, qui contradicere velit, & pro aduerſario reſpõdere, licet. Finita altercatione Põtifex reſpondet per verbum, placet, ſimpliciter: vel cum limitatione, ut ſibi videtur. Et Vicecancellarius manu propria ſignat ſupplicationem, ſecundum Pontificis reſponſum, & idẽ in libro, quem penes ſe habet, ſcribit: nam quidam ex ſuis apud pedes ſuos ſedens, librum, & pugillare ſeruat. Expeditis autem cauſis, ſurgunt omnes, & duo ſeniores Diaconi accedũt ad aſſiſtentiam Pontificis, qui reuertit ad camerã eo ordine, quo venerat.

De conſiſtorio ſecreto.

SEcretum conſiſtorium celebratur in aula aliqua palatii Apoſtolici remotiori, hodie cameram Papagalli appellant. Sedes Pontificalis parieti hæret in medio: ſurgit a ſolo ſine thalamo, aut gradibus, ſcabellum habet magnum, ſuper quod Pontifex tenet pedes, & aliud paruum, per quod ad maius aſcenditur. Scabella pro ſedibus Cardinalium ante Pontificem locantur in forma quadrata: a dextra, & a fronte ſedent Epiſcopi, & præsbyteri ſuo ordine unus poſt alium: prior Epiſcoporum primus propè Pontificem, deinde alii: a ſiniſtra vero prior Diaconorum primum iuxta Papam obtinet locũ, alii deinde ſequuntur: ultimus præsbyterorum proximus eſt vltimo Diaconorum, inter quos nemo Cardinalium ſedet. Pontificis ſedes aureo panno eſt ornata, ſcabella Cardinalium nuda ſunt, ſed picta rubeo colore cum armis Papæ: locus inter ſedem Papæ, & ſcabella Cardinalium tapetis ſterni conſueuit: vltimus Diaconorum tintinabulum, ſeu campanellam retinet, vt ſignum faciat cuſtodibus conſiſtorii, ſi Pontifex, aut patres ab eis aliquid velint. In angulis ante faciem Pontificis ſcabella duo hinc & inde remouẽtur, quoad omnes conuenerint: ut inde tanquam per oſtia intrent Cardinales ad ſedendum: & cum omnes congregati ſunt, illa duo ſcabella reſtituuntur in locum ſuum. Pontifex ſi eſt pronunciaturus Cardinales, ſiue prælatos: conſueuit exire paludatus, & mitratus: in aliis negociis cum ſuo rocheto, & paruo capucio, quãuis hodie raro niſi in principio Põtificatus, exeat cum pluuiali, & mitra: alii omnes præter Cardinales excluduntur cum tractare incipiunt conſiſtorialia: duo ſecreti cubicularii pro foribus conſiſtorii excubãt cum ſuis capuciis ſuper collum inuerſis: vt preſto ſint, ſi ſignum fiat. Pontifex negocia incumbentia in ſenatu proponit, deinde per ordinem ſententias rogat (votum ſuum ita enim ſententias appellant) quiſq; ſurgens ſententiam ſuam dicit, deinde Pontifex ſecundum maioris partis ſententiã decernit.

De Prouiſione Eccleſiarum.

TITVLVS X.

CVM autem prouiſiones Eccleſiarum Pontificalium, ſiue monaſteriorũ occurrunt: Pontifex cõmittit viuæ vocis oraculo alicui ex Cardinalibus, ut de opportunis legitime ſe informet, & deinde in ſecreto conſiſtorio referat. Cardinalis commiſſarius primo diligenter inquirit de eſſentia, qualitate, et regione Ec-

clesiæ vacātis:tum de veritate, & modo vacationis:demum de qualitate,& sufficientia prouidendi,seu confirmādi. Nam quædam prouinciæ habent priuilegiū a sede Apostolica eligendi sibi prælatos, cum illorum Ecclesiæ, siue monasteria uacant, & tunc ultra prædicta diligenter inquiretur,an electio fuerit canonica, & concorditer facta. Prouidendus autem ab ipso Pōtifice nominatur siue motu proprio, siue ad petitionē principum,aut aliorum, & aliquando plures nominantur,& de pluribns exquiritur:examinantur super præmissis testes medio iuramento: recognoscuntur publica documenta,& aliæ scripturæ,& conficitur processus ordinarius:cum placuerit summo Pontifici, Cardinalis commissarius in secreto cōsistorio refert publice omnia,quæ in processu continentur summarie,& simpliciter,ac dilucide: processum ipsum in scriptis per scribam suum redactum secum habens. Pontifex relatione audita, exquirit primo uotum comissarii proponentis ,deinde patrum sententias:Deinde si suæ Sanctitati videtur expedire,pronunciat in hanc formam remoto e capite Bireto dicens videlicet.

Auctoritate omnipotentis Dei,& beatorum Apostolorū Petri,& Pauli,ac nostra prouidemus Ecclesiæ Pientin.de persona dilecti filii Augustini Patricii clerici Senensis, præficientes eum illi Ecclesiæ in Episcopum, & pastorem,curam,& administrationem illius Ecclesiæ in spiritualibus, & temporalibus eidem plenarie committendo. In nomine Patris:& Filii: & Spiritus Sancti. Amen. Et sic dicens facit manu signum Sanctæ Crucis. Si vero electio erit confirmanda:non dicit prouidemus:sed electionem de persona dilecti filii Alberti electi Argentin̄ ad Ecclesiam Argentinam canonice factam cōfirmamus, & approbamus,præficientes eum illi Ecclesiæ in Episcopum &c.

Pronunciandi Abbatis forma.

AVctoritate &c. prouidemus Monasterio Sācti Galgani ordinis Cisterciensis Senensis diœces. de persona dilecti filii. A. eiusdem monasterii monachi professi in sacerdotio,& legitima ætate constituti: præficientes eum illi Monasterio in Abbatem, curam, regimē,& administrationem ipsius monasterii in Spiritualibus,& temporalibus eidem plenarie committendo. In nomine Patris:& Filii:& Spiritus Sancti. Amen.

Interdum autem cum Ecclesia vacat in curia Romana:& persona prouidenda est familiaris,siue valde nota Pontifici:Pontifex sine aliquo processu,siue commissione proponit personam,et de consensu fratrum pronunciat,et prouidet: vt superius est dictum.

De habitu,& prima uisitatione Prælatorum,& iuramento.

PRonunciatus in Episcopū mox accipit rochetum, & tondet caput,faciens sibi magnam coronam, et ut primum poterit, indutus magna cappa,et sociatus ab amicis, equitat cum Galero nigro Episcopali, primum ad palatium Apostolicū,et agit gratias summo Pontifici de sua promotione:deinde ad omnes Cardinales, quibus etiam agit gratias, quod promotionem suā benigne iuuerint, et in ea gratiose consenserint. Et qn̄ promotus intrat ad Pontificem, seu

Cardinales, solent etiam admitti prælati, & nobiles curiales, qui eum deducunt: ut possint audire proponentem, & respondentem. Solent promoti agere gratias pro dignitate sibi cõmissa, merita sua extenuando, & dignitatis auctoritatem amplificãdo, Ecclesiam sibi commissam commendando, & se offerẽdo. Pontifex pro qualitate personæ respondet, allegãdo merita promoti, uel intercessorum eius, & monẽt: ut Ecclesiæ, ad quã promotus est: honori, & utilitati totis uiribus incũbat. Cardinales plerunq; solent respõdere: quod ipsis non sunt agendæ gratiæ, sed summo Pontifici, qui personam suam ad aliam dignitatem promouere uoluit Ad alia uero respõdẽt secundum merita, & secundum proposita, laudando, monendo, & hortando: ut expedire iudicauerint. Promoti clerici sæculares statim, ut diximus, utuntur rocheto, & cappello ab extra panno nigro, ab intus serico viridi coperto cum cordulis, & mappulis uiridibus. Promoti uero ex religione utuntur priori habitu sine rocheto (nisi sint canonici regulares, qui illo utuntur in sua religione) & utuntur galero ab extra, & ab intus nigri coloris, sicut protonotarii, et Abbates: præsentes ante expeditionem literarum Apostolicarum præstant iuramentum fidelitatis summo Pontifici in manibus prioris Diaconorũ Cardinalium genuflexi in forma, quã clericus cerimoniarum exhibet, qui de iuramento est rogatus, & facit inde instrumentum, et refert in Cancellaria, qualiter talis prælatus iurauit, neq; in Cancellaria expediuntur literæ sine tali relatione: et licet per camerã aliquando expediantur sine huiusmodi relatione, et male, et cũ graui præiudicio apostolicæ sedis: et ideo prouidendum. Ad absentes mittitur forma iuramenti cum aliis literis.

Qui appellantur electi.

PRomoti ad Ecclesias, siue monasteria ante suam consecrationem, siue benedictionem, quam infra tres menses sumere debent: non appellantur Episcopi, siue Abbates, sed electi: et quamuis utantur Episcopali, siue abbatiali habitu, non tamen possunt uti paramentis, et mitris sine speciali indulto Pontificis. Consueuerunt tamen Pontifices in curia committere ministris cerimoniarum: ut prælatis huiusmodi concedant, quod possint in cappella Sanctissimi Domini nostri cum aliis pluuiali, et mitra uti in publicis actibus.

De pallio, & quomodo traditur.

PRomoti ad metropoliticas, seu parochiales Ecclesias, etiam si sint consecrati Episcopi: appellantur Archiepiscopi. Neq; Patriarchæ nisi primum acceperint pallium de corpore beati Petri sumptum: sed electi ad illas Ecclesias, et translati de una Ecclesia metropolitana ad aliam, non possunt uti pallio, quod acceperãt in prima sua Ecclesia, et minus pallio prædecessoris defuncti, seu translati: sed oportet, quod de nouo petatur pallium, et obtineatur, et interim non possunt ordinare, neq; consecrare, synodum celebrare, nec alia pleraq; Põtificalia exercere. Debent autem petere pallium per se, uel procuratorem intra tempus sex mensium. Sunt et quidam Episcopi, qui ex indulto Apostolico pallio vtuntur: ut Luceñ. in Thuscia, Papieñ. in Lombardia. Bambergeñ. in Germania. Et si qui alii, quo

uti debēt infra suas Ecclesias diebus, & modo in priuilegiis a sede Apostolica illis concessis. Cura conficiendorum, & conseruandorum palliorū ad subdiaconos Apostolicos pertinet: qui ex lana munda, & alba illa hoc pacto conficiunt. Sancti moniales monasterii Sancte Agnetis: vel religiosi, qui sunt in illa Ecclesia: offerunt quotannis Agnos duos albos super altare illius Ecclesiæ in die festiuitatis Sanctæ Agnetis, dum in missa solemni cantatur Agnus Dei: qui agni recipiuntur a duobus canonicis Ecclesiæ Lateranēsis, & ab eis postea consignātur subdiaconis Apostolicis: qui Agnos ipsos in pascua mittūt, quoad ueniat tēpus tondendi ipsos agnos opportunum: ex his agnis lana tondetur, quæ mixta cū alia lana alba, & pariter mūda reducitur in filū, ex quo pallia huiusmodi contexuntur latitudine digitorum trium redacta in orbem ita, ut humeros præsulum ambiant a pectore, & renibus particulam pendentem habet pallium longitudinis palmi, & semis: & in eius extremitatibus laminas plumbeas tenues ad parem latitudinem in fine orbiculatas, nigro serico tectas: In ipso orbe cruces quatuor insutas supra pendentes particulas ante, & post, & super humeros utrosq̨. Sic confecta pallia ex eodem nigro serico per subdiaconos portantur ad basilicam Principis Apostolorum, & per canonicos basilicæ ponuntur super corpora Petri, & Pauli Apostolorum sub altari maiore: ubi factis ex more vigiliis, illa per noctem dimittūt, deinde restituūt subdiaconis, qui in loco honesto ea cōseruāt. Vsus autem pallii huiusmodi, in quātū potuimus explorare, antiquissimus est, & a Lino Pontifice Petri Apostoli immediato successore habuit originem, ita enim scriptū legimus a Maximo Episcopo i Homilia de veste sacerdotali. In lege gratiæ ātiquū est illud nostrū Ephoth (id est palliū) quod nostri Patriarchæ arbitrāt a Lino post Petrū secundo Romano Pontifice institutum: & in singulare potestatis priuilegium nostris Deo plenis præsulibus datum. Et Eusebius cæsariensis in sermone de Epiphania scribit: Nihil antiquius veste illa sacerdotali Archipræsulis nostri, quæ illi vesti de veteri testamēto successit Ephoth bysso, auro q̨ contextæ: qua in signū plenissimæ potestatis primus Linus amictus est: cui & typum dedit, et nomen: ut a ueteribus accepimus scriptoribus, quā appellauit et pallium. Cum autem aliquis prælatus indiget pallio: illud primo per quempiam ex aduocatis consistorialibus procuratorem ab eo ad hoc specialiter constitutum a summo Pontifice in consistorio instāter, instantius, et instantissime petitur. Pōtifex excluso aduocato exquirit patrum sententias, an dandum sit pallium: deinde committit Priori Diaconorum: ut pallium prælato, vel eius procuratori assignet: expediuntur super ea re literæ Apostolicæ in forma consueta, et prior Diaconorum Cardinalium imponit locum, et diem, ubi, et in quo pallium consignare debeat. Id plerumq̨ fieri solet in domo ipsius Cardinalis in sua cappella: interdum autem in Ecclesia Sancti Petri, et super maius altare, et ualde condecenter, maxime pro maximis Ecclesiis: et ultramōtanis, et ita uidi seruari a Reuerendissimo Domino Cardinali Senēn. priore Diaconorum. Statuta die prælatus, si est præsens, uel eius procurator in absentia cum spirituali mandato

dato

dato venit ad locum ordinatum: adsunt Dominus Prior Diaconorũ Cardinalium, & subdiaconus Apostolicus cum ipso pallio, qui pallium explicat super medium altaris: prælatus, si est præsens, indutus super rochetum, siue super pellicium planeta, genuflexus in gradu altaris ante priorẽ Diaconorum stantem in cornu dextro altaris, ubi legitur Euangelium: petit sibi dari, & cõsignari pallium his verbis. Ego N. electus Ecclesiæ. N. instãter, instantius, & instãtissime peto mihi tradi, & assignari pallium de corpore beati Petri sumptum: in quo est plenitudo Põtificalis officii. Tũc dñs prior Diaconorum accipiens pallium de altari, imponit illud sup humeros prælati genuflexi dicẽs. Ad honorem omnipotentis Dei, & beatæ Mariæ semper virginis, atq; beatorum Apostolorum Petri, & Pauli: nec non Ecclesiæ. N. tibi commissæ: tradimus tibi palliũ de corpore beati Petri sumptum, in quo est plenitudo Pontificalis officii cum Patriarchalis, vel Archiepiscopalis nominis appellatione: ut utaris eo infra Ecclesiam tuam certis diebus, qui exprimuntur in priuilegiis ab Apostolica sede concessis. In nomine Patris: & Filii: & Spiritus Sancti. Amen. Et illud cum subdiacono aptat: non tamen infigit spinulas, & recipit illum ad osculum pacis. Demum clericus cerimoniarum extrahit illi pallium, & aduocatis testibus rogat se de illo actu: plicat pallium, & illud portat ad dictum prælatum, vel illud reseruat in loco sacro, quoad prælatus recedat, & tunc dat illi pallium cum publico instrumẽto. Vidi etiã cum essem Minister cerimoniarum: Sixtum Papam quartũ manibus propriis dedisse pallium Patriarchæ Constantinopolitano Domino Hieronymo Lando Veneto, tũc Archiepiscopo Cretensi: quod tamẽ (ut arbitror) non puto multum condecens esse, cũ traditio pallii proprie ad Diaconum spectet: & ipsi Romano Pontifici in sua coronatione, & consecratione nemo imponat pallium, nisi prior Diaconorum. Si autem pallium tradendũ sit procuratori in absentia prælati: procurator indutus superpellicio genuflectit, ut de prælato diximus: & petit pallium, & iurat in hanc formã. Ego. N. procurator, & procuratorio nomine, & pparte Reuerẽdi in Christo Patris, & Dñi dñi. N. electi Ecclesiæ. N. instanter, instantius, & instãtissime peto mihi tradi, & assignari pallium de corpore beati Petri sumptũ, in quo est plenitudo Pontificalis officii: & promitto illud reuerẽter portare eidem Reuerendo Patri Domino. N. nec pernoctabo in aliquo loco, nisi una nocte tantum, nisi præpeditus fuero legitime, & tunc in cathedrali ipsius, & si non fuerit cathedralis, in collegiata: & si non fuerit collegiata, in parochiali Ecclesia remittã, & honorifice reponam: sic me Deus adiuuet, et hæc Sancta Dei Euãgelia. Diaconus autem Cardinalis accipiẽs pallium de altari imponit illud super humeros procuratoris dicens. Ad honorem omnipotentis Dei, et beatorum Apostolorum Petri, et Pauli, et Domini nostri Papæ, ac Sanctæ Romanæ Ecclesiæ assigno tibi pallium de corpore beati Petri sumptũ: i quo est plenitudo officii cum Archiepiscopalis nominis appellatione, nomine, et pro parte Reuerẽdi in Christo patris domini N. et Ecclesiæ N. ad quam electus est, ut eo utatur infra ecclesiam suam certis diebus, qui

exprimuntur in priuilegiis ab Apl'ica ſede conceſſis. Et in fine procurator oſculatur illi manum, & rogat clericum cerimoniarum, & petit inſtrumentum. Clericus extrahit illi palliũ: plicat, & reportat, & conſeruat in loco ſacro, quouſq; procurator ſit diſceſſurus, & tunc dat illi palliũ, & inſtrumentum in publica forma.

Qui pallium ſunt accepturi, poſtq̃ fuit petitum in conſiſtorio, & conceſſum: componũt primum cum ſubdiaconis, nam illi, ut diximus, tenent pallia: Qui accipiunt ſecundum ualorẽ, & taxam Eccleſiæ aliquando plus, aliquando minus pro cẽtenario. Et quia uidi uarios uſus, & nihil firmi ſtatutũ legi, de quota nihil dicam: clerici ceri monIarum & ipſi ratione officii ſui, & inſtrumenti mercedẽ ſuam exigũt, etiam ad proportionem taxæ, & ualoris Eccleſiarum: non tamen tantum, quantum ſubdiaconi. Solent etiã, qui pallium accipiunt, Diacono Cardinali duo bireta, & totidem ſuis camerariis dono dare: antiquitus dabant, ut legi, uinum albũ, & ſpecies: portabant etiã duas faculas cereas, quæ ardeant ſuper altare, dum pallium traditur: & ſericum ad induendum pallium, cum quo illud ad Eccleſiam ſuã deferũt.

De publicationibus ſolemnibus: & primo de publicatione Pacis.

TITVLVS. XI.

IN publicatione pacis lectis capitulis, Pontifex ſurgit ſine mitra: incipit. Te Deũ laudamus: & cantores proſequuntur, & in fine chorus cantat Antiphonam. Da pacẽ Domine in diebus noſtris, quia nõ eſt alius, qui pugnet pro nobis, niſi tu Deus noſter: & Pontifex dicit hos uerſiculos choro rñdẽte. Fiat pax in uirtute tua. ℟. Et abũdantia in turribus tuis. verſ. Non nobis Domine non nobis. ℟. Sed nomini tuo da gloriã. verſ. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Deus, a quo ſancta deſideria, recta cõſilia, & iuſta ſunt opera, da ſeruis tuis illam, quam mundus dare non poteſt pacem, ut et corda noſtra mandatis tuis dedita, et hoſtiũ ſublata formidine, tẽpora ſint tua ꝓtectione trãquilla per Chriſtũ Dñm noſtrũ. Amẽ.

In publicatione fœderis initi contra hoſtes Eccleſiæ, aut infideles.

LEctis capitulis Põtifex ſurgat, et incipiat ſine mitra. Te Deum laudamus; chorus proſequitur hymnum uſq; ad finem. Pontifex pronunciat Pater noſter. Et deide. Et ne nos inducas in tẽtationẽ. ℟. Sed libera nos a malo amẽ. verſ. Chriſtus vincit Chriſtus regnat. Chriſtus imperat. ℟. In æternũ: et in ſæculum ſæculi. verſ. Reſpice Domine in faciẽ Chriſti tui. ℟. Exaudi preces Eccleſiæ ſanctæ tuæ. verſ. Miſerere noſtri domine miſerere noſtri. Reſpon. Reſpice nos, et oſtende nobis lucem miſerationum tuarũ. uerſ. Adiuua nos Deus ſalutaris noſter. ℟. Et propter gloriam nominis tui domine libera nos. verſ. Propicius eſto peccatis noſtris propter nomen tuũ. ℟. Ne forte dicant in gentibus ubi eſt Deus eorum. verſ. Saluos fac nos domine Deus noſter. ℟. Vt liberati de tribulatione cõfiteamur nomini ſancto tuo. verſ. Concede Domine populo tuo ut ſit ei cor unũ: et Anima una. ℟. In obſeruatione mandatorum tuo

rum

rum. vers. Allena manus tuas super gentes alienas.℟. Vt uideant potentiam tuam,& agnoscant te.vers. Innoua signa & immuta miracula.℟. Glorifica manum et brachium sanctum tuũ. vers. Hostium nostrorum elide superbiam.℟. Et eorum cõtumaciam dexteræ tuæ uirtute prosterne.vers. Vltio sanguinis seruorum tuorum,qui effusus est.℟. Intrent in conspectu tuo & gemitus compeditorum.vers. Effunde iram tuam in gentes: quæ te non nouerunt.℟. Et in regna:quæ nomen tuum non inuocauerunt. vers. Ecce inimici tui Domine sonuerunt .℟. Et qui oderunt te extulerũt caput.vers. Auerte a nobis Domine indignationem tuam.℟. Et procul sit a nobis furor tuus vers. Da mercedem Domine sustinentibus te.℟. Vt prophetæ tui fideles inueniantur. vers. Sanctus deus Sanctus fortis, Sanctus immortalis.℟. Miserere nostri. vers. Mitte nobis auxilium de sancto.℟. Et de syon tuere nos. vers. Domine exaudi orationem meam.℟. Et clamor meus ad te ueniat.vers. Dominus vobiscũ. ℟. Et cum spiritu tuo: Oremus Omnipotens sempiterne Deus qui preciosissimo sanguine dilectissimi filii tui humanum genus redimere:ac per beatos Apostolos eius iacentem in tenebris mundum ad Euangelii lucem erigere,dignatus es quæsumus:vt aduersus impias Turcorum gentes cunctas ꝗ barbaras natiões uiuificæ Crucis inimicas,fideles christianorum principes,ac populi ita potenter arma suscipiant,ut pro tui nominis gloria militãtes,virtutis tuæ brachio subleuati, ad ecclesiã tuã victricia virtutis signa reportẽt. Omnipotẽs sempiterne Deus,in cuius manu sunt omnes potestates,& omnium iura regnorum:respice in auxilium Christianorum catholicorum:ut gentes paganorum,& hæreticorum,quæ in sua feritate confidunt dexteræ tuæ potentia conterantur. Per.C.D.N.Amen.

Si uero hostes sunt christiani dicãtur istæ orationes. Oremus. Protector noster aspice Deus: et ab inimicorum nos defende periculis:ut omni perturbatione semota liberis tibi mentibus seruiamus. Deus refugiũ nostrum,& uirtus adesto præsens ecclesiæ tuæ precibus Auctor ipse pietatis,& præsta,ut ab omni exuamur bellorum nequitia,& in tuæ protectionis securitate lætemur. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

In publicatione fœderis initi pro defensione Ecclesiæ, & conseruatione pacis.

LEctis de more capitulis surgit Põtifex sine mitra,& dicit. Te Deũ laudamus. Chorus prosequitur:quo finito pronunciat Pontifex. Pater noster.&c. Et ne nos inducas in tẽtatione,℟. Sed libera nos a malo. vers. Salnos fac seruos tuos Domine.℟. Deus meus sperantes in te.vers. Dissipa gẽtes:quæ bella uolunt.℟. Vt liberẽtur dilecti tui,& cõfiteãtur nõi tuo.uers. Cõcede Domine populo tuo:ut sit ei cor unum,& anima una.℟. in obseruatione mandatorum tuorum. vers. Mitte nobis Domine auxilium de sancto.℟. Et de syon tuere nos vers. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te ueniat. vers. Dominus vobiscum.℟. Et cum spiritu tuo. Oremus. Ecclesiæ tuæ quæsumus Domine preces placatus admitte, & destructis aduersitatibus & erroribus vniuersis secura tibi seruiat libertate. Per Christum Dominum nostrum amen. Deus auctor pacis & amator

charitatis, quem nosse: viuere, cui ser uire, regnare est, protege ab omnibus impugnationibus: supplices tuos, ut qui in defensione tua confidimus nullius hostilitatis arma timeamus Per Christū Dominū nostrum Amen.

Ordo quomodo Papa equitat in Pontificalibus.

TITVLVS. XII.

SI Romanus Pōtifex Romæ: vel alibi moram trahens uelit de loco ad locum in solemni pompa (id est Pontificalibus) equitare, hic ordo seruetur. Primi equitabunt Valisarii dominorum Cardinalium cum familiis ipsorum dominorū Cardinalium, & aliorū prælatorū, mixtim incedētibus, ut eis placuerit. Qui tamē longis uestibus utuntur, clerici Pontificem non præcedūt cum istis, sed sequuntur. Tum per ordinem isti sequuntur, Tōsor, & Sartor Papæ cum ualisiis rubris: in quib⁹ sunt uestes Pōtificis, familiares & Scutiferi Papæ, Nobiles & Barones minores cum attinentibus Cardinalium, Scala Papæ panno rubro cooperta, quā Equus albus phaleratus portat, equum aliquis ex parafrenariis Papæ fræno ducit: scala ipsa lignea, quæ gradus tres continet, equo Pontificis apponitur per quam equum suum ascēdit, si equitat: deinde reponitur super equum & ad locum suū reducitur, post scalā equitant, Duodecim cursores Papæ, cum duodecim Vexillis rubris, inde vexilliferi uiri Nobiles cum vexillis ciuitatis, Papæ, Ecclesiæ, & sanctæ Crucis, ornati ut in coronatione Pontificis diximus, & ordine ibi declarato. Si plura erunt uexilla pro dignitate illorum disponetur, digniora erunt ultima. Deinde equi duodecim albi phalerati fræno ducētur siue sessoribus: tū quatuor nobiles portantes quatuor pileos ex cremusino supra baculos quosdam ad mensuram trium uel quatuor palmorum: hi scutiferi honoris vocantur. Incedunt post hos procuratores Regum, & Principum, Procurator fiscalis, aduocati, & secretarii mixti, ut alias dictum est, & post cubicularii cum capuciis supra collum & circa pectus inuersis, secretarii & aduocati, cubicularii autem circa pectus tantum: hos sequūtur accolythi, clerici Cameræ, & auditores Rotæ cū rochetis, & cappis, inde proceres, & barones maiores, & oratores regum, & principum simul cum senatore, & conseruatoribus urbis: inter omnes Senator præcipuum locum habebit, cedetq; tantum Oratori Cæsaris, deinde si quis aderit magnus Princeps aut pfectus vrbis, siue aliquis insignis: qui tamen non sedeat in scamno Cardinalium, subdiaconi Apostolici postea equitabunt cum rochetis & cappis, & ille qui fert Crucem Papalem pileum capite gestabit ab extra nigro pāno, ab intus serico cum cordulis, & mappulis cœlestis coloris. ante crucē duo magistri ostiarii cum suis uirgis sericeis. Immediate incedent post Crucem duodecim pedites clerici: vel laici accensa funalia deferētes, & iuxta eos equitabunt duo clerici cappellæ, laternas duas argenteas præferētes, in quibus candelæ perpetuo lucēt, ducitur post hos equus albus phaleratus, mansuetus, & pulcher cum tintinabulo ad collum benesonante: qui capsulam uehit cum sacratissimo Christi corpore, supra quod ciues nobiles portabunt baldachinum, funalia concedenter deferentur per clericos cum superpelliciis.

ciis. Sic tempore Pauli secundi aliquã do fieri vidimus: nam tunc beneficiati sancti Petri ea portarunt. Post sacramentum sacrista ap'ici palatii, cũ suo habitu & baculo in manu equitabit, & post eũ siquis aderit princeps, qui in scãno Cardinalium sedeat. Nã inter Sacramentum & Papam: & quando sacramentum non adest inter Crucem, & Papam nemo omnino incedere debet nisi Cardinales: & qui cũ eis sedent: ꝓcedunt deinde Domini Cardinales, diaconi, ꝑsbyteri, Epi, duo tãtum assistẽtes antiquiores Diaconi Põtifici semper assistunt, & ante eũ immediate incedũt: senior ferulã manu gestat ex officio: vt prior diaconorũ, & ad quẽ spectat ordinare ꝓcessiones, & ita oẽs libri antiqui cerimoniarum cõtinent, & seruatũ vidi tẽpore Pii secũdi: cũ Prosper columneũ erat prior diaconorũ, & tẽpore Pauli, cũ Rodericus Boria, qui nunc est Eps portuẽsis erat prior: camerarius autẽ si ẽ Cardinalis, nõ debet portare ferulam, sed eius vicecamerarius, quia nõ vt Cardinalis, sed vt Camerarius portat ille: qui potest esse non Cardinalis secundũ obseruatiões supioꝝ tpum. Nostro tũ tpe & Latinus vrsinus, & qui nunc Camerariatũ tenet Raphael. S. Georgii Cardinales ferulã portare; & processionẽ ordinare cõsueuerũt, Cardinale Senẽsi priore diaconorũ id non mõ æquo aĩo ferẽte, sed libentissime permittente. Procedet deinde Põtifex cũ pluuiali, & mitra preciosa: siue cũ regno idest tiara triplici corona ornata vectus eqno albo, siue sella sub baldachino, equũ fræno ducẽt primũ maiores principes: deinde alii inferiores: sellã humeris etiã a prĩcipio principes & alii vt ĩ ꝓcessione coronatiõnis diximus, portabũt: post põtificem cubicularii duo secreti, & iter eos Decanus rotæ, qui seruit de mitra, cũ habitibus suis sequunť; inde duo medici cũ secretario Papæ, si nõ est prælatus, cõsueuit inter hos equitare Elemosinarius Papæ, & aliquãdo cũ videt ꝑs surã circa Pontificẽ spargere pecunias, deinde seruiẽs armorum armatus omnibus armis præter galea, equitat portans umbellam crocei, rubeiq; coloris: aliorum autẽ seruiẽtiũ armorum cũ suis argẽteis baculis pars equitat ante Crucẽ: alii vero discurrũt per pompã sursum & deorsum, instãtes, & curantes, vt põpa suo ordine ꝓcedat, parafrenarii cũ suis mantellis, cursores cũ virgis, & baculis argẽteis & etiã coreaceis vẽto, siue stuppa plenis turbã semonẽtes: & custodes corporis cũ baculis ligneis Põtificẽ pedites circũstant post vmbellã sequũtur prælati cũ suis cappis amplis, & pileis, primum Patriarchæ siqui adsunt, tũc assistentes Papæ, Oratores: prælati: Archiepiscopi: Epi, ꝓtonotarii, Abbates: postremo curiales togati mixtim, vt placet, pompam claudunt.

Ordo cum Papa equitat ad aliquam ecclesiam religionis gratia, siue ad alium locum: & non in pontificalibus.

VAlisarii, & familiares Cardinaliũ & prælatorũ: in breuibus præcedũt, valisarii Papæ Scutiferi Papæ, cũ minoribus nobilibus: & attinentibus Cardinalium: aliqui equi albi phalerati sine sessoribus cũ magistro stabuli: post eos procuratores Regũ: & principum, & fiscalis, duo fererii cum puluinaribus aureis: & tapeto, vt super his genuflectat Põtifex in oratione et hoc si vadit ad aliquam ecclesiã ad orãdum: aliter fererii non vadãt in ordine. Secretarii: & aduocati mixti, cubicularii, & oẽs cum suis capuciis super

humerum sinistrum: acolythi: clerici cameræ, Auditores Rotæ cum habitu quotidiano, nobiles maiores cum oratoribus non prælatis:& senatore, subdiaconi cum Cruce, & magistris ostiariis: post crucem secundum antiquum, & debitum morem ipse Pontifex debet procedere equo vel sella vectus, si non habet Pluuiale:& mitram, & tunc habebit stolam supra rochetũ longum succinctum, & desuper capucium paruum rubei coloris secũdum debitum ordinem: qa supra rochetum semper Papa vtit colore rubeo: præterquam a sabbato sctõ ad octauã paschæ, hodie tñ quia sic factitauit Sixtus quartus: vtitur plerũq; albo capucio cõtra maio℞ normam:& deinde si est frigus, vel tempus pluuiosum mãtum rubeũ apertũ a parte anteriori:& pileum in capite purpureũ cũ aureo lymbo in extremitatibus. Deinde sequi debent Cardinales Epi, præsbyteri, diaconi. Sed tempore Sixti & post crucem, quãuis incongrue Cardinales præcedebant diaconi: pbyteri, Epi, et duo antiquiores diaconi assistunt: custodes corporis armati ante crucẽ instructa acie incedunt: post Põtificẽ mox sequũtur duo secreti cubicularii cum secretario, si non est prælatus, & duo medici. Diaconus rotæ nõ adest: quia Pontifex nõ habet mitrã. Cardinales cum sequũtur: primo erũt Epi, tum pbyteri: demũ diaconi oẽs, quia nõ assistunt põtifici, cũ non habet mitrã. sequunt deinde assisteñ. plati: oratores plati. Archiepiscopi, Epi: ꝓtonotarii, abbates, & allii curiales togati mixti.

Quando Cardinales debent præcedere Pontificem, & quando sequi.

SEd considerandum est vtrũ in hac profectione condecentius Domini Cardinales præcedãt, an sequãtur Põtificẽ. Bonæ memoriæ Dñs Frãciscus Cardinalis mãtuanus meo iudicio huius nouæ cõsuetudinis auctor dicere solebat: Cardinales semper debere præcedere Põtificẽ: qñ Põtifex habet stolam, sed cũ venia dictum sit, hæc nõ est bona rõ, quia Põtifex nunquã debet exire in publicum sine stola, & ita semper vidi seruari a Pio secũdo, cui p quatuor annos ad minus in suo Põtificatu deseruiui: quem etiã per agros & nemora peragrantem cũ stola semper conspeximus. Et Paulus cum per vrbem vehebatur etiam lectica clausus, nunquã erat sine stola, & in matutinis certe maioris hebdomadæ Pontifex exit ad cappellam cum stola & manto, & quia sine mitra Cardinales sequuntur, non autem præcedũt. Ego autem arbitror Cardinalem Mantuanum, quia vt secundus Diaconus assistebat Pontifici, fauisse huic opinioni, ne nunquã abesset a latere Põtificis. Cæterum vt in processionibus qñ ꝓlatus est indutus sacris vestibus, canonici sui præcedũt, qñ autẽ profanis, & quotidianis subsequũtur, ita & Cardinales Pontificẽ mitratũ præcedũt: sine mitra sequũtur. Neq; unq̃ Põtifici sine mitra existenti fit a Cardinalibus reuerentia publica, & assistẽtia a Diaconis. De his tamen statuet summus Pontifex, prout sibi placebit. Nos ne antiquæ, & congruæ cerimoniæ omnino pereant, hæc pauca diximus.

De itineratione Papæ quando ad alias urbes siue alia loca uult se transferre.

POntifex cum ad alia loca vult trãsmigrare primũ re cum sacro collegio cõicata, deleget aliquos ex Dñis Cardinalibus, qui itineris sui sint comites

mites & ad minus tres:ex quibus duo sint Diaconi:alius Eps siue presbyter,& si non adessent tot Diaconi poterit vnus esse præsbyter pro illo Diacono. Alii cardinales præire vel sequi poterunt,vel remanere si breui Papa est rediturus,prout eis videtur. Sed honestum est quod aliqui præcedāt: si Papa est ingressurus aliquam ciuitatē insignem ne videatur ita solus, & ut honorēt ingressum.ꝑmittetur cōmissarii qui prouideant in dies de hospitiis pro pōtifice & sua familia, ꝓ cardinalibus & aliis pōtificē deducētibus & isti habebūt noīa omniū in nolomine siue in rotulo:vt sciāt pro quibus debeāt ꝓuidere Pōtifex cū suo capucio & stola ad collum mātello rubro, & galero ex cremusino equitabit,siue portabitur in sella.Et antequā discedat camera sua dicet has orationes.In viā pacis salutis & ꝓsperitatis dirigat Dñs gressus nostros & angelus suus bonus cōmittet nobiscū ad dirigēdos pedes nostros in viā pacis:vt cū salute & gaudio eamus, & reuertamur ad propria:postea dicitur totus psalmus Benedictus Dñs Deus israhel,cū gloria patri,Et sicut erat,postea repetitur tota antiphona.In viam pacis &c. Deinde sequitur Kyrie eleison, Xpe eleison Kyrieleison, pater noster. Et ne nos inducas in tentationem, Sed libera nos a malo. vers. Esto nobis Domine turris fortitudinis.℟.A facie inimici.vers. Nihil proficiat inimicus in nobis.℟.Et filius iniquitatis non apponat nocere nobis.vers. Vtinam dirigantur viæ nostræ.℟.Ad custodiendas iustificationes tuas in uiam pacis.vers.Domine exaudi orationē meā.℟. Et clamor meus ad te veniat. vers. Dominus vobiscum.℟. Et cum spiritu tuo. Oremus.

Actiones nostras quæsumus Domine aspirando præueni, & adiuuando prosequere:vt cuncta nostra oratio, & operatio a te semper incipiat: & per te cœpta finiatur.Omnipotēs sempiterne Deus dirige actus nostros in beneplacito tuo:vt in nomine dilecti filii tui mereamur bonis operibus abūdare, Deus qui filios israhel per maris medium sicco vestigio ire fecisti,quiꝗ tribus Magis iter ad te stella duce pandisti,tribue nobis q̄s iter prosperum,tempusꝗ tranquillum,vt Angelo sancto tuo comite ad eum,quo pergimus locum:ac demum ad æternæ felicitatis portum feliciter peruenire Valeamus per Christum Dominum nostrum.Amen.

Deinde capiet iter suum.Ante Pōtificem semper præferetur Crux per subdiaconum Apostolicum, & post Crucem portabitur corpus Christi super equum album cum campanella, ante equum præibit clericus cappellæ cum laterna cum lumine,& post sacrista cum ferula,Et isti semper erunt inter Papam,& Crucem.

Ordo intrandi aliquam urbem in pontificalibus.

CVm autem Pontifex uoluerit intrare aliquam insignem vrbem:firmabit se in aliqua Ecclesia,vel domo extra portam ciuitatis, & ibi capiet pluuiale,& mitram,& interim omnia parabuntur:quæ portantur in pompa:quando Pontifex equitat in Pontificalibus scilicet uexilla parua & magna,& cū illis uexilla ciuitatis,in quā intrat,equi phalerati, pilei quatuor, equus cum scala,umbella, & reliqua, baldachinum pro Sacramento, & pro Papa ciues inuenient.Erit etiam paratus clerus vrbis illius cum cru

cibus, & reliquiis sanctorum extra portā ciuitatis, & pueri etiam obuiabunt pedites cum ramis oliuarum, vel aliarum arborum, & cum armis Papæ Clamantes. Viuat Papa. Pōtifex cum sua curia equitabit eo ordine: quo superius diximus cum equitat in Pontificalibus, hoc addito quod sarcinæ Pontificis præcedent omnes equos, Et clerus paratus cum sua processione ibit immediate ante Crucē Papæ. Si autem aliqui Cardinales exeuntes de ciuitate obuiabūt Pontifici: postq̄ habuerit mitram & pluuiale, aduertat ille: qui ducit equū cum scala Papæ: & statim præcedat, & deponat scalam ad dextram ptē Papæ. Cardinales autem descendant ex equis suis remote, & accedant reuerenter ad papam: Et primo osculentur ei pedem, & manum, deinde per scalam ascendant, & osculentur faciem, postea ascendant suos equos: & vadant in suo ordine. Hoc seruatum legimus apud maiores nostros. Et quia videtur in se habere grauitatem & maiestatem, quam quam in vsu non viderimus, placuit his addere. Cum Pontifex erit prope portam ciuitatis: prælatus illius cum Cruce accedet ad Pontificem debitis reuerentiis, & offert illi Crucē osculandam, quā Pontifex reuerēter cum mitra tamen osculabitur, non enim commode poterit ei abstrahi & imponi mitra equestri ab equestribus. Si tamen placuerit & mitram deponere, non erit inconueniens. Deinde prælatus incipiet Antiphonam. Ecce sacerdos magnus &c. Et aliam, Dum esset summus Pontifex. Et ibit cum clero ad locum suum ante Crucē in porta. Princeps ciuitatis etiam si esset Rex: ducet equum Pontificis fræno, vel si Pontifex vehitur sella subit sellam cum suis proceribus dignioribus per aliquot passus, deinde iubente Pontifice alii succedunt ei, & ille ascendit equum & equitat in suo ordine. Si vero ciuitas non sit sub principe sed libera: tunc summi magistratus ducunt equum fræno: vel subeūt sellā a principio, & mox mutantur: & alii nobiles ciues succedunt, sed post magistratus vadunt circa Pontificem pedites, alii autem portant baldachinum supra Pontificem, alii supra sacramentum. Cum Pontifex peruenerit ad portam Ecclesiæ principalis prælatus offert ei aspersorium cum aqua benedicta, & Pontifex aspergit seipsum & circū stantes, Deinde imponit incensum in thuribulo: & per prælatum incensatur. Si autem pontifex descenderit ex equo antequam intret Ecclesiam, & si Diaconi Cardinales erunt prope ipsum antiquior de manu prælati accipiet aspersorium, & porriget Pontifici, & ministrabit nauicellam cum Pōtifex ponet incensum: & clerus cantabit. Te Deum laudamus. Cum peruentum fuerit ad altare genuflectet Pontifex ad orandum ante altare super faldistorium quousq̨ fuerit finitum. Te Deum laudamus. Et prælatus Ecclesiæ dicet super eum versiculos & orationes, prout diximus in nostro pontificali in receptione Pontificis. Quibus dictis pontifex surgit, ascēdit ad altare: & solēniter benedicit populo dicens: sit nomen Domini benedictum &c. & mox vnus de Diaconis pronunciat indulgentias prout pontifici placebit. Inde eodem ordine Pōtifex deducitur ad suum hospitium & alii diuertunt ad sua. In exitu autē ciuitatis: si Papa voluerit proficisci in habitu Pontificali cum pluuiali & mitra, seruabitur idem ordo, vt in

introitu præterquam de processione cleri, de vexillis, de umbella, de baldachinis, quæ non aderunt. Et pontifex extra portam intrabit aliquam Ecclesiam, & deponet mitram & pluuiale, & induet mantum rubrum & cappellum ex cremusino, & procedet ut superius dictum est itinerando cum suis tribus Cardinalibus. Quod si Pōtifex in eundo noluerit vti pōtificalibꝰ. tūc poterit equitare per ciuitatē ordine: quo diximus superius cū equitat non in pontificalibus ad aliquam ecclesiā religionis gratia: nisi quod sacramentum corporis Christi semper aderit, & fererii cum puluinaribus non aderunt, extra ciuitatem, cum sibi videbitur, dimittet Cardinales: & alios: qui honoris causa suam Sanctitatem deduxerint, & retinebit eos: qui secum sunt profecturi.

Quid agendum, si cum Papa adesset unus Diaconus tantum cum uno Episcopo, uel præsbytero Cardinali.

ET quia in huiusmodi itinerationibus sæpe accidit: quod apud Pontificem sunt pauci Cardinales, si hoc vel aliquo tēpore accideret, quod in aliqua solennitate dum Pōtifex exit ad Ecclesiam in pontificalibus nō esset præsens nisi vnus Diaconus, & unus Episcopus tantum, Cardinalis Episcopus iret a dextris: & Diaconus a sinistris Papæ, & sic sederent in assistentia Papæ, Diaconus tamen semper imponeret: & extraheret mitram adiuuante Episcopo. Si vero adesset aliquis præsbyter Cardinalis cū vno Diacono, tunc Diaconus iret, & sederet a dextris semper: & similiter imponeret, & extraheret mitrā Pōtifici. In incensatione autem, & pace præsbyter Cardinalis (si adest) id faciet, quamuis sit assistens: si non sit alius præsbyter, si non aderit, faciet vnus Episcopus Cardinalis, & si nō aderit Episcopus: faciet Diaconus tā in missis quam in vesperis, tam parato Pontifice in Pontificalibus, quam non parato. Et si nullus aderit Cardinalis: dignior prælatus incensabit: & dabit pacem Pontifici.

De receptione Principum & primo de receptione Imperatoris uenientis ad Vrbem Peregrinationis gratia.

TITVLVS XIII.

FRidericus Tertius Anno salutis sexagesimo octauo supra Millesimū quadringentesimum Romam venit religiosæ peregrinationis gratia: eum Paulus secundus Pontifex maximus summis honoribus excepit. Quæ igitur in suo aduentu mature, & prudenter ordinata sūt, atꝗ seruata quoniam omnibus interfui: ex officio hic annotabo, & vt posteri his vti (si voluerint) facile possint ad nectam.

Vt primū igitur Pōtifici nūciatū est, Cæsarē in Italiā aduētasse: Romā via Flaminia petiturum, iussit prouinciarum Ecclesiæ Romanæ præfectos per quas iter facturus erat Cæsar: vt venienti honoris causa obuiam irent Pontificis nomine ad fines prouinciæ illumq; cum omni suo comitatu publicis sumptibus magnifice exciperent, & honores ei omnes impenderent, iuberentque per ciuitates omnes, qua esset transiturus, cle-

rum in porta obuiam exire cum crucibus,& deducere ad Ecclesiam cum Antiphonis,versiculis, & orationibus:vt in pontificali habetur. Deinde vt Ecclesiæ agrum Cæsarem intrasse cognouit:Nobiles quosdam ex ordine equestri præmisit, qui Cæsari obuiam irent,congratulantes Pontificis nomine prosperum eius aduentum.eiq; omnia Põtificis officia pollicentes,post hos sunt missi duo sacri palatii causarum auditores:qui Spoleti, & duo deinde Archiepiscopi cũ duobus Episcopis ex assistentibus Papæ: qui Narniæ Cæsari se exhibuerunt, designauit præterea Pontifex duos Apostolicæ sedis legatos. Guillelmum Episcopum Hostiensem Rothomageñ.& Franciscum Sancti Eustachii Diaconum Senensem: Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, cum mandatis:vt duorum dierum itinere Cæsari obuiam irent.Sed legati cum primum obuiam fiunt Imperatori,descendũt ex equis cum ex propinquo eum manifeste videant,& suæ maiestati reuerentiam faciunt:siue descenderit:siue in equo remanserit:consueuit tamen & ipse descendentibus legatis descẽdere.Die autem quo vrbem intrauit:hoc ordine exceptus est.Primi obuiam iuere ad tertiũ lapidem Vicecemerarius,præfectus,Senator, conseruatores, & cãcellarii vrbis: omnes cum habitu suæ dignitatis,& cum his capita Regionum, & alii magistratus vrbani cum ciuibus nobilioribus, quos non multo interuallo ordines curiæ, & cancellariæ officiales duce Episcopo Vrbinate correctore,& ab breuiatore literarum Apostolicarum secuti sunt,Tertio loco prælati domestici Pontificis cum aulicis proceribus,& nobilibus multis ad secũdum lapidem processere: sacer deinde Cardinalium senatus extra portam ad quingentos passus Cæsarem expectabat:cui aduenienti suo, & Pontificis nomine felicem aduentum gratulatus est:verba faciente priore Episcoporum Cardinalium. Clerus vrbis in ipsa porta cum crucibus, & reliquiis: vt Cæsarem exciperet: iussus erat. Hoc igitur ordine quamuis propter serum introitum omnino seruari nõ potuerit:vrbem ingressus est. Primo procedebant mixtæ Cardinalium familiæ cum militibus Cæsaris,tum familiares Pontificis laici cum familiaribus Imperatoris,Inde nobiles:& barones tum conseruatores cum officialibus vrbis.Deinde oratores Principũ,& regũ non ꝑlati,postremo Senator,& præfectus vrbis cum suis ornamẽtis,armiger Cæsaris cũ ense nudo inter illos,& Cæsarem solus equitabat.Sequebatur Cæsar sub baldachino medius inter duos seniores Epos Cardinales:cui in porta Vicarius Papæ:qui clero vrbis præest:paratus in Pontificalibus: crucem exosculãdam porrigere debet:Et clerus cantat.Ecce mitto Angelum meum. Et clerus cum processione præcedit immediate ante præfectum,& Senatorem. Imperatorẽ sequũtur Cardinales per ordinẽ Epi ꝑsbyteri & Diacõi,officiales, & nobiliores ciues ducũt equũ Cæsaris fræno:& baldachinũ portant,post Cardinales sequebãtur ꝑlati Cæsaris cũ ꝑlatis oratorib⁹,& demũ alii Archiepi,Epi,protonotarii,Abbates,& alii curiales togati.Ex itinere duo ꝑsbyteri:& duo diacõi cardinales diuertẽtes ad Pontificẽ ꝑuenerũt:qui cũ illis:& nõnullis aliis prælatis,atq; aulicis suis cum plouiali,& mitra descendit ad Ecclesiã Sancti Petri:vbi in cap

pella maiori in sede sua eminenti sedens Cœsarem expectabat. Cœsar ordine, quo diximus ad gradus Basilicæ peruenit, vbi equo descẽdens a Cardinalibus, & aliis ad confessionem beati Petri deductus est, vbi paratũ erat faldistorium, super quod procumbens aliqnantulum orauit. Interim Cardinales omnes ad Pontificem ascendentes in locis suis sederunt, & illi duo præsbyteri, & Diaconi: qui præuenerant: Cœsarem apud faldistoriũ orantem expectãtes, illum finita oratione ad Pōtificẽ deduxerũt, qui vt Pontificem vidit genu terram tãgens illum veneratus est, & accedens propius idem fecit, ascendens deinde ad soliũ: in terram pronus Pontificis pedes osculatus est, deinde manum. Pontifex benigne illum suscipiens, atq; a terra eleuans ad osculum oris recepit. & assurgẽs eum modeste amplexatus est, moxq; iussit eum sedere in sede pro eo honorifice præparata inter soliũ Pontificis, & sedilia Episcoporũ Cardinalium, tum excepit platos, & proceres Cœsaris ad pedis osculum, deinde a duobus Diaconis Cardinalib9. deductus Cœsar ad altare maius: ibi super paratum sibi faldistorium diutius genuflexus orauit. Interim chorus cãtauit Antiphonam. Elegit eum dñs: & excelsum fecit illum præ Regibus terræ. vers. Glorificauit illũ in cõspectu regum. ℟. & non confundetur, surgens deinde Pōtifex sine mitra dixit. Pater noster. Et ne nos inducas in tẽtationem. ℟. sed libera nos a malo. vers. Deus iudicium tuum Regi da. ℟. & iustitiam tuã filio regis. vers. Saluũ fac Domine seruum tuum N. Imperatorem nostrum. ℟. Deus meus sperantem in te. vers. mitte ei Domine auxilium de Sãcto. ℟. & de syon tuere eũ. vers. nihil proficiat inimicus in eo. ℟. & Filius iniquitatis non apponat nocere ei. vers. fiat pax in virtute tua. ℟. & abũdantia in turribus tuis. vers. Domine exaudi orationem meã. ℟. & clamor meus ad te veniat. vers. Dominus Vobiscum. ℟. & cum spiritu tuo. Oremus.

Deus qui beato Petro Apostolo tuo collatis clauibus regni cœlestis, animas ligandi, atq; soluendi Pōtificium tradidisti: concede, vt Intercessionis eius auxilio famulus hic tuus. N. Imperator noster a nexibus peccatorũ suorum liberetur.

Prætende Domine quæsumus famulo tuo. N. Imperatori nostro dextram cœlestis auxilii: vt te toto corde perquirat, & quæ digne & humiliter postulat, assequi mereatur. Omnipotens sempiterne Deus christiani Imperii protector, & cõseruator dã seruo tuo N. Imperatori nostro virtutis inuictæ triumphum: vt ad nostram, & Ecclesiæ tuæ Sanctæ, atq; fideliũ omniũ vnitatem, & pacem subditas illi facias vniuersas barbaras nationes, per Christum Dominum nostrum. Amen. Post hæc Pōtifex de solio descẽdit, & Cœsarẽ iterũ amplexatus manu sinistra illũ tenẽs pariter palatium Apostolicũ ascendernnt, & in sacellũ Sancti Nicolai qđ nũc dicit cappella Paulina ingressi aliquãtulũ consederũt, & famialiariter confabulati sunt. Deinde Pontifex Cœsarem ad cubiculũ illi paratum dimisit: iussitq; Cardinales cõplures illum deducere, ipse vero cũ suis per aliam sacelli portam ad cameram suam profectus est.

Dum Cœsar Romæ fuit, sæpe noctu vno, vel altero famulo sociatus clã & indicto tpe ad Pōtificis cubiculum accessit, cui Pontifex obuiam exi

uit: cum primum id potuit, & discedentem ipse deduxit usque ad secūdam, & tertiam aulam: & aliqnādo ipse Pōtifex inexpectatus ad Cæsaris cubiculum cum paucis uenit: illumque semper quantum potuit honorauit cum summa tamen grauitate, & maiestate & in Ecclesia, & in via. In ecclesia orante Pontifice super faldistorio sibi parato ante altare: ut fit: Imperator super aliud faldistoriū orabat a sinistris positum coopertum purpureo ornamento cum puluinari etiam purpureo, & paruo scabello uiridi ēt & paruo puluinari purpureo, sedes Cæsaris cum suo reclinatorio, siue postergali sita erat inter sedem Pontificis, & sedilia cardinalium in formam sedis Pōtificalis, sed non tātæ altitudinis neque latitudinis: cooperta erat panno sericeo uiridis coloris: & scabellum paruum habebat uiride, sup quod pedes tenebat Imperator. altitudo ipsius sedis ita erat instituta in cappella Apostolica: ut non altior esset locus: ubi sederet Imperator: quam ubi Pontifex teneret pedes, & item scabellū Cæsaris æquale erat sedibus Cardinalium. Cum incensabatur Pontifex per Cardinalem assistentem: mox incensabatur Imperator per primum ex prælatis assistentibus pontificis, cum Pontifex pacem accipiebat ab assistēte Cardinali, primo dabat pacem Imperatori, postea Diaconis assistentibus, Inter eundum semper manu sinistra illius dextram tenebat aliquando & ad dextram eum ponebat uolebatque ut æquali semper gradu incederet quamuis modeste semper Cæsar reluctaretur. In discessu mādauit Pontifex qđ itidē ut in introitu honoraretur. sed ille summo mane cū paucis e suis cō sensu equo ante recessit, quam Cardinales conuenissent, pauci admodum eius festinationem sunt assecuti. Donauit Pontifex Cæsarem pluribus muneribus, primū ueste aurea, & equo albo phalerato cum aliquibus iocalibus cum Reliquiis sanctorum admodum preciosis: quorum precium supra duorū milliū aureorū ferebatur.

De receptione Regis uenientis ad urbem.

Cvm pontifici nunciatum erit regem quēpiā Romā uenturum, mandet rectori prouinciæ: qua ille erit primum transiturus: ut uenienti Regi ad fines agri ecclesiæ obuiā uadat: illum pontificis noīe benigne suscipiat, honoret, & per totam suam prouinciam deducat, alatque cum oī sua familia publicis sumptibus: cum ciuitates & insignia oppida intrabit, occurrat ei clerus cum processione, & baldachino cantantes hymnos: aīas: uersiculos: & orationes ut in libro pontificali habetur: & mittat quamprimum numerum equitum: qui sunt cū rege: & qualitatem comitum eius ad pontificem: mittantur deinde ad tres dietas duo prælati, qui occurrant Regi pontificis noīe: & deinde quatuor alii ad duas: demum per quindecim aut viginti quinque milliaria mittant duo ex præsbyteris siue Diaconis Cardinalibus legati obuiam: qui regem ad vrbē deducant. Ordinentur qui in toto itinere dum erit in terris ecclesiæ: faciant expēsas Regi. In die introitus Vicecamerarius, siue gubernator urbis cū præfecto, senatore, conseruatoribus, cancellariis, capitibus regionū & aliis officialibus & nobilibus ciuibus primi exibunt obuiam ad secundum aut tertium lapidem. Ad primum lapidē occurret Regi familia Pontificis cum oībus ordinibus & officialibus curiæ.

Sacer senatus Cardinaliũ in porta ob uiabit Regi. Et per priorẽ Episcopo rum Cardinalium fient verba congratulatoria nomine Pontificis & collegii,& omnes Cardinales tangent manum. Regi,& osculabuntur genam, deinde hoc ordine intrabunt vrbem, primo præcedunt familiæ Dominorum Cardinalium,& curialium mixtim. familia deinde Pontificis cũ officialibus curiæ secularis, uidelicet scriptoribus Apostolicis abbreuiatorib⁹ & huiusmodi. Et cum familia Regis: barones, nobiles, conseruatores, oratores. principum,& Regum non prælati: pfectus vrbis,& senator. Siquis princeps aut magnus nobilis erit cũ Rege locetur inter oratores laicos, vel cũ senatore aut præfecto pro dignitate sua. Nota tamen quod orator Imperatoris semper præcedit senatorẽ. Sequentur deinde seruientes armorum cum suis baculis argẽteis quorum aliqui semper discurrent curantes: vt alii præcedant secũdum datum ordinem. Deinde sacrum collegium Cardinalium Episcopi, præsbyteri, Diaconi. Rex vero erit medius inter duos seniores Diaconos in ultimo loco, post Regem erũt immediate duo aut tres cubicularii siue secretarii sui. Deinde oratores; prælati, Archiepiscopi, Episcopi, protohotarii, abbates. Et siquis prælatus erit cũ Rege ponetur inter plátos oratores, prælati ex familia Papæ in hmõi actibus: quando collegium est præsens non præponuntur aliis: quia collegium est ibi tunc nomine suo & Pontificis, sed stabũt in loco suæ promotionis. Clerus vrbis cum vicario occurret Regi ad gradus basilicæ Sancti Petri: & ibi Regi ex equo descẽdenti uicarius offeret Crucem osculandam: Et tunc præcedent cantantes Antiphonam. Ecce ego mitto angelum meum &c. Et alios hymnos,& sic deducetur ad altare maius ordine quo venerat, vbi super faldistorium sibi paratum orabit genuflexus. Interim chorus cantabit responsorium. Posui adiutorium super potentem, & exaltaui electum de plebe mea. vers. Inueni Dauid seruum meum, oleo sancto meo unxi eũ. ℟. Et exaltaui &c. Item aliud. Tua est potẽtia, tuum regnum Domine, tu es super omnes gentes: da pacem Domine in diebus nostris. vers. Creator omnium Deus terribilis & fortis: iustus, & misericors. ℟. Da pacem &c. Finito responsorio. Rege adhuc prostrato permanente prior Cardinalium dicit versus & orationes infrascriptas supra Regem stans in cornu dextro altaris: vbi dicitur Euangelium. Pater noster. vers. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos a malo. vers. Deus iudicium tuum Regi da. ℟. Et iustitiam tuã filio Regis. vers. Saluũ fac Domine. N. Regem. ℟. Deus meus sperantem in te. vers. Mitte ei auxiliũ de sancto. ℟. Et de Syon tuere eum. vers. nihil proficiat inimicus in eo. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. vers. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. vers. Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. Oremus. Deus: cui omnis potestas famulatur: da huic famulo tuo. N. Regi prosperum suæ dignitatis effectum, in quo te semper timeat tibiq; iugiter placere contendat. Deus qui beato Petro Apostolo tuo collatis clauibus regni cœlestis animas ligandi: atq; soluendi Pontificium tradidisti concede, vt intercessionis eius auxilio famulus hic tuus. N. Rex. a nexibus peccatorũ liberetur.

Prætende Domine.N. Regi famulo tuo dexteram cœlestis auxilii:vt te toto corde perquirat,& quæ digne & humiliter postulat, assequi mereatur. Per Christũ Dominũ Nostrũ. Amẽ.

Surgat Rex ab oratione,& deducatur a Cardinalibus ad aliquem locũ sibi præparatum ad hoc,& ibi eum dimittant cum duobus vltimis præsbyteris & totidẽ vltimis Diaconis Cardinalibus,alii omnes ascendant ad Põtificẽ:qui paratus cum pluuiali, & mitra preciosis exit ad publicum consistorium in prima aula Regali ornatũ. Cum omnes sederint: facta a Cardinalibus consueta reuerẽtia duo antiquiores Diaconi ibũt ad Regem cum sex, aut octo prælatis acceptis a solio Põtificis:& illi duo iuniores ibunt ad cõsistorium, & facta reuerentia Sanctissimo Domino nostro sedebunt in loco suo,& mox deducetur Rex ad Põtificẽ a quatuor Cardinalibus in hũc modum. Primo præcedent familiares Regis,cum quatuor seruientes armõrum,& post eos minister cerimoniarum.Inde duo præsbyteri Cardinales Deinde Rex medius inter duos antiquiores Diaconos,& post eũ sex aut octo prælati prædicti. Rex tertio genuflectet in conspectu Pontificis,duo præsbyteri Cardinales præcedentes facient reuerentiam Pontifici, & expectabunt ibi,stantes ante Põtificem, deiude ascendet primus Diaconus, & post eum Rex:qui genuflexus osculatur pedem Sanctissimi Domini nostri.Pontifex porrigit ei manũ: quã postquam fuerit osculatus:leuet eum, & recipiat ad osculum oris, Interim ascendet & alius Diaconus his peractis,& aliquibus verbis gratulatoriis & grates agentibus per Pontificem & Regẽ dictis,deducitur Rex a Diaconis ad sedendum post primum Episcopum Cardinalem. Et ipsi reuertuntur ad sedendum ad locum suum. Et tunc si Pontifici placet proponuntur ab aduocatis aliquæ causæ : quibus finitis surgunt omnes, & Rex accedit ad Põtificem cũ Cardinalibus, & eius familia osculatur pedes Pontificis. Deinde Pontifex cum omnibus reuertitur ad camerã,& mittit aliquos Cardinales qui deducant Regem ad Cameram suam.

Et nota quod secundum quod legi in pluribus libris cerimoniarum,Rex in prima die aduentus sui non debet seruire Pontifici in aliquo actu, neq; in ferenda cauda,neq; in mensa si secũ prãderet:neq; in aliqua re.In aliis aũt diebus portabit caudam pluuialis,dabit aquam manibus,siue in missa, siue in mensa,& in conuiuio portabit primum ferculum, & in collatione primum potũ & huiusmodi,sedebit aũt vbicunq; erit in publico aut in secreto cum Cardinalibus post primũ Cardinalem super cussinum aureum, siue purpureum,& in loco suo incensabitur,& capiet pacem per eundem: vt alii Cardinales.

Pontifex donabit Regem aliquibus muneribus deuotis & preciosis, veste aurea, et equo phalerato, sicut fecit Sixtus quartus Christigero R egi Daciæ,et Ferdinãdo Regi Siciliæ: qui Romam venerunt tempore Iubilei anno Millesimo quadringẽtesimo septuagesimo quinto

In discessu sociabitur Rex a Cardinalibus vsq; ad portã ciuitatis. Si Rex veniet ad vrbem ob aliam cãm: quam peregriuationis:possunt ommitti omnia,quæ fiunt in Ecclesia Sãcti Petri. Et sine processione cleri deduceretur a Cardinalibus ad locum destinatum, & inde

& inde ad consistorium publicum, vt dictum est. Si vero Pontifex non esset Romæ, neq; in terris suis: quando Rex aliquis ad eum veniet: tunc neq; per tot dietas mitteret ante eum, neq; faceret ei expensas, in ingressu autem honoraretur, & reciperet in consistorio publico, vt superius dictum est.

De receptione Reginæ.

SI aliqua Regina veniret Romam honoraretur: & in eius aduētu omnia seruarētur: quæ dicta sunt de Rege in omnibus & per omnia, & in Ecclesia dicūtur quæ inferius ponemus, sed non recipietur a Pontifice ad osculum oris: sed ad pedis, & manus, neq; poneretur ad sedendum inter Cardinales, verum salutato Pōtifice post osculum pedis, & manus Papa surgeret, & rediret ad cameram suam, & illa dimitteretur cum aliquibus Cardinalibus ad locum sibi paratum. Quod tamen seruatum non fuit in Regina Daciæ tpe Sixti quarti, & Innocentii octaui, nō enim recepta fuit in cōsistorio: sed a collegio seducta ad domum suæ habitationis. In Ecclesia fieret ei suggestus ornatus extra & prope cappellam, vbi cū suis ancillis posset stare, & audire missam, et cum Diaconus incensat Cardinales: Reginam acolythus vnus eodem mō incensat, similiter, cū datur pax Cardinalibus: Subdiaconus qui seruit in missa portet pacem argenteam, siue auream osculandam Reginæ, Neq; illa seruit in aliquo Pontifici, nec debet esse aliquo modo in conuiuio cum Pontifice. In porta igitur Ecclesiæ sancti Petri super gradus occurrit ei clerus cū processione indicta, et prælatus offert ei crucem osculandam. Et chorus cantat responsorium. Ista est speciosa inter filias Hierusalem: Sicut vidisti eam plenam charitate, et dilectione in cubilibus, et in hortis aromatū. vers. Ista est speciosa, quæ ascendit de deserto deliciis affluēs. Sicut vidistis. etc. Gloria patri. etc. Sicut vidistis etc. Deinde cantando. Te Deum laudamus perueniunt ad altare maius, vbi Regina super faldistorium orat. Interim prælatūs stans apud altare dicit super eam versiculos, et orationē videlicet. vers. Saluam fac ancillam tuam Domine. ℟. Deus meus sperātem in te. ver. Mitte ei auxilium de sancto ℟. Et de syon tuere eam. Vers. Nihil proficiat inimicus in ea. Respon. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Vers. Fiat pax in virtute tua. Respon. Et abundantia in turribus tuis. vers. Domine exaudi orationem meā. ℟. Et clamor meus ad te veniat. vers. Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo.

Oremus. Deus, cuius prouidētia in sua dispositione non fallitur, ineffabilem clementiam tuam supplices exoramus, vt sicut Hesterreginā Israeliticæ plebis causa salutis ad Regis Assueri thalamum, regniq; sui consortium transire fecisti. Ita hāc famulam tuam christianæ plebis salutis gratia: ad gratiam tuam transire facias: vt tibi super omnia iugiter placere deside ret, et te inspirante: quæ tibi placita sunt, toto corde perficiat, et dextera tuæ potentiæ illam semper hic et vbiq; circundet. Per Christum Dominū nostrum. Amen.

De receptione primogeniti Regis.

PRimogenitus Regis, quia est hæres Regni, et futurus Rex, si superstes erit: honoratur eisdem fere cerimoniis in suo aduentu: sicut de Rege diximus: pauca mutabuntur. Non

mittentur obuiam per tot dies plati: neq; mittentur Legati Cardinales, sed per vnum, aut duos dies mittētur etiā aliqui Prælati, & collegium obuiabit in porta vrbis, descendet ad palatium Apostolicum, & ducetur suo tempore a duobus Diaconis ad Pontificem ad publicum consistorium, & post receptionem ad osculum, sedebit post primum præsbyterum Cardinalem: & non post primum Episcopum: vt sit aliqua differētia inter patrem, & filiū. Si veniret Romam causa deuotionis posset recipi in ecclesia sancti Petri sicut de Rege diximus. sed in orationibus non diceretur. f. Rex. sed simpliciter famulus tuus. N. omnia alia seruentur, vt superius dictum est de Rege. In cappella sedebit vt diximus. Thure excipietur, & accipiet Pacē vt Rex. In recessu deducetur a collegio Cardinalium usq; ad portam ciuitatis, & semper erit medius inter duos Seniores Diaconos Cardinales: in vltimo loco tam in veniendo: quam in redeundo.

De receptione alicuius Principis electoris Imperii, siue alterius maximi Principis.

PRincipes electores Romani imperii digniores habentur aliis principibus præter Reges, sicut Cardinales aliis prælatis ratione electionis, hii septem numero sunt: tres Archiepiscopi, Coloniēsis, Maguntinus, & Trēuerēn. Tres Principes, Comes Palatinus Rheni: Dux Saxoniæ: Marchio Brandeburgensis: Septimus additus fuit Rex Bohemiæ: Coloniensis cancellariæ Imperiali præest per italiam. Maguntinus qui & decanus est electorum, per Germaniam: Treuerēsis per Gallias, & quilibet illorū in sua prouincia & diœcesi procedit secundum Caroli quarti sanctionem. Palatinus: qui inter laicos primum locum obtinet: Archidapifer est Imperii, & ad eū pertinet deferre aureum pomum ante Cæsarem, Dux Saxoniæ Archimarescallus est, & ensem nudū ante Cæsarem præfert. Brandeborgensis camerarius Imperii censetur: & ante Cæsarem sceptrum Imperiale portat. Et quāuis ille Comes, hic Marchio dicatur sunt tamen & Ducatus titulo omnes insigniti. Nam palatinus ex ducibus Bauariæ primus habetur. Et Brandeburgēn. Pomaramiæ, & Stetinensem ducatus obtinet. Sed comitatui, & marchionatui fuit attributa eligendi potestas. Hæc voluimus delibasse, quæ non facile alibi legas: vt omnes sciant. Quid importet nomen Electoris Imperii: quos tā prælatos, quā principes pari modo honorandos esse in eorum aduentu ad curiam censeo, nisi in sedendo, vt postea dicemus.

Princeps igitur maximus excipietur, vt agrum Ecclesiæ Romanæ intrauerit, omni humanitate, & honore; vt diximus de Rege: sed non tanto apparatu, neq; clerus ibit obuiam cum processione: mittentur aliqui a Pontifice obuiam per unum, aut duos dies. In introitu eorum familiæ Cardinalium sigillatim vnaquæq; per se extra portam per quingentos passus, vel circa exibunt obuiam principi: congratulabuntur felicem eius aduētum nomine heri sui: & offerent domum, & eius bona. Oratores principum, & senatus ulterius progredientur: familia Papæ post alias familias ibit obuiam Principi: & demum duo Cardinales nomine Pontificis, & Collegii paulo extra portam principi occurrent, & post cōgratulationem capient eū medium, & ducent ad Pontificem in pu-

blicum

blicum consistorium hoc modo. Præcedent familiæ Cardinalium, & curialium, & primum qui in breuib⁹ sunt: deinde familia principis cum suis sarcinis: demũ familiares Papæ laici cũ nobilibus: postremo oratores nõ prælati: Princeps deinde medius inter dictos duos Cardinales, & ãte eos serui entes armorum: post vero prælati oratores cũ prælatis Papæ, deinde siquis prælatus erit cum principe, honorabitur pro sua dignitate: postea sequentur alii prælati ordine suo consueto. Deducetur princeps ad palatium, & expectabit in parua cappella cum sua familia: illi duo Cardinales ibunt ad Pontificem, qui paratus ex more exibit ad publicum consistorium paratũ in aula vltima, non in prima regia: & facta reuerẽtia a Cardinalibus, proponetur aliqua causa ab aduocatis: & cũ prima erit finita vel ante, si placebit Sanctissimo Domino nostro, quatuor, aut sex prælati ex primis assistentibus discedent a pedibus Pontificis, & ibunt ad deducendum principẽ ad consistorium: qui veniet medius inter duos primos digniores, & facta trina reuerentia recipietur a Pontifice ad osculum pedis, manus, & oris: deinde post aliqua verba, quibus & gratias aget, & gratulabitur, surget, perq; clericum cerimoniarum deducetur ad sedendum inter duos vltimos Diaconos Cardinales, & proponetur aliqua causa, vel finietur proposita. Finito consistorio surgent omnes, & princeps cum aliquibus Cardinalibus ibit ad Pontificem, et illo stante, et cum Pontifice confabulante poterunt eius familiares osculari pedes Papæ. Postea Papa reuertetur ad cameram suã, et princeps ibit immediate post crucem inter duos iuniores Cardinales, et sic sedebit in Ecclesia: et ibi quandocunq; erit cũ Reuerẽdissimis Cardinalibus. Et cum hac die discedet a Papa, et ibit ad locum sibi assignatum: debet deduci ab illis duobus Cardinalibus, qui eum deduxerunt ad palatiũ.

De receptione Principis non ita clari.

PRinceps autem non elector Imperii, siue Dux non ita clarus, magnus tamen, iisdem fere cerimoniis honorabitur, sed non ibunt obuiam ei Cardinales aliq, neq; sedebit inter Cardinales: verum post omnes Cardinales, et erit medius intrans inter duos primos prælatos Pontificis: cætera vt supra. Et si esset Dux, aut princeps minoris qualitatis, qui non deberet sedere in sedibus Cardinalium, non recipietur in cõsistorio publico, sed modo supra dicto deducetur ad suum hospitium.

De principe electore prælato.

PRinceps elector Archiepiscopus videlicet Maguntinus, Coloniẽsis, siue Treuerensis, quãuis præcedãt laycos electores, cum ultra sacram dignitatem etiã ducatus titulo decorẽtur, tamen familiarius consueuerũt a Põtifice tractari in sedẽdo: vt audiui. Nã ex eis nemo meis temporibus ad Curiam venit. Credo tamen quod debeant recipi, vt alii principes electores. Et in sedendo erit ille Archiepiscopus elector post omnes Cardinales in sede Diaconorum Cardinalium. Si tamen erit præsens alius similis princeps: quia tũc ipse nõ cederet illi, poterunt, si erunt plures sedere in eodem sedili, secundum ordinem ipsorum.

De receptione oratorum, siue Legatorum Regum, & principum, seu rerum publicarum.

PRidie quam oratores sunt ingres suri vrbem, debent id significare honesto modo. Et si ipsi oratores ueniunt ad præstandam obedientiã summo Pontifici, siue ob aliquam rem magni momenti, & spectantem ad bonũ publicum, tunc Pontificis nomine debet intimari per cursores Cardinalibus, & prælatis curiæ dies, & hora introitus illorum oratorũ, & per quam portam, & ut mittant familiã ad honorandum. Et nota quod intimatio huiusmodi non consueuit fieri nisi in casibus prædictis. Cum autem oratores ob res priuatas suorum dominorum ueniunt, non mittuntur familiæ, sed priuati amici mittunt. Tempore Sixti cerimoniæ huiusmodi fuerunt multum relaxatæ adulationis, & cõplacentiæ gratia: bonum esset quod res ad debitam grauitatem reducerentur. Die igitur & hora prædicta familiæ Dominorum Cardinalium separatim exibunt obuiam oratoribus per medium miliare, uel circa extra urbẽ. Si ueniunt per portam Sancti Petri, familiæ non transeunt domum leprosorum; neq; ullo modo ascendunt montem, & similiter si per portã Sanctæ Mariæ de populo, non transeunt pontem AEmilium. Aduenientibus oratoribus, ille cui commissum est a Cardinali accedit, & nomine Domini sui gratulatur felicem aduentum oratorum, & dicit Dominũ suum misisse familiam suam ad honorandum illorum introitum propter reuerẽtiam, deuotionẽ, affectionem, siue beneuolentiam, ex domini illius conditione cuius titulos diligẽter seruare debet, quem habet erga dominum illorum, & pollicetur, atq; offert omnem operam Domini sui, domum, familiam, & omnia, quæ potest: ad beneplacita illorum, & habito ab illis responso, recedunt ad partem, dant locum aliis, et vadunt ad loca sua, & semper honorabiliores remanent cũ oratoribus. Familia Papæ debet eis occurrere paulo extra portam, & facta salutatione aptantur per clericum cerimoniarum in hunc modum. Primo procedunt familiæ curialium, tam cardinaliũ, quam aliorum, qui in breuibus sunt, deinde sarcinæ, & familia oratorum nouorum bini & bini, post familiares Papæ layci, & nobiles, ac barones, siqui sunt: tum seruientes armorum cũ suis baculis argenteis, inde oratores, quorum primus erit medius inter duos primos prælatos Pontificis. Deinde si erunt plures oratores, ponẽtur unus post alium medius inter unum prælatum Pontificis, & vnum ex oratoribus principum, qui sunt in curia, siue sint prælati siue laici, & prælatus Põtificis erit a dextris noui oratoris, & orator antiquus a sinistris. Quando non erunt plures oratores, noui sequentur, vnus ꝑlatus palatii, et vnus orator, et qui superabundabunt siue prælati palatii, siue oratores: ibunt bini et bini. Quod si noui oratores essent tot numero; ut et prælati Papæ, et oratores antiqui non sufficerent ad retinendos eos medios: ibunt post primum, qui erit inter duos, vt diximus, ex palatio, alii bini et bini: vnus orator nouus, et vnus prælatus palatii, siue vnus orator antiquus, et hoc alternatim videlicet: post primũ erit vnus orator antiquus, deinde vnus prælatus palatii, et sic deinceps vsq; ad vltimum. Sequentur deinde alii prælati suo ordine, et post eos Subdiaconi, auditores, Clerici Cameræ, acolythi, cubicularii, alii familiares Papæ togati, ac demũ alii curiales. Cum

peruenerint

peruenerint ad portam hospitii nouorum oratorum, ipsi noui oratores firmabunt se ante portam in equis, & agent gratias prælatis,& oratoribus, qui eos deduxerunt:& sic remanebūt in porta respondentes facientibus reuerentiā cum capite detecto,quousq; prælati omnes transeant,& discedāt: tūc intrabunt domum, & descendent ad quiescendum: neq; prius ibunt in publicum,quam visitauerint summū Pontificem. Die deinde statuta parabitur consistorium publicum in aula conuenienti oratoribus,vt alias diximus:& in sero præcedenti intimetur Cardinalibus,prælatis,& officialibus curiæ.Hora consueta Domini Cardinales veniunt ad palatiū, & summus Pontifex paratus pluuiali, & mitra preciosis exit ad publicum consistorium.Interim oratores ipsi veniunt ad palatium comitati ab amicis,& aliqui Cardinales amici solent mittere familias suas ad deducendū eos ad palatiū: nam tales Cardinales præueniunt aliquantulum alios,& statim mittūt familias.Et est aduertendum,quod Papa non prius exeat ad consistorium,quā oratores intrauerint palatium,ne indecenter oporteat eum expectare.Illi autem,vt descenderint, expectabūt in cappella minori, vel si consistoriū erit in aula regali,expectabunt in aliquo loco inferius ad hoc eis parato. Cum Pontifex,& alii sederint,fit reuerētia a Cardinalibus more solito:deinde proponitur aliqua causa ab aduocatis.Tunc clericus cerimoniarum perquirat a referēdario,qui habet curam signaturæ,quot causæ sint proponendæ:& cum tempus videbitur, assumat prælatos e numero assistentium Papæ tot,quot sufficiant pro numero oratorum,videlicet:si erit vnus vel duo oratores,non assumantur minus quam quatuor,& deducantur medii.Et si fuerit inter oratores aliquis prælatus,debet deferre cappam. Oratores si essent sex,octo,vel plures oratores:tot assumātur prælati,& vnus vltra,vt primus orator sit medius:alii vnus orator, & vnus prælatus, qui prælati ibunt simul ad locum,vbi oratores expectant,& eos deducēt ad cōsistorium.Cum apparuerint in cōspectum Pontificis,tertio cum distantia genuflectunt,prout clericus cerimoniarū,qui eos p̄cedet ostēdet:& tūc aduocatus tacebit,etiā si sua propositio non esset finita. Oratores præeunte primo prælato ad Pontificem ascendent,& recipiētur ad osculum pedis, manus,& oris:genuflexi dicent secrete aliqua verba, & præsentabunt Papæ literas credentiales,vel publica documenta cōmissionis eorum,quas prius osculabuntur,quā in manibus Pontificis tradant. Pontifex literas,& instrumenta dat secretario,& oratores per clericum cerimoniarum ducūtur retro scamnum præsbyterorum Cardinalium,quod est in conspectu Pontificis;& ibi stant, quousq; sit tempus exponendi. Aduocatus autem si non finierat,prosequitur causam suam : & ea finita,Secretarius Pōtificis surgit, et legit literas,et instrumenta stās ante Pontificem,clare,et distincte pronunciando, ita vt bene ab omnibus intelligatur. Quibus finitis orator, cui incumbit,stans detecto capite,accepto signo incipit orationem suam, et alii eius collegæ simul stantes capite detecto permanent:et illo se inclinante,vel genua flectente pariter se inclināt,et genuflectunt. Finita oratione Pontifex respondet,vt sibi videbitur,procurator autem fiscalis rogat

omnes protonotarios, Clericos Cameræ; & alios notarios publicos de obedientia præstita, vel actu facto, & responso Pontificis, & petit instrumētum, & instrumenta. Post responsum surgunt omnes, & oratores interim veniunt ad Dominū nostrum ad circulum cū aliquibus Cardinalibus, & eorum familiares osculantur pedes Pōtificis, qui mox reuertitur ad camerā suam, vt venerat. Oratores deducuntur ad hospitium suum a suis amicis particularibus, & non a familiis Cardinalium: quia illæ debent comitari Dominos suos.

De Concilio Generali.

TITVLVS XIIII.

SCRIPTVRI Cerimonias in sacro generali Concilio seruandas: Primum de loco concilii, & sedium dispositione differendum putamus: Deinde de personis, & earū habitu: Tertio de ordine rerum gerendarum, & vltimo de sacris precibus, & orationibus ad Deum.

Generale concilium tunc canonicum, & legitimum reputatur, cum a Romano canonico Pontifice indicitur, vel quod schismatis sæuiētis procella catholica Ecclesia sibi ipsi indicit. Neq; concilium aliquod susceptū aliquando legimus, quod Apostolica beati Petri sedes non probauerit, illiq; vel per suum Antistitem Romanū Pontificem, vel per eius legatos non præfuerit.

De loco, & sedibus Concilii.

INdicto igitur concilio generali, ordinetur locus concilii, idest vbi publicæ sessiones habendæ sunt, in Ecclesia cathedrali, siue alio capaci loco in hunc ferme modum.

Primum caueatur, vt nullus omnino aditus relinquatur ad ipsum locū præter vnum tantum, qui valuis, & firmis clausuris obserari possit. Si erit Ecclesia cathedralis, relinquenda erit quæ sit capax pars superior apud altare maius pro missis solennibus celebrandis: & asseribus, aut alia materia separanda a parte inferiori, in qua sedes aptabūtur pro concilio. Igitur in capite loci, vbi sessiones celebrandæ erunt, construetur thalamus pro sede Papæ cum tribus gradibus debitæ proportionis: latitudo vltimi plani erit decem palmorum, longitudo vero duodecim: in medio erit sedes ampla cum suo postergali, et cum scabellis magno, et paruo: et omnia erūt ornata, vt fit in publico consistorio: erunt etiam duo scabella hinc inde pro Diaconis assistentibus Papæ. In ista linea mille aliæ erunt sedes: nisi forte Imperatoris, aut Regum: si quis istorum esset interfuturus concilio. Sedes Imperatoris parabitur iuxta sedem Papæ, quæ habebit duos gradus coniunctos gradibus Papæ, sed non tantæ latitudinis, aut lōgitudinis: erit ornata cum pāno aureo post tergum, sed non supra caput: habebit scabellū paruum ad pedes viridi colore pictū. Et aduertendum, quod locus, vbi sedet Imperator, non sit altior loco, vbi tenet pedes Pontifex. Si vero reges adessent vnus, vel duo: parētur sedes pro eis cum postergali vsq; ad spatulas, et ornentur vt scamna Cardinalium: habebunt tamen puluinaria ex cremusino, et scabellum viride sine gradibus, et situabuntur hinc inde, nō ad lineam omnino sedis Papæ, sed ali-

quantulum

quantulum transuersæ, vt possint respicere ad faciem Pōtificis a dextris, deinde & a sinistris intra gradus sedis Papalis. Per longitudinē loci erūt scamna pro Cardinalibus, & prælatis cum postergali, & vnico gradu, longitudinis octo cannarum, vel circa: sed media pars a dextris pro Episcopis, & præsbyteris, & quarta pars a sinistris pro Diaconis Cardinalibus erit aliquantulū eminētior, videlicet quatuor, aut quinq; digitorum altitudine, pulchrioribus pannis ornata. Post scamna prædicta in transuersum ante faciem Pontificis ad lineam erigantur quatuor sedes patriarchales distinctæ, & separatæ suis postergalibus, & gradibus ad similitudinē scamnorum prædictorum, & situentur paribus interuallis: ita vt quadraturam facientes, lineam transuersalem impleant: & inter duas medias erit quasi ianna, & aditus ad sedes primæ quadraturæ. Intra hanc primam quadraturam fient sedilia humiliora sine gradibus, & sine postergali per longitudinem cum transuersa vsque ad aditum, qui debet relinqui latitudinē vnius cannæ vel circa: post primam quadraturam fient & alia scamna post priora eiusdem fere altitudinis sine postergali tamen; quæ complectantur post etiam patriarcharum sedes: relicto spacio pro aditu, & item, si locus erit capax, fiat alius ordo sediliū post secundum, & tot quot loci amplitudo, & prælatorum numerus exigit. Erigatur etiam in dicto conuentu altare aliquod cum Cruce, & sacra Eucharistia, siue reliquiis sanctorum in loco congruo, ubi possit Pontifex orare, cum venit ad concilium, & cū dicit preces pro synodo, illuc faciem conuertere.

Si autem Papa non erit futurus præsens in Concilio: poterunt scamna prædicta fieri apud altare maius sine sede Papali. Et præsidens concilii finita missa paratus sacris vestibus, ac si esset celebraturus, sedebit in faldistorio posito ante altare, vertēs renes ipsi altari.

Qui habent uocem deliberatiuam in concilius.

IN conciliis autem illis venerandis, ac sacrosanctis, quibus fides nostra, & recta viuendi norma purgata, atq; firmata est: non legimus interuenisse statuendi causa, nisi Episcopos, & abbates, & ii tantum decretis se subscribebant. Episcopos appellamus etiam Episcoporum principes: quoniam hæc est suprema in Ecclesia Dei potestas. Inferioris autem gradus ecclesiasticos viros, & principes sæculares consulendi, ac instruendi gratia, non autem decernendi, intererant: qui (ut periti aiūt) consultiuam vocem habent in conciliis, non definitiuam seu deliberatiuam. Aderunt igitur in conciliis ad statuendū, Romanus Pontifex tanquam rector, & moderator totius Ecclesiæ, pastor gregis dominici, & omnium Episcoporum Episcopus. Sacer Cardinaliū senatus, patriarchæ, primates, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, quibus non immerito & ordinum religiosorum generales magistri additi sunt: deniq; omnes prælati, qui secundum formam iuramenti, quod præstant cum ad dignitates promouentur, ad synodum venire tenetur. Alii autem, vt diximus, disserendi, instruendi, cōsulendiue gratia poterunt interesse: non tamen in sessionibus publicis induti sacris vestibus sedebunt, neq; sententiam dicent.

De diuersis officialibus concilii.

ADerunt etiā diuersi magistratus, & ministri concilii:quos tamen Pōtifex summus(si psens erit) cōstituet:Alios,qui negotia pponēda sugerant:Alios qui veniētes ad cōciliū in volumine describāt:missorū, ac legatorū facultates examinēt,& publica documēta rimētur:Alios qui locū cōcilii custodiant.Gesta aūt cōcilii excipere,& in publicā formā redigere, spectat pprie ad ptonotarios Apl'icos,Clericos Cameræ,& secretarios Papæ:qui tñ antequā scripta sua publicēt,corrigenda illa exhibeant his, qui a Pōtifice,siue a cōcilio erūt deputati.Sedes aūt omnibus consignabunt clerici cerimoniarum.Si papa erit in cōciliis,& cum difficultas aliqua orietur,consulent super ea re summū Pōtificem.Sin vero summus Pōtifex abesset,constituerentur a cōcilio,qui sedibus consignandis præsint,

Ordo sedendi in conciliis.

ORdo aūt sedēdi in publicis sessionibus hic erit.Summus Pōtifex in solio Pōtificali sedebit,cui a lateribus super scabellis sedebunt Diaconi duo assistētes,& prior psbyterorū in scabello ēt in loco magis couenieti,siue a dextris,siue a sinistris:put in cappella cū papa celebrat:sed nūc,& quoties in diuinis ministrat, vt cappellanus assistēs erit indutus pluuiali, non planeta.Imperator, si aderit, sedebit in sede sua ad dexterā Pōtificis,et tūc Diaconi nō sedebūt apud sedē Papæ; sed ante ipsam sedem hincinde super paruis scabellis,vt erat mos antiquis: & hoc ne Diaconus a dextris videatur sedere medius inter Papā,& Imperatorē.Reges sedebūt i nominatis sedibus suis.Epi,& psbyteri Cardinales in prima parte eminētiori scamnorū a dextris: Diaconi Cardinales pter illos duos in prima parte a sinistris. Patriarchæ quatuor Ecclesiarū Constātinopolitanus,Anthiochenus,Alexandrinus,& Hierosolimitanus sedebūt in quatuor illis sedibus singularibus contra faciem Pontificis. Et nota,quod pdicti Patriarchæ in missis,& aliis actibus siue sint parati,siue non, sedent ante assistentes Papæ. Alii Patriarchæ,primates,Archiepi,Epi,Abbates parati sedebunt in scamnis post Cardinales hincinde:primum tamē locum habebit Vicecamerarius, si erit prælatus paratus.Et ita seruatum legimus in cōcilio Pisano præsidēte Alexandro quinto,& in Cōstantiēsi præsidente Ioanne vigesimotertio.Deinde oratores regum,& principū,si erūt parati,inde reliqui prælati parati. Et impleta prima quadratura scamnorū, implebuntur reliquæ post illā:postremi erunt Generales ordinum. Et aduerte,quod prælati omnes cuiuscūq; sint gradus,secundū Gregorii Papæ decretū,sedebūt iter collegas suos secundum ordinem,siue promotionem suā.Assistentes Papæ parati sedebūt super gradus thalami Pōtificalis ad sinistram partem: protonotarii Apostolici,& clerici Cameræ ad dextram: subdiaconi vero,auditores rotæ, & acolythi in parte āteriori ad pedes Papæ.Sup planū sedebūt duo cubicularii secreti Papæ,decanus auditorū,qui seruit de mitra, & secretarius Papæ si non est prælatus. Oratores autem laici,siue non prælati,sedēt intra primā quadraturā in sedibus illis humilioribus pro dominorū suorū dignitate:ita vt digniores,sint propinquiores primis scamnis Papæ: & si aderit aliquis

rit aliquis magnus princeps, sedebit in scāno Diaconorū post oēs Diaconos, si alias cōsuenit sedere in suo scāno: alii iferiores Dñi laici inter; vel post oratores nō plātos, secundū eorum qualitatē. Cæteri vero sacerdotes, & clerici, qui aderūt, stabunt post scamna prælatorum, vt poterunt.

Ordo rerum gerendarum in conciliis.

ORdinem autem rerum agendarū ex antiquis cōciliis propter eorū vetustatē colligere nō potuimus, nisi q̄tum ad sessiones pertinet: in quibus discussa cōmuniter proponebantur, & per verbū placet a patribus firmabantur. Sed quoniā nouissimorū conciliorū Cōstātiensis, & Basileensis, res gestæ diligētissime annotatæ fuerūt, & in ordine satis inter se congruunt: modū in illis seruatū perstringemus. Sed defuit in Basileeñ. congregatione multitudinis in sanctos Episcopos reuerentia, & superabūdauit temeritas, atq; arrogantia: quando non pluris fieret sentētia optimi cuiusq; antistitis, q̄ minimi canonici, & id quod ad Epos spectat, diffinire, et sancire, multitudo sibi arrogaret: vnde Ecclesiam Dei, quam vnitā esse cōuenit, in diuturnā, & perniciosam scissuram adduxit. Ordinem igitur profecto illius concilii, & procedendi modum laudarē, si prælatis tantum, vt prisci voluerunt, decernendi, & diffiniendi potestatem permisissent. Sed abstinebunt (vt arbitror) postea horum exēplo ab huiusmodi nouitate, & bene ordinata idoneis ministris committent. Modū igitur hunc seruabant, qui absente Pontifice non incompetenter fortasse seruari poterit, si prælatis tantum, vt diximus, relinquetur statuēdi facultas.

De Constantiensi, & Basileensi conciliis.

PRimum omnes ad concilium venientes, siue suo, siue alieno nomine per cursores prærordinatos describebātur: tum patres omnes per quatuor nationes diuidebant, Italicam, Germanicam, Gallicanam, & Hispaniensem. In Constantiensi tamen synodo, quia Hispani cum suo Benedicto decimo tertio diu in contumacia persistentes, non affuerunt nisi in fine. Anglicana quartum locum obtinuit, quæ Basileæ cum Galicana est connumerata. Ex nationibus pari ex vnaquaq; numero quatuor conuentus creabant, quas sacras deputationes vocitabant: locis, vocabulis, & potestate discretas. Nam in prima fidei catholicæ: secūda de pace populi Christiani: tertia de reformatione Ecclesiæ: & in postrema de aliis emergētibus negociis agitabat. Erāt cuiq; cōuētui separata tribūalia, & loca, in quibus cōueniret: ꝑprii magistratus, Præsidēs, qui cōcionē aduocaret, negotia ꝑponeret, & secūdū maioris ꝑtis sñias concluderet. Promotor, qui tāq̄ curator publicus ingereret negotia, instaretq;, vt absoluerent. Scriba, qui gesta, decretaq; publicis documētis annotaret. Nuncius deinde, siue apparitor: qui patres conuocaret, citaret, edicta ꝑponeret, & similia. Cōueniebāt hæc collegia ter in hebdomada iisdē horis in ꝑpriis prætoriis: vbi re diuina peracta, rebus gerendis operam dabant. Et quatuor deinde sacris deputationibus duodecim virorum collegium eligebatur, terni ex vnoquoq; conuentu, & natione, viri doctrina, & experientia clari: ad hos negotia omnia primum deferebantur: qui rebus mature digestis, vel ea respuebant, vel si admitten

da videbantur, ad collegium, cui com peterent, remittebant: eratq; his potestas, cum aliquid graue instaret, conuocare quatuor conuentus etiam extra ordinem. Cæterum quæ a duodecim virorum collegio ad quempiam ex quatuor conuentibus remittebantur: proponebantur per præsidentem illius conuentus, neq; licebat illa die de propositis quicquam decernere, nisi res manifeste celeritatem necessariam exigeret. Quod maior deinde pars statuisset, ad alios tres conuentus deferebatur, & si ita minori parti videre etiã differebatur eorũ opinio cum rationib9, & argumẽtationibus vtriusq; partis. Quod per tres conuentus approbatum erat, ad præsidentem concilii publicis documẽtis deferebatur: qui statuto die, in generali congregatione de ea re referebat: neq; licebat, præsidentem de aliqua re agere cum patribus in generali conuẽtu, nisi prius de ea deliberatum (siue vt aiebant) conclusum fuisset per quatuor, aut saltem per tres deputationes. Demũ vbi quippiam a patribus approbatum erat in generali congregatione, quæ octauo quoq; die frequentabat, in formam decreti redactũ in publica sessione ritu solenni statuebatur.

De generali congregatione in conciliis.

GEneralis cõgregatio differt a publica sessione, quod in illa res statuendæ per quatuor deputationes discussæ approbabantur hoc modo. Vbi in sacris deputationib9 aliquid decernendum censebatur, præsidẽs illarum quisq; in suo conuentu id firmabat his verbis. In nomine Sanctæ Trinitatis Patris, & Filii, & Spiritus Sãcti. Ego concludo in talem sententiam. Idem fiebat deinde in generali cõgregatione. Vbi vero præsidens concilii præsidentium deputationum vota cognouerat, concludebat nomine totius cõcilii. Oportebat tamen illum concludere secũdum præsidẽtium vota. His peractis, cum res ita exigebat, publica sessio indicebatur. In omnibus tamen supradictis, si Papa erit præsens, ipse erit rector, moderator, ac dispensator, & deputationes, collegia, magistratus, & rerum omnium ordinem pro suo arbitrio cõstituet. Quæ ideo recensuimus, vt posteri hinc capere possint, quæ res publicæ magis expedire videbuntur.

De publica sessione, & sacris precibus.

PVblicæ sessiones his cerimoniis celebrari consueuerunt. Antequã prima sessio celebretur, indicitur omnibus cõsiliariis triduanũ ieiuniũ. Deinde statuta die Põtifex cũ omnibus prælatis, & aliis, qui interesse debent, ac clero cũ sacra põpa, si placet, venit ad locũ cõcilii: vbi p ipsum Pontificẽ, vel aliũ prælatũ cãtatur missa de Sancto Spiritu, & fit Põtifici reuerẽtia p Cardinales, & omnes prælatos paratos. In aliis sessionibus nõ solet semp cãtari missa solẽnis ante: sed Papa audita missa priuata venit ad concilium cum pluuiali rubro, & mitra preciosa, & facta oratione ante altare, ascendit ad sedem suam, & similiter omnes alii sedent in sedibus prænominatis, & fit ei reuerentia a Cardinalibus cum suis cappis laneis, si prius non est facta: deinde duo seniores Diaconi accipiunt dalmaticas, & vnus eorum stolam, & manipulum, quia est cantaturus Euangelium, subdiaconus etiam paratur: deinde accedunt ad Pontificem, & imponunt ei sandalia. & dicitur psalmus. Quam dilecta. Interim

terim Cardinales,& alii prælati accipiunt paramenta sibi conuenientia omnes rubri coloris: & omnibus indutis aliquantulum quiescunt. Tunc silentio facto Diaconus a dextris surgens alta voce præfatur. Orate. Et mox tam Pontifex super faldistorium sibi paratũ, quã alii sine mitra in terra genuflexi diutius orant versi ad altare. Surgens deinde Pontifex solus, aliis prostratis permanentibus, absolute dicit hanc orationem in tono competenti videlicet. Adsumus Domine Sancte Spiritus,adsumus quidem peccati immanitate detenti,sed in nomine tuo specialiter aggregati: veni ad nos,& esto nobiscum,& dignare illabi cordibus nostris. Doce nos, quid agamus, quo gradiamur & ostende, quid efficere debeamus:vt te auxiliãte tibi complacere in omnibus valeamus. Esto salus, & effector iudiciorum nostrorum,qui solus cũ Deo patre,& eius Filio nomen possides gloriosum: non patiaris perturbatores esse iustitiæ,qui summam diligis æquitatem:non in sinistrum nos ignorantia trahat:non fauor inflectat:non acceptio munerum, vel personæ corrumpat:sed iũge nos efficaciter tibi solius tuæ gratiæ dono: vt simus in te vnũ,& ĩ nullo aberremus a vero:quatenus in nomine tuo collecti sic in cũctis teneamus cum moderamine pietatis iustitiam:vt hic a te in nullo dissentiat sententia nostra: & in futuro pro bene gestis consequamur præmia sempiterna. Qua finita omnes respondeant. Amen. Finita oratione, Diaconus a sinistris surgẽs versus ad patres dicit:Erigite vos:& omnes surgunt. Et cantores cantant Añas.

Exaudi nos Domine: quoniam benigna est misericordia tua secundũ multitudinem miserationum tuarum respice nos Domine. Iterum Diaconus a dextris conuersus ad patres dicit. Orate:& similiter omnes procũbũt, & aliquãtulũ orãt secrete. Surgẽs deinde Diaconus a sinistris dicit: Erigite vos:& omnes surgũt. Et Põtifex omnibus stãtib⁹, detecto capite dicit orationẽ absolute. Mentes nostras quæsumus Dñe Paracletus,quia te ꝓcedit, illuminet,& in oẽm,sicut tuus promisit Filius,ĩducat veritatẽ. Qui tecũ viuit,& regnat in vnitate eiusdem. Qua finita iterum omnes genuflectunt, & fit litania,quæ per duos ex cãtoribus pronũciatur,& omnes respõdent,& post versum illum:vt donũ Apostolicum &c. surgens Pontifex cum mitra,benedicit synodo dicens: Vt hanc Sanctam synodum, & omnes gradus Ecclesiasticos benedicere digneris. Et omnes respondent. Te rogamus audi nos. Iterum dicit: Vt hanc Sanctam synodum,& omnes gradus Ecclesiasticos benedicere,& regere digneris. ℟. Te rogamus audi nos. Et tertio: Vt hanc Sanctam synodum, & omnes gradus Ecclesiasticos benedicere, regere,& conseruare digneris. ℟. Te rogamus audi nos. Et procumbente iterum Pontifice litania perficitur. Deinde surgunt omnes, & Pontifex versus ad altare sine mitra dicit. Oremus. Diaconus a dextris. Flectamus genua, & Diaconus a sinistris. Leuate. Et Põtifex. Da quæsumus Ecclesiæ tuæ misericors Deus, vt Spiritu Sancto congregata hostili nullatenus incursione perturbetur. Per &c. in vnitate eiusdem &c. Tum Diaconus petit benedictionem pro Euangelio,& imponitur a Pontifice incensum more solito.& cantatur Euangelium competens rei, de qua agitur cum luminari-

bus, & cerimoniis consuetis, & in fine Pontifex osculatur librum, & incensatur more consueto. Præsbyter Cardinalis paratus cũ pluuiali, seruit Pontifici & de libro, & de nauicula in censi. ac si Pontifex celebraret. Finito Euãgelio omnes sedẽt, & Põtifex patres hortať verbis cõueniẽtibus ad faciẽda decreta, assignãs rationes cur ita sit faciẽdũ: deinde surgens sine mitra, incipit hymnũ. Veni Creator Spiritus. Omnes genuflectũt, & ipse etiã postquã inceperit, genuflectit, procũbẽs super faldistoriũ, quousq; primus versus perficiať. Deinde oẽs surgũt, & stãt capitibus detectis: cantores, & patres, si volũt, prosequũtur hymnũ. In fine Pontifex dicit vers. Emitte Spiritũ tuũ, & creabuntur. ℟. & renouabis faciem terræ. Et Pontifex. Oremus. Deus, qui corda fidelium Sancti Spiritus illustratione docuisti, da nobis in eodem spiritu recta sapere, & de eius semper consolatione gaudere. per. D. &c. in vnitate eiusdẽ &c. Demum duo cantores dicunt: Benedicamus domino. ℟. Deo gratias. Quibus finitis Diaconus legit decreta facienda, & rogat patres, an ista placeãt: qui incipiendo a summo Pontifice, respõdent placet, vel non placet: & protonotarii Apostolici, Clerici Cameræ, & alii Tabularii rogati decreta notãt, & in publicã formã redigunt: quæ deinde bulla, ac sigillo Apostolico muniuntur. Euangelia mutãtur in sessionibus secũdũ materias, de quibus tractatur. Si Romanus Põtifex nõ adesset, ꝑsidẽs cõcilii paratus cũ sandaliis, Diacono, & subdiacono omnia faceret, vt prædictũ est: nisi ea, quæ ad summum Pontificẽ tantũ spectant. Decreta legeret aliquis prælatus, & literæ signentur bulla concilii. Decretis firmatis omnes deponunt Sacras vestes, & tunc reuertuntur domum, quẽadmodum venere. Si Papa est præsens, decreta intitulantur hoc modo. Martinus Episcopus seruus seruorum Dei Sacro approbante concilio &c. vt in Constãtieñ. Si autẽ abest Pontifex, sic scribiť: vt in Basileeñ. Sacrosancta generalis synodus Basileẽsis in Spiritu Sancto legitime congregata, generale conciliũ faciens, & vniuersalẽ Ecclesiam repræsentans. &c.

De morte, & exequiis Reuerendissimorum Cardinalium.

TITVLVS XV.

QVONIAM Sacra Philosophia est assidua meditatio mortis, quia nihil omnino certius, quã uis hora prorsus incerta sit: decet sũmos viros semper paratos esse quo ad interiorem, & exteriorẽ hominẽ. ne improuisi ab vltimo die opprimãtur. Dum igitur mẽte: & corpore valebunt domini Cardinales, & alii prælati, & magni viri Ecclesiastici (si sapiant) rebus suis cõsulãt, & vltimã volũtatem, indulgẽte Põtifice, legitimo firmabũt testamẽto, Quod si dũ sanus erat quispiã, neglexit: saltẽ dũ corpore lãguet, & mortẽ aduẽtare timet, id agere nõ ꝑtermittat: sed cũ recte animæ suæ, familiæ, & suis hæredib⁹ prõspexerit: id ꝑcipue curet, vt ex numero Cardinaliũ executores eos deligat sui testamẽti, qui integritate, & auctoritate clari habeantur, qui familiã tueri, & legata, atq; relicta testatoris implere velinr, & possint. Cæterum qui ægrotanti assistent, si ille morbo oppressus eius rei non meminisset: curẽt diligenter, vt in tempore Ecclesiastica sacramenta

ca sacramenta

ea sacramenta non clam, sed publice administrentur: & dum in extremis laborare incipit, aduocent Executores, qui decedentem solitis officiis cõsolentur, & bonorum omnium descriptionem faciant, eaq; fidis ministris, & in locis tutis custodienda cõmittant. Executores in domo decedẽtis conuenientes, quæ ad salutem, seu consolationem animæ illius pertinent, in primis procurabunt, ordinabuntq;, vt viri religiosi psallentes, & orantes morientem circunstent: administrationi, & curæ domus præficiãt aliquem ex suis, qui cum officialibus domus, familiam gubernet pacifice, & quiete, & necessaria prouideat. Indeq; ad deducendum funus, quæ opportuna sunt, statuant, & committant alicui docto viro, vt orationẽ funebrẽ meditetur. Cum autem languens Spiritum Creatori reddiderit: ministri deposito ex lecto post morulam cadauere, illud calida aqua lauent, barbam radant, mundetur, & ita curent opportunis remediis, vt corpus sine fætore vsq; ad præstitutum tempus reseruari possit. Significent executoribus hõram transitus, vt illi de hora funeris deliberare valeant: quam deinde per cursores aliis Cardinalibus, prælatis, & curialibus, atq; etiam collegiis, & conuentibus Clericorum, ac religiosorum, quos funeri interesse voluerint, intimabunt. Sed nota, quod ante Sixti quarti tempora Cardinales non consueuerunt ire ad domum Cardinalis defuncti, nisi executores tantum, mittebant autem familias suas, post ea vero tempora fere omnes intersunt, quando vigiliæ dicuntur: non tamen sequuntur funus. Quid magis deceat: alii viderint. Ministri Cardinalis defuncti, vt corpus mundauerint, illud vestiant omnibus quotidianis indumentis vsq; ad rochetũ inclusiue: deinde ornent eum sacris vestibus, ac si missam esset celebraturus: Si est præsbyter, aut Episcopus Cardinalis, imponant sandalia, amictum, albam, cingulum, stolam, manipulum, tunicellam, dalmaticam, chirothecas, planetam, mitram simplicem, & annulos. Si vero esset Diaconus, supra stolam transuersam dalmaticam tantum imponerent, & mitram simplicem in capite, ea scilicet ornamenta, quibus vteretur, si euangelium esset dicturus. Et ita indutum deponant in terra super aliquem pannum, siue tapetũ cũ cereis ardentibus a capite, & a pedibus: ponent super eius pectus Crucem aliquam, quam manibus teneat. Interea tota domus nudetur ornamentis omnibus. In maiori aula domus quasi in medio paretur lectica ex tabulis, quæ a terra distet circa sex palmis, latitudine decem, longitudine duodecim palmorum, aut circa: & super eam ponatur lectus ex lana, siue pluma cum ceruicali longo, & magno pãno aliquo cooperiatur lectus, & lectica circa a lateribus, hinc inde patentur scamna cum foraminibus, vt ibi ponantur sexdecim, aut viginti intorticia. Ad pedes lecti erit mensula cũ mappa munda, & super eam duo candelabra cum luminaribus, superpellicium vnum, vna stola cum pluuiali nigri coloris. Item vas cum aqua benedicta, & aspersorio, & thuribulũ cum nauicella incensi, & libellus pro dicendis orationibus. Circum circa per totam aulam ponantur sedilia pro Cardinalibus, prælatis, & aliis curialibus, qui veniunt ad honorandum defunctum. Familiares in istis vigiliis, & in deducendo funere non in

tersunt, quia non sunt adhuc induti veste lugubri: habebunt tamen singuli nigrum biretum expensis defuncti. Cum aderit hora præstituta, corpus defuncti ita ornatum, vt diximus, ponetur super lectum in aula, & accendetur intorticia. Cardinales, prælati, & alii, qui venerunt sedebunt circum circa. Religiosi per singula collegia, siue per singulos conuentus incipient vigilias: & primi dicent inuitatorium cum primo nocturno, & post respon sorium tertiæ lectionis dignior ex eis indutus superpellicio, stola, & pluuiali stans apud mensam ad pedes lecti dicit. Pater noster: asperget & incensabit per circulum, & deinde sequitur. Et ne nos inducas: cum vers. & oratione consuetis. Cum incipient cantare, distribuentur cantantibus aliquæ candelæ: cum primum finierint, aliqui sequentur secundum, & deinde tertiũ nocturnũ, & deinde laudes: & digniores, qui aderunt, incipient. Et si essent plura collegia, siue plures conuentus, poterunt duo simul cantare vnum nocturnum. Paretur interim feretrum ad portandum corpus, & quinquaginta, aut sexaginta intorticia, quæ ante corpus per stabularios deferãtur. Finitis vigiliis ponitur corpus super feretrum, & religiosi suo ordine præcedũt, deinde luminaria, postea corpus, quod per religiosos defertur: postremo sequuntur prælati, & curiales: & cum peruenerint ad ecclesiam, vbi sepelitur, finito officio, omnes descendunt quisq; ad suam habitationẽ. Hæc funeris deductio sæpe intermittitur propter varias causas, & tunc factis vigiliis in domo defuncti, discedunt omnes: & in nocte portatur corpus ad Ecclesiam per familiã cum aliquibus religiosis. Post hæc executores statuunt diem, in quo exequiæ incohentur, & interim distribuunt pannum nigrum familiæ: prælatis quinq; cannas, cappellanis quatuor, scutiferis tres, stabulariis duas cum dimidia. Ordinant, vt fiat pallium aureum pro lecto sub campana, siue castro doloris, quod fiet ipsum castrum doloris cum lectica, scamnis pro intorticiis, & banchis, in quibus sedeat familia. Item pingantur arma, suspendanturq; circa Ecclesiam, Altare, & castrum: fiet cera ad sufficientiam. Consueuerunt esse ad sex, vel octo milia librarũ ceræ. Suspẽdantur intorticia circum circa in Ecclesia, vnius lanceæ spacio inter se distantia: a lateribus lecti hinc inde super scamnis ponantur duodecim, aut sexdecim intorticia in quolibet latere: præficiantur aliqui, qui teneant computum ceræ, & qui illam subministrẽt distributoribus: alii qui curent, vt missæ vere, & suo ordine legãtur, & dent eleemosynã celebrantibus. Ordinent, qui Cardinalis primam, & qui vltimam missam sit celebraturus: qui prælati intra nouenam celebrent, & aliæ missæ legãtur: quod cantores cum cappella, cum paramentis, & libris opportunis ex palatio Apostolico adsint: quod ibidem sint quinq; pluuialia nigra cum suis stolis: quod committatur quatuor Cardinalibus, vt cum celebrante in fine missæ apud castrum doloris absoluant, vt inferius dicemus: quod parentur quatuor scabella apud primas, & postremas columnas castri, & alia necessaria. Omnibus opportune dispositis, vesperi ante statutam diem per cursores faciũt intimari Cardinalibus, prælatis, oratoribus, & officialibus curiæ: quod in tali loco cras incipiẽtur exequiæ bonæ memoriæ Reuerendissimi

ſimi Domini Cardinalis.N.& Reuerendiſſimus Dominus. A. celebrabit, & Dominus, vel Magiſter. B. faciet orationem. Mane deinde hora competenti Reuerendiſſimi Domini Cardinales conueniunt ad Eccleſiam: ſedebunt prope altare maius in ſedilibus pro eis præparatis, nudis tamen, & ſine aliquo panno: prælati, & alii curiales ſedebunt in locis ſuis, familiares defuncti Cardinalis ſummo mane omnes nigris veſtimentis induti, ſimul bini & bini ex domo defuncti venient ad Eccleſiã: duo curſores eos præcedent, & ſedebunt in banchis circa caſtrum doloris pro eis locatis: ſupra lectum, qui erit ſub caſtro doloris, erit pannus aureus cum inſignibus defuncti, & duo ceruicalia nigra: ad caput lecti, & ad pedes duo pilei rubri ipſius defuncti. Hincide aſtabunt duo parafrenarii mortui Cardinalis, qui cum duobus flabellis factis cum inſignibus Cardinalis ex ſerico nigro, videantur abigere muſcas, etiam ſi ſit tẽpus hyemale: qui ſedulo flabella placide mouent. Omnibus paratis incipitur miſſa pro defunctis. Et cum fuerit dicta prima collecta, clerici cerimoniarum incipiunt diſtribuere ceram, Dominis Cardinalibus primum, tum oratoribus, & prælatis, inde familiæ defuncti, deinde officialibus curiæ, demum cæteris præſentibus, tam mulieribus, quam viris. Quæ profecto diſpenſatio ceræ, ſine potius diſſipatio, eſt valde importuna, & tumultuoſa, & meo iudicio ſatis inconueniens. Nam ob ſtrepitum, & clamorem petentium, & rapientium candelas, diuinum officium, & funebris oratio admodum conturbatur. Antequam incipiatur Euangelium, accenduntur dictæ candelæ, & per miniſtros tenentur accenſæ vſq; ad finem miſſæ. Finita miſſa poſt Requieſcant in pace, fit ſermo in laudem defuncti: & Cardinalis, qui celebrauit, dimiſſa planeta accipit pluuiale, et ſedet cum mitra alba, dum fit ſermo. Illo finito iterum accendnntur candelæ, et quatuor alii Cardinales, ſi mortuus erat Epiſcopus Cardinalis, Epiſcopi Cardinales, ſi tot numero fuerint præſentes, et ſi deficiat numerus, præsbyteri ſupplẽt, Si vero mortuus erat præsbyter, ſiue Diaconus: quatuor præsbyteri Cardinales capiunt ſuperpellicium, amictũ, ſtolam, pluuiale nigrum, et mitram albam in capite, et ſimul cum celebrante vadnnt ad caſtrum doloris hoc ordine. Primo procedũt duo ex cappellanis celebrantis cum ſuperpelliciis: vnus defert thuribulum, et nauicellã, alius vas aquæ benedictæ cũ aſperſorio: deinde duo alii cum candelabris, et luminaribus. Inde Subdiaconus paratus cum cruce: deinde duo Cardinales iuniores parati: tum duo ſeniores parati: vltimo Cardinalis, qui celebrauit, et poſt eum Diaconus paratus, et alii ſui cappellani cum ſuperpelliciis. Vnuſquiſq; Cardinalis habet ſecum vnum cappellanum cũ ſuperpellicio, qui ſeruit ei de mitra, et aliquos ſcutiferos, qui ei aſſiſtũt, quorum vnus defert cereum accenſum. Cum peruenerint ad caſtrum doloris, Subdiaconus cum cruce, et ceroferariis ponit ſe ad pedes lecti in medio, extra caſtrum tamen: poſt eum ſunt cantores: ad caput lecti ponitur in medio contra crucem faldiſtorium celebrantis, ſuper quod ille ſedet, & apud eum ſtat Diaconus Euangelii, qui defert incẽſũ, & aquã benedictam, & alii cappellani: ſenior Cardinalis ponit ſe iuxta columnam ad humerum dextrum: ſecundus in di-

gnitate iuxtra columnam ad pedem finistrum. Tertius Cardinalis ad humerum finiftrum: vltimus ad pedem dextrum: & ibi aliquantulum quiefcunt. Caput lecti figitur proximior pars altari, & pedes pars propinquior portæ Ecclefiæ. Poft morulã furgũt omnes depofita mitra, & tenente librũ vno ex cappellanis celebrans cum Diacono incipit abfolutionem.

De officio abfolutionis circa caftrum doloris.

NOn intres in iudiciũ cum feruo tuo Domine, quia nullus apud te iuftificabitur homo, nifi per te omnium peccatorũ ei tribuatur remiffio: non eum ergo quæfumus Domine tua iudicialis fententia præmat, quem tibi vera fupplicatio fidei Chriftianæ commendet: fed gratia tua illi fuccurrente, mereatur iudicium euadere vltionis æternæ: qui dum viueret infignitus eft fignaculo fanctæ trinitatis per Chriftum Dñm noftrum Amẽ.

Finita oratione Cardinales omnes fedent cum mitra, & cantores cantant primum refponforiũ. Subuenite &c. Antequam finiatur refponforiũ, Diaconus cum deferentibus incenfum, & aquam benedictam accedit ad feniorẽ Cardinalem ad humerum dextrum fedentem: & cum cantatur Requiẽ æternam, clericus cerimoniarum accipit thuribulum, & nauicellam, & accedit ad ipfum feniorem Cardinalem, & offert thuribulum. Diacono vero nauicellam: Cardinalis imponit incenfum in thuribulo dicens. Ab illo bñdicaris &c. Deinde cum cantores cantant Kyrieeleifon, furgunt omnes fine mitra, & ipfe primus Cardinalis dicit vocẽ competenti. Pater nofter. Et mox capit afperforium de manu Diaconi, & circuit lectum afpergens illum aqua benedicta. Diaconus interim eleuat a manu dextra fimbriam pluuialis. Cum vero Cardinalis trãfit ante alios Cardinales ibi aftantes, facit vnicuiq; reuerentiam, inclinando caput, & idem etiam facit Cruci. Diaconus vero, qui fimul pergit, genuflectit. Facto circuitu, reddit afperforium Diacono, & de eius manu capit thuribulum, & fimilẽ modo incenfat circum circa inclinando fe Cardinalibus, & Cruci. Vt autẽ compleuit gyrum, reddit thuribulum Diacono, & reuertitur ad locum fuũ. Diaconus qñ dat aliquid Cardinali, vel recipit ab eo, ofculatur eius manum: Cardinalis ftans in loco fuo voce competenti, tenente librum ante ipfum Diacono, dicit. Et ne nos inducas &c. ℟. fed libera &c. verf. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. verf. Requiefcat in pace. ℟. Amen. verf. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. verf. Dominus vobifcum. ℟. Et cum fpiritu tuo. Oremus. Deus, cui omnia viuunt, & cui non pereunt moriendo corpora noftra, fed mutantur in melius: te fupplices deprecamur, vt fufcipi iubeas animam famuli tui. N. per manus fanctorum Angelorum deducendam in finum amici tui Abraæ patriarchæ, refufcitandam in nouiffimo iudicii magni die: et quicquid vitiorũ fallente Diabolo contraxit: tu pius et mifericors abluas indulgendo. Per Chriftũ Dominũ noftrũ. ℟. Amen.

Finita oratione, Cardinales fedẽt, et chorus cantat refponforiũ. Qui Lazarum refufcitafti a monumento fætidum, tu ei Domine dona requiẽ, et locum indulgentiæ. verf. Qui venturus es iudicare viuos, et mortuos, et fæculum per ignem. Tu ei etc. Requiem æternam etc. Tu ei etc. Kyrie

eleifon,

eleiſon. Diaconus interim cum portantibus incenſum, & aquam benedictam accedit ad ſecundum Cardinalē apud ſiniſtrum pedem. Et cum dicitur Requiem, imponitur incenſum. Ad Kyrieeleiſon ſurgunt omnes, & deinde ipſe ſecundus Cardinalis dicit Pater noſter. Aſpergit, & incēſat, vt primus, & reuerſus ad locum ſuum dicit. Et ne nos &c. ℟. Sed libera nos &c. A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. verſ. Requieſcat in pace. ℟. Amē. verſ. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor &c. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus. Fac quæſumus Domine hanc cum famulo tuo. N. defuncto miſericordiam, vt factorum ſuorum in pœnis non recipiat vicem, qui tuam in votis tenuit voluntatem: vt ſicut hic eum vera fides iunxit fidelium turmis: ita eum illic aſſociet Angelicis choris per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen. Finita oratione ſedent Cardinales cum mitra, & chorus cantat reſponſorium. Domine quando veneris iudicare terram: vbi me abſcōdam a vultu iræ tuæ? quia peccaui nimis in vita mea. verſ. Cōmiſſa mea paueſco, & ante te erubeſco, dum veneris iudicare, noli me condemnare. Quia peccaui &c. Requiem &c. Quia peccaui &c. Kyrieeleiſon. ter: Interim Diaconus cum ſociis accedit ad tertium Cardinalem apud ſiniſtrum humerum ſedentem, & in tempore ponitur incenſum. Et ad Kyrieeleiſon omnes ſurgunt, vt ſupra. Et ipſe tertius Cardinalis dicit Pater noſter: aſpergit, & incenſat, vt alii: & reuerſus ad locum ſuum dicit. Et ne nos inducas. ℟. Sed libera etc. verſ. A porta inferi. ℟. Erue Domine animā eius. verſ. Requieſcat in pace. ℟. Amē. verſ. Domine exaudi etc. ℟. Et clamor etc. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Inclina Domine aurem tuam ad preces noſtras, quibus miſericordiam tuam ſupplices deprecamur: vt animā famuli tui. N. quam de hoc ſæculo migrare iuſſiſti, in pacis, ac lucis regione conſtituas, et ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem. Per Chriſtum Dominnm noſtrum. Amen.

Oratione completa ſedēt Cardinales: chorus cātat. ℟. Ne recorderis Domine peccata mea, dum veneris iudicare ſæculum per ignem. verſ. Dirige Domine Deus meus in conſpectu tuo viam meam. Dum veneris. etc. Requiē etc. Dum veneris etc. Kyrieeleiſon. Chriſte. Kyrie. Interim Diaconus cum ſociis accedit ad vltimum Cardinalē apud dexterum pedem, et in tempore imponitur incenſum: ſurgūt ad Kyrie eleiſon. Et ipſe Cardinalis quartus dicit. Et ne nos etc. ℟. Sed libera etc. ver A porta inferi. ℟. Erue Domine animam eius. verſ. Requieſcat in pace. ℟. Amen. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Abſolue quæſumus Domine animam famuli tui. N. ab omni vinculo delictorum: vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos, et electos tuos reſuſcitatus reſpiret. Per Chriſtum Dominum noſtrum. Amen.

His finitis ſedent, et chorus cantat. Libera me Domine de morte æterna in die illa tremenda, quando cœli mouendi ſunt, et terra: dum veneris iudicare ſæculum per ignem. verſ. tremens factus ſum ego, et timeo, dum diſcuſſio venerit, atq; ventura ira. Quando cœli etc. verſ. Dies illa dies iræ, calamitatis, et miſeriæ, dies magna, et amara valde. Dum veneris etc.

Requiem æternam &c. Libera &c. Kyrieeleiſon. Chriſteeleiſõ. Kyrieeleiſon. Interim Diaconus cum ſociis accedit ad Cardinalem, qui celebrauit, ſedentem ad caput, & in tempore imponitur incẽſum: ad Kyrieeleiſon ſurgunt Cardinales ſine mitra, & qui celebrauit dicit Pater noſter: aſpergit, & incenſat, vt fecerunt alii quatuor: & reuerſus ad locum ſuum ſtãs dicit. Et ne nos. &c. ℟. Sed libera &c. verſ. A porta iferi. ℟. Erue Domine animã eius. verſ. Requieſcat in pace. ℟. Amẽ. verſ. Dominus vobiſcum. ℟. Et cum ſpiritu tuo Oremus.

Abſolue quæſumus Domine animam famuli tui. N. vt defunctus ſæculo tibi viuat, & quæ per fragilitatem carnis humana conuerſatione commiſit; tu venia miſericordiſſime pietatis tuæ abſterge. Per Chriſtum Dominum noſtrum. ℟. Amen. Deinde dicit idem Cardinalis. Requiem æternã dona ei Domine. ℟. Et lux perpetua luceat ei. Et in fine duo cãtores dicũt. Requieſcat in pace. ℟. Amen.

His cõpletis, omnes ordine, quo venerant, reuertantur ad loca, vbi acceperunt paramenta, & exuant ſacras veſtes. Alii autem Cardinales, & prælati, dum hæc fiunt circa caſtrum doloris, remanent ſedentes in locis ſuis expectantes finem. Demum omnes diſcedunt ad ſuas habitationes.

In prima, & nona die, quæ eſt vltima, in quibus fiunt eædẽ cerimoniæ: niſi quod in vltima non fit ſermo: Cõſueuerunt legi in Eccleſia, vbi fiunt exequiæ, cẽtum quinquaginta miſſæ, & datur pro eleemoſyna cuiq; celebranti vnus groſſus Papalis, et duæ paruæ candelæ. Aliis ſeptem diebus intra nouenam dicuntur centum miſſæ quolibet die: & hora competẽti cantatur miſſa pro defunctis per aliquem Epiſcopum: et familia defuncti adeſt ſedens in loco ſuo. Intorticia nõ accenduntur circa Eccleſiam, ſed ſuper ſcamnis a lateribus lecti, et nouẽ ſupra caſtrum doloris ſine aliis candelis. Cardinales non veniunt: diſtribuitur cera celebranti, et miniſtris, clericis, ſiue religioſis illius Eccleſiæ, familiæ defuncti; et aliis, qui adſunt. Apud ſepulchrum vero, vbi iacet corpus, quotidie ponuntur duo intorticia, quæ ardent, dum diuina celebrantur. Finita miſſa intra nouenam prælatus, qui celebrabit, deponit planetam, et accipit pluuiale, et mitram, et præcedente Subdiacono cum cruce; ceroferariis, incenſo, et aqua benedicta, vadit ad caſtrum doloris. Eum ſequuntur Diaconus, et alii miniſtri altaris. Religioſi autem, ſiue clerici Eccleſiæ diſponunt ſe circa caſtrum: Subdiaconus cum Cruce, et ceroferariis ad pedes. Prælatus vero ſtans ad caput in medio ſine mitra abſolute incipit. Nõ intres in iudicium: vt ſupra. Et in fine chorus cantat primum Reſponſoriũ. Et poſt Kyrieeleiſon: prælatus ſine mitra dicit. Pater noſter. Aſpergit, et incenſat per circuitum, vt ſupra diximus de Cardinalib9. Et deinde ſtãs in loco ſuo dicit, et ne nos inducas etc. cum aliis verſiculis, et prima oratione, in fine cuius dicit. Requiẽ æternam dona ei Domine. Reſpon. Et lux perpetua luceat ei. Et chorus dicit. Requieſcat in pace. Et ſic reuertitur ad ſe exuendum. In ſecunda die dicitur ſecundum Reſponſorium. Et ſecunda oratio, et ſic deinceps. Et cum finierint, reincipitur a primo.

In nona die fit omnino, vt in prima, niſi quod non fit ſermo. Cantatur miſſa per Cardinalem, et per Cardinales

ftales fit abſolutio apud caſtrum dolo ris. A die vero, quo eſt ſepultum corpus, vſquequo incipiantur exequiæ, conſueuerunt in ea Eccleſia celebrari aliquot miſſæ pro defunctis, non tamen per prælatos: & fiunt ad partē ibi aliquot eleemoſynæ propter hoc. Familia vero defuncti ſolet per quadraginta dies ſuſtentari in eius domo, & tandem vnicuiq; redditur aliquod præmium: vel ſecundum taxationem a domino factam: vel vt executores cenſuerint, habita ratione ſeruitii, tēporis, & qualitatis.

De ægrotatione, morte, & exequiis Romani Pontificis.

Romanus Pontifex, etſi mortales omnes dignitate, & auctoritate præcellit: omniaq; in terris ligare, & ſoluere queat: fati tamen extremā neceſſitatē ſoluere nequaquā poteſt. Non eſt diſcipulus ſupra magiſtrum, nec ſeruus maior Domino ſuo: Filio ſuo non pepercit Deus, quem mori voluit, vt hominem a perpetua morte liberaret: vtq; omnes agnoſcerent, neminem a corporali morte omnino eſſe imunem. Cogitet ſummus Pontifex (etſi omnium ſit maximus) ſe tamen eſſe mortalem: & elogium illud quod inter ſolēnia coronationis ſuæ decantari ſolet, ſedulo memoria repetat. Pater Sancte Sic tranſit gloria mundi: omnis caro fœnum, & omnis gloria eius tanquam flos agri. Sit igitur ſemper Pontifex paratus, vt bonus paſtor, ſolertiſſimus Vicarius, & diligentiſſimus villicus rationem reddere Domino ſuæ adminiſtrationis, & cupiens diſſolui, & eſſe cum Chriſto: Cum Martino Turonenſi clamet, & dicat. Domine ſi adhuc populo tuo ſum neceſſarius, non recuſo laborē: fiat voluntas tua. Caeterq; eo maiori ſtudio, quo cæteris omnibus præeſt, vt vltimum actum, quo ſolo coronari electi ſolent, cū laude perficiat. Qđ ſi forte nō agnoſceret, dum ægrotat, morbi periculum: medici, qui illius curam gerunt, cum de eius ſalute dubitare cœperint, prudentibus verbis eum admoneant remotis arbitris, hortenturq; ad ea peragenda, quæ ad animæ ſuæ ſalutem pertinent: polliceantur ſe omni ſtudio curaturos, quæ ſpectāt ad corporis ſanitatem: aperiant idem confeſſori Pontificis, qui verbis apertioribus, ſecrete tamen, & cum ſumma reuerētia, & charitate, moneat Pōtificē, in quo ſit diſcrimine: hortetur, vt voluntati diuinæ nō inuitus adhæreat: cogitet quem locū teneat, oporteretq;, vt alios principes verbo, & exemplo ad viam ſalutis deducat. Pontifex ſua ſponte, quod melius erit, vel ſaltem his monitionibus excitatus: cum vltimum diem appropinquare cognouerit, primum peccata ſua confeſſori diligentiſſime confiteatur, petatq; ab eo plenariam indulgentiam: deinde tempore congruo iubeat ad ſe vocari prælatos domeſticos, & pricipales familiæ ſuæ, & præſente ſacratiſſimo Chriſti corpore primum confiteatur, & catholicam fidem, quam affirmet ſe ſemper inconcuſſe, & firmiter tenuiſſe & in ea velle viuere, & mori, cum Deo placuerit. Tum petat veniam ab omnibus, ſiquem forte iniuſte offenderit: largiatur eis aliquas gratias ſpirituales: roget, vt orent Deum pro anima ſua, & petat a ſacriſta, vel ab aliis prælatis, vt tunc ſacratiſſimum viaticū recipiat: vt cum tempus eis videbitur, alia Eccleſiæ ſacramenta ſibi adminiſtrent. Conuocet poſt hæc, dum

adhuc sensus integri sunt, Sacrū Cardinalium senatum: profiteatur iterum catholicam fidem: petat veniam, si in sua administratione quempiam iniuste offenderit. Roget, vt orent pro anima sua: commendet eis Ecclesiam Dei, & hortetur, vt in electione successoris diligentes sint, & vnanimes, & talem eligant, qui Christianos vberius, quam ipse pauerit, pasci nouerit: & si ei videbitur, nominet vnum, vel plures, quos suo iudicio magis idoneos arbitretur. Aperiat etiam eis debita, & credita, siqua sunt, & similiter scripturas, pecunias, & gemmas, ac pretiosa quæq; manifestet: condat testamentum suum, si vult, & eligat sepulturam. Demum commendet Senatui familiam, & attinentes suos, & gratias spirituales, quas voluerint, eis largiatur, eosq; cum sua benedictione dimittat. Huiusmodi vltimum cum fratribus suis sermonem (vt audiuimus) Nicolaus quintus nostro tempore habuit, &, quod ipsi vidimus, Pius secūdus. Hic enim in vigilia Assumptionis beatæ Virginis cum pridie de sacramento altaris communicatus fuisset, & cum domesticis, inter quos minimus eram, quæ superius conuenire diximus, peregisset: Sacrum collegiū ad se post vesperas conuocari iussit, patresq; longo, & dulci sermone, quā quā morti proximus (nam secūda noctis hora expirauit) allocutus est. Vidimus Cardinales omnes abunde lachrymantes, cubiculo languentis exire. Et vltra supradicta omni studio hortatus est Senatum, vt expeditionem cōtra Turcas, ob quam rem ipse Anconam se contulerat, prosequerentur. Post hæc Cardinales vt cognouerint, Pontificem in extremis laborare, tres delegabunt ex collegio, vnum videlicet de quolibet ordine: qui simul cum Camerario inuentarium faciant de omnibus bonis, quæ sunt in Palatio Apostolico, & illa reponant in loco tuto sub bona custodia. Quæ vero ad Sacristam pertinent, reuideāt, & dimittant apud Sacristam, quoniā est officium perpetuum. Deinde prouideant Cardinales, si in vrbe moritur Pontifex, ne tumultus aliquis cōcitetur. Aduocent, & intromittāt prudenter, & in tempore Ecclesiasticam militiam, & eam disponant per ciuitatem in locis opportunis. Prouideant etiam prouinciis Ecclesiæ; mittendo commissarios viros graues, & prudentes. Pōtifice vero pro Anima agonizante, aliquis ex prælatis domesticis ei adstet, & crucem inspiciendam, osculandamq; illi crebro offerat, redigatq; ei ad memoriam passionem Christi. Cubicularii adstent cum diligentia ministrantes necessaria. Sacrista in tēpore extremam vnctionem, & commendationem animæ faciat, prout in ordinario. Pœnitentiarii vero circunstent, legant psalmos pœnitentiales, passionē Christi, & alias deuotas orationes, dum adhuc expirat. Postquam vero spiritum Creatori reddiderit, legant officium mortuorum. Cardinales vero debent mox intrare, & singuli absoluere defunctum Pontificem, dicentes vnum responsorium cum suis versiculis, & orationem pro defunctis videlicet. Deus, qui inter Apl'icos, &c. Et vt quisq; absoluit, discedit. Cubicularii autem parent aquam calidam cum herbis odoriferis, & fratres plumbatores lauent eius corpus, tonsor vero radat barbam. Interim lauetur corpus cum optimo vino albo aromatizato, & calido, & loca spumantia impleantur aromatibus, mir-

rha,

rha,thure,& aloes:nares,& aures impleantur musco,& demum bene fricētur manus,& totum corpus balsamo, quod cubicularii, & sacrista subministrabunt. Post hæc pœnitentiarii induant eum communes vestes vsq; ad rochetum,deinde sacras, ac si esset celebraturus, incipiendo a sandaliis usq; ad mitram simplicem: tum & annulo cum fanone,pallio,spinulis,& omnibus ornamentis. Paramenta erunt rubei coloris:& ponent inde corpus ita ornatum super feretrum, siue lecticā coopertam aureo panno cum Pontificis,&Ecclesiæ armis:& subtus caput ceruical ex panno aureo, & ad pedes duo alii similes, super quibus erunt duo pilei Pontificales. Corpus lauabitur,& ornabitur in camera secreta:& ornatum ponetur in lectica,siue feretro in camera papagalli. Et ibi vsq; ad Diem,si Pontifex in nocte morietur, pœnitentiarii vigilantes,& psallentes custodient corpus,& habebunt expēsas,& omnia necessaria a palatio. Deinde hora competenti præcedēte subdiacono Apostolico cum cruce,& cū cappa sua obscuri coloris, videlicet violacea: Cātores cappellæ cantabūt. Subuenite:& pœnitentiarii portabūt corpus ad cappellam maiorem. Portabuntur ante corpus viginti sex, aut viginti octo intorticia accēsa per scutiferos defuncti. Reliquum familiæ sequetur: cantores, & pœnitentiarii cantabunt Vesperas, & vigilias pro defunctis,quousq; veniēt alii religiosi. Et nota, quod Camerarius, si non est Cardinalis,debet omnibus, dum si unt,personaliter interesse. Si vero est Cardinalis,non ipse,sed Vicecamerarius intererit. Collegia clericorum,& conuentus religiosorum, vt venerint cantant vigilias,aspergunt, & incensant corpus,& absoluunt, vt in exequiis Cardinalium diximus. Postquā omnes absoluerint, deducūt funus ad Ecclesiam Sancti Petri, & ibi ponitur corpus in medio Ecclesiæ: præferuntur multa intorticia,& familia sequitur. Finito officio remanet ibi corpus per biduum, aut triduum, vt populus possit illum visitare, & osculari manum. In nocte reponitur in cappella maiori,& tandem noctu sepelitur: interdum vigiliæ per collegia, et conuentus non cantantur,sed per Canonicos beati Petri defertur corpus ad Ecclesiam cum Capitulo, et familia. Interim parantur exequiæ: erigitur castrum doloris cum lecto,et alia fiunt,quæ in exequiis Cardinalium supra notauimus. Sed largius,et abundātius familiares Papæ,officiales curiæ et vrbis officiales,si Romæ fit,vestiuntur panno nigro: vt in libris Cameræ Apostolicæ plenius apparet, ad quos vos remittimus. Fiunt largæ Eleemosynæ pro anima Pontificis religiosis viris,et mulieribus per Camerarium,et Thesaurarium, et maxime si Camera est diues. In prima die exequiarum legabtur ducentæ missæ cū eleemosyna. Missam solennē cantabit prior Episcoporum Cardinalium: fit sermo de laudibus Pontificis,et in fine fiunt absolutiones a senioribus,vt in exequiis Cardinalium scriptū est. Accendūtur hac die intorticia multa circumcirca in Ecclesia,et candelæ supra castrum doloris,et idem fit in die nono: missam tunc cantat subprior Episcoporum Cardinalium. Intra nouenam quotidie aliquis Cardinalium celebrat,incipiendo a senioribus post subpriorem Episcoporum, et leguntur Centū missæ. Intorticia circa Ecclesiam,et candelæ supra castrum do-

loris non accenduntur. Reliqua fiunt, ut in primo, & nono die. Distributio ceræ fit quotidie Cardinalibus, prælatis, familiæ, curialibus, & aliis, qui aderunt, & quotidie fiunt absolutiones a Cardinalibus in fine missæ circa castrum doloris. Quotidie post missam conueniunt Cardinales in loco congruo consulentes de rebus Ecclesiæ, & ordinantes Conclaue. Nona die post missam de defunctis, cantatur missa de Spiritu Sancto, & fit sermo exhortatorius ad electionē Pōtificis.

De significatione mortis eius per Collegium, & de stilo scribendi.

MOrtuo Pontifice, Collegium id literis suis principibus, & maximis prælatis significat: vtitur in scribendo stilo Apostolico, filios, & fratres illos appellans, quos Pōtifex ita vocat, & singulares singulariter salutat, & alloquitur.

De bullis plumbatorum per Vicecancellarium frangendis.

VIcecancellarius, vt primum Pontifex expirauit, bullas, quibus literæ Apostolicæ signari consueuerūt, a plumbatoribus accipit, & partem illam, in qua literæ cum nomine Pontificis inscriptæ sunt, publice, & coram pluribus per ipsos plumbatores frangit, & ad signandum omnino ineptas reddit. Aliam vero partē, in qua Apostolorum capita sunt sculpta, lineo pāniculo inuolutam, alligatam, & sigillo suo signatam, Camerario tradit, & diligentissime curat, ne aliquæ literæ signari possint post Pōtificis obitū.

Officium missæ Apostolica sede uacante. Introitus.

SVscitabo mihi sacerdotem fidelē, qui iuxta cor meū, & animā meam fuerit: & ædificabo ei domū fidelem, & ambulabit coram Christo meo cūctis diebus. vers. vt sedeat cum principibus, & gloriæ solium teneat. Domini enim sunt Cardines terræ, & posuit super eos orbē. Gloria patri etc. Sicut erat &c.

Oratio.

SVpplici Domine humilitate deposcimus, vt Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ concedat Pontificem illum tua immensa pietas, qui & pio in nos studio semper tibi placitus, et tuo populo pro salubri regimine sit assidue ad gloriam tui nominis venerādus. Per Dominum nostrum etc.

Lectio Epistolæ beati Pauli Apostoli ad Hebræos.

FRatres adeamus ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, et cum fiducia gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Omnis namq; Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus cōstituit in his, quæ sunt ad Deum, vt offerat dona, et sacrificia pro peccatis: qui condolere possit his, qui ignorant, et errant, quoniam & ipse circundatus est infirmitate. Et propterea debet, et quemadmodum pro populo, ita et pro semetipso offerre pro peccatis. Nec quisquā sumit sibi honorem, nisi qui uocatur a Deo, tanquam Aaron. Sicutq; Christus non semetipsum clarificauit, ut Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum. Filius meus es tu, Ego hodie genui te, quemadmodum et in alio loco dicit. Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesq; ad eum, qui possit eum saluū

facere

facere a morte, cum clamore valido, & lachrymis offerens exauditus est pro sui reuerentia. G. R. Pontifex sacerdos magnus inter fratres suos, super cuius caput fusum vnctionis oleum, & cuius manus in sacerdotio consecratæ sunt, vestitusque est sanctis vestibus debuit per omnia fratribus similari, versus, vt misericors fieret, & fidelis Pontifex ad deum, vt repropiciaret debita populi. Alleluia, versus, Sacerdos sit Sanctus, sicut ego sum Dominus, qui sanctifico vos. Alleluia.

Tractus in septuagesima.

ERunt Filii Iacob sicut a principio, & cetus eius coram me permanebit, versus. Et erit dux eius ex eo, & princeps de medio eius producetur, versus. Et applicabo eum, & accedet ad me. versus. Quis enim iste est, qui applicet cor suum, & appropinquet mihi ait dominus, versus. Et eritis mihi in populum, & ego vobis in Deum;

Euangelium Secundum Ioannem

IN illo tempore dixit Iesus discipulis suis. Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos, adhuc modicum, & mundus iam me non videt. Vos autem videbitis me, quia ego viuo; & vos viuitis.

Offertorium.

NOn participentur sancta, donec exurgat Pontifex in ostensione, & veritate.

Secreta.

TVæ nobis Domine abundantia pietatis indulgeat, vt sacra munera, quæ tibi reuerenter offerimus gratum maiestati tuæ Pontificem sanctæ Matris Ecclesiæ regimini præesse gaudeamus. Per Dominum Nostrum Iesum Christum.

Communio.

VEste Sancta vtetur Pontifex, qui fuerit constitutus, & qui ingredietur tabernaculum testimonii: vt ministret in sanctuario.

Oratio post communionem.

PRetiosi corporis, & sanguinis cui nos Domine sacramento refectos mirifica tuæ gratia maiestatis de illius summi Pontificis assumptione lætificet, qui & plebem tuam virtutibus instruat, & fidelium mentes spiritualium aromatum odore perfundat. Per Christum Dominum Nostrum. Amen.

Finis Libri Primi.

SACRARVM CERIMONIARVM SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE LIBER SECVNDVS

De prima Dominica Aduentus Domini.

PRIMA Dominica de Aduentu Consueuit celebrare Camerarius Sanctissimi Domini nostri Papæ, si non est Cardinalis. Si vero est Cardinalis, celebrat Vicecamerarius, si est Episcopus. Quod si non est Episcopus, aliquis ex primis assistentibus Papæ celebrat, qui hora competenti præueniēs ad cappellam accipit Pontificalia paramenta coloris violacei, & mitram simplicem: Diacono, & Subdiacono planetas plicatas āte pectus habentibus, sermonem facit Procurator ordinis prædicatorum.

Ordo seruandus quando cantatur missa ordinaria coram Papa per Prælatum.

HAc die summus Pontifex in camera paramenti, quæ Papagalli dicitur, induitur amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali rubro simplici, & mitra nō auriphrygiata p seniores diaconos Cardinales duos sibi assistētes, & duos Subdiaconos, qui debēt stare quasi retro Pontificē acoluthis ministrantibus paramenta: & oram siue extremitatem albæ ad terram aptantibus. Diaconi Cardinales, postquam mitrā imposuerunt Pōtifici, faciūt ei reuerentiam, osculantes eius manum dextrā sub auriphrygio pluuialis illis protēsam, & mox fimbriæ pluuiales anteriores dantur per clericum ce

rimoniarum deferendæ alicui proto notario,qui procedit ad finistram Põtificis aliquantulum ante: cauda vero pluuialis datur ferenda alicui magno nobili,vel oratori laico. Tum Pontifex hoc ordine ad cappellam, siue ad ecclesiam procedit.Primo familiares Cardinaliũ,& deinde scutiferi Papæ præcedũt:tum procuratores principũ,& ordinum religiosorũ:inde aduocati,& secretarii mixtim:deinde cubicularii,acolythi, Clerici Cameræ, auditores cum magistro sacri palatii. Post hos sequuntur nobiles maiores, barones,conseruatores vrbis,oratores nõ prælati,Senator vrbis,& siqui alii principes sunt, qui non sedeant inter Cardinales. Tũ subdiaconi apostolici,quorũ vnus portat Crucẽ Papalẽ,& duo magistri ostiarii iunctim cum eis procedunt. Inde siquis adest princeps,qui stet in sede Cardinaliũ: Deinde Diaconi, præsbyteri, Episcopi Cardinales:Demũ duo antiquiores Cardinales Diaconi assistẽtes pcedentes,siue mediũ hñtes Pontificem:post que sequũtur duo cubicularii secreti cum auditore, qui seruit de mitra inter eos:Deinde secretarius,si non est plat(us),cũ medico:demũ Epi assistẽtes Papæ,Oratores,plati,Archiepi,Epi, ptonotarii,abbates,generales ordinũ, & reliqui togati.Et hic ordo semp seruat,qñ Papa exit ad cappellã nõ pcessionaliter,siue ad vesperas,siue ad missam cũ pluuiali & mitra. Papa igitur cũ Cruce, & Cardinalibus venit ad cappellam,& ante altare procũbit super faldistoriũ:vbi detracta mitra per Diaconũ sibi a sinistris assistẽtẽ, orat: prælatus aũt celebraturus, vt primũ videt Pontificem venientem,deposita mitra surgit, & Põtifici procũbẽti apud faldistorium facit profundam reuerentiam caput inclinando: deinde dum Pontifex orat,vadit detecto capite retro ad sinistrã Pontificis,sequẽtibus Diacono,& Subdiacono. Quo surgente ab oratione,remouetur faldistorium,& scabellum p clericos cappellæ,vel si absunt,p cerimoniarios. Prælatus aũt accedens facit cũ eo confessionem,Pontifice inchoãte. Dicto per Pontificẽ.Indulgentiam &c. prælatus retrahit se,& a Subdiacono manipulum illi imponitur: cum quo & Diacono dicit.Deus tu cõuersus &c. vsq; ad finem,& ibi remanet quousq; Pontifex descendat:tunc ascendit ad altare dicens. Aufer &c. Et apud altare dicit.Oramus te Dñe &c.Et cum dicit.Quorum reliquiæ hic sunt:osculatur altare in medio:deinde librũ missalem in cornu Euangelii p Subdiaconum sibi porrectum,& ibidem in medio altaris expectat,quousq; thuribulum p Diaconum sibi ministretur.Põtifex vero cum duobus Cardinalibus sibi assistentibus confessionem perficit:Deinde accepta mitra ascendit ad soliũ:sedet,& fit ei reuerẽtia per oẽs Cardinales: primo per Episcopos,deinde p præsbyteros,& Diaconos.Cũ aũt prior præsbyterorum Cardinaliũ venit ad reuerentiã,accedit ad Pontificẽ clericus cerimoniarum cum thuribulo,& nauicella:qui facta per præsbyterum Cardinalem reuerentia, porrigit illi nauiculam,& ille Pontifici dicens: Bñdicite Pater sancte: manum Pontificis deosculatus:& Papa imponit incensum more solito dicens: Ab illo bñdicaris,in cuius honore cremaberis.In nomine patris,& filii,& spiritus sancti.amẽ.Cerimoniarius recepta nauicula,reportat thuribulum ad altare,quod Diaconus ministrat celebranti,qui incẽsat altare more cõsue-

to: Deinde incẽsatur ipse a Diacono in cornu Epistolæ. Tum Papa cum mitra sedens, postquã Dñi Cardinales fecerũt reuerentiam, a priore præsbyterorum Cardinalium in infimo gradu solii ante ipsum genuflexo incensatur. Interim veniunt ad circulũ omnes Cardinales, & incensato Pontifice, duo priores prælati assistentes videlicet primus cum libro missali, alius cum candela accensa, accedunt ad Põtificem, qui deposita mitra surgit, & dicit Introitum, & Kyrieeleison. cum Cardinalibus, qui mox discedunt, & vadunt ad loca sua: & Pontifex sedet si tempus dabitur, quousq; incipiuntur orationes. Celebrans vero cum primum incensatus fuerit, accedit ad faldistorium cum mitra: qua deposita stans altare versus, dicit Introitum, & Kyrieeleison. vno ex cappellanis suis librum coram eo tenente. Finito a cantoribus Kyrieeleison, celebrans versus populum, omnibus consurgentibus, dicit. Dominus vobiscum. Tum versus ad dexteram altaris dicit. Oremus. Et oratiões consuetas quatuor: primã dicit sub sua cõclusiõe: secũdã. Deus, qui de beatæ virginis vtero: Tertiã. Omps sempiterne Deus, ĩ cuius manu sunt oẽs potestates: Quartã. Deus oĩum fideliũ pastor, & rector. Sub sua conclusione. Ad quas Pontifex deposita mitra, cũ Dñs vobiscum dicit, surgit, celebrante dicente vltimam orationem: Subdiaconus deposita planeta, accipit librum epistolarũ, & facta reuerentia primo sacerdoti, deinde altari, & Papæ, cõmitãte cerimoniario ipse sibi librum tenens dicit Epistolam oĩbus sedentibus: ea dicta ꝓcedẽte cerimoniario accedit cum libro ad osculandum pedem Pontificis, & reuersus ad celebrantem reassumit planetam, & accipiẽs missale tenet illud ante celebrantem: qui sedens in eo legit epistolam, graduale &c. & Euangelium. Deinde sedet Subdiaconus in loco suo: similiter assistentes Papæ offerunt ei librum, & legit, vt fecit celebrãs. Cũ Incipit Alleluia, surgit Diaconus, & illi planeta extrahit, & plicat, si nõ ẽ alia plicata, & sic plicata imponitur ei in humero sinistro super stolam, & fortiter cũ cingulo ad hoc dato ligatur. Et tenens librum euangeliorũ ambabus manib⁹ ante pectus, facit reuerentiam primo celebranti, deinde altari, demũ Papæ, & solus accedens ad altare ipsum librum ponit supra illud in medio, & genuflectit. Tum surgens ꝓcedẽte cerimoniario vadit ad Papam, & osculatur pedem eius, cerimoniario pedem Papæ disco operiẽte: deinde reuertitur ad altare, & genuflexus dicit: Munda cor meum &c. quo finito accipit librum ex altari, ambabus manibus ante pectus tenens, vadit ad celebrantem, si superest ei tempus. Interim vero alius cerimoniarum clericus cum thuribulo, & nauicula accedit ad Pontificem, & assistẽs præsbyter Cardinalis simul: & imponitur incensum per Pontificem, vt supra in principio missæ dictũ est. Deinde cerimoniarius cum thuribulo, & nauicula redit ad celebrãtẽ, dats ꝙ vni ex ministris thuribulũ ad dextrã, nauiculã ad sinistram: tum accipit duo candelabra cum candelis ardentibus de altari, vel credentia, & consignat duobus ẽx minoribus ministris celebrãtis. Deinde, cum tẽpus fuerit, itur ad euangelium hoc ordine: primò ꝓcedit cerimoniarius alios dirigens, & instruens: tum thuriferarius cũ thuribulo, & nauicula: inde duo cũ candelabris, deinde Subdiaconus, demum

Diaconus

Diaconus cum libro ante pectus, vt supra. Et factis reuerentiis celebranti, altari, & Papæ, vadunt ad gradus ante Papam: vbi Diaconus genuflexus petit a Pōtifice bñdictionē: deinde sub diaconus stās medius inter duos ceroferarios, tenet librū euangeliorum, & Diaconus incipit. Dñs vobiscum.

Et nota, quod non est necessariū, neq; ex antiquis cerimoniis: quod; cū Diaconus petit benedictionē, assistant ei ceroferarii. Diaconus vero cum dicit Euangelium, non debet vertere faciē ad altare, sed ad altaris cornu dextrū: quod in cappela Papæ Romæ nō seruatur, quia verteret faciē ad ipsum pōtificem. In sancto Petro autē; & alibi semper seruatur. Cū aūt dicit. Sequētia Sancti Euangelii &c. signat cum pollice dextro librum, deinde frontem, os, & pectus. Cum rñdetur. Gloria tibi Dñe, incensat ter librum, videlicet in medio, a dextris, & sinistris. Finito Euangelio fit reuerētia altari, & Papæ. Diaconus, & ceroferarii reuertuntur ad celebrantem. Subdiaconus portat librum apertum osculandum Papæ, & deinde reuertitur ad celebrātem. Cerimoniarius facit signum præsbytero Cardinali assistenti, & accipiens thuribulum de manu thuriferarii, offert illud ipsi assistēti: qui stās ante gradus incensat Pontificem sine mitra stantem, & reuertitur ad locum suum inter alios Cardinales. Papa vero sedet, & capit mitram: deinde ducitur per cerimoniarium ad pedes Pōtificis, qui sermonem est habiturus: qui illis genuflexus exosculatis, petit benedictionem dicendo. Iube Domine benedicere: tūc Papa benedicit dicens. Dñs sit in corde tuo, & in labiis tuis, vt digne, & fructuose annuncies verba sua sancta. In nomine patris &c. Et benedictione accepta ille dicit indulgentias. Pater Sancte Papa concedit quinq; annos, & totidem quadragenas Et ille recedens factis reuerentiis, vadit ad pulpitum, vbi facit suū sermonem: quo finito expectat in pulpito, & Diaconus per cerimoniariū ante gradus sedis Papæ ducitur, & stās alta voce dicit. Confiteor &c. Ante cuius incohationem surgunt oēs: sed Papa, & celebrans sunt cū mitra. Cū vero Diaconus dicit, Et tibi pater: similiter. Et te pater: debet genuflectere. Et cū dicit. Mea culpa: singulis vicibus manu dextra pectus percutiat. Finito Confiteor. Orator pronūciat indulgentias per Pontificem cōcessas, & descendit quo vult. Interim subdiaconus Apostolicus portat Crucem ante papam, & papa surgens sine mitra ex libro cantat. Precibus, & meritis &c. Misereatur. Indulgentiam &c. & dat benedictionem, vt in libro. Et cum deponitur mitra pontifici, deponitur mitra celebrāti. Et vnus protonotarius accedit ad Papam cum dicit. Et benedictio Dei &c. Qui descendentibus assistentibus capit fimbriam pluuialis, & tenet ante corpus Papæ. Et nota quod quotienscunq; Papa cantat, vel legit aliquid ex libro si tunc non celebrat, primus Episcopus assistens tenet ante eum librum supra caput, & secūdus Episcopus tenet candelam accensam: Diaconi vero si assistunt, hinc inde tenēt manus. Si vero Papa celebrat missam, siue vesperas solennes, assistens Cardinalis, siue Episcopus sit, siue præsbyter, tenet librum supra caput, & primus Episcopus non Cardinalis adiuuat eum: alii vt supra. Facta benedictione, vel si sermo non fit, osculato libro, & incensato Pontifice, vt supra diximus:

celebrans incipit Credo, & Cardinales venientes ad circulum circunstant Pontificem, & cum eo credo perficiunt. Cum dicitur. Et incarnatus est. omnes genuflectunt, Papa autem, & celebrans cum mitra sedendo profunde se inclinant: non tamē omnino genuflectere consueuerunt. Dicto Credo per Pontificē, & Cardinales, praesbyter assistens reuertitur ad scabellū: & cantato, & Homo factus est, Cerimoniarius capit ex credentia bursam cum corporalibus, & eam dat Diacono, qui ambabus manibus eam accipiens usq; ad oculos eleuat, & portat ad altare cum reuerentiis solitis: vbi extractis hinc inde corporalibus, explicat super altare, bursam vero ad locum minus impeditum ponit: deinde reuertitur ad locum suum. Finito credo surgit celebrans sine mitra, & versus ad populum dicit. Dominus vobiscum. Deinde versus altare. Oremus: & legit Offertorium: tum sedet: imponitur ei mitra: extrahunturq; chirothecae a ministris, & unus ex scutiferis portat aquam: qui primo facit reuerentiam Papae, deinde altari, tum celebranti, cui dat aquam manibus: ministri tenent mappam. Interim assistens celebrantis ducitur per Cleris cum cerimoniarum cum missali, & cussino ante pectus ad altare cum reuerentiis solitis, vbi ponit librum in loco Euangelii super cussinum, & inuenit, quae sunt dicenda: deinde ad partem in cornu dextro expectat celebrantem: Interim vero paratus Subdiaconus ante credentiam cum velo circa collum, inde accipit Calicem cum patena, hostia, & palla, & cooperitur cum velo, & accedit ad cornu sinistrum altaris, videlicet Epistolae. Et post eum vnus ex cappellanis celebrantis ampullas vini, & aquae manibus portans. Celebrans autem lotis, & extersis manibus ascendit ad altare deducente Diacono: & cum vertit se, vel transit ante Papam, extrahitur ei mitra, & facit reuerentiam, Pontifici. Deinde vadit ad medium altaris, & Diaconus stans a dextris eius accipit Calicem de manu Subdiaconi, & ponit ipsum super altare. Deinde accipit patenam cum Hostia, & illam dat celebranti, qui eam offert cūm orationibus consuetis assistente cappellano suo in libro omnia demonstrante. Interim Diaconus erigit calicem, & accipit ampullam vini de manu Subdiaconi, & ponit vinum in Calice. Nam Subdiaconus, postquam deposuit Calicem, vertit se ad illum, qui portauit post eum ampullas, & ex eius manibus primo accipit ampullam vini, & eam, vt dixi, dat Diacono. Deinde accipit ampullam aquae, & versus ad Pontificem, genuflexus, porrigit aquam benedicendā: quae postquam fuerit per Pontificem benedicta, ipse Subdiaconus infundit in calicem, deinde reddit illi, a quo eam acceperat, & Diaconus dat calicem celebranti: offerunt simul cū orationibus &c. Subdiacono vero imponitur in dextra manu patena, quam velo cooperit, & vadit āte mediū altaris in loco cōueniēti. Interim vero cerimoniarius cū thuribulo, & nauicula vadit ad Pontificem: & assistente praesbytero Cardinali ministrante imponitur incēsum, vt supra. Deinde reuertitur ad altare, & dat thuribulum Diacono, & ille celebrāti: qui suo tēpore incēsat oblata primū, deinde altare: postea accepta mitra in cornu epistolae incensatur ipse a Diacono: Tum lauat manus, & deposita mitra reuersus

ad medium

ad medium altaris,prosequitur missã, prout in ordinario. Diaconus vero celebrante incensato, cum thuribulo accedit ante Põtificem, quem incẽset Cardinalis assistens: tum per Diaconũ incensatur ipse Cardinalis: deinde alii duo Cardinales assistentes,postea alii more consueto.Interim celebrãs procedit in missa suo ordine.Cũ peruentũ est ad ꝓfationẽ, & incipit. Per omnia sæcula &c. ponit manus super altare, & Papa surgit cum mitra, & alii omnes surgunt,& præsbyter Cardinalis assistẽs Papæ recedit a scabello,& vadit ad locum suum,& amouet scabellum:quia amplius illuc ad sedẽdum non reuertitur. Celebrans cum dicit Sursum corda,eleuat manus aliquantulum de altari:tum dicit. Gratias agamus, super verbo, Dño, eleuat altius manus, & iungit ante oculos, deinde extensas eas tenet usq; in finẽ. Cum est circa mediũ ꝓfationis, Cardinales incipiũt venire ad circulũ ante Pontificem,& finita præfatione dicunt.Sanctus,cũ Papa stante sine mitra:deinde discedunt suo ordine ad loca sua,& Papa reassumit mitram.Dũ dicitur.Sanctus,clerici cappellæ incẽdunt quatuor intorticia,& per cerimoniarium dantur quatuor cappellanis celebrantis,& ducũtur inferius ante altare,ita vt medium inter se habeant Subdiaconũ patenam tenentẽ:sit q; inter eos,&altare,cõpetẽs distãtia, vt ibi possit stare Papa cum suis assistentibus,& ministris.Papa aũt cum celebrans dicit. Hanc igitur oblationem,cũ mitra descẽdit ad faldistoriũ ante altare, vbi deponitur illi mitra. Cerimoniarius vero incensat sacramẽtum,dum eleuatur,genuflexus ad celebrantis dextram.Et facta eleuatione reponitur Papæ mitra,qui ad sedem suã reuertitur: vbi iterũ sibi mitra deponitur,& sine ea stat vsq; post factã cõionem corporis, & sanguinis Dñi: tunc ei reponitur. Cum autem dicitur.Pater noster,circa finem Subdiaconus reuertitur ad altare, & dat patenã Diacono, qui eam dat celebrãti.Eodem tempore veniunt Cardinales ad circulum, ad dicendum. Agnus Dei,cum Papa:quo dicto discedunt, & præsbyter Cardinalis assistens, de circulo accedit ad altare, & pacem a celebrante accipit.Assistens vero celebrantis dicto Agnus cum celebrante dimittit librum in manu Diaconi ministrantis, & factis reuerentiis altari; & Papæ venit ad cornu sinistrum altaris,& ibi expectat.Subdiaconus vero ministrans vadit ad dextrum latus celebrantis:præsbyter vero Cardinalis assistens uadit ad Pontificem, & ei dat osculum pacis dicens.Pax tecum: deinde reuertitur ad locum suum. Et Diaconi Cardinales assistentes primo a dextris,deinde alter a sinistris Papæ cum debitis reuerentiis accipiunt pacẽ a Papa: qui dicit.Pax tecum:& illi respondent. Et cũ spiritu tuo.Interim assistẽs celebrãtis ductus ad priorem præsbyterorũ assistentium ab eo accipit pacem,quã primo dat aliis Cardinalibus. Et deinde datur pax omnibus in cappella more consueto. Celebrans autem vt sumpsit sacramẽtum,purificatur Subdiacono ampullas vini,& aquæ ministrante. Diaconus librum reportat ad cornu Epistolæ, Subdiaconus vero accipit calicem, mundat,& aptat cum patena, & purificatorio: plicat corporalia,ponit in bursa, imponit supra calicem,& omnia simul portat ad credentiam: postmodum reuertitur ad celebrantem. Celebrans facta pu-

rificatione accipit mitram, lauat manus, & extergit: deponitur mitra, & ea amplius, si Papa præsens est, non vtitur. Legit communionem: tum in medio altaris vertit se ad populum, & dicit. Dominus vobiscum. Deinde ad altare in cornu Epistolæ. Oremus. & orationes. Quibus finitis in medio altaris vertit se ad populum, & replicat, Dominus vobiscum. Et ad altare rursum reuertitur. Quo dicto Diaconus versus ad altare dicit. Benedicamus Domino. Cantores respondent. Deo gratias. Celebrans inclinato capite ante Crucem. Placeat tibi &c. Quo finito retrahit se ad cornu Epistolæ, & faciem vertit ad Pontificem. Interim Subdiaconus Apostolicus portat Crucem ante Papam, qui stans sine mitra, dat benedictionem, dicens. Sit nomen Domini &c. more consueto vno ex protonotariis auriphrigium ad sinistram tenente. Data benedictione per Pontificem, celebrãs vertit se ad altare dicens. Dominus vobiscum. Initium sancti euangelii secundum Ioannem. In principio erat verbum &c. Reuertitur ad faldistorium, deponit omnia paramẽta, dicit Orationes triũ puerorũ &c. & redit in pace.

De prima Dominica Aduentus Papa absente.

CVm autem in absentia Pontificis Cardinales huius diei officio interfuerunt: celebraturus prælatus, de quo supra diximus, accipit omnia paramenta, & sic paratus Cardinales expectat: post quorum aduentum cerimoniarius accedit ad ipsos Cardinales, petens ab eis licentiam pro officio incohando nomine celebrantis. Qua habita, celebraturus cum mitra accedit ante superioris gradus altaris facta prius Cardinalibus reuerentia capite profunde inclinando, & tunc Cardinales ei assurgere debent: ille uero deposita mitra facit Altari similiter reuerentiam, & cum Diacono, ac Subdiacono genuflexus dicit confessionem more consueto. Cantores interim dicunt Introitum, & Kyrieeleison. Finita confessione celebrãs ascẽdit ad medium altaris: osculatur illud, deinde librum euangeliorũ. Tum ministrante Diacono nauiculam, & cerimoniario thuribulum. Imponit incẽsum, incensat altare: deinde incensatur ipse cum mitra: tum reuertitur ad faldistorium, vbi deposita mitra dicit Introitum, & Kyrieeleison: Tum sedet, imponitur sibi mitra, sicq; expectat finem Kyrieeleison: quo finito deposita mitra surgit, & conuersus ad populum dicit. Dominus vobiscum. Deinde ad altare. Oremus: & orationes, & alia, vt supra, per totum vsq; ad finem Epistolæ. Qua finita Subdiaconus librum clausum ante pectus tenens, vadit ad celebrantem, corã quo genuflexus, ponit librum in eius genua, & manum illius osculatur: quem librum cerimoniarius ab eo recipiẽs, ponit ad locum suum: deinde surgit Subdiaconus, & tenet missale celebrãti, vt supra. Cum dicitur Alleluia, & Diaconus librum euãgeliorum super altari posuerit: Cerimoniarius cum thuribulo, & nauicula vadit ad celebrantem in faldistorio sedentem: vbi ministrante Diacono, celebrans imponit incensum, ac signat, vt supra. Cerimoniarius tunc dat vni ex ministris thuribulum in dextera, & nauiculã in sinistra manu præferat, & duo candelabra cum luminaribus aliis duobus: Diaconus vero interim ad altare accedens genuflexus dicit. Munda cor meum. Tum capiens ex altari Librum

Euangeliorum,

Euangeliorum, & ante pectus illum tenens, ad celebrantem in faldistorio sedentem reuertitur, & genuflexus coram eo dicit. Iube Domine benedicere & benedictione recepta procedit ad lectionem Euangelii ordine supradicto. Finito Euangelio factis reuerentiis, reuertūtur omnes ad celebrantē, & Subdiaconus portat ad osculandū librum Euangeliorum apertum celebranti, qui mox per Diaconum incensatur: quo facto oraturus adducitur ad celebrantem. Et si Episcopus, vel abbas sit, capite tantum inclinatus, Si vero inferior, genuflexus coram celebrante dicit. Iube Domine benedicere Et benedictione accepta petit indulgentias populo publicandas, & celebrans committit ei publicationem indulgentiarum a Papa concessarum: uadit deinde oraturus ad locum consuetum, & facit sermonem, vt supra, Finito sermone statim pronunciat indulgentias nomine consueto. Tunc celebrans deposita mitra versa facie ad altare dicit. Credo, & alia, vt supra dictum est. Finito Offertorio sedet celebrans, deponūtur ei annuli, & chirothecæ, lauat manus, surgit deinde; & cum mitra ascendit gradus altaris: vnde facta reuerentia Cardinalibus, procedit ad medium altaris, vbi deponitur ei mitra, & alia facit, vt supra. Ceremoniarius thuribulum, & nauicellā suo tempore affert, & ministrāte Diacono celebranti imponit incēsum benedicens, & incensans, vt supra: deinde incensatur ipse celebrans, & successiue Cardinales, & alii ordine suo: continuatur missa, vt supra. Dicto agnus dei, assistens celebrantis cum suo libro in manibus Diaconi venit ad manum dextram celebrantis, & ibi ante altare genuflectit, surgit, osculatur altare, & pacem a celebrante accipit, quam dat postmodum primo Episcopo, primo præsbytero, & primo Diacono Cardinalibus, & successiue aliis: et cum uiderit celebrantem purificationem sumpsisse, dat pacem Ceremoniario, qui perficit cursum suum, et alia fiunt, vt supra. Dicto Benedicamus etc. celebrans complet Placeat etc. Et imponitur ei mitra. Stans in medio altaris, et versa facie ad ipsum altare, et manus ante pectus iunctas tenens dicit. Sit nomen Domini Benedictum. Et cum dicit. Sit nomen Domini: cum pollice, et indice simul iunctis dextræ manus facit sibi signum Crucis in pectore: sinistram vero tenet supra stomachum suum. cum dicit. Benedictum, iungit manus ante pectus. Deinde cum dicit. Adiutorium nostrum in nomine domini: cum manu aperta signat se signo Crucis incipiens a capite, deinde sub umbilico, tum a sinistro, deinde a dextro humero se tangens: manum sinistram, vt supra, tenens. Postea dicit. Benedicat vos omnipotens Deus: et cum dicit. Deus, iungit manus: et cum dicit Pater: vertit se ad manum dextram, signum Sanctæ Crucis faciens. Deinde versus ad medium dicit. Et filius. Et iterum signat. Tandem in fine sic nihilominus signans tertio dicit. Et Spiritus Sanctus, Et circulū perficiens ad altare se uertens dicit. Dominus vobiscum. Initium Sancti Euangelii: etc. Et facta reuerētia Cruci, deinde Cardinalibus, cum mitra ad faldistorium reuertitur dicendo Euangelium Sācti Ioānis, et alia, quæ sunt dicēda. Ibiq; exuitur etc. ut supra.

De Missa Papali in Dominicis Aduentus.

SI autem summus Pontifex hac, vel aliis Dominicis diebus in aduentu, voluerit solenniter celebrare: parabitur in camera paramenti, vt supra diximus, & descendet ad Ecclesiam, siue cappellam. Cardinales autem, & alii prælati erunt cum suis cappis laneis: & facta oratione more solito ante altare, accedet ad sedem; vbi consueuit accipere paramenta, sedet, & fit reuerentia a Cardinalibus tantum cum suis cappis laneis. Interim Subdiaconus Epistolam dicturus capit paramenta sibi conuenientia præter manipulum, & planetam, quæ capit postea, cũ Papa intrat ad altare, & acolythi, atq; alii officiales, qui vtuntur superpelliciis supra rochetũ, dimittũt cappas, et capiũt superpellicia: deinde Põtifex incipit. Deus in adiutorium meum intẽde, pro tertia stans sine mitra: & sedet cum incipitur psalmus, & accipit sandalia, & legit psalmos, & orationes consuetas: & in fine cantat orationem pro tertia, præsbytero Cardinali, qui ei assistere debet, librum supra caput cũ sua cappa lanea tenẽte. Paulo ante duo Diaconi assistentes, & Diaconus cantaturus Euangelium vadunt ad capiendum ornamenta, videlicet planetas ãte pectus plicatas violacei coloris, & alia consueta. Diaconus tamen cantaturus Euangelium accipit amictum, albam, cingulum, & stolam, & ita vadit ad parandum Pontificẽ, quo sacris vestibus induto, ipse, & subdiaconus Epistolæ capiunt planetas plicatas, & manipulos, et interim duo alii diaconi, vel in defectu eorum, duo vltimi præsbyteri assistunt Pontifici cum suis cappis. Finita tertia tres diaconi parati reuertuntur ad Pontificem, qui lauat manus ministrante præsbytero Cardinali adhuc cum cappa lanea: deponit mitram, pluuiale, et stolam, et accipit paramenta more consueto: et tunc omnes Cardinales, prælati, et officiales capiunt paramenta sibi competentia: et in omnibus, ac per omnia seruantur consuetæ cerimoniæ, ut plenius dicemus infra in Natiuitate Domini nostri: excepto quod illi assistit pro cappellano prior præsbyterorum Cardinalium, et nõ prior Episcoporum: qui prior præsbyterorum, et nunc, et quotiens seruit pro assistente tã in vesperis, quam in missa, induitur pluuiali, et non planeta, et sedet in loco assistentis, et in vesperis cantat tertiam antiphonam, vt assistens, subprior vero præsbyterorũ ministrat vinum ad purificationem manus post communionem, et cantat quartam antiphonam in vesperis: alia omnia, vt in Natiuitate seruantur.

De secunda Dominica Aduentus.

SEcunda Dominica Aduentus consueuit celebrare vnus ex Episcopis assistentibus Papæ eo ordine, prout supra in propria Dominica dictum est: et similiter dicuntur quatuor orationes, vt supra. Sermonem facit procurator Ordinis minorum.

De tertia Dominica Aduentus.

TErtia Dominica Aduentus Domini, quia cãtatur Introitus. Gaudete in domino semper: celebrare cõsueuit præsbyter Cardinalis cum paramentis violaceis, et mitra auriphrygiata. Diaconus, et subdiaconus vtuntur dalmatica, et tunicella: dicuntur quatuor orationes, prout in prima Dominica, et Dominus vobiscum, non Pax Vobis, ante primam orationem: omnia alia dicuntur, & fiunt, prout supra in prima Dominica dictum est.

Sermonem

Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum sancti Augustini. In hac die consueuerunt antiqui Pontifices celebrare: erāt Vesperæ Papales præcedentes, & potus in aula.

De quarta Dominica Aduentus.

QVarta Dominica aduentus celebrare consueuit vnus ex Episcopis assistentibus Papæ cum paramentis [illegible]olaceis [illegible]icuntur quatuor orationes [illegible] vtuntur planetis plicatis [illegible] omnia alia fiunt, prout supra in prima Dominica dictum est. Sermonem facit procurator ordinis beatæ Mariæ de monte Carmello.

De Vigilia Natiuitatis Christi.

SI vero Vigilia Natiuitatis Christi in Dominica venerit: celebrat vnus ex assistentibus Papæ, vt supra, in paramentis violaceis: ministri vtuntur tunicella, & dalmatica. Cardinales nō debent facere reuerentiam Pontifici, quia in Vesperis illam sunt facturi. Dicuntur quatuor orationes prima de Vigilia sub sua conclusione, Secunda de Dominica, Tertia contra paganos, Quarta pro Pontifice: præfatio dicitur de aduentu, & non fit sermo.

De Vesperis Vigiliæ Natiuitatis Christi, Pontifice in crastinum celebraturo.

IN Vigilia Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, Si Sanctissimus Dominus noster in crastinum est celebraturus, vesperæ fiunt solennes hoc ordine. Pontifex indutus in camera paramenti, quæ papagalli dicitur, amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali albo, & mitra preciosa procedit ad Ecclesiam ordine consueto, subdiaconis, auditoribus, Clericis Cameræ, & acolythis in superpelliciis eūtibus: quod tamen fit pro eorum commodo, & euitando seruitorum nimio strepitu, ne habeant in cappella se exuere cappis, & superpelliciis induere: nō quod ordo sic iubeat, quia cum aliis prælatis se uestire deberent, Cardinales autem, & prælati alii in cappis præcedunt: cum peruenerint ad altare, Pontifex detracta mitra in faldistorio ante altare sibi præparato accombit, & orat: surgit deide, et accepta mitra uadit ad solium. Interim prælati omnes, exceptis Cardinalibus, se induunt pluuialibus, et alba mitra, videlicet Archiepi, Episcopi, et Abbates: protonotarii autem cum cappis suis permanent. Cum sedit Pontifex, Cardinales accedunt ad reuerentiam: vltimi duo Cardinales siue sint præsbyteri, siue Cardinales Diaconi, cum exhibuerint reuerentiam, assistunt Pontifici a dextris, et a sinistris: et Diaconi qui assistebant, discedunt, et induūt se paramentis, et tunc etiam omnes alii Cardinales, exceptis illis duobus, qui Papæ assistunt, paramentis se induunt: videlicet Episcopi pluuialibus, præsbyteri planetis, Diaconi dalmaticis: et prius amictu omnes induuntur, et etiā superpelliciis, quibus placet. Diaconi vero duo præfati, cum primum induti sunt, reuertuntur ad Pontificem: et illi, qui remanserant, vadunt ad loca sua, et conuenientibus sibi indumentis induuntur. Postquam Cardinales omnes induti fuerint, surgit Pontifex, et detracta mitra versus ad altare dicit secrete. Pater noster. Deinde seipsum signans alte dicit. Deus in adiutorium meum intende. Finito Gloria patri a cantoribus. Subdiaconus cantaturus postero die Epistolā, stans ante Pontificem ante gradus inferiores sedis Pontificalis, facta prius

ei reuerentia, præintonat ſubmiſſa voce Papæ antiphonam primi pſalmi:& ea præintonata expectat, ſtans quouſq; Papa antiphonam ipſam intonauerit. Tunc accedunt duo Epiſcopi aſſiſtentes cum libro,& lumine, & prior Epiſcoporum Cardinalium etiam aſſiſtens accipit librum:& capite ſuo ipſum tenens, Pontifici apponit, iuuante eum ſeniore ex dictis duobus Epiſcopis aſſiſtentibus,& iuniore candelam ardentem tenente. Pontifex incipit antiphonam, quam cantores proſequuntur vſq; ad finem. Qua per Pontificem intonata, ſubdiaconus cũ cerimoniario facit reuerentiam Papæ, & ad ſua loca reuertuntur. Idem ſeruatur in intonatione aliarum antiphonarũ,& etiam in intonatione hymni. Incœpto pſalmo Pontifex ſedet,& accipit mitram, ſimiliter alii omnes. Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens ſedet in cathedra nuda inter Diaconum a dextris Papæ, & ſedem Cardinalium ſibi parata, verſa facie ad altare, ſi loci diſpoſitio patiatur: ſin vero locus nõ eſſet capax, ad ſiniſtrã locatur, vt fit in cappella palatii: & ſi locus eſſet nimis anguſtus, vt aliquando euenit in quibuſdam Eccleſiis, ſedet in ſuo ordine cum aliis Cardinalibus, ſiue Epiſcopus ſit, ſiue præsbyter Cardinalis. Cantato pſalmo,& iterata antiphona, ſubdiaconus ſurgit, & diacono aſſiſtenti a dextris Papæ præintonat ſecundam antiphonam plane, quã Diaconus ipſe ſurgens depoſita mitra, intonat alte,& cantores proſequuntur, vt prius dictum eſt:& dũ vnus ex Cardinalibus aſſiſtentibus Papæ ſurgit, ſemper etiam alii Cardinales aſſiſtentes,& Epiſcopi aſſiſtẽtes, ſimiliter faciunt: alii Cardinales, dũ vnus eorum ſurgit, ſurgunt & alii omnes, et etiam omnes prælati, qui ſunt in cappella ſurgunt ſemper, ſurgentibus Cardinalibus aliis, non autem ſurgentibus Cardinalibus aſſiſtentibus tantum. Tertiam antiphonam ſimiliter ſubdiaconus præintonat priori Epiſcoporum Cardinalium ibidem aſſiſtenti. Quartam priori præsbyterorum Cardinalium: et quintam Diacono Cardinali aſſiſtenti a ſiniſtris Põtificis, reiterata a cantoribus poſt finem quinti pſalmi quinta antiphona: ſubdiaconus exhibita prius reuerentia altari, et Papæ, ſtans in loco, vbi legitur Epiſtola, verſa facie ad altare ita tamen quod non vertat renes ad Papam, cantat capitulum. Interim ſurgit Pontifex, et ſtat cũ mitra: alii vero omnes ſtant ſine mitra. Cantato capitulo vnus auditorum rotæ modo prædicto Papæ præintonat hymnũ: tunc Pontifex mitra depoſita ex libro ſibi oblato, vt ſupra, alte incipit hymnum, quem cantores proſequuntur: et Pontifex ſic vſq; ad finem hymni ſtat ſine mitra. Cantatur deinde a cantoribus verſiculus: et inde ſubdiaconus ſtans coram Pontifice præintonat ei antiphonã ad Magnificat: quam Pontifex ſtans ſine mitra, ex libro alte intonat, et cantores proſequũtur. Interim ſedet Pontifex, et accipit mitram, et accedit acolythus cum thuribulo,& nauicella, quam dat Epiſcopo Cardinali aſſiſtẽti, qui eam offert Pontifici dicens. Benedicite Pater ſancte:& ſuppoſito per acolythum thuribulo; Pontifex imponit incenſum: reaſſumit deinde nauiculã acolythus, & accedit ad cornu ſiniſtrum altaris, & ibidem expectat Pontificem. Interim duo auditores accedunt ad altare,& hincinde eleuant anteriorẽ partem ſuperioris tobaleæ altaris,& pli-

cant vſq;

cant usque ad medium, vel circa. Cum incipitur. Magnificat, surgit Pōtifex, & cum mitra descendit ad altare: quē sequuntur Cardinales ipsi assistentes, auditor de mitra seruiens, & cubicularii secreti: alii vero duo auditores eleuant fimbriam Pōtifici ante pedes, cum ascendit gradus altaris, & idem faciūt quando ad solium reuertitur. Si autem duo tantum auditores intessent, eleuata tobalea altaris veniūt ad Pontificem, & ei fimbrias eleuant. Cum Pontifex peruenit ad altare, extrahitur ei mitra: osculatur altare in medio, & acolythus thuribulum Episcopo Cardinali assistenti offert: Episcopus vero Cardinalis Pontifici, tū Pontifex incensat altare more solito. Post incensationem altaris Pontifex recepta mitra, facit reuerentiam altari, & reuertitur ad solium duobus auditoribus fimbrias, vt prius tenentibus: alii duo auditores tobaleam altaris, vt prius erat, explicant: vel si tantum duo sint auditores, explicent tobaleam, antequam fimbrias Pontificis teneant. Pontificem deinde cum mitra in solio stantem, Episcopus Cardinalis assistens stans ante infimum gradum solii, recepto ex manibus acolythi thuribulo, incensat, ter thuribulū ducendo: qui incensatus deponit mitram, & detecto capite stat usque ad finem Magnificat. Inde subdiaconus accepto thuribulo incensat ipsum Episcopum assistentem stantem ante cathedrā suam, & successiue alios duos assistentes: deinde reliquos Cardinales, postea prælatos omnes paratos, postmodum omnes ordine suo, vt in missa. Cantato Magnificat sedet Papa, imponitur ei mitra, et cantatur Antiphona. Accedūt deinde duo acolythi cum duobus candelabris, et luminaribus ad gradus solii, inter quos stat medius cerimoniarius: et Pontifex stans detracta mitra dicit. Dominus vobiscum. Et cantoribus respondentibus. Et cum spiritu tuo: offertur ei liber, vt supra. Pontifex dicit orationem, et eo demum replicante. Dominus vobiscum: duo acolythi cādelabris, et cerimoniario factis reuerentiis redeunt ad altare. Inde dicto Benedicamus a cantoribus, ipse Pontifex dat benedictionem, vno protonotario auriphrygium tenente more solito: qua data descendit de solio, genuflectit in faldistorio ante altare cū mitra, orat, deinde surgens redit ad cameram.

De publica compotatione, siue collatione potus in aula a priscis uocitatus.

SI Solēnis collatio, prout aliquando Pontifices consueuerunt facere, fieri debet: in prima aula palatii parabuntur omnia ad instar publici consistorii. Paretur credentia magna, eminēs, duodecim, vel circiter gradus habens pro vasis aureis, chrystallinis, & argēteis desuper ponendis ad magnificentiam tantum. Credentia huiusmodi erit altitudinis a terra usque ad eius planum, siue mensam, palmorum septem, vel circa: mensa eius erit longitudinis palmorum. xxii. et latitudinis septē, vel circa: et desuper gradus, vt diximus, qui satis sint pro vasis supradictis, quæ suo ordine locentur. In secūda vero aula parentur duæ credentiæ: vna parua pro Sanctissimo Domino nostro, et alia longior pro Reuerendissimis Dominis Cardinalibus: vbi constituantur vina, confectiones, aqua, confecteriæ, mantilia; mappæ, Scyphi, phialæ, et alia pocula, vasaque aurea, siue argētea opportuna; in cō-

petenti numero,& quantitate. Magister domus Apostolici palatii prouidebit in tempore de vino diuersi generis,de cōfectionum diuersarum specierum vexillulis longitudinis vnius palmi cum insignibus Papæ,& Cardinalium in confecteriis ponendis, & de centum intorticiis pro collatione,& matutinis. In vigilia igitur Natiuitatis Christi: Si vesperæ in cappella palatii celebratæ sunt: Pontifex finitis vesperis in sede solii sui deponit mitram,& pluuiale,& imponitur ei cappa de cremusino. Interim etiā omnes Cardinales intus:prælati vero, & alii omnes extra cancellos cappellæ paramenta,& superpellicia deponunt, & cappas accipiunt. Pontifex venit ad aulam,vbi collationē est facturus,Cruce præcedēte. Si vero vesperæ huiusmodi in basilica Sancti Petri sunt celebratæ:illis finitis, Pontifex reuertetur ordine consueto ad cameram papagalli,vbi depositis pluuiali,& mitra accipit cappam, ut supra. Cardinales vero,prælati, & alii omnes, qui sua paramenta, & ornamenta in basilica prædicta post vesperas deposuisse debent,& cappas accepisse,ponuntur in dicta camera Papagalli, & expectant: qui,cum Papa venit ad aulam prædictam Cardinalibus subsequentibus,sine Cruce tamē cum Sanctissimus. D. N. erit in solio Cardinales duo assistēn. penes eum manebunt vsquequo collationem perfecerit. Pontifice igitur sedente nobilissimus totius curiæ etiam si Rex,aut Imperator sit, ducetur ad credentiā Papæ ad dādā aquā ad manus hoc ordine. Duo seruientes armorum præcedēt,magister cerimoniarū in suo habitu, magister domus baculum ferens mantello indutus,auditor sine mantili, Auditor mantile portans cum sua cappa lanea, deinde aquam ferens medius inter magistrū sacri hospitii,& scalcum secretum: Papa manus lauante Diaconi assistentes adiuuāt,& omnes Cardinales surgūt. Prælati,qui in gradibus solii circumsedent,cum surgere cōmode non possint,caput detegunt,alii omnes genuflectunt. Dum Papa lauat, Cerimoniarius acceptis aliis duobus seruientibus armorum,vocat alium post prædictum nobiliorem,qui portabit primum ferculum:quem ducit ad credentiam Papæ,deinde cū ferculo ad Pontificem hoc ordine:duo seruientes armorum,cerimoniarius, magister domus,qui expectat ad gradus solii,auditor sine mantili,auditor cum mantile,scalcus secretus,deinde ferens ferculum solus,similiter ibit solus postea qui potū portat. Omnes hi, excepto magistro domus,ascendunt ad Pōtificem,& Cardinales assistentes extēdunt ante Pōtificem tobaleam, quam auditores hinc, et inde genuflexi tenent : deinde assistens a dextris dat ad prægustandum ex ferculo latori, & ambo assistentes detectis capitibus stantes, apponunt manum ad confecteriam,ex qua Pontifex cibum sumit: & exinde descendunt omnes, qui venerant,& ascendunt alii cū primo potu,quem deducit magister hospitii:& Cardinales assistentes similiter aliam tobaleam de manibus auditoris secundo venientis accipientes, illam extendunt ante Pontificem: quā auditores tenent,vt supra. Deinde facta per portantem vinum credentia in vase,quod ad partem portat,& per alium scutiferum Papæ aquam portantem,simpliciter de aqua: Cardinales assistentes iuuant miscentem aquā vino Papæ. Recepto potu per Ponti-

ficem,

ficem descendunt isti, & ascendũt alii & hic ordo vsq; ad finem collationis seruatur, scalcus secretus, & magister hospitii vicissim comitantur cibos, & pocula, quæ portantur per nobiliores proceres, siue oratores præsentes, clerico cerimoniarum ordinante, & secrete deducente, & incipiente a nobiliori etiam si esset Rex, aut Imperator. Solent quatuor spẽs confectionũ haberi, & quater vinũ ad potum ministrari. Descendente a Pontifice illo, qui vltimum potũ dedit, descendunt etiam Cardinales assistentes, & ad sua loca vadunt. Tunc vnus ex cubiculariis Papæ præcedente alio cubiculario, & cerimoniario portat mappam longam mundam ante priorem Cardinalem, cuius vnum caput ipse ibidem tenet, aliud capit secundus cubicularius, & illud extẽdit vsq; ad vltimum Cardinalẽ, vbi illud tenet. Quod si forte vna mappa tam longa non sit, portent aliæ, quæ sufficiant: ita tamen quod pro qualibet sint duo cubicularii, qui eam per capita, vt supra, teneant, tum præcedente scalco Papæ cubicularii in suo habitu singuli habentes mappulas breues in humeris ipsum sequuntur portantes vnusquisq; vnam confecteriam discopertam confectionibus plenam, & in qualibet confecteria sit vnum vexillulum ab vna parte habẽs insignia Põtificis, & ab alia illius Cardinalis, cui defert: primus cubicularius portet confecteriam priori Cardinalium Secundus alteri seniori Cardinaliũ, & sic de aliis. Primum cubicularium sequuntur duo scutiferi prioris Cardinalium, primus mappulam habens in humeris, & poculũ vini in dextra manu, secundus vas cũ aqua sine mappula, Secundum cubiculariũ sequãtur duo scutiferi secundi Cardinalis similiter vinum, & aquam portantes, vt primi, & sic de singulis, quatuor etiam vicibus quatuor species confectionum, & vinum pront Põtifici, & Cardinalibus portant. Finita collatione Cardinalium scutiferi cum mappulis ad collum aliis seruiunt videlicet oratoribus, prælatis, & aliis omnibus ad scabellum Papæ sedentibus. Erunt de quolibet ferculo octo bacilia, & multo plura cum vino, & vasa aqua plena, residuum, quod in bacillibus remanet, inter scamna Cardinalium sedentibus, & aliis circunstantibus spargi solet. Finita collatione reducitur Papa ad cameram suam, & omnes discedunt.

De matutinis noctis natiuitatis Christi Papa præsente.

IN matutinis noctis natiuitatis Domini nostri Iesu Christi Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, & stola si placet, benedicet ensem, vt in prima parte supra posuimus. Deinde assumpta cappa de carmisino præcedente Cruce, & subsequentib⁹ Papã Cardinalibus, quia non habet mitram, vadit ad cappellam: vnus ex Clericis Cameræ ẽsem cũ Galero de beuaro, cum perlis præfert ante Crucem. Et facta oratione in faldistorio ante altare Pontifex vadit ad sedem suam a duobus Cardinalibus Diaconis assistentibus deductus, & cum sederit, ipsi Cardinales recedunt, sedentq; in locis suis inter alios Cardinales. Cum vero Papa fuerit in ecclesia, Clericus Cameræ ensem cum Galero prædicto super altare ad cornu Epistolæ reponit; & non fit reuerentia per Cardinales. Pontifex autem accepto a cerimoniario ãte ipsum genuflexo signo surgit, & detecto, vel semidetecto capite stans

te stans versus ad altare secrete dicit. Pater noster. deinde cantādo, & sibi os cum pollice signando dicit. Domine labia mea aperies ℟. & os meum Deinde signās se a frōte ante pectus dicit. Deus in adiutorium meū intende &c. Et stat quousq; cōpleanť inuitatoriū, hymnus, & antiphona primi psalmi, primo psalmo incepto sedet, similiter primus Episcoporum assistētium aptat Papæ cappā, & ante ipsum extēdit fimbrias Et nota quod semper ī omnib⁹ officiis, qñ Papa surgit, oēs surgūt, qñ autē sedet, omnes sedent, nisi in quibusdā reuerētiis, vt suo loco dicemus. Cum dicitur tertius psalmus primi nocturni cerimoniarius capit librum lectionum, & clericus cappellæ pulpitum nudū; & præcedente cerimoniario ad medium cappellæ inter cornua amborum scamnorum Cardinalium versus ad altare ponit dictum pulpitum, & cerimonarius librum desuper, & redeunt ad locum suum. Cum dicitur versiculus primi nocturni, cerimoniarius accepta parua candela cerea accensa factis reuerentiis altari, & Papæ vadit ante pulpitum, & finito versiculo Papæ facit signum, vt surgat; qui surgit, & capite semidetecto dicit. Pater noster quod secrete prosequitur, deinde dicit alte. Et ne nos. Et assistentes Episcopi apportant librum, & candelam ex quo Papa dicit absolutionē. Exaudi &c Interim cerimoniarius illum, qui dicturus est lectionem, ad pulpitū ducens ibidem expectat finem absolutionis, qua finita lectionem dicturus genuflexus versa facie ad Pontificem cantat. Iube Domne benedicere. Et Papa stans, vt supra ei benedicit dicens. Benedictione perpetua benedicat nos Pater æternus. ℟. Amen non tamen signum Crucis super eum faciens, sed tantum verba benedictionis proferens. Finita lectione cū dicit. Tu autem Domine miserere nostri, genuflectit versa facie ad altare, deinde surgit, & factis reuerentiis altari, & Papæ vadit ad osculum pedis Pontificis cerimoniario præcedēte, & pedem Pontificis discooperiente, & demū cooperiente, quod semper obseruatur nisi Cardinalibus, deinde ad locum suum, quisq; reuertitur. Si autem dicturus lectionem Cardinalis sit, cum peruenerit ad pulpitum facit reuerentiam altari, & Papæ more consueto, & dicendo. Iube Domine caput inclinat versus Pontificem, & cum dicit. Tu autem Domine caput inclinat versus altare, quo dicto factis reuerentiis ad locum suū reuertitur, & cerimoniarius redit ad altare. ad locum suum ibi expectans, quousq; incipiatur versus; aut citius, vel tardius, secundum quod longum erit responsorium, & versus, deinde factis reuerentiis, vt supra, redit ad pulpitū & aliam lectionem secundam dicturum ducit, & facit, vt supra, Pōtifex ad secundam lectionē sedens benedicit dicens. Vnigenitus Dei filius &c. & similiter ad tertiam cum dicit. Spiritus Sancti gratia &c. Deinde cantātur tres psalmi secūdi nocturni, & post versiculum surgit Pōtifex, & cōuersus ad altare detecto capite alte dicit. Pater noster, secrete prosequiť, & alte pronūciat. Et ne nos. Deinde ex libro dicit absolutionē. Ipsius pietas &c. & benedictionē ad quartam lectionem Deus pater omnipotens &c. & sedet, quintam legit nobilis cui dať ensis, si est præsens; & stat ac velit illam legere hoc ordine, incepta quarta lectione Cerimoniarius nobilem

bilem missum ad angulum post sedem Diaconorum Cardinalium, ducit illum, vbi cappellus sit, vel ad alium locum conuenientem: & illic Clericus Cameræ ensem cum cappello de altari capiens portat. Idem nobilis induitur superpellicio, & desup ense præcingitur ad latus sinistrum, & plunuiali albo induitur, cuius apertura sup brachio eius dextro sit: & cappellus prædictus ei in capite ponitur: quo sic induto, Clericus Cameræ ad locum suum reuertitur, & nobilis finita quarta lectione, dum cantatur responsorium, ante Pontificem per cerimoniarium ducetur: & ibi ante gradus solii, deposito ad manus cerimoniarii galero, facit reuerentiam altari, de inde Papæ, ad quem conuersus stans, euaginat gladium: & tertio cum eius mucrone terram tangit, vibratq; deinde ter, & tãdem tergit eũ super brachium sinistrum, & reponit in vaginam, & accedit ad pulpitum: vbi finito responsorio versus ad Pontificem genuflexus dicit. Iube &c. Et Pontifex sedens benedicit ei dicens. Christus perpetuæ &c. Tum ille stans cantat lectionem, & cerimoniarius tradit galerum prædictum vni ex familiaribus dicti nobilis, qui sedeat ad pedes loci, in quo dictus nobilis sedere solebat: finita lectione idem nobilis ducitur ad osculum pedis Papæ, indutus vt cantauit: & deinde reducitur ad locum, vbi indutus fuit: vbi exuitur pluuiali, & superpellicio, & ense discingitur, quem cerimoniarius tradat dicto familiari galerum tenenti: quem super ensem reponit, vt prius erat: qui ensem erectum cum galero desuper teneat sedẽs, vt supra, vsq; ad finem officii: & nobilis ille per cerimoniarium ad suum locum reducitur. Quando vero non est præsens, cui ensis datur, Clericus Cameræ indutus superpellicio, cãtat quintam lectionem. Et quando Papa vadit ad cappellam, & inde reuertit, tã in matutinis, quã in missa maiori, semper Clericus ipse portat ensem cum galero. Si vero nobilis, cui ensis datur, præsens sit, & nesciat legere: ipse nobilis nihilominus in tempore induitur superpellicio, & pluuiali: accingitur gladio, & galerus ei imponitur, vt supra: deinde ducitur ad Pontificem, & omnia facit præcise, quæ supradicta sunt: nisi quod non petit benedictionem, nec legit lectionem, quæ loco suo Clericus Cameræ indutus superpellicio facit: & in fine osculantur ambo Pontificis pedes, nobilis primum, deinde Clericus Cameræ. Et nota quod satis competenter Pontifex daret ensem nobili, si esset præsens, in loco isto, anteq̃ ille accingeretur ense: & tũc dum cantatur responsorium quartæ lectionis nobilis induitur superpellicio, & pluuiali, vt diximus: Et ductus ante Pontificem, finito respõsorio genuflexus accipit a Pontifice ensem, qui dicit illam orationem. Solent Romani Pontifices. &c. Et tunc descendens cum habitu, extrahit ensem, quo prius a ministris accintus fuerat, & facit, vt supradictum est. Sextam lectionem legenti Pontifex benedicit dicens. Ignem sui amoris. Deinde cantantur tres psalmi tertii nocturni, & versiculi. Tum Pontifex surgens capite detecto conuersus ad altare dicit. Pater noster, ut supra, & ex libro absolutionem. A uinculis. &c. Diaconus Cardinalis assistens a sinistris cantat septimam lectionem cum euangelio, et homilia: qui apud pulpitum inclinatus ante Pontificem dicit. Iu-

be, & Pontifex ſtans benedicit dicens. Euangelica lectio, & perſeuerat, ſtans quouſque incipiatur homilia: tum omnes ſedent. Octauã lectionem cum euangelio cantat Diaconus aſſiſtens a dextris iiſdem cerimoniis: cui inclinato capite benedictionem petenti, Pontifex ſedens benedicit dicens. Per euangelica dicta: tum ſurgit Pontifex ad euangelium. Vltimam lectionem cantat ipſe Pontifex, qui ſtans verſus ad altare capite detecto dicit: Iube domine benedicere: ſed nullus benedicit: cantores reſpondent. Amen. Aſſiſtentes præsbyter Cardinalis, & duo Epiſcopi accedunt cum libro, & lumine: duo acolythi cum ſuis cappis, cum candelabris, & luminaribus, ſtant ad gradus more ſolito, vſque in finem. Et Pontifex perficit lectionem, & in fine verſus ad altare dicit. Tu autem domine, &c. Interim cum Papa lectionem cantat, ponuntur pluuiale album precioſum ſuper altare pro Pontifice, & paramenta ſuper credentia pro Cardinali miſſam celebraturo, ſi ante illic poſita non fuerunt. Et diaconus, ac ſubdiaconus cappellæ in ſacriſtia, aut alio conuenienti loco, ſe induunt more ſolito: cappellani etiam Cardinalis celebraturi ad credentiam ſuis cottis induuntur. Finita lectione ſubdiaconus apoſtolicus in ſua cappa ſubmiſſa voce præintonat Pontifici. Te Deum laudamus: qui ex libro, ſi placet, illud intonat, & cantores proſequuntur: quo incœpto Cardinalis miſſam dicturus accedit ad altare, & in faldiſtorio conſueto accipit ſandalia, & dicit pſalmos. Quam dilecta &c. Deinde induitur omnibus paramentis conſuetis per ſubdiaconum, & diaconum cappellæ, vt moris eſt. Cum dicitur verſus: Te ergo quæſumus: ad verba: Quos precioſo ſanguine redemiſti: Papa in ſede ſua, & omnes alii genuflectunt, & in fine Põtifex ſine mitra dicit. Dominus vobiſcum: & orationem, Concede quæſumus: ex libro cum aſſiſtentibus, & ceroferariis more ſolito, & in fine Pontifex replicat. Dominus vobiſcum: & cantores dicunt. Benedicamus. &c. Et Pontifex ante ſedem ſolii ſui exuitur cappa, & pluuiali albo, & mitra induitur, & accedit ante altare, vbi cum celebraturo &c. illuc veniente dicit confeſſionem more ſolito, & incipitur introitus, & miſſa, & non fit reuerentia Papæ per Cardinales, quia fiet in miſſa maiori: ſed finita confeſſione aſcendit ad ſolium: & præsbytero Cardinali aſſiſtente miniſtrante, Papa imponit incenſum, celebraturus incenſat altare, incenſatur & ipſe, & deinde Papa, qui ſurgit ſine mitra, & dicit introitum. Interim Cardinales veniunt ad circulum, cum quibus dicit. Kyrieleiſon: deinde: & in terra, &c. Quo dicto præsbyter Cardinalis venit ad ſcabellum ſuum, ad aſſiſtentiam Pontifici. Pax vobis dicitur, & vna tantum oratio: poſt offertorium omnes incenſantur, & pax datur more conſueto. Finita miſſa Papa dat benedictionem, & non indulgentias: deinde recedit Papa cum omnibus Cardinalibus, prælatis, & officialibus: enſis etiam cum galero, ſi ille, cui datus eſt, præſens ſit, per ipſius familiarem ante eum in ſuo loco procedentem portatur. Alioquin ſi abſens ſit, per Clericum Cameræ ante Crucem ad cameram Pontificis reportatur, vbi manet vſque ad miſſam maiorem.

De ordine

De ordine cantantium lectiones.

LEctiones in hac nocte triplici ordine cantari consueuerunt nostris diebus. Omnes explicabimus. Pōtifex pro tempore, vt magis sibi placebit, seruari mandabit. Ante tempora Pauli Secundi seruatum vidimus, & legimus hunc modum. Primam lectionem clericus cerimoniarum, Secundam acolythus, Tertiam auditor, Quartam iunior præsbyter Cardinalis, Quintam nobilis, cui datur ensis, vel eius loco Clericus Cameræ, Sextam subdiaconus apostolicus, Septimam diaconus assistēs a sinistris, Octauā diaconus a dextris, Nonā vero Pontifex. Cardinale dicunt cum suis cappis laneis, alii homnes cum superpelliciis. Hunc modū hactenus seruauit Innocētius Octauus. Alius modus sub Paulo Secundo. Primam acolythus, Secūdam auditor, Tertiam subdiaconus cātabat, Quartā iunior præsbyter Cardinalis, Quintam nobilis ab ense, & si nesciret literas, eius loco Clericus Cameræ. In absentia vero illius, secundus iunior præsbyter Cardinalis. Sextam alius iunior præsbyter Cardinalis: ita vt duo, vel tres iuniores præsbyteri dicerent in secūdo nocturno: duo in præsentia nobilis, tres in eius absentia: a iuniori tamen incipiendo. Vltimæ tres lectiones, vt prius, cantabantur. Sixtus autem quartus voluit, vt omnes lectiones cantarentur per Cardinales & sex primæ incipiendo a iuniori diacono, siue præsbytero in absentia diaconi, per ordinem cantarentur, & per Episcopos Cardinales; si deficerēt: aliæ tres vltimæ, vt prius, per diaconos assistentes, & Papam. Si vero in his matutinis interesset Imperator, ipse cantaret septimam lectionem sub euangelio. Exiit edictum a Cæsare Augusto. His cerimoniis, cum cantatur vltimus psalmus in tertio nocturno, clerico cerimoniarum ordinante, diaconi assistentes Papæ accedunt ad Imperatorem: quem a sua sede ad planum descēdere monet, & illic eum induunt superpellicio: deinde accingūt ense benedicto: demum induitur pluuiali albo, nō cū apertura super humerum dextrū, sed ante pectus, vt Episcopi: vt in sigillis imperialibus sculptus apparet. Galerus eius armigero traditur: nam Cæsar illud in capite non portat, quia est insigne ducalis dignitatis, quæ longe est inferior Imperiali. Imperator sic ornatus ducitur medius a Cardinalibus diaconis ante Pontificem, qui facta reuerentia nudat ensem, inclinat, vibrat, tergit, & recondit, vt de nobili diximus. Tum accedit in tempore ad pulpitum, & profunde inclinatus ad Pontificem, versus dicit. Iube Domine Benedicere. Et Pōtifex. Euangelica lectio. &c. Tum Imperator legit euangelii partem, vsque ad homiliam tātum, si placet: & homiliam prosequitur diacōus, qui assistit a sinistris. Quod si Imperator vult totam lectionem legere, laudabile erit, & diaconus ipse nihil dicit. In fine lectionis Imperator cum suo habitu, siue totam, siue partem lectionis dixerit, ascendit ad osculum pedis Pontificis, deducentibus, & ministrātibus ipsis diaconis Cardinalibus: postremo reducitur ante suam sedem, vbi exuitur sacris vestibus, & ensis cum galero detur armigero Cæsaris, qui illos deinde tenet, & portat ante Cæsarem: qui reuertitur ad sedem suam. & Diaconi ad assistentiam Papæ. Hunc modum seruari vidimus, cum Frideri-

cus tertius Imperator sub Paulo secundo, Romæ his celebritatib⁹ interfuit, Anno Salutis Millesimo quadringentesimo sexagesimo octauo.

De laudibus, & missa in aurora.

CAntores post recessum Papæ dicunt laudes, cantādo, vel legendo prout eis magis placebit. Interim Sacrista induitur pro secūda missa dicenda omnibus paramentis pōtificalib⁹, vt in aliis missis fieri solet. Accedit ad altare dicens. Introibo, & Confiteor. & vt alias: cantores incipiunt Introitū, & prosequuntur, vt alias Papa absente, in cappella fieri solet. Finita missa stans cum mitra ante medium altaris, dat benedictionem, vt moris est, & non pronunciantur indulgentiæ.

De missa maiori, Papa personaliter celebrante.

IN missa maiori Natiuitatis Domini nostri, summus Pontifex celebraturus capit i camera papagalli, aut alia conuenienti, paramenta consueta, videlicet amictum, albam, cingulū, stolam, pluuiale album, & mitram preciosam: & omnes Diaconi Cardinales in camera paramenti, non tamen vbi Papa parari debet: antequam Papa exeat, capiant paramenta sua, videlicet amictum, dalmaticam, & mitram. Ille, qui dicturus est euangelium, vltra præmissa accipit albam, cingulum, & stolam: manipulum vero capiet in ecclesia, cum Papa fecerit confessionem apud altare. Et sic induti intrantes ad Pontificem ipsum paramentis supra nominatis induunt. Omnes alii præsbyteri, & Episcopi Cardinales in camera, vbi Diaconi induti sunt, paramenta accipiunt, videlicet amictum, & planetas, Episcopi Cardinales pluuialia, amictum, & superpellicium, & albas mitras, & induti intrant ad Pontificem. Patriarchæ vero, Archiepiscopi, Episcopi, & abbates pluuiale capiunt: ex Cardinalibus autem, qui sunt religiosi, loco rocheti capiunt superpellicium, & omnes cum albis mitris: pœnitentiarii planetas tantum. Subdiaconus, qui epistolam latinam est dicturus, amictum, albam, cingulum, tunicellam, & manipulum: alii vero Subdiaconi apostolici, auditores, Clerici Cameræ, & acolythi supra rochetū cottas. Omnes, præter Cardinales, in aula ante cameram paramenti accipiant sacras vestes, tali tempore, quod omnes suis paramentis sint induti, antequam Papa cameram suam exeat. Inducto Pontifice, Thuriferarius accedit ad Pontificem: & ministrante priore præsbyterorum Cardinalium, Pontifex incensum imponit in thuribulo dicens. Ab illo benedicaris. &c. Dein de septem Acolythi capiunt septem cādelabra cum luminaribus, & vadūt ante Crucem, Thuriferario præcedēte, quem antecedat vnus Clericus Cameræ, ensem cum galero desuper posito portans. Et hoc, si Papa illōs adhuc non dedit. Si vero Papa alicui præsenti dedit, vnus de eiusdem familia dictum ensem cum suo cappello in prædicto loco portabit. Et cum in ecclesia fuerit ad pedes illius, cui datus est, sedebit, & sic per totum officium tenebit: processionaliter igit procedet ad ecclesiam hoc ordine. Scutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, procuratores ordinum, & principum, Secretarii, & aduocati mixtim, Cubicularii extra cameram, oratores laici, & non prælati Imperatoris,

toris, Regum, Principum, et cum eis Senator vrbis, et cōseruatores, et Barones, ac maiores nobiles, Acolythi Papæ, Clerici Cameræ, Auditores Rotæ cū Auditore causarū Cameræ apl'icæ, & Subdiaconi apl'ici omnes in superpelliciis supra rochetum. Magister sacri palatii in habitu, & loco suo acolythus, Thuriferarius, & ad minus duo ceroferarii cum luminibus accensis: Deberent tamen in huiusmodi, & omnibus aliis similibus processionibus septem candelabra cum totidem luminaribus deferri per acolythos: sed quia aliquando acolythi non adsunt tot numero, hoc omittitur. Ceroferarios autē immediate sequitur Subdiaconus epistolam lecturus, indutus, vt supra dictum est, Crucem baiulans, ad latera habens duos magistros ostiarios cum virgis: quem sequuntur prælati omnes parati hoc ordine. Pœnitentiarii sine mitris, Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, prælati, oratores, assistentes Papæ, omnes cum paramentis, & mitris, vt supra dictum est: successiue Diaconi, presbyteri, & Episcopi Cardinales, assistentes hinc, & inde. Deinde Papa, cuius pluuialis auriphrygium duo Diaconi Cardinales assistentes hinc, & inde, iuxta eum incedentes deferent: simbrias vero posteriores, id est caudam pluuialis, nobilior laicus in vrbe existens, etiam si sit Imperator, vel Rex, & hoc si Papa pedibus incedat. Si vero portatur in sede, duo Cardinales prædicti assistentes ipsum immediate præcedant, & qui lecturus est euangelium inter eos medius, qui alioquin iret ante Papam solus: super Papam portatur baldachinum per octo principes, & oratores laicos principaliores, & magnos barones, conseruatores urbis, et talib9, aut omnibus deficientibus, per scutiferos Papæ. Nobilioribus portantibus detur semper primus locus, hoc est anterior, ita qd illi continuo præcedant Papam. Si vero huiusmodi processionibus interrunt Imperator, Reges, Duces, aut maximi principes: incedent in loco, in quo solent sedere: Imperator ad sinistram Papæ, Rex cum primo Episcopo Cardinali, primogenitus Regis cum præsbytero, maximus Dux, siue princeps, seu Dux, inter ipsos diaconos iuniores, & Episcopos assistentes Pontifici: sequuntur cubicularii de camera, qui secreti appellantur: auditor seruiens de mitra, Medici secreti, & primus secretarius, si nō est prælatus. Demum protonotarii, & prælati non parati in suis cappis, hoc ordine perueniunt ad ecclesiam. Pontifex postquam ad ecclesiam peruenerit super faldistorio ante altare sibi præparato genuflectit, Diaconus a sinistris mitram Papæ tollit de capite, quam dat Auditori ad mitram seruienti, & alius assistens Cardinalis Birretum amoueat. Facta oratione, & surgente Papa, Diaconus a dextris birretum primo, deinde mitram, alio Cardinale a sinistris vitas tenente imponit: qui deinde vadit ad sedem parataam, vbi sacris vestibus indui debet. Quo sedente Cardinales primo, deinde omnes alii prælati ordine suo accedant ad reuerentiam. Cardinales omnes factis consuetis reuerentiis, osculāntur auriphrygium per manum dexteram Papæ protensum, prælati vero euntes ter genuflectunt, & eius genu dextrum osculantur: electi vero, qui non sunt consecrati, pedem tantum osculantur. Diaconus, & subdiaconus epistolam, & euange-

lium in græco lecturi, parati esse de bent apud altare. Subdiaconus, & Dia conus, qui ad cornua altaris in inferio ri gradu stare, vel sedere possunt, put tẽpus postulat, sicq́ manere vsq́ post missam. Finita reuerentia extrahitur mitra Papæ, & birretum, vt supra: qui deinde surgit, & stãs versus altare, se crete dicit. Pater noster. Deinde alta voce cantando, & se signando. Deus in adiutorium meum, &c. manens ita quousq́ incipiatur per cantores psalmus. Legem pone: quo incœpto sedet, & imponitur ei birretum, & mi tra, vt supra. Tum Subdiacõus latinus accedit ad altare, cui mappulam quam dam Sacrista supra brachia ponit, & super eam caligas, & sandalia, quæ ambabus manibus ad oculos eleuatis, ad Pontificem defert: hunc sequantur omnes acolythi: quibus accipientibus, & extendentibus fimbrias pluuialis Papæ, Subdiaconus cum vno ex secretis cubiculariis Papæ subtus intrant, & communia calciamenta Papæ extrahentes, & caligas, & sandalia ei imponunt. Interim Episcopi assistentes Papæ librum ante ipsum, & candelam ex more tenent: Diaconi assistentes cum Pontifice dicunt Antiphonam: Ne reminiscaris. &c. & psalmum, Quam dilecta. &c. vt in libro. Interim cantatur Tertia per cantores, qui cum ad capitulum peruenerint, quod vnus ipsorum cantabit, Papa surgit cũ mitra, & eo finito breui responsorio versiculus dicatur: accedunt ante Pontificem Episcopus Cardinalis assistens, vt librum teneat pro oratione, & cerimoniarius cum duobus ceroferariis. Finito versiculo deponitur mitra Pontifici, qui dicit stans versus ad altare: Dominus vobiscum, & orationem Episcopo Cardinali librum super caput tenente, & vno Episcoporum assistentium cum manu adiuuante, alio candelam tenente. Qua finita Pontifex repetit. Dominus vobiscum: & Cerimoniarius cum ceroferariis reuertitur ad altare: cantores vero dicunt. Benedicamus Domino. His finitis sedet Papa, cui reponitur mitra, & lauat manus ordine consueto, episcopo Cardinali assistente adiuuante: & quia Pontifex lauat manus quater, in missa: aduertat cerimoniarius, vt incipiat a minus digno de quatuor nobilibus laicis, qui debẽt aquam deferre, ita qđ nobilior sit vltimus. Et semp debẽt eligi ad hoc opus nobiliores, etiã si Reges, aut Imperator adessẽt. Põtifex manus lauat, omnes laici in cappella existentes genuflectũt, prælati vero surgũt, & stãt sine mitra capite detecto: Cardinales depositis tantũ mitris surgunt. Lotis manibus extrahit̃ mitra Pontifici, qui surgit, & ãte eũ ponit̃ scabellũ, super qđ stat Diaconus Cardinalis Euãgeliũ lecturus, qui iuuãtibus duob[9] aliis diaconis a dextris, & a sinistris Papæ, ac Subdiacono latino retro ipsum Papam stantibus, Papæ mitram primo, deinde pluuiale, et stolã extrahit: et sacris paramẽtis, quæ ex altari p acolythos deferunt̃, ipsum induit hoc ordine: primũ cingulo cum succintorio in pte sinistra pẽdente, qui cingulo pdicto cingit̃ subtus alio cingulo, quod prius tenebat, et isto secũdo ligato soluit̃, et deponit̃ cingulũ primũ. Tũ cruce pectorali, postea fauone, quem diaconus sup caput Papæ ipõit replicatũ vt ante oculos pẽdeat, et partem, quã dextra manu tenet, collocat sup humerũ dextrũ, et aliam super sinistrum, et oras ambas fauonis depẽdere facit circa pectus iuxta mensuram vnius palmi. Deinde

mi. Deinde stola, quæ ab humeris pẽdeat: cũ tunicella, & dalmatica: albã ministri circa fimbrias aptẽt, vt terram tãgat. His omnib⁹ p Diaconũ, adiuuãtibus diaconi assistentibus, & subdiacono, qui est a sinistris, Papa induit: de qbus p diaconũ osculanda porrigũt Crux pectoralis, fauõ, stola, & in fine palliũ, ãtequã sibi iponat, & sil'iter cũ exuitur Papa: cũ accipit dalmaticã residet, extrahitur, ac aptatur ei p Diaconũ fauõ circa caput: quo aptato amouetur scabellũ, sup quo stabat Diaconus induẽs, & iponũtur Papæ p Diaconũ, & subdiaconũ chirothecæ, quĩ ãte, & postquã illas sibi imposuerint, osculantur eius manus, & chirothecas. Deinde reponitur scabellũ, & Papa induitur casula, & extrahitur fauõ circa collũ, & aptat, vt æqualiter pendeat circum circa. Interim vnus subdiaconorũ apostolicorum palliũ de altari velo coopertũ apportat: qd diaconus ab ipso accipiẽs Crucem posteriorem pallii Papæ osculãdam porrigit: deinde illud, adiuuãte subdiacono latino, Papæ imponit eo modo, vt pars duplex sup sinistro humero maneat: inde portantur tres spinulæ, quarum vnã pulchriorẽ diaconus Cruci anteriori palii infigit, aliã cruci sup humerũ sinistrũ, & tertiam infigit subdiaconus Cruci posteriori. Sunt autẽ hmõi spinulæ taliter infigẽdæ, vt tertio crucem pertrãseãt, pallium autẽ nõ pfórent, neq planetam tãgãt, quodq gẽmæ spinulæ maneãt ad extra infigentis. Tũ rursus aptatur fauon circa pectus, vt pẽdeat sub ãteriori pallii Cruce, & planeta supra brachia Põtificis. Deinde ipse diaconus Papæ mitrã imponit. Accedit interim primus Episcoporũ Cardinalium assistẽs, & impõnit Papæ iã mitrã tenẽti, annulũ põtificalẽ, & alios quos Papa voluerit: cu ius manũ osculatur. Hæc oĩa Pontificis ornamẽta prius per sacristã super altare præparantur, & ordine pdicto instruẽte cerimoniario, per acolythos ad Põtificẽ deferuntur, assignantur q ad manus diaconi Cardinalis prædicti post hæc Episcopo Cardinali assistẽte, & ministrante, Pontifex ponit incensum in thuribulo dicẽs. Ab illo benedicaris. &c. Tũ Papa processionaliter vadit ad confessionẽ ante gradus altaris, duobus auditoribus fimbrias eleuãtibus a pedibus. Ordo procedendi, thuriferarius, duo ceroferarii, in quorum medio Crucem ferẽs, subdiaconus latinus librũ euãgeliorũ, & in eo manipulũ Papæ inclusum ante pectus gestãs: inde diaconus euãgelii cũ Epõ Cardinali assistẽte, quẽ sequitur auditor ad mitram seruiens medius inter duos cubicularios secretos, deinde Episcopi assistẽtes. Inter altare, & sedẽ, in qua Papa paramẽta accipit, occurrunt Papæ tres vltimi præsbyteri Cardinales: quorũ senior primo, deinde alii duo per ordinem. Põtificem in ore primo, deinde in pectore osculantur: subdiaconus interim librũ Euãgeliorũ cerimoniario tenedũ tradẽs, Papã ambabus manib⁹ retro ad eius spatulas appositis, sustẽtat. Inde Cardinales illi tres, cũ Papa ante altare se firmauerit, redeunt ad loca sua: Idem facit subdiaconus cum Cruce, & ceroferarii: thuriferarius vero ad cornu epistolæ altaris genuflexus, expectat finẽ cõfessionis. Cũ Papa fuerit ante gradus altaris, Diacõus Euãgelii deponit ei mitrã, & eam auditori tradit ad hoc seruiẽti. Papa medius inter Epm Cardinalẽ a dextris, & Diacõum Euãgelii a sinistris stãs, facit cõfessionẽ more solito: duo Diaconi Cardinales ass.

ftentes ftant poft Papam, & aliquātulum fe retrahūt, Epo, & diacono cedētes: poft Diaconū fubdiaconus genuflexus perfiftit cū libro euangeliorum, & manipulo intus, quē imponit Papæ dicto Indulgētiā, prius tñ eius manū ofculat. Facta confeffione, Papa afcēdit ad altare, & illud in medio ofculatur: Subdiaconus librum Euāgeliorū aperiens, illum ofculādū Papæ offert in cornu euāgelii, Epo Cardinali affiftēte ipfum adiuuāte. Quo facto, Diaconus euangelii ad dextram Pontificis in medio altaris ftātis accedēs, & vna cum eo thuriferarius incēfum, & thuribulum Papæ offerunt: qui impofito incenfo, vt fupra, altare incenfat more confueto.

Et aduerte, quod dū Papa eft apud altare, Diaconus euangelii femper miniftrat incenfum, & incēfat Pontificē: cum autem Papa eft in fede, tunc Cardinalis Eps, fiue pbyter affiftens hoc facit. incenfato altari, Pontifex tradit thuribulum Diacono euangelii, & in cornu epiftolæ ftans, per Diaconum a dextris affiftentē affumpta mitra, a diacono euangelii, ibidē incēfat, & ad mediū altaris fe retrahēs, adhuc verfus, vt incenfatus eft, ftans cum mitra, Diaconi Cardinales primo euangelii, deinde affiftentes duos tantū ad ofculum oris primo, deinde pectoris recipit. Inde Papa cum mitra, facta altari reuerentia, vadit ad fedem fuā eminentem, in qua ftans detracta mitra dicit Introitum, & Kyrieeleifon cum Cardinalibus affiftentibus, Epo cardinali affiftente librū fuper caput tenēte, iuuātibus ipfum duobus Epis affiftentibus, vt alias dictum eft. Diaconus, & fubdiaconus latini manent in cornu epiftolæ altaris, & fimul dicunt Introitum, & reliquum miffæ tēpore fuo, cum quibus Diaconus, & fubdiaconus græci dicunt. Et in terra, & Patrē. Deinde Papa refidet cū mitra, & per auditorem, qui feruit de gremiali imponit ei gremiale fup genua: quod gremiale dictus auditor femper fernat captū ex credentia, & cū Papa fedet, illud impouit fuper genua, & cū furgit, illud accipit, & feruat quoufq Papa lauat manus poft offertorium: tunc portat gremiale ad credentiam, & Diaconi affiftentes fedent in fcabellis hinc inde iuxta Papam more folito. Epifcopus vero Cardinalis affiftens fedet fuper cathedram nudā, feu in faldiftorium inter Diaconū a dextris Papæ, & fedem Cardinalium iuxta murum fibi paratam. Diaconus vero euangelii cum Papa federit, & alii Cardinales affiftentes, fedet & ipfe in finiftro cornu altaris, videlicet epiftolæ fuper fcabellum ibidem pofitum, vertens faciem ad cornu euangelii, Diaconus autem græcus fuper gradū altaris fedet in cornu euangelii, & fubdiaconus latinus, & græcus in cornu epiftolæ fuper inferiorem gradum, vultu ad Pontificē verfo. Finito Kyrieeleifon, detracta Papæ mitra, & tenente Epifcopo librum, vt fupra, eleuatis manibus iuxta altitudinē humerorū, & eorum diftantiam extenfis digitis, fed non difiunctis, ftans verfus altare dicit. Gloria in excelfis. Et cū dicit, Deo, iungit manus ante pectus: deinde ea cū Cardinalibus affiftētibus tantum plane plecta, refidet: & finito Gloria, depofita mitra furgit, & dicit manibus eleuatis verfus ad populū. Pax vobis. Deinde orationem Epifcopo Cardinali affiftente, vt fupra, librum tenente. Interim fubdiaconus portans librum epiftolarum ante pectus, vadit ad legendum epiftolam, altero ex clericis

ricis cerimoniarum ipsum associante. Finitis orationibus subdiaconus stãs in loco consueto, videlicet inter cornu epistolæ, & sedem eminentem Papæ per transuersum, ita quod a dextris altare, & a sinistris Papam habeat, sibi ipsi librum tenens, cantat epistolam, & Papa cum mitra sedet: subdiaconus vero finita epistola, retrahit se aliquantulum, & immediate subdiaconus græcus per cerimoniarium cũ debitis reuerentiis ad eundem locum, in quo latinus cantauit, ducitur: vbi & ipse stans versus, & librum tenens, vt alter, cantat epistolam græcam: qua finita ambo subdiaconi simul, cerimoniario præcedente, accedunt ad osculum pedis Papæ, latinus primum, deinde græcus. Inde ambo redeunt ad altare, & ibi latinus cum Cardinale diacono legit epistolam, & alia vsq; ad euangelium exclusiue: assistentes vero Episcopi portant librum Papæ, & vno ipsorum illum supra caput tenente, Papa legit epistolam, graduale, & euangelium. Cum cantatur graduale, vel sequentia, si cantat, Diaconus Cardinalis euangelii accipit librum euangeliorum, & portans illum ante pectus suum, vadit ad altare, & supra illud librum ponit. quo ibidem dimisso, cum debitis reuerentiis vadit ad Papam, coram quo stans capite inclinato, manum eius reuerenter osculatur, cerimoniario eum associante: deinde reuertitur ad altare, coram quo genuflexus dicit. Munda cor meum. &c. tunc accipit librum euangeliorum de altari, & illum tenet ante pectus: interim paratur pulpitum cũ velo aureo per clericos cappellæ in loco consueto, id est apud gradum altaris in cornu dextro, ita, vt vertat suam faciem ad sinistram, non ad corpus altaris: & septem acolythi cum septem intorticiis & alius acolythus cum thuribulo, & nauicella vadit ad Papã cum Episcopo Cardinale assistente: quo ministrãte, vt supra, Papa imponit incensum, & acolythus reuertitur ad septẽ acolythos ceroferarios, qui parati sunt cum septem candelabris, siue septẽ intorticiis accensis: Cardinalis vero Episcopus ad cathedram suam nudã. Hora cõpetẽti procedit ad locũ euangelii hoc ordine. Cerimoniarius, thuriferarius, ceroferarii, Subdiacõus, diacõus, qui cũ ante Papã fuerit, stãs capite inclinato, versus ad Pontificẽ dicit. Iube Dñe benedicere, & accepta benedictione vadit ad pulpitum: ponit librũ super illud, & septem ceroferarii faciunt circulum ante eum. Subdiaconus vero stans post pulpitum, inter illud, & Ceroferarios pulpitum amplectitur, & ambabus mãibus ex vtraq; parte tangit librum euangeliorum. Diaconus iunctis manibus dicit. Dñs vobiscum, & cum dicit. Sequentia sancti euangelii: signat pollice dextro librũ, deinde frontem, os, & pectus. Cum respondetur. Gloria tibi Domine: incensat ter librum, primo medio, deinde a dextris, & a sinistris. Finito euangelio factis reuerentiis consuetis, Diaconus cum quinq; ceroferariis reuertitur ad altare, stans ibidem iuxta scabellum suum: Subdiaconus vero capit librum euangeliorum ante pectus & ibidem iuxta pulpitum a latere expectans finem euangelii græci: duo ceroferarii cum thuriferario etiam manent iuxta pulpitum euangelii hinc & inde. Diaconus vero græcus accipit librum suum, & ponens illum ante pectus vadit ad altare, & dimisso super altare libro, Cerimoniario præcedente, & pedem Papæ discooperiẽte,

& cooperiente, vadit ad osculū pedis Papæ, nisi forte esset Episcopus: tunc nō pedē sed genu dextrum Papæ oscu lari debet: tū ad altare reuertitur, corā quo genuflexus dicat. Mūda cor me um &c. Deinde surgit, accipit librum euāgeliorū ante pectus, & præcedente eū Subdiacono suo post Cerimoniariū vadit ad gradus sedis Papæ, vbi ge nuflexus petit benedictionē: qua habi ta, vadit ad pulpitum, ponit desuper librum. Subdiaconus vero græcus stans retro ad pulpitum, tenet, vt lati nus fecerat: Diaconus deinde dicit, si gnat, & incensat, vt de latino diximus Subdiacono sibi respondente. Finito Euangelio Subdiaconus capit librum, & Diaconus cum duobus ceroferariis redit ad altare ad sua loca: lectis euangeliis Subdiaconi portant libros apertos ad osculandū Papæ, primo latinus, deinde græcus. Tū Papa stās sine mitra, per Episcopum Cardinalem ad gradus solii stantem incensatur more cōsueto: deinde Papa dicit. Credo in vnum deum: & plane cum assistentibus tātum Cardinalibus perficit symbolum: & cum cantatur. Et incarnatus est: cum mitra caput versus ad altare humiliter inclinat: Cardinales autem, & alii omnes genuflectunt, quousq; dictum sit. & Homo factus est: quo dicto omnes surgunt, & sedent. Diaconus vero cum Subdiacono latino vadunt ad credentiā Papæ, vbi paratus erit vnus scutifer Diaconi cum vasis, et duobus mantilibus pro lauandis, et extergendis manibus quibus lotis ad altare redeūt: vbi per sacristam Papæ porrigitur eis q̄dam tobalia serica, quam super altare explicant: deinde Subdiaconus vadit ad credentiā sacristæ, vbi imponitur ei p̄ cerimoniariū quidā pāniculus propter hoc confectus: qui retro ad collū ligatur, et stringitur, vt ante a collo dependeat, et ipsum ad longitudinem brachiorū cooperiat: et accipiēs bursam cum corporalibus, et super eam hostiariā cum hostiis, et desuper purificatoriū, omnia discooperta cum debitis reuerentiis ad mediū altaris portat, et Diacono latino apud altare expectanti consignat: qui ea accipiens, ponit super altare versus cornu epistolæ, simul et purificatoriū, et hostiariam de corporalibus, et ibidem prope ponit. Extrahit corporalia de bursa, et explicat in loco suo: bursam vero ponit inter crucem, et corporalia, vel alio conuenienti loco, vbi non impediat. Interim sacrista de sua credentia dat vni acolythorum ampullas vini, et aquæ vacuas, duobus velis aureis coopertas; et sub axilla sinistra pateram vnam argenteam: ipse vero sacrista aureum velum circa collum habens, accipit de dicta sua credentia calicem cum patena: cum quibus Pontifex est celebraturus: & paruum quod dam coclear aureum super patenam ponit: quæ omnia parte dicti veli cooperta, præcedentibus duobus seruientibus armorum, & sequente dicto acolytho, ad credentiam Papæ defert vbi cum aqua, de qua credentiarius primum probam faciat, mūdat, ac tergit calicem, patenam, coclear, ampullas, & pateram: deinde implet ampullas vino, & aqua, & ex āpullis dat credētiariis in vnam eorum pateram, vt faciant credentiam, siue probam, & restituit ampullas, & pateram acolytho, qui eas portauit, quas vt prius cooperit, & pateram sub axilla ponit Sacrista vero cum calice, patena, & cocleari copertis, vt venit, præcedentibus dictis duobus seruientibus armorum,

morum,& acolytho, vadit ad cornu epistolæ altaris,& ponit omnia in di cto cornu super altare. Et Diaconus latinus accipiẽs tres hostias ex hostia ria,ponit eas ordinatim super pate nam,sicq; Papam expectant. Finito Credo,Papa deposita mitra surgit, & dicit. Dominus vobiscum, & Ore mus:& lecto Offertorio sedet. Repo nitur sibi mitra,& per Diaconos assi stentes extrahuntur ei annuli, & chi rothecæ,& Papa abluit manus ordi ne consueto:quibus lotis reponũtur ei annuli per Diaconos assistentes,ubi prius erant,& Papa descendit ad alta re,duobus auditoribus semper fimbri as eleuantibus,vbi Diaconus euange lii latinus extrahit ei mitram. Interim duo Episcopi assistẽtes præuenientes Pontificẽ, ponũt missale super altare in cornu euangelii super puluinũ, & Episcopus Cardinalis assistens dicit quæ sunt dicẽda,& ea digito suo Pa pæ semp ostẽdit,Diaconus vero euã gelii latinus accipit hostiã vnã de tri bus, quæ sunt super patenam,& cum ea alias duas hostias tangit,& eam dat sacristæ comedendã: deinde accipit aliam hostiam de duabus,quæ reman serant,& eũ ea tangit patenã,& calicẽ per totum intus,& extra,& similiter dat eã sacristæ comedendã: post hæc de ampullis vinũ,& aquã ĩ patera dat Sacristæ ad prægustandum, & dein de accipiens patenam cum hostia,eam dat in manibus Papæ,qui illam Deo offerens dicit. Suscipe sancte pater &c. Tunc idem Diaconus ponit vinũ in calice ad sufficientiam pro tribus: Subdiaconus vero latinus accipit co clear pdictũ,sup quod sacrista impo nit aquã ex ãpulla,& subdiaconus in clinatus versus ad Pontificem dicit. Benedicite, et benedictione accepta, simul cum Diacono latino infundit in calicem,quem Diaconus dat in ma nus Papæ,& simul cum Papa calicem tangens,illum offerunt dicentes. Offerimus tibi Domine etc. Et Papa ponit eum super corporalia, cum eo signum crucis faciens:quem mox Dia conus palla cooperit. Subdiacono vero latinorum per cerimoniarium imponitur quodam velum circa collũ retento etiam panniculo, quem prius habebat,et patena in manu dextra, et dicto velo cooperitur:cum qua post Papam vadit, et ibi stans permanet vsq; circa finem Pater noster. Interim vnus acolythorum cum thuribulo, et nauicella accedit ad cornu epistolæ altaris,et cum Papa dixerit. Veni san ctificator etc. offert nauiculam Diaco no latino,et thuribulũ Papæ,qui im ponit incẽsum dicens. Per intercessiõ nẽ etc. Deinde Pontifex accepto thu ribulo de manu Diaconi,incensat pri mo oblata,Diacono pedem calicis te nente,deinde altare more consueto, & demũ in cornu epistolæ reddit thu ribulũ Diacono:& accepta mitra stãs ibidem a Diacono prædicto incensa tur,& mox accedentibus ministris,et nobili cũ aqua,tertio lauat manus or dine consueto. Interim vero Diaco nus euangelii, vt Pontificem incensa uit,primum incensat Episcopum, & Diaconos Cardinales assistentes iuxta altare,& Pontificem in suis locis stan tes:postea omnes Cardinales, omnes Reges,& magnos principes,siqui ad essent:deinde Episcopos assistentes, incipiens ab illis,qui de libro & can dela seruiunt,alii namq; post Pontifi cem inter altare, & solium circulum faciunt:deinde dat thuribulum vni ex subdiaconis cum superpellicio astan ti,qui incensat primo Diaconũ euan

gelii stantem mediū inter alios duos Diaconos assistentes, postea prælatos omnes paratos, deinde alios more cō sueto. Finitis orationibus secretis, Pō tifex positis ambab⁹ manib⁹ hinc inde sup altare, incipit cātando. Per omnia sæcula sæculorum. &c. Et cum dicit. Sursum corda, eleuet aliquantulum manus, & disiunctas teneat: cum dicit, Gratias agamus: altius eleuat, & cum dicit Deo Nostro. iungit ambas ma= nus ante faciem, & caput deuote incli nat: deinde iterum disiungit manus & disiunctas tenet vsq ad finem præfa= tionis: qua finita iungens iterum ma- nus ante pectus dicit. Sanctus &c. Clerici vero cappellæ in tempore ac- cendunt octo intorticia, quæ per Ce= rimoniarium dantur acolythis Apo= stolicis, & ipsis deficientibus, auditori bus: quæ ipsi post Episcopos assisten- tes per ordinem stantes accensa tenēt vsq post communionem Pontificis, & omnium aliorum a Pontifice se cō= municantium. Cum eleuatur sacramē tum, posito per aliquem incenso, aco- lythus incensat more consueto: post eleuationem autem sacramenti mox sacrista cum velo circa collum, vt su= pra: accipit calamum quendam aureū cum suo stilo pāno serico inuolutū manu dextera, & sinistra quendam ca- licem, quem parte dicti veli a collo pē dente cooperit, & præcedente acoly tho, cui ampullas vini, & aquæ coo= pertas, vt prius, dederat, & sub vna axilla pateram consuetam, sub alia ve ro axilla pateram auream paruam cū ansa. præeūtibus duobus seruiētibus armorum, ad credentiam Pontificis vadunt: vbi sacrista accepto in vna ma gna patera vino a credentiariis sibi porrecto. quod ante prægustauerat, la uat diligenter, & abluit calicem, cala- mum etiam, pateram paruam auream, ampullas vero vino, et aqua euacuat, et recepti vino, et aqua implet: De qui bus credentiarii iterum probam faci unt. Et mox ordine quo venerant, re uertuntur. Sacrista autem omnia su- per altare ponit in cornu epistolæ. Cum Pōtifex dicit Benedicis, et præ stas nobis. Diaconus euangelii latini detegit calicem, et Pontifice dicente Per ipsum etc. signante calicem digi- tis dextræ manus pedem calicis tenet et Hostia super corporalia reposita tegit calicem, et ad suum locum post Pontificem reuertitur. Tū Pontifex positis super altare manibus disiun= ctis incipit cantando. Per omnia etc. Et cum dicit. Pater noster: eleuat ma= nus ante pectus, et eas sic vsq ad finem tenet, cū dicit. Et dimitte nobis, Sub- diaconus patenam tenens facta altari reuerentia vadit ad cornu Epistolæ et patenam dat Diacono euangelii: ve lum vero cerimoniarius super creden tiam sacristæ reponit. Cum Papa di= cit orationem. Libera nos etc. Diaco nus euangelii patenam ipsam tradit Pontifici: qui se cum ea oratione fini= ta signet more consueto, & eam sup- ponat Hostiæ. Diaconus vero calicē detegat, supra quem Pontifex Hosti am frangat, & particulam illam quæ in dextra manu restat super calicem paululū eleuatam tenens dicit cantan do. Per omnia &c. Pax Domini &c. Et signat ter cum particula super ca- licem, deinde eam in calice deponit, tum dicit submissa voce Agnus Dei. Et cum Pontifex altare deosculatus dicit. Pax tecum. Episcopus cardina- lis assistens osculato prius altari a Pō tifice pacem accipit osculando ipsum in ore, deinde in pectore: simili modo duo Diaconi Cardinales assistentes a

Pontifice

Pontifice pacem accipiunt ipsum primo in ore, Deinde in pectore osculando, altare autem non osculantur: Diaconus autem euangelii a Pontifice nunc pacem non accipit, sed postquam ipsum Papa cōmunicauerit accepta pace a Pontifice. Episcopus cardinalis assistens præcedente cerimoniario defert pacem aliis cardinalib⁹, Regi &, nobilissimo cuiq̃, si adsunt ordine suo, deinde primo Episcopo assistenti videlicet ei: qui de libro seruit: qui aliis pacem subministrat, post hæc vni ex Subdiaconis in superpelicio. qui pacem prosequitur prælatis paratis cum vicecamerario, si sit protonotarius, & aliis more consueto, postquam Pontifex pacem dederit Episcopo, & Diaconis cardinalibus assistentibus capite discooperto ascēdit ad sedem eminentem, quem sequūtur Episcopus & Diaconi cardinales præfati, & alii Episcopi assistētes cum libro & candela accensa, & ibi stans capite detecto & inclinato pontifex versus ad altare aliis Cardinalibus & Episcopis assistentibus in locis, & officiis suis ministrantibus Diaconus euangelii apud altare detecto capite patenam cum sacramento reuerenter accipiens & ambabus manibus tenens eam in altum vsq̃ ad oculos eleuat. Et primo vertit se a latere suo dextro videlicet epistolæ vsq̃ ad medium circulum Id est vt eius renes sint ad altare, & per eandem viam reuertitur vt prius erat, secundō a sinistra parte vsq̃ ad medium deinde procedens versus cornu dextrum videlicet Euangelii: vbi Subdiaconus expectat genuflexus patenā cum sacramento summa reuerentia ei tradit, & mox Subdiaconus surgit, & Diaconus genuflectit quousq̃ Subdiaconus discedat, & portet sacramentum ad sinistram manum Papæ altero Cerimoniariorum eius fimbrias attollente, & Pontifex aduenienti sacramento profunde se inclinat & illud reuerenter adorat, Cum Subdiaconus peruenit ad Pontificem, stet ad eius sinistrā erectus, & non genuflexus, Diaconus vero accipiens Calicem discoopertum ex altari eo modo se uertit, vt de patena fecerat, inde accedit cum calice ad Pontificem ad dextrum eius latus. Cerimoniarius similiter ei fimbrias leuat. tunc Papa dictis orationibus opportunis sumit vnam partem corporis Domini Subdiacono cōtinuo patenam tenente, aliam vero partem in duas partes diuidit pro Diacono & Subdiacono. Interim sacrista velum circa collo tenens, vt supra accipit calamum aureum in sinistra, & Calicem de quibus supra diximus velo coopertos in dextra, & antecedēte acolytho ampullas vini, & aquæ coopertas portante, & sub eius axillis duas pateras supradictas tenente accedunt ad Pontificem, cui Episcopus Cardinalis assistens capiens calamum prædictum illum discooperit, et vino ex ampulla cum stilo intus mundat super calicē: quem adhuc tenet sacrista deinde vinum infundit in pateram argenteam imponens modicum de aqua, ex alia ampulla, et dat sacristæ pro credētia. Et cū Pōtifex corpus Christi sumpserit. Episcopus Cardinalis porrigit ei calamum: quem Papa ponit in Calice in manibus Diaconi existēte, et sanguinis partem sugit: residuum cum particula hostiæ dimittit pro Diacono et Subdiacono, Tunc Diaconus Calicem dextra tenens, et calamum sinistra, quem tamen de Calice non extrahit stans inclinato capite Pon-

tificis manum dextram exoſculatus reuerenter ex eius manibus de corpore Chriſti communicat. Item oſculata Pontificis facie cum calice, calamo, & diuiniſſimo ſacramēto ad altare reuertitur, & cū calamo in ſiniſtro cornu ſtans ſanguinis partem ſugit. Interim Subdiaconum coram ſe genuflexum, & eius dextram prius deoſculatum Pontifex de reſiduo corporis Chriſti communicat, & ſimiliter ei oſculum pacis donat: qui ad Diaconū cum patena eleuata ad cornu altaris accedens, & ipſe de ſanguine cum calamo ſugit: cum primo diligenter patenam ſuper calicem excuſſerit, curaueritq́, ne aliqua particula in ea remaneat ſacramenti: ac ſubdiaconus vnus eorum particulam in Calice exiſtentē ad labia calicis retrahit, & eam ſumit. Impoſito deinde in calicē vino albo, ſe purificant, & calicem ad credentiā ſacriſtæ reſtituunt. Cum primum vero Pontifex Subdiaconum communicauerit, Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens imponens ex ampulla vinum in calicem: quem ſacriſta portauit, dat Papæ ad purificandum: Quo purificato ſacriſta cum calice illo, & patera argētea ad credentiam ſuam redit, & prior præsbyterorum Cardinalium ampullam vini manu dextra, & pateram auream manu ſiniſtra ab acolytho accipiens, Pontificis digitos ſuper dictam pateram vinū effundēdo abluit, & reddita acolytho ampulla paterā cum vino ad altare reportat: cōſignatq́ miniſtris, & ad locum ſuum redit. Epiſcopus vero Cardinalis album pāniculum, quod purificatorium appellant, ſibi ad hoc a ſacriſta aſſignatum Pontifici tradit, cum quo digitos tergit, deinde acolytho illud reſtituit cū ampullis ad credentiam ſacriſtæ reportandum. Pontifex autem facta purificatione mitram accipit, & ſedens quarto lauat manus ordine ſupradicto, nobiliori aquam miniſtrante. Interim duo primi epiſcopi aſſiſtentes præcedunt ad ſiniſtrum cornu altaris cum libro, puluino, & cādela, & Pontifex lotis, terſiſq́ manibus ſurgens deſcēdit a ſede eminēte ad altare: vbi ante gradum inferiorem depoſita mitra per Diaconum Euangelii accedit ad altare, oſculatur illud in medio: vadit ad cornu epiſtolæ: vbi liber paratus eſt, & dicit poſtcōmunionem, tum redit ad medium altaris: & illo oſculato verſus ad populum ſtans dicit. Dominus vobiſcum, & interea dum reſpondetur, Et cum ſpiritu tuo, vadit ad librum: vbi dicit. Oremus, & orationem: qua in totum finita cū reſpondetur. Amen: reuertitur ad medium altaris, illud oſculatur: & iterum ad populum dicit. Dominus vobiſcum, & reſpōſo dato. Et cum ſpiritu tuo: Diaconus Euangelii ſtans poſt Papā medius inter duos Cardinales aſſiſtentes cantat. Ite miſſa eſt: verſus ad populum, vt Pontifex. Interim Subdiaconus non Epiſtolæ, ſed alius accipit Crucem, & eam portat ante Pontificem inter ipſum & populum. Reſpōſo Deo gratias: Pontifex ſtans inclinato capite in medio altaris dicit. Placeat tibi &c. Quo dicto benedicit populo ſolenniter dicens. Sit nomen Domini benedictum &c. Data benedictione per Pontificē Epiſcopus Cardinalis aſſiſtens ad ſiniſtram Pontificis verſus ad populum pronunciat indulgentias ſub his verbis. Sāctiſſimus in Chriſto pater, & D.N. Dn̄s. N. diuina prouidentia papa octauus dat, & cōcedit omnibus hic præſentibus plenariam indulgentiam: vel tot annos,

& totidem quadragenas de uera indul gētia in forma Ecclesiæ cōsueta. Orate Deum pro felici statu suæ sanctitatis, & sanctæ matris Ecclesiæ. Interim dnm indnlgentia huiusmodi pronunciatur, Diaconns Euāgelii extrahit papæ pallium, & illud supra altare reponit. Cardinales etiam, & prælati omnes paramenta sua deponunt & consuetum habitum accipiunt. Pontifex vero sic paratus ad palatium reuertitur cnm baldachino associatus a Cardinalibus in cappis: Diaconi tamen parati ex decenti more deberent cōmitari pontificem missalibus indnmentis adhuc paratum vsq; ad cameram suam. Et nota quod hac die Domini Diaconi Cardinales, & omnes, alii officiales papæ nō sacerdotes, debēt cōmunicare de sacramēto altaris.

De traditione ensis, & pilei: Cuius benedictionem require supra in prima parte.

SI Pōtifex hac die traditurus est ensem cum pileo alicni Principi, vel nobili in Romana cnria præsenti si il lum in matutinis non dedit: finita missa Pontifex ascendit sedem suam emi nentem: coram quo genuflectit Princeps, vel nobilis circunstantibus dominis Cardinalib⁹: & tenēte ante Pōtificem vno ex clericis cameræ ensem cū pileo pdicto. Pontifex eum alloquitur hoc modo (Consueuit hoc aliquā do fieri in camera Papæ Postquā ipse fuit paratus in corona Cardinaliū) Solent Romani Pontifices ī præclara natalis Domini celebritate &c. vt snpra in benedictione ensis. His dictis Pontifex tradit ensem cum pileo Principi: vel nobili prædicto, qui illis acceptis Pontificis pedem osculatur deuote: & gratias agit: tum ensem cū cappello huiusmodi tradit vni ex familiaribus suis: ipse autem in ordine, & loco suo vadit ante Pontificem: & ipsum vsq; ad cameram Papagalli comitatur præcedente semper immediate ante eum illo: qui ensem cum pileo portat. Deinde deduci debet nobilis ipse ab omnibus prælatis palatii: & familia Papæ, & ab oratoribus, & baronibus vrbis, ac aliis nobilibus amicis suis vsq; ad domum habitationis suæ hoc ordine. Primo equitabunt familiares: & curiales omnes in breuibus, deinde scutiferi Papæ, quos sequuntur barones Romani, & oratores deinde Comites: & Dnces si qui sint. post hos seruientes armorum, & post eos ensem cum pileo gestans: quem immediate sequitnr ille: cui datns est ensis medius inter duos seniores prælatos palatii, deinde sequentur alii prælati palatii: & prælati oratores: & alii successiue, cubicnlarii: & alii cappellani: & togati. Cum deductus ipse domum peruenerit, ibidem in loco connenienti se firmet deducentes versus, & capite detecto agat gratias singulis prælatis illis, cum ante ipsum equitant re cedentes caput Inclinando, & post recessum omnium prælatornm caput tegat: & domum suam intret: et recedāt omnes. Ordo prædictus obseruatus fuit in die Natiuitatis Christi Anni Millesimi quadringentesimi octuagesimi quinti Pontificatus Dñi Innocētii Papæ octaui Anno primo, qua p pfatum Pontificē ensis cum pileo datus fuit Illustrissimo Domino Francisco de Aragonia filio quarto nato Ferdinandi Siciliæ Regis, ad præstandum obedientiam nomine Regis genitoris sui summo Pontifici cum quibusdam aliis prælatis: et Dominis Romam misso, qui in matutinis cum cerimoniis prædictis cantauit quintam le

ctionem, et finita missa deductus fuit de palatio per prælatos palatii: et alios curiæ, cubicularios, et scutiferos Papæ, ac Ducem Amalfitañ. Comites Morcouii: et montis Agani, oratoresq́ quamplures vsq́ ad palatium Vrsinorum in campo floræ, quod Reuerendissimus Dominus Ioãnes de Aragonia Sanctæ Sabinæ præsbyter Cardinalis eius germanus secundo natus, ad cuius dextram ipse Dominus Franciscus continuo equitauit, inhabitabat. Si vero ensis prædictus daretur alicui Regi in curia præsenti, deduci debet ab omnibus Cardinalibus, & tota Romana curia. Si vero, cui ensis dandus est, in curia non est, Clericus Cameræ, qui eum ad missam ante Crucem portauit, eodẽ modo, & ordine cum finita missa, reportat ad palatiũ Papæ vsq́ ad cameram papagalli.

De vesperis In vigilia Natiuitatis Christi, Papa in crastinum non celebraturo.

SI sanctissimus Dominus noster in die Natiuitatis Christi nõ celebraret, Vesperis tamen, & missæ interesse vellet, Vesperæ hoc modo dicuntur. Hora competenti Papa indutus in camera papagalli amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali albo, & mitra preciosa, venit ad cappellam more consueto: orat ante altare mitra deposita. Finita oratione surgit, & reassumpta mitra ascendit ad solium; vbi sedens recipit Cardinales ad reuerentiam: deinde deposita mitra surgit, & stãs versus ad altare secrete dicit. Pater noster. Quo finito alte incipit. Deus in adiutorium: & cum incipitur Psalmus sedet, & accipit mitram, & omnes alii sedent. Prior præsbyterorum Cardinalium incœpto psalmo, vadit ad scabellum, & assistit Põtifici, & sic omnes sedẽt vsq́ ad capl'um. Cum incipitur capitulum, Papa surgit cum mitra, & omnes alii surgunt. Cum incipitur hymnus, extrahitur mitra Põtifici, qui stat vsq́ ad inchoationem antiphonæ ad Magnificat. Interim dũ hymnus dicitur, vnus acolythorum extra cãcellum cappellæ dimittit cappam, & capit superpellicium, & redit ad cappellam, & locat se cum clericis cerimoniarum. Incœpta antiphona ad magnificat, Papa sedet, accipit mitrã: acolythus superpellicio indutus accedit ad Pontificem cum thuribulo, & nauicella, & præsbytero Cardinali assistente ministrante, Pontifex ponit incensum more consueto. Interim duo ex auditoribus præueniunt ad altare, & hinc inde stantes eleuant anteriorem partem superioris mappæ altaris, & illam plicant vsq́ ad medium, vel circa. Cum incipitur Magnificat, Papa cum mitra ascendit ad altare, duobus auditoribus fimbrias eleuantibus, & Cardinalibus, atq́ Episcopis assistentibus, auditore ad mitram seruiente, & secretis cubiculariis ipsum comitantibus. Cum Papa peruenerit ad altare, extrahitur ei mitra: osculatur altare in medio, & assistens præsbyter Cardinalis ministrat Papæ thuribulum. Papa incensat more solito altare: Incensato altari Papa reddit thuribulum præsbytero Cardinali, qui dat acolytho: accipit mitram, & redit ad solium, in quo stans cum mitra incensatur per præsbyterum Cardinalem stantem ante gradus solii: deinde acolythus incẽsat præsbyterum Cardinalem, & alios duos assistentes, & successiue omnes Cardinales, aliós & alios in cappella existentes more solito. Cum primum vero Papa recedit de altari, illi duo auditores mappam

pam altaris, vt prius erat, explicant, alii duo fimbrias Papæ eleuant vsq; ad solium. Interim cum dicitur Magnificat, duo alii acolythi extra cãcellum cappellæ dimissis cappis, superpelliciis induuntur: redeunt ad cappellam, & cum cerimoniario se locãt. Finita antiphona ad Magnificat, præcedente cerimoniario, duo acolythi præfati cum candelabris, & candelis accedunt ante gradus solii Papæ, medium inter se habentes Clericum cerimoniarum. Papa surgit, & deposita mitra dicit. Dominus vobiscum, deinde quasi versus ad altare. Oremus. Interim accedunt ante Pontificem duo primi Episcopi assistentes, primus cũ libro, alius cum candela, & Papa dicit orationẽ: & cum dicit in fine orationis. Per omnia sæcula sæculorum, illi duo Episcopi assistentes cum libro, & candela ad suum locum reuertũtur. Cum Papa dicit. Dominus vobiscum, secundo acolythi factis solitis reuerentiis reuertuntur ad altare, vbi candelabra ad suum locum reponuntur. Interim vnus subdiaconorũ accipit Crucem, quam portat ante Põtificem. Finito Benedicamus Domino, Deo gratias, Papa stans dat benedictionem, dicens. Sit nomen Domini. &c. & non indulgentias. Papa benedicente, vnus protonotariorum genuflexus supra scabellum ante Põtificem, tenet auriphrygium sinistri lateris pluuialis Papæ in transuersum ante vmbilicum Pontificis. Pontifex data benedictione sedet, accipit mitram, & vadit ad faldistorium: vbi genuflexus orat cum mitra, surgit, & redit ad cameram: auriphrygium pluuialis hinc inde Diaconi assistentes portant, nunc, & in omnibus magnis solennitatibus: aliis vero diebus aliquis ex protonotariis apostolicis auriphrygii fimbrias simul iunctas a latere Pontificis defert: fimbrias vero posteriores aliquis princeps, vel nobilis ex laicis.

De missa in die Natiuitatis Christi, Papa præsente non celebrante.

IN die Natiuitatis Christi, Pontifice non celebrante, vnus Episcoporum Cardinalium rem diuinam peragit hoc ordine. Hora competenti perueniet & ad ecclesiam, seu cappellam Cardinalis celebraturus, & paramenta accipiat eo ordine, vt supra in prima Dominica aduentus est expræssum: sic paratus Pontificis aduentum expectans. Pontifex autem paratus in camera papagalli amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali, & preciosa mitra venit ad ecclesiam, seu cappellam. More consueto orat, facit confessionem, fit ei reuerentia, & alia obseruantur, prout supra in prima Dominica aduentus est expræssum. Finito a cantoribus vltimo Kyrieeleison, celebrans deposita mitra stans versus altare dicit. Gloria in excelsis Deo & Cardinales cum Pontifice, perficiunt. Et in terra pax. &c. Et nota, q̃d quando dicitur Gloria in missa, Cardinales cum dixerint introitum, & Kyrieeleison cum Papa, non recedũt de circulo, sed expectant quousq; per celebrantem incipiatur Gloria, & cum Pontifice hymnum angelicum perficiunt: deinde factis reuerentiis reuertuntur ad sedes suas, & Pontifex sedet cum mitra. Idẽ facit celebrãs, postq̃ & ipse cõpleuerit cũ suis ministris hymnum: & cum Pontifex sederit, finito a cantoribus Gloria, surgũt omnes, & celebrans deposita mitra stans

versus ad populum, dicit. Pax vobis. Deinde ad dextram versus ad altare. Oremus, & orationem, quæ vnica est. Cum in euāgelio dicitur, & Verbum caro factum est: Papa, celebrans, & omnes alii genuflectunt. Finito euangelio celebrans stans sine mitra versus ad altare, dicit. Credo. Interim Papa osculatur librum euageliorum: incensatur, & Cardinales veniunt ad circulum: non fit sermo. Alia omnia fiunt, vt in prima dominica aduētus est expræssum, excepto Benedicamus domino, Diaconus versus ad populū dicit. Ite missa est, quo dicto celebrās cum eo vertitur ad altare, & dicit in medio altaris, capite inclinato. Placeat &c. Interim cerimoniarius petit a Pontifice indulgentiam, quā celebranti notificat. Papa dat benedictionem more cōnsueto. Interim celebrans stans in cornu epistolæ detecto capite versus ad Pontificem data benedictione celebrans stans detecto capite in medio altaris, versus ad populum pronunciat indulgentias dicens. Sanctissimus in Christo pater, & dominus noster dominus. N. diuina prouidētia Papa. x. dat, & cōcedit omnibus hic præsentibus septem annos, & totidē quadragenas de vera indulgentia in forma ecclesiæ consueta: orate deum pro felici statu suæ sanctitatis, & sanctæ matris ecclesiæ. Tunc versus ad altare, illud in medio osculatur, dicēs. Dominus vobiscum. Sequentia sancti euāgelii. Vadit ad faldistorium sine mitra, vbi exuitur a ministris omnibus sacris vestibus: accipit cappam, & vadit in pace. Interim etiam Pōtifex ad cameram suam reuertitur. Quod si Pontifex ab ecclesia, vel cappella recederet, antequam celebrans sacras vestes deposuerit, debent duo sui ordinis Cardinales ipsum expectare, & extra ecclesiam deducere.

De uesperis uigiliæ Natiuitatis Christi, Papa absente.

SI vero Pōtifex maximus infirmus, aut alias impeditus vespis huius vigiliæ, & missæ diei interesse nō posset hoc ordine peragit officiū. Pro vespis Eps Cardinalis crastinæ diei celebraturus, ꝑuenit ad ecclesiā, & facta oratione āte altare sedet in faldistorio in cōueniēti loco ꝑparato: diaconus cappellæ, aut alius assistēs, & ministri, seu cappellani ipsius Cardinalis vsq; ad numerū nouē, oēs sunt induti cottis. Pōtifici sacra facturo stāti ante faldistorium ꝑ scutiferos exuitur cappa, & per assistentem cappellæ, & alios cappellanos, siue ministros induitur amictu, alba, cingulo, cruce, pectorali stola, quæ pēdeat a spatulis, pluuiali, & mitra ꝑciosis, ac annulo pōtificali, paramēta omnia per ministros ex altari ordinate portātur: sic indutus Pōtifex expectat aduentum Cardinaliū: deinde obtēta ꝑ cerimoniariū a Reuerēdissimis dñis Cardinalib9 de inchoādis vesperis licētia, detrahit ꝑ cappellanū de mitra seruiētem illi mitra, qui surgit, & versus ad altare dicit secrete. Pater noster: quo finito alte incipit. Deus in adiutoriū. ℞ a cātorib9, Dñe ad adiuuādū &c. Incœpto psalmo sedet ī faldistorio, & mitra ei īponit: cū incipit capitulū, surgit, stat cū mitra versus ad altare, Finito capitulo extrahitur ei mitra, & stat sine ea vsq; ad finē hymni versus, vt erat: cū incipit āntiphona ad Magnificat, sedet celebrās, imponitur ei mitra, & cerimoniarius accepto thuribulo cum nauicella, accedit ad celebrantem, qui ministrante assistente imponit incensum in thuribulum more consueto: & cum incipitur Magnificat,

gnificat, cum mitra surgit, & factis reuerentiis Cardinalibus vadit ad altare, ante cuius infimum gradum deponitur ei mitra, & facta reuerentia altari, ascendit, & illud in medio osculatur: accipit deinde thuribulũ de manu assistentis, & incensat altare more consueto: quo incensato imponitur ei mitra, & redit ad faldistoriũ, factis prius altari, & Cardinalibus consuetis reuerentiis. In faldistorio stans cũ mitra incensatur ab assistente, deinde deponitur ei mitra, & assistens præcedente cerimoniario, celebranti facta reuerentia, & altari, incensat Cardinales per ordinem Episcopos, præsbyteros, deinde Diaconos, postmodũ alios more consueto. Finito Magnificat celebrans sedet, & imponitur ei mitra: finita Antiphona post Magnificat deponitur ei mitra, qui surgit, & stans ante faldistorium versus ad altare dicit. Dominus vobiscum, & orationem diei conuenientem. Interim duo cappellani medium inter se habẽtes cappellanum librum tenentẽ, stantes versis faciebus ad celebrãtem, duo candelabra tenent cum faculis ardentibus vsq; ad finem orationis, & cũ replicatur post orationem. Dominus vobiscum, inde discedunt, & cerimoniarius candelabra ad sua loca reponit. Dicto Benedicamus. &c. Imponitur celebranti mitra, cum qua facta reuerentia Cardinalibus, & altari vadit ad medium altaris, stans versus ad altare dicit. Sit nomen Domini. &c. & benedicit more solito, & non dantur indulgentiæ. Data Benedictione factis reuerentiis, vt supra, cum mitra reuertitur ad faldistorium, exnitur ornamentis, quæ super altare reponuntur, induitur cappa, & domum redit.

De matutinis Natiuitatis Christi, Papa absente.

Cum vero Sanctissimus Dominus noster in hac nocte ad matutina non venit: hora competenti Cardinalis primam missam celebraturus, in sua cappa lanea consueta accedit ad faldistorium iuxta altare in loco, modo suo consueto præparatum, habens penes se nouem cappellanos cottis indutos: vbi cum aliquantulum quieuerit, per cerimoniarium impetrata a Reuereñ. Dominis Cardinalibus licentia incipiendi, Cardinalis officium faciens surgit, & detecto capite stans versus ad altare dicit secrete. Pater noster, Deinde alte. Domine labia mea aperies. &c. ℟. Et os meum. &c. Deus in adiutorium. ℟. Domine ad adiuuandum. &c. & stat capite descooperto; quousq; perficiatur inuitatoriũ, psalmus, & hymnus. Incœpto primo psalmo sedet, similiter faciunt omnes alii Cardinales, prælati, ac officiales. Cũ dicitur psalmus tertius primi nocturni, cerimoniarius capit librum lectionum, & Clericus cappellæ pulpitum, & præcedente cerimoniario vadunt ad medium chori inter sedes Cardinalium præsbyterorum, & diaconorum, vbi pulpitum locant, & librum desup: deinde redeũt ad locũ suum. Finito versu primi nocturni, celebraturus Cardinalis surgit, & detecto capite stãs verso vultu ad altare dicit alte. Pater noster, quod secrete pficit: deĩde dicit alte. Et ne nos. ℟. Sed libera. Exaudi. &c. Interim cerimõiarius cãdelã cereã accẽdit, q̃ & pulpito affigit, & vnũ ex cãtoribus cũ reuerẽtiis cõsuetis ad pulpitum ducit: vbi finita absolutione cantor ipse versus ad celebraturum, inclinato capite dicit alte. Iube Domine benedicere, & benedictione accepta cãtat lectionem: qua

finita cum dicit. Tu autem dñe: genuflectit versa facie ad altare, deinde ad locum suum reuertitur. Eodem modo fit in omnibus lectionibus, & nocturnis: celebrans primam, quartam, & septimam Benedictionem dat stans nudato capite, alias omnes sedendo: data benedictione ad octauam lectionem surgit propter euangelium, stans discooperto capite quousque dicitur. Et reliqua, tunc sedet. Nonam lectionem cantat ipse celebraturus stans ante faldistorium, & versa facie ad altare: cappellanus autem suus assistens in superpellicio tenet ei librum: cum dicit. Iube domine benedicere, stat inclinato capite versus ad primum Cardinalem in choro præsentem, & stãtem capite detecto: qui dat benedictionẽ. Finita lectione statim celebraturus ipse incipit cantando. Te Deum laudamus, cantoribus prosequentibus vsque ad finem. &c. Interim paratur ipse omnibus ornamentis pro missa, vt moris est. Nota tamen, quod commodius est quando incipitur Tertius nocturnus, vt celebraturus capiat sandalia, & dicat psalmos. Quam dilecta. &c. & ita sæpius obseruatum est. Finito Te Deum, celebraturus indutus omnibus paramentis, vel si omnibus adhuc indutus non est, in illis, quibus tunc indutus est planeta dempta, induitur pluuiali, & astantibus duobus ministris cum cãdelabris hinc inde dicit versus ad altare, stans ante faldistorium sine mitra. Dominus vobiscum: Oremus, & Orationem: iterum Dominus vobiscũ, & cãtores dicũt. Benedicamus.

De prima missa Natiuitatis Christi, Papa absente.

DIcto a cantoribus Benedicamus Domino, Deo gratias: celebraturus exuitur pluuiali, & indutus omnibus paramentis accedit ante superiores gradus altaris cum mitra, vbi facit reuerentiam Cardinalibus, deinde detrahitur sibi mitra, facit confessionẽ, cantores dicunt Introitum, celebraturus accedit ad altare, osculatur illud, & librum, incensat altare, & alia facit vt moris est: post finẽ missæ dat benedictionẽ, & nõ denũciat indulgẽtias.

Si Papa in nocte Natiuitatis personaliter celebrat.

SI autem in hac nocte Summus Pontifex vellet celebrare, omnia seruãtur, quæ in missa Papali supra descripsimus, nisi quod communicaret in altari ipse solus, & non in sede eminenti, & non sugeret sanguinem cum calamo, sed more communi, & non se purificaret, quia est celebraturus tertiam missam, in qua communicat in sede eminenti se, & ministros. Item si vellet, secundam missam celebrare immediate, non deponeret sacras vestes, sed dictis laudibus ea solennitate, qua vesperæ cãtari solent, inciperet secũdam missam. Tres præsbyteri venirent obuiam, & alia omnia consueta seruarentur: sed communicaret in altari solus, vt de prima diximus.

De laudibus, & secunda missa, Papa absente.

FInita missa recedunt omnes, & dicuntur laudes per cantores, & secunda missa per Sacristam, & alia, prout supra dictum est.

De tertia missa in die Natiuitatis Christi, Papa absente.

CArdinalis Episcopus in die Natiuitatis Domini, Papa absente, tertiã missam celebraturus præuenit ad ecclesiã, orat. &c, prout supra de missa in

sa in præsentia Papæ celebranda dictū est. Debent autem esse parata in credentia duo bacilia pro lotione manuū apta, argentea tamen non inaurata, quibus manus abluantur. Et scutifer aquam dans factis reuerentiis Cardinalibus, & altari genuflexus coram celebraturo, facit credentiam, deinde dat aquam, vt supra. Induitur celebraturus omnibus paramentis Pontificalibus, & alia fiunt, prout supradictum est. Induto celebraturo postquam Cardinales congregati fuerint, petita ab eis licentia, surgit de faldistorio cum mitra, & eundo versus medium altaris, facit reuerentiam Cardinalibus: Deinde prosequitur ad gradum proximum ante altare, & post eum Diaconus, & subdiaconus. Cum fuerit ante medium altaris extrahitur ei mitra per cappellanum de ea seruiētem, qui se ad partem retrahit: celebrans vero facta reuerentia altari dicit confessionem. &c. & imponitur ei manipulus, vt supra in alia missa dictum est: ascendit ad medium altaris, & osculatur illud, deinde librum missalem vt supra ante ponit, deinde diacono ministrante incensum, postmodum desuper signum Crucis faciens incensat altare, vt supra, quo incensato imponitur ei mitra, incensatur in cornu epistolæ a Diacono: deinde cum mitra facta reuerentia Cruci vadit ad faldistorium, deponiturq; ei mitra, & stans versa facie ad altare, dicit Introitum, & Kyrieeleison, vno ex suis cappellanis librum tenente: deinde sedet, & imponitur ei mitra, vt supra dictum est in alia missa per totum vsq; ad finē Epistolæ: qua finita subdiaconus librum clausum ante pectus suum tenens, vadit ad celebrantem, & genuflexus ponit librum super eius genua, & manū illius supra librū positam osculatur, & surgens libro epistolarum deposito, tenet missale celebranti, vt supra: interim dum dicitur alleluia, & Diaconus dum librum euangeliorum supra altare posuerit, cerimoniarius cū thuribulo, & nauicella vadit ad celebrantem, qui ministrante Diacono, imponit incēsum, & signat, vt supra: Cerimoniarius autem tunc dat vni ex cappellanis celebrantis thuribulum in dexteram, & nauicellam in sinistrā, & duo candelabra cum luminaribus de credētia, vel altari duob⁹ aliis cappellanis eiusdem. Diaconus vero interea ad altare vadit, de quo librum accipiens, & ipsum ante pectus tenens, ante altare genuflexus dicit. Munda cor meum: deinde ad celebrantem reuertitur, & genuflexus corā eo dicit. Iube dñe bñdicere: & bñdictiōe accepta ꝓcedit ad lectionē euāgelii ordine supradicto, finito euāgelio, factisq; reuerētiis, reuertit ad celebrātē. Subdiaconus portat deosculādū librū euāgelio ꝑ apertū celebrāti, & diacōus illū incēsat, & mox celebrās versa facie ad altare, dicit. Credo. &c, quo finito deposita mitra surgit, & versus ad populū dicit. Dñs vobiscū. Tunc vertēs se ad dextrā ad altare dicit. Oremus, & offertoriū: sedetq;, & deponitur ei annulus, & chirothecæ: lauat manus, & cætera vt supra: surgit deinde, & cū mitra vadit vsq; supra gradus altaris, & facta reuerentia Cardinalibus procedit ad medium altaris, vbi deponitur ei mitra, & alia facit, vt supra, & ministrātib⁹ Diacono, & cerimōnario, imponit incēsum bñdicēs, & incēsans vt supra: qui deinde incensatur a Diacono, & successiue Cardinales incensantur ordine suo, & alii vt supra. Dicto Agnus Dei, assistens celebrantis

dimisso libro in manibus Diaconi, venit ad manum dextram celebrantis, & ibi ante altare genuflectit, surgit; osculatur altare, & Pacem a celebrante accipit, quam dat postmodum primo Episcopo, primo præsbytero, & primo Diacono Cardinalibus, successiue aliis, vt supra. Et cum viderit celebrantem sumpsisse purificationem, dat Pacem cerimoniario, qui perficit cursum suum, & alia fiunt, vt supra. Dicto post Orationes Dominus vobiscum per celebrantem, & Ite missa est per Diaconum, celebrãs dicit. Placeat tibi. &c. quo dicto imponitur ei mitra, & benedicit solenniter, dicens more cõsueto. Sit nomẽ Domini. &c. Et demum conuersus ad populum pronunciat indulgentias per Papam concessas. Deinde ad sinistram manũ se uertens ad altare, osculatur illud in medio, & facta reuerentia Cruci, dein de Cardinalibus cum mitra ad faldistorium reuertitur, dicendo Enãgelium sancti Ioannis, & alia quæ sunt dicenda. Interim sacris vestibus exuitur, vt supra.

De die Sancti Stephani.

IN die sancti Stephani protomartyris officium peragit præsbyter Cardinalis in paramentis rubeis more solito: dicitur Oratio diei sub sua conclusione, deinde etiam dicitur oratio pro commemoratione de Natiuitate Domini etiam sub sua conclusione, & fit sermo.

De festo sancti Ioannis Euangelistæ.

IN die sancti Ioannis Euangelistæ celebrat præsbyter Cardinalis in paramentis albis more consueto: oratio diei dicitur sub sua conclusione, deinde fit commemoratio de Natiuitate Domini, & Sancto Stephano sub alia conclusione, & fit sermo his duobus diebus: si Papa celebrat, seruit ei pro assistente prior Præsbyterorum Cardinalium, & non fit sermo nisi per ipsum Papam, aut aliquem ex Cardinalibus.

De uigilia Circuncisionis, & eius festo.

IN vigilia Circuncisionis Domini fiunt vesperæ more consueto, ad quas Papa venit albis paramentis paratus. In die celebrat Episcopus Cardinalis in paramentis albis, dicitur tãtum vna oratio, & fit sermo.

De uigilia Epiphaniæ Domini.

IN Vigilia Epiphaniæ Domini fiũt Vesperæ Papales, quibus Papa ornamẽtis albis paratus interesse solet. In Die missa more solito dicitur, quã celebrare solet Episcopus Cardinalis in paramentis albis, dicitur vna Oratio tantum. Et cum Diaconus cãtans Euangelium dicit. Et procidentes adorauerunt eum, Cantando genuflectit: quibus dictis, surgit, & perficit. Simili modo genuflectit Papa, & omnes alii, & fit sermo.

De festo purificationis Beatæ Mariæ Virginis.

FEstum purificationis beatæ Mariæ virginis non habet vesperas solẽnes præcedentes: in die autem officium peragitur hoc ordine. Et primo ordinantur candelæ in loco conuenienti benedicendæ, & distribuẽdæ per illos, ad quos spectat, videlicet duo cerei magni, ponderis viginti librarũ, vel circa, deaurati, depicti, & alius minor etiam pulchre ornatus, ponderis duarum

duarum librarum, vel circa, quem Pōtifex in processione in manu portat: Item faculæ ceræ albæ pro Cardinalibus, Regibus, & maximis principibus, ponderis trium librarum qualibet, vel circa: Item faculæ in numero sufficienti pro oratoribus, & prælatis ceræ communis, ponderis duarum librarum qualibet: Item faculæ vnius libræ in numero sufficiēti pro subdiaconis, auditoribus, Clericis Cameræ, acolythis, cubiculariis, cerimoniariis, scutiferis Papæ, & aliis officialibus: Item faculæ mediæ libræ in numero copioso pro populo. Aduertātur etiam credentiarii Papæ, quod in mane ordinent in loco, vbi candelarum distributio fiet, in angulo super altare vel in alio loco condecenti, vasa, & aquam pro lauādis manibus Papæ cū mantili, & gremiali, ac medulla panis: præparent etiā clerici cappellæ in loco conuenienti duo candelabra, & cū luminaribus vas aquæ benedictæ cum aspersorio, & thuribulum cum nauicella. Item fererii parent baldachinū pro processione habenda pro Pontifice. Deinde hora congruenti Papa indutus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali rubro, & mitra simplicib⁹ venit ad cappellam, vel ecclesiam, vbi candelæ sunt benedicendæ: & facta oratione ante altare, cum sederit. Cardinales faciunt reuerentiam in cappis consuetis: duo vltimi remanent in assistentia Papæ, & Diaconi duo assistentes vadunt ad capiendum paramenta, & illis reuertentibus, illi duo vltimi vadunt ad sedes suas, & ibi capiunt paramenta. Cardinales alii interim in locis suis, & prælati extra cappellam capiūt paramēta violacei coloris, statui suo, & ordini conuenientia: Diaconi cardinales portant planetas plicatas ante pectus: quibus omnibus paratis, Pōtifex benedicit candelas more solito. Solent tamen quādo Papa benedicit, & distribuit candelas in parua cappella, ad euitandā præssionē, Cardinales, & p̄lati & alii officiales omnes accipere paramenta, & cottas in camera paramenti, & venire cum Papa parati sacris vestibus, non tamen supplicantiū more. Et tūc Cardinales cū paramentis supradictis faciunt reuerentiā p̄dictā Pontifici: Papa vero, ministrātib⁹ Epis librum, & candelam, & assistentibus duobus diaconis Cardinalibus, more solito stās detracta mitra, benedicit candelas versus ad illas submissa voce legendo, dicens. Dominus vobiscū. ℟. Et cū spiritu tuo. Oremus Domine sancte Pater. &c. cū quatuor sequētibus, prout in ordinario. In cœpta quinta oratione p̄ Pōtificē, vocatur prior p̄sbyterorū Cardinaliū, ac cedūt ad Pōtificē cū eo duo acolythi superpelliciis induti, vnus cū thuribulo, & nauicella, alius cū vase aquæ bn̄dictæ, & asp̄sorio. Finita benedictiōe imponit incensum in thuribulū more consueto, deinde accepto aspersorio de manu p̄sbyteri Cardinalis stans sine mitra, asp̄git tertio cādelas, & deinde incensat, ducēs ter thuribulū: sedet post hæc, & imponit ei mitra. Tū prior Epōrum Cardinaliū accedit ad Papā, & accipit duos magnos cereos de manu Camerarii, vel eius locūtenētis, cui Clerici Cameræ eos subministrant, & illos dat Dn̄o Papæ cum debitis reuerentiis, osculando primo cereum, deinde manum Pontificis, cū Pōtifex eos tangit. Qui cerei deinde dātur ad mandatum Papæ duobus nobilibus, quorū alter, dignior videlicet, vadit ad dexteram, alter ad sinistram Papæ, & ibidem stantes eos tenent vs

ꝗ ad finem missæ. Post magnos cereos datur Pontifici alius cereus minor ornatus, quem deinde seruat vnus ex cubiculariis cameræ: & isto vtitur Papa in toto officio. Cum Papæ cerei dantur, cantores incipiunt. Lumen ad reuellationē. Cereos omnes distribuendos debent ministrare Clerici Cameræ, stantes a loco vbi sunt cādelæ, vsꝗ ad Papam, & illos dare ad manū Diaconi Cardinalis Papæ assistentis a parte candelarum, qui illas Papæ ministrat: vt vero Papa accepit suas candelas, duo auditores a credētiariis Papæ mappulam sumentes, eam per Cardinales assistentes gremio Pontificis imponunt, & hinc inde genuflexi illā tenent. Et Pontifex incipit distribuere aliis, primo Dominis Cardinalibus secundum ordinem, incipiendo a seniore, id est ab eo, qui sibi cereos dedit, & Cardinalibus officialibus videlicet. Vicecancellario, Camerario, & Pœnitentiario dat duas candelas pro quolibet. Celebraturus autē cum primum candelam suam acceperit, vadit ad faldistorium suum apud altare, & accipit paramenta omnia pro missa consueta, sicꝗ paratus expectat Pontificem more solito. Cardinales cum candelas accipiunt, manum Papæ osculantur, deinde genu, alii vero prælati parati ter ante Pontificem genua flectentes, accepta candela osculantur genu tantum. Nota quod pœnitentiarii osculantur pedem tantum, & similiter in Dominica palmarum. Omnes vero alii, quicunꝗ sint, genuflexi coram Pontifice accepta candela osculantur eius pedem. Distributio autem fit secundum ordinem consuetū curiæ: ita tamen, quod prælati præferantur parati oratoribus laicis, & clericis non paratis quorumcunꝗ oratores sint, & quibuscūꝗ etiam aliis principibus, exceptis illis, q inter bancum Cardinalium, seu in plano supremo solii Papæ locum habent. Illi autē statim sequuntur Cardinales ante assistentes Papæ, et alios quoscunꝗ prælatos. Finita distributione portatur aqua ad abluēdas manus Papæ per nobiliorem curiæ, comitantibus ipsum seruientibus armorum, & magistro sacri palatii, seu hospitii: quem etiā duo auditores præcedunt; quorum vnus mappulam ad tergendum manus portat more consueto. Et portatur cum aqua supra vas ipsum medulla panis pro mundandis manibus Papæ per credentiarios, vt supra, parata, & prior Episcoporum Cardinalium adiuuat infundentem aquam manibus Papæ, vt consueuit. Lotis manibus, accedunt ante Pontificem duo acolythi cum candelabris, & luminaribus, & deponitur mitra Papæ: qui surgit, & Episcopis assistentibus ex more librū ministrantibus, dicit cantando: Oremus, & diaconus a dextris dicit. Flectamus genua, & omnibus versus altare genua flectentibus, alius diaconus a sinistris statim continuat. Leuate, Surgunt omnes, & Papa cantat orationem. Exaudi Domine. &c. prout in ordinario sub cōclusione per Christum Dominum nostrum: qua finita, Papa sedet, & accipit mitram, & priore præsbyterorum Cardinaliū, & acolytho ministrantibus, imponit incensum pro processione more consueto, & cantores incipiunt antiphonam. Cum appropinquaret Dominus. Accendūtur candelæ & fit processio more solito vsꝗ ad locum paratum, vnde Papa proiicere debet candelas populo. Deinde ad ecclesiam, siue cappellā, vbi missa dicenda erit, hoc modo proceditur.

ceditur. Scutiferi Papæ, quos sequuntur alii more consueto, prout supra in die Natiuitatis Christi dictum est. Papa, Cardinales, prælati, & alii omnes debent propriis manibus suas candelas portare ardentes a loco, vbi incœperit processio, vsq; ad locum, vbi missa erit dicenda. Cum autem peruentum fuerit ad locum, vbi candelæ per Papam populo sunt proiiciendæ: manent omnes extra locum suo ordine, & cum Pontifice intrant subdiaconus cum Cruce, & ceroferarii, Clerici Cameræ ministrantes cādelas, Episcopi assistentes Papæ, Diaconi assistentes Papæ, & Cardinales, qui voluerint intrare pro loci capacitate: cantores apud ostium extra cantant, alii Episcopi omnes parati stant hinc inde ordinate extra dictum locum, quo vsq; Papa cādelas populo proiecerit. Papa venit sub baldachino, quod per nobiliores curiæ more consueto portatur: proiectis candelis processio reuertitur eo ordine, quo venit: vel si alibi celebrandum est, quam vbi candelæ benedictæ sunt, proceditur vsq; ad cappellam, vbi missa erit dicenda, & officiales, & prælati omnes extra cancellum superpellicia, & paramenta deponunt, & cappas accipiunt, cum quibus intrant cappellam. Cardinales autem intrant cum paramentis, quæ deponunt intus in suis locis, & extinguntur candelæ omnes, exceptis duobus cereis Papæ, quos illi duo nobiles deputati continuo tenent ardentes. Papa cum fuerit ante inferiores gradus altaris, vbi missa dicenda erit, si in illa cappella candelas non benedixit, genuflectit in faldistorio, & deposita mitra orat more consueto: cum surgit, extrahitur sibi pluuiale rubrū, & stola violacea, & accipit stolam, & pluuiale alba p̄ciosa. Si vero ibidem cādelas benedicit, quia prius ibi orauit, cū primum ante altare fuerit, deponit paramenta simplicia prædicta, recipit alba, et preciosa, et ibidem ante altare cum celebraturo Cardinale facit confessionem, et incipitur missa. Finita confessione, accepta mitra preciosa, ascendit ad sedem eminentem: non fit ei amplius reuerentia, et præsbytero Cardinali assistente ministrante imponitur incēsum: Cardinales interim ueniunt ad circulum, incensatur altare, deinde Papæ, qui post dicit introitum et alia more solito. Finito Gloria in excelsis etc. præsbyter Cardinalis assistit, vt moris est. Antequam incipiatur euangelium, accenduntur omnes cerei, et per Papā, Cardinales, et prælatos, et alios omnes accensi tenētur in manibus vsq; ad finem euangelii. Deinde redduntur seruitoribus, qui eos ardentes tenent vsq; post communionem: dicitur tantum vna oratio, et ordinarie non fit sermo: Ministri vtū tur dalmatica, et tunicella.

Si festum purificationis caderet in dominica septuagesimæ, vel sexagesimæ, benedictio, et distributio candelarum cum processione fiunt, vt prædictum est, missa autem fit de Dominica, et festum purificationis transfertur in secundā feriam sequentem.

Sequitur de festo purificationis Beatæ Mariæ uirginis, Pontifice absente.

SI vero Pontifex nollet, vel nō posset officio hodierno interesse, nec cādelas benedicere, ac distribuere, p̄sbyter Cardinalis celebraturus præuenit ad ecclesiam hora conuenienti, et postquam duo ad minus Cardinales aduenerint, celebraturus vadit ad faldistorium, accipit omnia paramenta

violacei coloris vsq ad dalmaticam inclusiue, omissis tantum chirothecis, pluuiale violaceum, & mitram simplicem, & annulum pontificalem, & accedit ad medium altaris: vbi medius inter Diaconum, & subdiaconum stās deposita mitra, versus ad candelas benedicendas dicit. Dominus vobiscum. Oremus. Domine sancte pater: cum quatuor sequētibus orationibus. prout in ordinario: quib⁹ dictis ministrāte Diacono, imponit incensum, aspergit deinde candelas, tum incēsat, prout supra dictum est: quo facto ponit faldistorium ad medium altaris, vbi sedet celebrans, accepta mitra renibus ad altare versis, & tunc Cardinales omnes, & prælati, & officiales omnes paramenta, & superpellicia suo ordini congruentia accipiunt, videlicet Cardinales in locis suis stantes, alii vero omnes extra cappellæ cancellum. Omnibus sic paratis accedunt ad celebrantem Cardinales, deinde prælati bini, & bini cum mitris in capite, & cum primi duo Cardinales coram celebrante fuerint, deponunt mitras: idem facit celebrans, & surgit. Ministrantibus igitur Vicecamerario, & Clericis Cameræ, vel in eorum absentia magistro domus palatii, & aliquibus cubiculariis cādelas, prior Cardinalium dat candelam celebranti sine aliqua deosculatione, deinde celebrās sine mitra stans, dat priori, & successiue omnibus Cardinalibus singulas cādelas. Interim distributione incipiente, cātores cātant Antiphonā. Lumē ad reuellationē: sedet deinde celebrās accepta mitra, & extenditur illi per ministros mappula, quam duo ex cappellanis suis superpellicio induti hinc & inde genuflexi tenent, & celebrans distributionem prosequitur, dans primo prælatis detectis, & inclinatis aliquantulum capitibus coram eo stantibus, deinde aliis omnibus non paratis successiue coram eo genuflexis singulas candelas. Cardinales, & prælati parati omnes, neq candelam, neq manū dantis osculantur, sed cum reuerentia tantum candelas recipiunt, alii vero omnes genuflexi, recepta candela celebrantis manum osculantur. Finita distributione celebrans sic sedens lauat manus, tum deposita mitra surgit, & amouetur faldistorium. Tunc stans in medio altaris, versus ad crucem in altari positam dicit cantando absolute. Oremus. Diaconus. Flectamus genua. Subdiaconus. Leuate. tunc prosequitur celebrās orationē. Exaudi quæsumus Domine &c. prout in ordinario. Qua completa ministrante Diacono, celebrans imponit incensum, & omnes suas candelas accēdunt deinde ordinatur processio ad locū, vbi candelæ populo proiici debent, hoc modo. Procedunt scutiferi Cardinalium, & alii laici, deinde scutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, post eos procuratores ordinum, secretarii, & aduocati mixtim, cubicularii, oratores principum, & magni nobiles cantores, acolythi Papæ, Clerici Cameræ, auditores, subdiaconi Apostolici, vnus cappellanus celebrantis cū thuribulo, & nauicella, subdiaconus cappellæ crucem ferens, ita quod figura Crucifixi ante se respiciat, non retro: medius inter duos cappellanos celebrantis superpelliciis indutos duo candelabra cum candelis ferētes, post eum pœnitētiarii Papæ, abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Diaconi, præsbyteri, Episcopi Cardinales, deinde celebrans medius inter cappellanum suum assistentem pluuiali indutum a

dextris, &

dextris,& Diaconum cappellæ a sinistris,& fimbrias pluuialis sui hinc inde eleuantes:post eum alii cappellani sui superpelliciis induti,deinde protonotarii,& alii togati.In aula iuxta locum prædictum fit statio:Celebrans vero cum suis ministris Cardinalib⁹, qui voluerint,locum ascendit,& candelæ populo proiiciut: deinde eo ordine,quo venerint de cappella,reuertuntur:deponunt paramenta omnes, & suas cappas accipiunt,celebrans autem apud faldistorium deponit pluuiale, sedensq; accipit chirothecas, & surgenti imponitur casula, mitra, & annulus pontificalis:cum accedit ad altare facit confessionem, & incipitur missa more consueto,& dicitur tantum una oratio. Ad euangelium celebrans suam candelam ardentem in manu tenet,idem faciunt Cardinales prælati,& alii omnes in cappella existentes.Finito euangelio restituuntur cãdelæ seruitoribus,& per eos tenẽtur ardentes vsq; post cõmunionem celebrantis, tunc extingũtur.Omnia alia fiunt more consueto,& nõ fit sermo.

Ordo distribuendi candelas.

ORdo autem distributionis candelarũ est iste. Veniunt Cardinales primo digniores, deinde alii. Si Imperator adest,illi primo Põtifex dat cãdelam,postquam ipse suas accepit, & deinde priori Episcoporum. Cardinalium tunc Regi,si adest,inde secũdo Cardinali,tunc alteri Regi,si adesset,& demũ aliis Cardinalibus,& principibus,qui inter illos sedent ordine, quo sedent,quod etiam seruatur in ramis palmarum:secus autem in cineribus, & in parasceue in Adoratione crucis,quia post omnes Cardinales dãtur cineres principibus laicis, etiam Imperatori, et Regi. Et aliquando (vt legi) post omnes prælatos paratos, ac Imperator, et Reges ipsi post omnes Cardinales in parasceue crucẽ venerantur,adorant,atq; osculantur: tunc magni principes, qui inter bancum Cardinalium sedent,locum habere solent,vel etiam illi, qui in plano solii Papæ sedent. Episcopi assistentes,Vicecamerarius,si est paratus,prælati oratores parati, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, pœnitentiarii parati,oratores principum non parati, et cum eis Senator,et conseruatores, si Romæ sint,protonotarii, generales ord num,nobiles ad gradus solii Papæ stantes,Subdiaconi Apostolici, auditores,Clerici Cameræ, acolythi Papæ,cubicularii secreti,clerici cerimoniarum, Diaconus, et Subdiaconus cappellæ,cubicularii extra cameram,aduocati, et secretarii mixtim, procuratores ordinum, cantores Papæ,cappellani celebrantis, caudatarii Cardinalium,scutiferi Papæ,magistri ostiarii,officiales, et ciues Romani, deinde alii omnes, vltimo seruientes armorum,qui dum fit distributio, debent assistere circa solium Pontificis, et curare,ne fiat tumultus,aut impetus in Pontificem.

De die Cinerum.

PRima die Quadragesimæ,quæ cinerum appellatur,in mane sacrista paret super altare vas cum cineribus mundis factis ex ramis oliuarum anno præterito benedictis: item credentiam Papæ ordinare debent,super angulo altaris duos lances pro lanandis manibus Papæ cum mappa,& vnũ mantile pro gremiali. Deinde hora cõpetenti præuenit ad ecclesiam Cardinalis celebraturus,& in faldistorio in

loco consueto sibi parato omnia pa rameta pontificalia accipiat, demptis chirothecis, & annulo pontificali. Pō tifex autem indutus amictu, alba, cin gulo, stola violacea, pluuiali rubeo, et mitra simplici, venit ad cappellam, & more solito facit orationem ante al tare in faldistorio: ascendit ad solium, sedet, & fit ei a Cardinalibus reueren tia more consueto. Et postquam duo Diaconi Cardinales vltimi reuerentiam fecerunt, assistunt Papæ, & duo Diaconi assistentes vadūt ante sedem Diaconorum Cardinalium, vbi capiunt paramenta sua: idem faciunt Cardinales oēs in locis suis stantes. Duo primi Diaconi, vbi acceperunt paramenta sua, reuertuntur ad assistēdum Papæ, & alii duo vadunt ad loca sua, & etiam capiunt paramenta. Interim etiam omnes prælati, & officiales sua paramenta, & cottas accipiunt extra cācellum cappellæ: & vnus subdiaconus in conuenienti loco induitur amictu, alba, cingulo, & tunicella violacea. Omnibus Cardinalibus paratis, cantores incipiunt Antiphonā. Exaudi nos Domine &c. Tunc accedit ante Pontificem Subdiaconus Apostolicus, vt supra dictū est, paratus, portans lancem cineribus plenam detectam, quam de altari sacrista, siue cerimoniarius sibi dedit: & ad dextram Pontificis genuflectit, ibidem dictam lancem cum cineribus tenēs, quousq Papa omnibus cineres imponat. Tūc accedunt duo Episcopi assistentes cū libro, & cādela, & Papa benedicens cineres, sedens cum mitra dicit Antiphonam Exaudi nos Domine. qua repetita deposita mitra surgit, dicēs. Dominus vobiscū. ℟. Et cum spiritu tuo. Oremus. Omnipotēs sempiterne Deus: cum tribus orationibus sequentibus, prout in libro. Incœpta quarta oratione vocatur ad Pontificis dexteram prior præsbyterorum episcoporum Cardinalium, & duo acolythi superpelliciis induti, vnus cum thuribulo, et incenso, alius cum vase aquæ benedictæ, et aspsorio: qui ambo etiā ad dextram Pontificis locantur post præsbyterum Cardinalem assistētem. Finitis orationibus Papa ministrante præsbytero Cardinali assistēte, imponit incensum, aspergit cineres, deinde incensat, tunc cantores incipiunt. Immutemur habitu. etc. Prior Episcoporum iuxta antiquam consuetudinē pluuiali indutus sine mitra, velut aliquando seruatum fuit, & Bonifacius nonus statuit, nunc vero celebraturus Cardinalis iam omnibus ornamētis sacris pro missa dicenda indutus, demptis tamen chirothecis, et annulo pontificali, accedit ad Papam, et sine mitra solus detecto capite, facta Papæ reuerentia, stans coram eo supra scabellum nihil dicens, imponit Papæ sedenti cineres supra caput in formā Crucis: deinde descendit de scabello, amouetur scabellum, sedet Papa, imponitur ei mitra, accedunt duo auditores portātes mantile, quod a credētiariis Papæ acceperunt: illud hincinde tenent super gremia Papæ, qui illi Cardinali, a quo cineres accepit, inclinato capite coram se stanti dat cineres dicens. Memento homo. etc. Et nota quod si Imperator, aut Rex sit præsens, accipit cineres immediate post Cardinales omnes, et osculatur pedem Papæ, et similiter alii principes, qui sedent inter Cardinales, recipiunt cineres post eos. Non idem seruatur in distributione candelarum, et palmarum, quia hi accipiunt, prout sedent: In isto autem actu, qui humilita

tem

tem præfert, principes sacerdoti se in clinant, & illis cedunt, Cardinalis autem, si est ille, qui est celebraturus, acceptis cineribus reuertitur ad faldistorium suum prope altare, vbi sedet, & accipit chirothecas, & annulum pontificalem, & imponitur ei mitra, sicq; manet vsq; ad perfectam distributionem. Accedunt post successiue omnes alii Cardinales, & plati, & alii, vnus post alium, & a Papa cineres accipiũt, vt in candelis. Si autem, qui dedit Papæ cineres, est prior Cardinaliũ: postquam accepit cineres, reuertatur ad locum suum, & celebrans in loco suæ receptionis, & in habitu suæ dignitatis accipit cineres, & deinde reuertitur ad altare, & capit ad omnia paramenta, vel vt aliqui volunt, accipit cineres cum planeta statim post priorẽ Cardinalium. Acceptis cineribus Cardinales inclinati osculantur genu, alii etiam prælati parati genuflexi osculantur genu, alii vero non parati genuflexi osculantur pedem Papæ, postquam cineres ab eo acceperint. Datis cineribus Papa adhuc cum mitra sedẽs abluit manus more consueto, prout etiam supra in purificatione dictum est: Deinde detracta mitra surgit, & assistentibus ante eum duobus ceroferariis more solito cantat. Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. Oremus. Concede nobis Domine &c. sub conclusione per Christum Dominum nostrum, vt in ordinario. His finitis prælati, & officiales omnes extra cancellum, Cardinales vero intus in locis suis dimittunt paramenta, & accipiũt cappas suas consuetas. Et Pontifex facta oratione ante altare, facit cum celebrante confessionem, et more consueto incipitur missa. Finita cõfessione Papa ascendit sedem eminentem, et præsbytero Cardinali ministrante imponit incensum in thuribulo: præsbyter Cardinalis reuertitur ad locum suum inter alios Cardinales, incẽsatur altare, deinde celebrans, postea Papa: interim Cardinales veniunt ad circulum more consueto. Incensato Papa præsbyter Cardinalis vadit ad circulum inter alios Cardinales, et Papa dicit Introitum, et Kyrieeleison. Cum dicitur. Dominus vobiscum, ante orationem, Papa descendit ad faldistorium, vbi abstracta mitra genuflectit, et sic manet vsq; ad finem omnium orationum. Idem facit antequam incipiatur versus. Adiuua nos: sic manens vsq; ad finem versus, similiter dicto per eum, Sanctus, vsq; Per omnia sæcula, ante Agnus Dei, & ad omnes orationes post communionem: & tunc omnes alii, qui sunt in cappella, genuflectunt præter celebrantem, Diaconũ, & subdiaconum, qui non genuflectunt nisi ad versum. Adiuua nos. Ad Introitum, Sanctus, & Agnus Dei fit circulus per Cardinales, patena tenetur p subdiaconum, incẽsantur omnes post Offertorium, pax datur, & alia fiunt, prout in aliis missis; & fit sermo, dicuntur quinq; orationes: prima de die sub sua conclusione, secunda A cunctis, tertia Omnipotens sempiterne Deus, qui viuorum &c. quarta contra paganos, quinta pro Papa. Et nota quod post vltimam orationem in finem missæ dicitur oratio supra populum sub sua conclusione, & Diaconus surgens, vertensq; faciẽ ad populum dicit. Humiliate capita vestra Deo, ad quam Papa, & omnes alii manent genuflexi quousq; dicitur. Per omnia sæcula &c. Tunc Põtifex surgit, & accepta mitra ascendit ad solium, vbi deponitur ei mitra. Interim

Subdiaconus venit cum Cruce ante Papam, qui dicto per Diaconum Benedicamus Domino, & responso Deo gratias, dat benedictionem, deinde redit ad Cameram more consueto.

De officio diei Cinerum, Papa absente.

SI autem in die cinerum Papa non sit præsens: super credentia parantur duo vasa argentea, duæ lances pro lauandis manibus Cardinalis celebrantis, & alia more cõsueto. Deinde Cardinalis celebraturus præuenit ad ecclesiam, in tempore induit se paramentis violaceis vsq; ad planetam exclusiue, dimissis chirothecis, & annulo põtificali, accipit pluuiale super dalmaticam, & mitram albam, & accedit ad altare, vbi deposita mitra astãs in cornu sinistro altaris, videlicet epistolæ, benedicit cineres in lance ibidem super altare positas per sacristam, vt supra dictum est. Cum venerint Cardinales, impetrata licentia, celebrans cũ mitra faciens reuerentiam Cardinalibus accedit ad medium altaris, vbi deposita mitra renibus ad altare versis, a dextris habens Subdiaconum cappellæ peluim cum cineribus reuerenter tenentem, priori Episcoporum Cardinalium in sua cappa lanea consueta ad se venienti stans caput nudũ inclinat, super quod prior prædictus etiam capite detecto cineres imponit dicens. Memento homo &c. Cui mox similiter caput inclinãti celebraturus imponit etiam cineres eodem modo. Cum veniũt successiue Cardinales reliqui bini, & bini cum suis cappis ad cineres, & celebrans, cum dat cineres Cardinalibus, stat sine mitra: deide per Clericos cappellæ apportatur faldistorium, in quo celebrans sedet, & accepta mitra, et mappula pro gremiali, quam diaconus cappellæ sibi imponit, duobus cappellanis superpelliciis indutis hinc, et inde genuflexis illam tenentibus, dat cineres prælatis, et aliis omnibus ad eum venientibus, qui omnes se profunde inclinant: tamen neq; Cardinales, neq; alii manum, vel aliud cineres imponentis debent osculari. Datis cineribus celebrans Diacono, et Subdiacono mantile tenentib⁹, lauat manus, surgit deposita mitra, a mouetur faldistorium, et reponitur in loco cõsueto, et stans in cornu epistolæ versus altare dicit. Dominus vobiscum. ℟. Et cũ spiritu tuo. Oremus. Concede nobis Domine: vt in ordinario. Deinde reaccepta mitra vadit ad faldistorium, deponit pluuiale, sedens q; accipit chirothecas, Planetam, mitram, et annulum pontificalem, et vadit ad confessionem, vt moris est. Incipitur missa, in qua cum dicit. Dominus vobiscũ, ante orationes, quæ epistolam præcedunt, Cardinales, et alii omnes in locis suis genuflectũt, et sic permanent vsq; ad finitas omnes orationes. Idem faciunt quando in tractu dicitur versus. Adiuua nos Deus etc. per totum versum. Similiter dicto Sãctus, vsq; per omnia sæcula sæculorũ ante Agnus Dei etc. Dicto Dominus vobiscum ante orationes post communionem. Et hoc seruatur in omnibus missis ferialibus, et mortuorum in cappella Papæ, siue sit præsens, siue sit absens Papa: omnes genuflectunt dictis tẽporibus, et sit sermo. Accedunt autem singuli pro cinerum perceptione eo ordine, prout supra in festo purificationis Beatæ Mariæ virginis in distributione candelarũ est ordinatũ.

Si Papa in die cinerum celebrabit.

Si autem

SI autem in hac die cinerum Papa vellet ipsemet celebrare: finita oratione post dationem cinerum Papa sedet aliquantulum, & mox surgens sine mitra incipit. Deus in adiutorium meum. pro nona: & cum incipit psalmus Mirabilia, sedet. Cardinales, & prælati, & alii omnes retinent sua paramenta: Diaconus euangelii, & Subdiaconus epistolæ parati vsq; ad planetam exclusiue induunt Papam more solito: Diaconi assistentes cum suis planetis ante plicatis adiuuant: dum sandalia imponuntur, Papa dicit. Quã dilecta &c. Finita nona, vt alias in terciis, Papa lauat manus cum cerimoniis consuetis, & tunc incipit seruire pro assistente cappellano prior præsbyterorum cum pluuiali, non cum planeta: parato Pontifice Diaconus, & Subdiaconus capiunt planetas plicatas ante pectus, & manipulum: fit processio ad altare more consueto, occurrunt tres præsbyteri Cardinales, vt alias: Diaconus euangelii, & Subdiaconus epistolæ dimittunt, & reassumunt planetas, vt diximus in prima Dominica de aduentu: genuflexiones, adorationes, versum, & post sanctus seruantur, vt prædiximus, & omnia alia, quæ in missis papalibus seruari solent: nisi quod Papa communicat in altari, non autem in sede eminenti. Et similiter cõmunicat ministros, & cum calamo; & dicitur tantum vna oratio cum alia supra populum in fine: genuflectit tamen Papa, cum dicitur. Adiuua, non in faldistorio ante altare, sed in sede sua. Si Papa celebrans vellet ipsemet sermonem facere, post euangelium, descenderet ad faldistorium ante altare, & facta oratione sederet super cathedram sibi positam ante altare in medio, ita vt renes verteret ad altare, & inde sermonem haberet ad populũ, & hoc si altaris situatio requireret, videlicet quod inde videri possit populus, & tũc Diaconi assistentes sederent hinc inde, & ante Diaconum a dextris sederet prior præsbyterorum assistens, & apud eum diaconus euangelii, a sinistris vero Diaconus assistens tantum. Si autem sedendo ante altare, non posset videri populus, vt Romæ in ecclesia sancti Petri: tunc ex sede eminenti Papa haberet sermonem, & sederẽt omnes, vt consueuerunt. Si vero aliquis Cardinalis habiturus esset sermonem: ipse debet seruire pro assistente, cuiuscunq; cõditionis sit, & cum pluuiali.

De prima Dominica Quadragesimæ.

PRima dominica quadragesimæ celebrare solet Vicecamerarius Papæ, si est Episcopus, & si non est Episcopus, dignior Episcoporum assistentium Papæ cum paramentis violaceis: diaconus, & subdiaconus vtuntur planetis plicatis ante pectus: dicuntur quinq; orationes, prima de die sub sua conclusione, secunda: Acũctis, tertia: Omnipotens sempiterne Deus, qui viuorum. &c. quarta contra paganos, quinta pro Pontifice: omnes hæ quatuor sub sua conclusione, et fit sermo, quem facit procurator ordinis prædicatorum. Omnia alia fiunt more consueto.

De secunda Dominica Quadragesimæ.

SEcunda Dominica quadragesimæ celebrare solet alius ex Episcopis assistentibus Papæ in paramentis uiolaceis. Ministri vtuntur planetis plicatis, prout in Dominica præcedente: dicuntur quinq; orationes, vt supra, Omnia alia fiunt more solito. Sermo

nē facit procurator ordinis minorū.

De tertia Dominica Quadragesimæ.

DOminica tertia Quadragesimæ celebrare solet vnus ex Episcopis Papæ assistentibus in paramentis violaceis: ministri vtuntur planetis, vt supra:dicuntur quinq; orationes, & omnia alia fiūt prout in prima Dominica Quadragesimæ. Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum diui Augustini.

De quarta Dominica Quadragesimæ, quæ dicitur Lætare, siue de Rosa.

QVarta Dominica Quadragesimæ, quæ Dominica Lætare, vel de Rosa vocatur, celebrare solet vnus ex Reuerendissimis dominis præsbyteris Cardinalibus. Hoc mane anteq̄ Pontifex secretam cameram exeat, in camera papagalli iuxta lectum paramenti, aut alio conuenienti loco paratur parua mensa mappulis mundis cooperta sericeis, duo candelabra cū luminaribus desuper, thuribulum cū incenso, vas aquæ benedictæ cum asperforio, ampulla cū balsamo, pixis cum musco, & vnum paruum cocleαr, ac candelabrum pro rosa desuper ponenda. Cum Pōtifex exit de camera secreta, ꝑfertur ei aurea rosa per vnum ex cubicnlariis secretis, & ponitur super mensam super cādelabrum prædictum. Et omnia seruantur circa benedictionem, & traditionem rosæ, quæ superius diximus in prima parte. Pontifex igitur hora competēti auream rosam præferēs sinistra manu, & dextra populum benedicens, ad ecclesiam cum pluuiali, & mitra preciosis procedit: duo Cardinales assistentes hinc, & inde fimbrias pluuialis Papæ eleuatas portant, caudam vero portat nobilior laicus. Cum Papa fuerit in cappella apud faldistorium, dat rosam Diacono a dextris assistēti, & ille vni ex Clericis Cameræ, qui eam ad altare portat, & per sacristā, vel eo absente, per Clericum cerimoniarum locatur super altare in medio: tunc fit confessio, & missa incipitur more consueto. Finita confessione Pontifex ascendit ad solium: celebrās vtitur paramentis violaceis, & mitra preciosa: ministri vtuntur dalmatica, & tunicella, non planetis: hac die non dicitur. Pax vobis, sed Dominus vobiscum. Dicuntur quinq; orationes, & alia fiunt, prout in Dominica prima Quadragesimæ. Sermonem facit procurator ordinis Beatæ Mariæ de monte Carmello. Finita missa datur Rosa, & sociatur ille, cui data est, vt supra diximus in prima parte.

De quinta Dominica Quadragesimæ.

QVinta Dominica Quadragesimæ, quæ de passione dicitur: antequam Papa de camera exeat, cooperiantur Cruces super altare, & quæ ante Pontificem portari solet: si officium peragi debet in cappella maiori, consueuit parari quoddam velum sericeum super altare, quo imagines in pariete altaris depictæ cooperiantur. Hodie celebrare cōsueuit aliquis prælatus Romanæ curiæ: Tres orationes dicuntur, prima de die sub sua conclusione, Secunda contra paganos, tertia pro Pontifice sub sua conclusione. Cum in fine Euangelii dicitur: Iesus autem abscondit se, & exiuit de templo: Clerici cappellæ super altare velum paratum cordulis in rotulis supra in altum confixis euntibus sursum trahunt, vt eo imagines omnes ibidem depictæ cooperiātur,

& sermo

& sermo per aliquem prælatum, vel per fratrem ordinis seruorum fieri consueuit.

De Sexta Dominica Quadragesimæ in palmis, Papa præsente.

SExta Dominica quadragesimæ quæ palmarum appellatur ordinentur palmæ in cappella benedicẽdæ, & distribuendæ, videlicet duæ magnæ variis floribus, & perpulchre laboratæ, tertia parua simili modo ornata, & laborata pro Pontifice: aliæ palmæ primis duabus minores etiam pulchræ laboratæ, sine floribus tamen; pro Cardinalibus, minores pro prælatis, & pro oratoribus, & magnis nobilibus, pro officialibus, ac aliis omnibus ad cappellam venientibus: deficientibus palmis parantur rami oliuarum in numero copioso, crucibus ex foliis palmarum confectis singulis alligatis. Item credentiarii Papæ ordinent super angulo altaris cappellæ, vbi benedictio palmarum fieri debet, duo vasa cõuenientia pro lauandis manibus Papæ, cũ mantili, & gremiali, ac medulla panis: clerici cappellæ præparent thuribulum cum nauicella, cocleari, & incenso, vas aquæ benedictæ cum aspersorio, & duo candelabra cum luminaribus: paretur etiam per fererios ad ostium cappellæ baldachinum. Hora deinde conuenienti Pontifex paratus amictu, alba cingulo, stola violacea, pluuiali rubro, & mitra simplici, præcedentibus Cruce, ac Cardinalibus, & aliis more solito, venit ad cappellam, vbi palmæ sunt benedicendæ. Facta oratione ante altare, ascẽdit ad solium, sedetq; tunc Cardinales veniunt ad reuerentiam cum cappis, deinde capiunt paramenta sua violacea, vt supra in candelis, & cineribus dixi mus: & similiter omnes alii prælati, & officiales. Omnibus paratis Papa deposita mitra surgit, & ministrantibus duobus Episcopis assistentibus librum, & candelam more solito, Papa stans benedicit palmas, incipiens. vers. Dominus vobiscum. Oremus. Auge fidem in te sperantiũ Deus. &c. cum præfatione, & quinq; orationibus sequentibus: interim nihil cantatur. Cum quinta oratio dicitur, Prior præsbyterorum Cardinalium venit ad dextram Papæ, & duo acolythi, vnus cũ thuribulo, & nauicella, & alius cum aspersorio, & vase aquæ bene dictæ. Finitis orationibus, ministrãte priore prædicto, Papa adhuc stãs sine mitra imponit incensum, deinde aspergit versus palmas tertio, pōstea incensat, ter ducens thuribulum, tum dicit. Dominus vobiscum, & aliam orationem, quæ incipit, Deus, qui filium tuum &c. Tum sedens accipit mitrã, & præsbyter Cardinalis, ac acolythi ad sua loca reuertuntur: accedit deinde prior episcoporum Cardinalium stans detecto capite ante Pontificem, illi dat sigillatim duas magnas palmas, quas Pontifex dat duobus nobilioribus curiæ tenendas, & deferendas, qui iuxta Pontificem hinc & inde collocantur deinde dat eidem tertiam minorem, qua Pōtifex in officio vtitur, & hanc vnus ex cubiculariis secretis seruat: Et ad vnamquamq; palmam ipse prius osculatur palmam, & manum Pontificis: incœpta distributione palmarum, cantores dicunt Antiphonã. Pueri hebreorũ prout in ordinario. Palmas ministrant Clerici Cameræ Camerario, vel eius Vicecamerario, qui eas det Diacono Cardinali ad illã Papæ manum assistenti, ad quã positæ sunt palmæ, & duo auditores

M

accedunt, quorum dignior mappulam pro gremio Pōtificis, quam a credentiariis Papæ accipit, Cardinalibus assistentibus porrigit, qui eam gremio Pontificis superponant: auditores vero illam hinc & inde genuflexi tenent vsq; ad finem distributionis. Tunc Pontifex priori Episcoporum Cardinalium dat palmam, qui eam deuote suscipiens eius manum, deinde genu dextrum osculatur. Idem faciant successiue omnes Cardinales. Postmodum prælati omnes parati, & omnes alii, pro palmis veniunt, prælati parati genuflexi, postquam palmas receperint, dextrum genu tācum, alii vero omnes pedem Papæ osculantur: Vicecancellario, maiori Pœnitentiario, & Camerario Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus dantur duæ palmæ pro quolibet. Celebrans recepta palma sua vadit ad faldistorium prope altare; vbi deposito paramento accipit cappam, sedensq; dicit Psalmum. Quam dilecta. &c. capit sandalia, & paratur more consueto. Si missa in illa cappella dicenda erit, in qua palmæ sunt benedictæ, poterit etiam prius accipere sandalia, & alia paramenta, & cum habitu ordini suo congruo ire pro palma, & deinde redire ad faldistorium. Si vero in alio loco benedicuntur palmæ, celebraturus accepta palma redit ad locum suum, vbi deponens paramenta accipit cappam, & vadit ad cappellam, vel ecclesiam, vbi rem diuinam est peracturus: ibidem paramenta recipit: ministri vtuntur planetis ante pectus plicatis. Finita distributione Pontifex lauat manus ordine consueto, deferente aquam nobiliore laico, & ministrante Episcopo Cardinali primo: tum deposita mitra surgit: accedunt ad Pontificem assistentes cum libro, & candela, ac duo acolythi cum candelabris, & Papa stans dicit. Dominus vobiscum. Oremus. Omnipotens sempiterne Deus: prout in ordinario. Interim ordinatur processio, & octo nobiles, qui baldachinum super Pontificem portent. Papa finita oratione sedens accipit mitram, & ministrante præsbyterorum Cardinalium priore ponit incensum. Et nota quod ad priorem diaconorum Cardinalium spectat semper ordinare processiones: & antequā Papa surgat, & eius crux se moueat, Diaconus a sinistris Papæ assistens versus ad populum alta voce dicit in modum lectionis. Procedamus in pace: & cantores respondent: In nomine Christi amen. Processio fit vsq; ad locum, vbi Pontifex populo palmas proiiciet, & deinde ad ecclesiam, siue cappellam, vbi officium peragendum erit, proceditur eo ordine, vt supra in die purificationis Beatæ Mariæ virginis est expssum. Postquā Pōtifex palmas populo proiecerit, cum ad ecclesiam, siue cappellā reuertitur, anteq̄ Crux ingrediatur intrāt duo, vel tres ex cātoribus, & clauditur porta, & ibi duo, vel tres ex p̄dictis cantores cantant. Gloria, laus. &c. Et cantores, qui sunt ab extra repetunt eundem versum, prout in ordinario. Finitis versibus, vel maiori parte, vt tempus postulabit, cantores ab extra cantant Antiphonam. Ingrediente Domino: & subdiaconus cum Cruce tangit portam, quæ aperitur, & intrant omnes: prælati, & officiales antequā cācellum cappellæ intrēt, deponunt paramenta, & superpellicia, & accipiunt cappas. Cardinales vero in locis suis paramenta deponunt, & cappas accipiunt. Papa cū fuerit ante

erit ante

erit ante altare, orat in faldistorio sine mitra, si prius ibidem non orauit, tum surgit, & cum celebrante dicit confessionem, & incipitur Introitus. Finita confessione Papa ascendit ad solium, sedetq́; & ministrante priore præsbyterorum imponit incensum, quia non fit ei reuerentia a Cardinalibus, cum prius facta sit, vnaq́; tantum oratio dicitur. Dum cantatur tractus, clerici cappellæ portant paramenta ad locum, vbi stant cantores: ibi tres ex eis dicturi passionem parantur amictu, alba, cingulo, manipulo, & stola in modum Diaconi, coloris violacei: omnes consueuerunt tamen pleruńq; vti variis coloribus importunitate aliquorum, & contra voluntatem clericorum cerimoniarum: videlicet qui euangelistæ personam sustinet albo, Iudæus rubro, Christus nigro. Sed honestius est, vt oẽs utantur violaceis. Et circa finem tractus mouent se a loco, vbi se induerint, & ille, qui euangelistã aget, portat librũ, & præcedit: Sequitur iudæus, deinde Christus: Faciunt reuerentiam altari, & Papæ, deinde ascendunt ad osculũ pedis Papæ, vnus post alium, prout venerunt: deinde vadunt ad locum euangelii consuetum, vbi passionem cantare debent sine luminaribus, & incenso. Adducuntur etiam illuc tres cappellani celebrantis, quorũ vnus stans in medio aliorum duorum, tenet librum super caput suum, sicut ad euangelium subdiaconus tenere consueuit, & mutantur per vices. Dum incipitur passio, Papa surgit deposita mitra, & omnes alii surgunt, & stant vsq́; in finem, palmas manu tenentes. Celebrans vero deposita mitra vadit de faldistorio suo ad cornu epistolæ altaris, vbi stat discooperto capite, & palmam etiam manu tenet: super altare habet missale, & plane legit passionem versus aliquantulum ad illam cantantes: Et postquam passionem legerit, dicit pro euangelio: Altera autem die: prout in ordinario. Finita passione a cantoribus, redit ad faldistorium suum: cum cantor in passione dixerit. Iesus autẽ iterum clamans voce magna emisit spiritum: Papa in solio, celebrans ante altare, & omnes alii in locis suis detectis capitibus genuflectunt, orantes per spacium vnius Pater noster. Tum surgentibus omnibus cantor perficit passionem, & Papa sedet, & accipit mitram. Cantores vero factis reuerentiis altari, & Papæ recedunt. Diaconus autem planetam plicatam habens super humerum sinistrum, accipit librum euangeliorum, & illum ponit super altare, deinde vadit ad osculum pedis Papæ: tum reuertitur ad altare, & ibi genuflexus dicit. Munda cor meum, &c. Interim ministrante priore præsbyterorum Cardinalium, Papa imponit incensum more consueto. Diaconus dicto Munda cor meum, &c. accipit librum de altari tenens illum ante pectus suum, & accedit ante gradus Papæ, præcedentibus illum thuriferario, & duobus cappellanis celebrantis sine candelabris, & luminaribus, ac Subdiacono sequente, vt alias: petitq́; benedictionem, incensat librum, & cantat euangelium: quo finito Papa osculatur librum, & incensatur, ac omnia alia fiunt, vt in aliis missis. Ad eleuationem Sacramenti Papa etiam solet tenere palmam suam, non alii, & nõ fit sermo: finita missa Papa dat benedictionem, & celebrãs pronũciat indulgentias. Illi duo nobiles cum palmis præcedere debent imme-

diate Pontificem post diaconos assistentes vsq; ad cameram papagalli, & illas ibi camerariis secretis cōsignare.

De officio Dominicæ palmarum, Papa celebrante.

SI Papa hac die palmarum voluerit celebrare: omnia seruabuntur, quæ in aliis missis papalibus seruari solent. Diaconus, & Subdiaconus vtuntur planetis ante pectus plicatis, quas non accipiunt, nisi cum Papa habuerit omnia paramenta, & ipsi induti vsq; ad planetam exclusiue, induunt Papam. Sed passionem cantabūt tres cantores more consueto, si Cardinalis diaconus eam noluerit cantare: si autem Cardinalis cantare uoluerit, vt antiqui factitarunt, seruabitur, vt latius dicemus infra in Parasceue. Cum vero peruentum fuerit ad locum, vbi dicitur. Altera autem die. Diaconus Cardinalis deposita planeta, & plicata ea, ac posita super humerum sinistrum, petit benedictionem, & facit, vt alias, quando est dicturus euangelium. Nostris temporibus non portantur luminaria ad hoc euangelium, sed incensum tantum. Legi tamen in libris cerimonialibus, quod luminaria portantur ad hanc partem. Quid conueniētius, maiores statuant: alia seruantur, vt alias.

De officio Dominicæ palmarum, Papa absente.

SI vero Papa non interfit huius diei officio: parantur palmæ in loco conuenienti, vt ex altari commode benedici possint. Et Cardinalis celebraturus præuenit ad ecclesiam, vbi capit paramenta omnia vsq; ad dalmaticam inclusiue: deinde imponitur ei pluuiale, mitra, ac annuli pontificales sine chirothecis: quibus sic indutus, postquam Cardinales venerint, impetrata incipiendi venia accedit ad altare cum mitra, & facta reuerentia Cardinalibus deponitur ei mitra, & facit reuerentiam Cruci in altari positæ, & stans in medio altaris ex libro ibidem ante ipsum posito benedicit palmas, assistente sibi a dextris Diacono, & a sinistris subdiacono: paratur interim aqua benedicta cū aspersorio, & thuribulum cum nauicella incensi, quæ duo ex cappellanis celebrantis tenent. Finita benedictione celebrans imponit incēsum in thuribulum, deinde aspergit, tum incensat palmas ministrante diacono: ponitur post hæc ei faldistorium antē medium altaris, vbi sedet, & accipit mitram, & mappulam super gremium, & Clerici Cameræ, & Vicecamerarius, vel in eorum absentia cubicularii Papæ, & alius prælatus ministrent palmas celebranti. Interim omnes Cardinales iuxta ordinem suum in locis suis depositis cappis capiunt paramenta sua: similiter omnes prælati, ac officiales consueti extra cancellum cappellæ paramenta, seu superpellicia accipiunt, in quibus ad cappellam reuertuntur, postquam omnes paramēta acceperint, accedūt Cardinales omnes, primi seniores, deinde alii per ordinem bini & bini, & cantores incipiunt. Pueri hebræorum. Cū fuerint primi ante celebrantē, coram eo mitras deponunt, surgit celebrās deposita mitra, & e manibus primi Cardinalis accipiet palmam: deinde celebrans det eidem primo Cardinali, & successiue omnibus aliis Cardinalibus per ordinem palmas, stans semper sine mitra. Tum sedēs cum mitra dat palmas omnibus prælatis, aliis

dum

dum sufficiunt, deinde det ramos oliuarum. Et neq; Cardinales, neq; prælati palmas accipientes manum, aut aliquid celebrantis osculari debent, sed solum palmas accipiendo, aliquantulum caput inclinant. Alii vero omnes, videlicet protonotarii, officiales, & quicunq; alii non parati palmas accipiendo coram celebrante genuflexi, manum osculari debent. Veniunt autem eo ordine ad palmas recipiendas, quo de candelis, & cineribus diximus. Finita distributione celebrans adhuc sedens cum mitra ante altare lauat manus, deinde deposita mitra surgit, amoueturq; faldistorium: & stans in medio altaris versus ad altare dicit cantando. Dominus vobiscum. &c. Oremus. Omnipotens sempiterne Deus. &c. Deinde imponit incensum in turibulo, & ordinatur processio. Crucem defert Subdiaconus cappellæ omnibus paramentis indutus inter duos ceroferarios, quos præcedit thuriferarius. Crucem præcedunt scutiferi Papæ. &c. prout supra in missa Papæ. Post crucem prælati omnes parati, deinde Cardinales, & in fine celebrans solus medius inter Diaconum cappellæ a dextris, & cappellanum suum assistentem sine pluuiali, ambos eius pluuialis fimbrias sustinentes, & omnes deferunt in manibus suis palmas: Cantores vero iuxta portam, vbi Papa consueuit palmas proiicere, se firment. Locentur itaq; per ordinem prælati omnes, deinde Cardinales taliter qd iunior sit iuxta portam, extra quam solent proiici palmæ populo: & hoc ordine vadunt ad locum, vbi palmæ ad populum proiiciuntur: quem ingreditur celebrans cum suis ministris, & aliis Cardinalibus, qui intrare voluerint, & palmas populo proiicit: tum ordine, quo venerant, ad cappellam reuertuntur, siue ad ecclesiam, vbi missa celebranda est. Subdiaconus vero cum Cruce, & cantores cum fuerint apud portam cappellæ, siue ecclesiæ, se firmant ab extra, & duo vel tres cantores intrant, & clauditur porta omnibus aliis extra manentibus. Quibus hinc inde suo ordine stātibus cantores, qui sunt intus, incipiunt. Gloria, laus. &c. Respondent cantores ab extra vt in ordinario. Tum illi ab extra dicunt Antiphonam. Ingrediente Domino: Et subdiaconus cum Cruce portam tangit, aperitur, & intrant omnes. Cardinales in cappella deponunt paramenta in locis suis, prælati vero, & officiales extra cancellum cappellæ, & capiunt cappas laneas: celebrans vero vadit ad altare, vbi in faldistorio suo deposito pluuiali sedet, capit chirothecas, planetam, mitram, & annulum Pontificalem. Tum accedit ad confessionem, & dicit missam more consueto, & dicitur tantum vna oratio, & non fit sermo. Cū tractus dicitur, cantores tres parant se pro passione dicenda, & circa finem tractus intrant cappellam, veniunt ad celebrantem, cuius manum genuflexi osculantur, deinde cum tribus cappellanis celebrantis accedunt ad locum consuetum, & dicunt passionem. Interim vero, dum passio dicitur, Celebrans stans in cornu epistolæ altaris, palmam in sinistra tenens, ex missali super altari posito legit passionem, & euangelium, vt supra Papa præsente dictum est. Finita passione reuertuntur ad loca sua cantores, diaconus cappellæ ponit librū super altare, & celebrans accedit ad faldistorium accepta mitra, vbi se-

dens, ministrante Diacono cappellæ, imponit incensum: deinde dicto per Diaconum ante altare. Munda. &c. illi corã se genuflexo benedicit, & alia omnia fiunt, vt supra diximus.

De matutinis tenebrarum quartæ Feriæ maioris hebdomadæ, Papa præsente.

FEria quarta maioris hebdomadæ, quæ sancta dicitur, Clerici cappellæ ponnnt in tempore in præsbyterio, siue in plano altaris ad cornu epistolæ in opposito loci, vbi faldistorium pro celebrãte poni solet, in cappella sacri palatii, & alibi pro loci dispositione, candelabrum in superiori parte triangulare, aptnm pro quindecim candelis vnius libræ pro qualibet, vel circa: super candelabrum ipsum aptant, & collocant candelas ipsas pro matutinis tenebrarum. Hora deinde conuenienti Papa indutus amictu, alba, cingulo, stola violacea, & manto cum capucio inuerso supra caput, vel cappa rubra de scarlato sine mitra, & non præcedente Cruce, vadit ad cappellam, & post eum Cardinales, & prælati: alii diacõi Cardinales, qui alias assistere solẽt, vadũt post præsbyteros Cardinales in loco suo, quia Papæ non fit assistentia: fimbrias portat dignior ex assistentibus Episcopis post Papam. Quando Papa habet mantum, assistẽtes Episcopi non debent habere cappas, sed mantum, quod mantellum assistentis, siue croceam vocant cum capucio innerso in modum cubiculariorum.

Cum Papa peruenerit ad cappellam, facit orationem modo solito, deinde vadit ad sedem suam: Cardinales non assistunt, neq; fit ei reuerentia a Cardinalibus. Cum quieuerit aliquantulum, surgit, & detecto capite versus ad altare dicit secrete. Pater noster: quo completo caput sibi ipsi cooperit, & cantores incipiunt pro matutinis. Zelus domus tuæ. &c. cum incipitur Psalmus, Papa sedet, & omnes alii assistẽtes Episcopi aptant mãtum Papæ, siue cappam. Ad finem cuiuslibet psalmi, tam in matutinis, q̃ in laudibus, cerimoniarius facta reuerentia Papæ accedit ad candelabrum quindecim candelarum, & extinguit vnam ex candelis. Finito primo nocturno Papa surgit, & detecto capite stans versus ad altare dicit. Pater noster, secrete, & illud prosequitur: quo finito sine vlla pronunciatione, absolutione, siue benedictione sedet: similiter & alii omnes cantores in loco eorum stantes, ex libro super eorum pulpito posito versi ad altare absolute incipiunt lectiones ex libro Threnorum, siue lamentationum Hieremiæ prophetæ, vt in breuiario, & in principio & in fine faciunt reuerentiam altari, & Papæ: idem fit in secundo, & tertio nocturno. Cum incipitur Benedictus, Papa surgit stans detecto capite versus ad altare, & remanet vna candela super candelabrum. Interim extingũtur per cerimoniarium sex candelæ supra altare paulatim, qui ita dispensat tempus, vt in vltimo versu extinguat vltimam candelam: clerici cappellæ extingunt etiam eodem ordine sex intorticia posita super cancellũ cappellæ: dum replicatur Antiphona ad benedictus. Papa circa finem descendit ad faldistorium, & cerimoniarius accedit ad candelabrum, & vnicam candelam inde accipiens, eam ardentem ad cornu Epistolæ altaris portat, & eam ibi sub altari abscondit

ri abſcondit ardentem. Cum incipi-tur Chriſtus factus, Papa genuflectit in faldiſtorio,& ſuper illud procumbit:quo finito cantores dicunt. Miſerere,alte legendo ſine nota vſq ad finem.Et Papa adhuc genuflexus dicit orationem. Reſpice &c.voce intelligibili, vſq, Qui tecum, excluſiue, quod ſecrete complet. Et finita oratione cerimoniarius incipit pulſare manibus ſuper gradum altaris,vel aliquod ſcabellum, & omnes faciunt fragorem, & ſtrepitum aliquantulum:& mox cerimoniarius profert candelam accenſam, & omnes ſilentes ſurgunt, & diſcedunt: candelæ quindecim ſpectant ad clericos cerimoniarum. Supraſcripta omnia ſeruantur in quinta,& ſexta feria ſequentibus in matutinis,in quibus non portatur Crux ante Papam, neq ipſe venit cum mitra.

De matutinis tenebrarum quartæ feriæ maioris hebdomadæ,Papa abſente.

Papa vero abſente pro matutinis tenebrarum in quarta feria maioris hebdomadæ: poſtquam Cardinales aliqui in cappella fuerint, & aliquantulum quieuerint, & intorticia ſuper cancellum,ac candelæ ſuper altare,& candelabrum accenſa ſunt. Cerimoniarius,licentia impetrata, cantoribus ſignum facit, qui dicunt. Pater noſter:& incipiunt Antiphonam primi pſalmi, qua Incœpta ſurgunt Cardinales, & omnes alii. Incœpto pſalmo ſedēt omnes, cerimōiarius in fine cuiuſlibet pſalmi ex tinguit vnā candelam,vt ſupra:cum reddetur ad verſiculum cuiuſlibet nocturni, omnes ſurgunt,& detectis capitibus ver ſi ad altare ſtantes dicunt ſecrete. Pater noſter:deinde ſedent, & cantores dicunt lamentationes,& lectiones, vt ſupra:cum incipitur Benedictus,ſurgunt Cardinales,& alii, omnes, & eo finito,cum repetitur antiphona, ſedent vſquequo incipiatur. Chriſtus factus:tunc genuflectunt:finito Miſerere, prior Cardinalium, vel, vt aliquando ſeruatum eſt, Cardinalis in craſtinum celebraturus, genuflexus in ſuo loco inter alios Cardinales, dicit Orationem: Reſpice.&c. Alia omnia fiunt,vt ſupra.

De quinta Feria maioris hebdomadæ,quæ Cœna Domini dicitur,Papa præſente.

Feria quinta in cœna Domini Sacriſta debet ſummo mane,aut per diem ante paraſceue locum, vbi honorifice reponatur ſacramētū, quod Romæ fieri ſolet in parua cappella palatii, & fereri baldachinum album ante cancellos cappellæ magnæ ſuper credentia præter conſueta, Paretur alius calix cum palla,& patena, & mappula ſericea,ſuper calicē pro miſſa ordinatum ponantur duæ Hoſtiæ conſecrandæ: Item portentur candelæ circa finem miſſæ diſtribuendæ pro deducendo Sacramento, & proceſſibus,ad locum conuenientem, videlicet vna duarum librarum,vel circa,pulchre laborata pro Papa, pro Cardinalibus ceræ albæ trium librarum,vel circa,quælibet, & duarum librarum ceræ cōmunis quælibet pro prælatis paratis tantum, quia nullis aliis candelæ diſtribuuntur. Item parentur duodecim intorticia ad honorandum Sacramentum, cum portatur:deinde hora competenti Papa indutus amictu, alba, cingulo, ſtola, pluuiali albis, & mitra precioſis, venit ad cappellam,orat,& facit confes

sionem more solito: non fit ei reuerentia a Cardinalibus, quia fiet postea in loco benedictionis, antequam legatur processus. Facta confessione Papa ascendit ad solium, sedetque, ministrante priore præsbyterorum Cardinalium, imponit incensum: incensatur altare, Papa, & celebrans more consueto. Interim Cardinales veniunt ad circulum. Gloria in excelsis, & Pax Domini ad collectam primam, & Credo in vnum Deum dicuntur, & vna oratio tantum. Non fit sermo, non datur osculū Pacis post Agnus Dei, sed Pax Domini, & Agnus Dei, & omnes orationes sequentes dicūtur: omnia alia fiunt vt alias. Paulo ante communionem cerimoniarius portat Calicem prædictum de credentia ad altare pro reponendo in eo Corpus Domini reseruandum: facta communione per celebrantem de vtraque specie antequam se purificet, reponit reuerenter Corpus Domini reseruandum in calicem vltimo paratum, quē Diaconus cum palla patena desuper posita, ac velo sericeo cooperit, & in medio altaris collocat reuerenter, deinde celebrans se purificat in eodem loco, & reuerentia facta Sacramento sine mitra, quasi lateraliter in cornu epistolæ, vbi stans versa facie ad populum, lauat manus ob reuerentiam Sacramenti, & complet missam. Interim prælati, & subdiaconi, auditores, Clerici Cameræ, & acolythi extra cancellum cappellæ capiunt paramēta, & superpellicia, vt moris est. Subdiaconus Crucem ante Pontificem portaturus omnia paramenta accipiat, ac si epistolam esset dicturus. Per cerimoniarium vero distribuuntur candelæ, quæ portantur per Clericos cappellæ: pro Sāctissimo Domino nostro datur vni ex cubicularíis suis secretis, & pro Cardinalibus dantur suis familiaribus seruiētibus, de cera alba: omnibus autem aliis prælatis paratis, de cera communi: & in fine missæ dicitur. Ite missa est. Finita missa Papa dat benedictionem, & non indulgentias, & celebrans signās altare dicit. Initium sancti Euangelii &c. Accedit ad faldistorium: exuitur omnibus paramentis missalibus, & deinde alia ordini suo conuenientia accipit, sicut alii Cardinales, & vadit ad locum suum inter alios Cardinales, qui omnes paramenta ordinibus suis conuenientia accipiunt. Sex cappellani celebrātis cum superpelliciis intorticia ante sacramētum portant: omnibus paratis duo acolythi offerunt duo thuribula Papæ, & ministrante præsbytero Cardinali, Papa imponit incensum, & accēduntur omnes candelæ Papæ, Cardinalium, & prælatorum, ac duodecim intorticia, vel plura, si Papæ placet, quæ portantur per cappellanos celebrantis duo per quemlibet: deinde Papa descendit ad altare, vbi genuflexus Corpus Domini in calice pro crastina die repositum reuerenter incensat, ter thuribulum ducens. Deinde calicem ipsum cū sacramento facta reuerētia, deuote accipit, illūque detecto capite, portat sub baldachino: quod extra cācellos cappellæ expectantes assistentes Papæ digniores Episcopi cum suis pluuialibus portant, mitras suas in manibus ferentes, hoc autem ordine proceditur. Primo scutiferi Papæ, procuratores ordinū, Aduocati mixtim cum secretariis, cubicularii, nobiles, & oratores, cantores Papæ hymnum. Pange lingua, cantantes, Clerici Cameræ, auditores, duo acolythi cū candelabris, Subdiaconi, quorū vnus

tunicella, & alius, vt supra, paratus, Crucem portat: post Crucem Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Oratores prælati, Vicecamerarius, si est Episcopus, alii assistentes Papæ, Diaconi, præsbyteri, Episcopi Cardinales omnes sine mitris. Deinde omnia intorticia, quæ sequuntur, duo acolythi cum candelabris, & duo acolythi cum thuribulis sacramentum continuo incensantes. Deinde Papa medius inter duos Diaconos Cardinales assistentes sub baldachino, vt diximus: qui hinc inde phrygium pluuialis Papæ eleuatum retinent. Caudam portet dignior laicus vrbis. Papam sequantur auditor de mitra seruiens medius inter duos cubicularios secretos, protonotarii, & alii sine paramentis. Cum Papa fuerit in loco, vbi sacramentum reponi debet, Cardinalis, qui celebrauit, vel Diaconus a dextris Papæ assistens illud de manibus Papæ recipiat, & in locellum reponit, & Papa aliquãtulum retrocedens facta reuerentia incensum, ministrante præsbytero Cardinali, imponit, & sacramentum denuo, vt prius, incensat: Deinde sacrista locellum claudit, & clauem tradit Cardinali in crastinũ celebraturo.

De processionibus, quæ fiunt per Papam.

HIs peractis extinguntur cãdelæ, & intorticia omnia præter faculas, quæ super candelabris acolythorum sunt crucem præcedentium: & itur processionis more ad locum, vbi processus legi debent, ordine, quo ex cappella maiori ad minorem cum sacramento venerunt: baldachinum per oratores, vel nobiles supra Papam portatur. Cum ad locum benedictionis peruenerint, vel potius statim reposito sacramento, Papa dimisso pluuiali, & stola albis accipit stolam, & pluuiale rubra preciosa, sedetque super sedem ibidem sibi paratam, vbi Cardinales omnes tantum ad reuerentiam recipit: deinde accedit ad pulpitum, vnde videat populum. Et Subdiaconus tunicella indutus stans a sinistris Papæ, legit processum latine, & Diaconus Cardinalis stans a dextris Italico sermone. Dum incipiuntur processus, accenduntur candelæ, & Papa, & alii tenent suam accensam. Finitis processibus Papa, & omnes alii proiiciunt eas super populum. His peractis mouetur pannus niger, qui erat ante Papam pendens in cõspectu populi, & datur benedictio solennis. Sancti Apostoli &c. vt in libro, & publicatur plenaria indulgentia per duos Diaconos Cardinales assistentes, in latino per illum a dextris, & in sermone Italico per illum a sinistris. Deinde Papa reuertitur ad palatium ad mãdatum faciẽdum. Et Cardinales seniores, si volunt, Pontifice indulgente, discedunt. Iuniores, & Diaconi remanent: paramenta vero dimittunt in loco benedictionis.

De mandato faciendo.

CVm Papa peruenerit ad aulam ad hoc paratã, sint ibi ordinati tresdecim pauperes in albis vestibus nouis a Pontifice sibi datis, sedentes super scamnis altis bene ornatis: credentia ordinata sit cum floribus, & herbis odoriferis, & vasis cũ aqua calida, & frigida, ac rebus aliis opportunis, videlicet peluib9 tresdecim cum totidem vasis aqua calida implendis. Item tresdecim mappulis in alio bacili. Itẽ aurei papales tresdecim duplices, siue viginti sex simplices, & totidem nummi argentei pro eleemosyna paupe-

rum. Nam Papa dat cuilibet pauperi vnum aureum duplicem, vel duos simplices, & totidem argenteos, & hi in aliquo vase, dispouuntur: duo vasa pro lauaudis mauibus Papæ cum suo mautili. Item paretur etiam pulpitum cum suo pallio albo pro Euangelio, & liber euaugeliorum, ac aliud pulpitum pro cautoribus: duo caudelabra cũm lumiuaribus, thuribulum cum nauicella, & iuceuso, quæ acolythi teneant: sedes pontificalis in plano, pluuiale rubrũ, & mitra simplex, & stola violacea pro Pontifice, & liber pro oratione. Cum peruentum fuerit ad locum, Papa exuit pluuiale preciosum, & iuduit simplex, & sedet in sede sua cum simplici mitra. Tunc acolythus cum thuribulo accedit, & ministraute primo præsbytero Cardinali, vel digniore alio post eũ in eius absentia, Papa impouit inceusum more consueto: Deinde Diacouus Cardiualis paratus sacris vestibus librum tenens aute pectus, stans aute Pontificem detecto, & iuclinato capite petit beuedictionem diceus. Iube Domine benedicere. Deiude vadit ad pulpitũ, post quod stet Subdiaconus Apostolicus tuuicella, & aliis parameutis iudutus, teneus librum more solito. Et Diaconus dicit. Domiuus vobiscum siguat, iuceuset, & cantet euãgelium: quo fiuito ceroferarii reuertuutur ad credentiam, & clerici cappellæ amouent pulpitum: Subdiaconus autem portet librum osculaudum Poutifici, & diaconus, qui euangelium dixit, illo finito Papam inceusat, cantores finito euangelio cantaut. Mandatum nouum. Papa tuuc surgit, extrahitur ei pluuiale, & portatur ex credeutia liuteum per auditorem seniorem, minore auditore ipsum præcedente, quo Papa per Cardinales assistentes præcingitur, & præcinctus descẽdit, & genuflexus cum mitra simplici ante primum pauperem assistentibus sibi duobus Diaconis Cardinalibus, lauat ei pedem dextrum, quem Subdiacouus tunicella indutus a dextris Papæ genuflexus tenet: vnus ex cubicuslariis (nam per ordiuem veuiũt vuus post alium cum pelui, & aqua) ad siuistram Papæ geuuflexus sinistra sua vas teuet, & dextra ex bucali aquã tepidam miscet, lotum pedem Papa statim mantili tergit, et osculatur. Thesaurarius, vel iu eius abseutia vnus ex Clericis Cameræ tenet peluim cum pecuniis, et alius ex Clericis Cameræ vas cum mappulis, et cum Papa osculatus est pedem, dat lauato mappulã, cum qua eum extersit, et aureum duplicem, uel duos simplices cum tot argeuteis. Idem facit successiue singulis: et pro singulis portentur per alios cubicularios siugula vasa. Lotis omnibus Papa reuertitur ad sedem suã, sedetq́, et lauat manus cum cerimoniis cõusuetis. Deinde surgit, dicit. Pater uoster, secrete: postea, et ne nos. etc. ℟. Sed libera. etc. vers. Tu maudasti mandata tua Domine. ℟. Custodiri nimis. vers. Tu lauasti pedes discipulorum tuorum. ℟. Opẽra manuum tuarũ ne despicias. vers. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. vers. Dominus vobiscũ. ℟. Et cum spiritu tuo. Oremus. Adesto Domine quæsumus officio seruitutis uostræ, et quia discipulis tuis pedes lauare dignatus es ne despicias opera mauuum tuarum, quæ nobis retiuenda maudasti: vt sicut hic a uobis exteriora abluuutur inquinamenta, sic a te omnium uostrum iuteriora lauẽtur peccata, quod ipse præstare

ſtare digneris, Qui viuis, & regnas Deus Per omnia ſæcula ſæculorũ. Amē. Duo interim acolythi āte ipſum duo candelabra cum luminaribus tenent. His finitis Papa omnibus præſentibus nihil dicens intrat cameram, & omnes diſcedunt: omnes prælati, qui mandato huiuſmodi, ſeu lotioni pedum intereſſe voluerint, debent habere cappas, prout in cappella habere cō ſueuerunt, & non mantellos. Notandum quod ante Sixtum Papam quartum proceſſus ſolebant legi, & benedictio ſolennis dari plerunq; ante miſſam, deinde dicebatur miſſa, & ſacramentum poſt communionem portabatur ad loculum pro die craſtina per Diacōnum, ſecundum rubricam communem, & aliquando per celebrātem, ſociantibus tantummodo miniſtris altaris cum luminaribus, & illis reuerſis finiebatur miſſa: & in fine ſi proceſſus non erant lecti, proceſſionaliter illuc proficiſcebatur Pontifex cum omnibus ordinibus curiæ, & legebantur, & in fine fiebat mādatum, vt dictum eſt. Sixtus autem præfatus proinde conſiderans, Saluatorem noſtrum non poſſe a nobis ſatis dignis laudibus venerari, ordinauit modum ſupradictum. Finita miſſa, poſtquam Papa diſceſſerit, fererii debent nudare totam cappellam, altare, ſedem Papæ, & omnia.

De officio in cæna Domini, Papa celebrante.

SI hac die Pontifex vellet ipſemet celebrare, & ſicut antiqui conſueuerunt, primo proceſſus facere, tamē poterit ſeruari ordo a Sixto quarto datus, ſi placuerit: & tunc Pontifex cum pluuiali rubeo, & mitra ſimplicibus deſcendit ad Eccleſiam ordine cō ſueto, & non proceſſione parata. Facta oratione ante altare aſcendit ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta, nec vero fit reuerentia a Cardinalibus, quia fiet in loco, vbi proceſſus leguntur: tres Diaconi, Subdiaconi, acolythi, Clerici Cameræ, & auditores parantur paramentis ſibi conuenientibus: Diaconus euangelii, & Subdiaconus Epiſtolæ capiunt ſibi omnia opportuna, præter manipulum. Pontifex deinde ſurgens ſine mitra ſub ſilentio dicit. Pater noſter, & cantores dicunt Nonam ſine nota. Interim imponuntur Papæ ſandalia more conſueto, & legit pſalmos. Quam dilecta &c. In fine cum dicitur. Chriſtus factus eſt, &c. deſcendit ad faldiſtoriũ ante altare, & genuflectit vſq; ad finem, & finito a cantoribus, Miſerere, etiam genuflexus dicit orationē. Reſpice quæſumus: deinde redit ad ſedem ſuam, vbi lauat manus, et depoſuit pluuiale, et mitram, et accipit paramenta albi coloris precioſa, et alia, vt moris eſt, et tūc Cardinales, et omnes prælati capiunt paramenta ſibi cō uenientia. Prior Epiſcoporum Cardinalium aſſiſtit: omnia fiunt, vt in aliis miſſis papalibus, niſi quod Papa cō municat ſolus in altari, et non in ſede eminenti, et ſanguinem ſumit ex calice, non cum calamo, et reponit Corpus Chriſti reſeruandum in craſtinum in calicem paratum, antequam digitos abluat, quod antiquitus portabatur mox ad ſacriſtiā, quæ eſt apud altare Diui Petri, per Diaconum, vel per Epiſcopum Cardinalem aſſiſtentem: poterit tamen portari per Papam in fine miſſæ ſecundum inſtitutionem Sixti, omnibus cum candelis proceſſionaliter euntibus, vt ſupra: et repoſito ſacramento extinctis candelis ibitur more conſueto ad legendos proceſſus. Conſueuerunt Romani Pōtifi

ces hac die conficere sanctū chrisma, & oleum sanctum, & catecuminum, & benedicere Agnus Dei in primo anno pontificatus.

De officio diei Iouis Sanctæ, Papa absente.

SI Pontifex Officio diei Iouis non interfit, paratis omnibus pro missa celebranda, & reseruando in crastinum sacramento, quæ superius diximus: Cardinalis celebraturus tempore congruo capit paramenta, & solitis cerimoniis perficit missam vsq; ad factam cōmunionem, deinde antequā se purificet, reponit sacramentum reseruandum in calice: incensat, & processionaliter illud portat ad locum præparatum hoc ordine. Præcedunt scutiferi Cardinalium, & Papæ, si adsunt, aduocati, secretarii, cubicularii, deinde acolythi, Clerici Cameræ, auditores, Subdiaconi Apostolici, nobiles, oratores, cantores dicentes Pange lingua: cappellani celebrantis cum intorticiis, cerimoniarius cum thuribulo, seu duo cerimoniarii cum duobus thuribulis continuo incensantes sacramentum, deinde celebrans sine baldachino medius inter Diaconum, & Subdiaconum, quem sequuntur sine paramento Episcopi Cardinales presbyteri, & Diaconi, & prælati in cappis suis, & alii officiales. Si tamen vellent parati cum solenni processione procedere, seruaretur ordo descriptus supra, quando sacramentum portatur per Pontificem: nisi quod crucē portaret Subdiaconus cappellæ, & Cardinali ministrarent sui ministri, & non officiales Papæ. Reposito sacramento eodem modo reuertuntur ad altare, & perficitur missa, & datur benedictio, & publicantur indulgentiæ, si Papa non facit processus.

De lotione pedum tresdecim pauperum, Papa absente.

PAratur in aula cōsueta pro tresdecim pauperibus lauandis credentia, & alia, vt superius diximus: deinde venit Cardinalis lauaturus. Sedet, faldistorio in loco conuenienti sibi præparato, vbi accipit stolam, et pluuiale violacea, et mitram simplicem, et ministrante Diacono cappellæ, qui paratus cum Subdiacono, vt in missa fuerat, ei assistit. Cardinalis imponit incensum: deinde Diaconus librū Euāgeliorum ante pectus tenens genuflectit ante Cardinalem benedictionem petens, qua accepta astantibus duobus ceroferariis vadit ad pulpitum signans, incēsans, & cātās, vt moris est, Subdiacono cappellæ stāte retro pulpitum, et librum tenente. Finito euāgelio ceroferarii reuertuntur ad credentiam, Subdiaconus portat librum osculandum Cardinali, et Diaconus cum incensat: deinde deponitur Cardinali pluuiale, et per vnum e suis cappellanis portatur linteum, quo per Diaconum, et Subdiaconū cingitur: accedit deinde cum mitra ad pauperes et incipiens a primo singulis genuflexus pedem dextrum lauat, extergit, osculatur, et dat mappulam cum aureis, et argenteis, Subdiacono pedem tenente, et cappellanis suis pelues, et aquam: Clericis Cameræ bacilia cum mappulis, et pecuniam ministrātibus. Quibus lotis accedit ad faldistorium, vbi sedēs lauat sibi manus, vno ex scutiferis aquam ministrante, tum surgit et detecto capite incipit alte. Pater noster, quo secrete completo dicit. Et ne nos, et uers. et orationem. Adesto Domine, prout in ordinario, qua finita depositis sacris vestibus, accipit

cappam,

cappam, & ad domum suā reuertitur.

Quando Papa processibus tantum inter esse uolet, & publicam indulgentiam populo dare.

SI vero Papa hodierna die missæ, & mandato non interesset, sed processibus tantum, id hoc ordine agitur. Post benedictionē missæ per celebrantem datam non publicantur indulgentiæ, prælati etiam, & Cardinales, ac alii accipient paramenta in locis sibi conuenientibus, & distribuantur candelæ, vt supra dictum est. Pontifex autem indutus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali rubro, & mitra preciosis in camera papagalli, ministrante priore præsbyterorum Cardinalium ex more imponit incensum & processionaliter procedit ad locum, vbi leguntur processus. Crucem præcedūt thuriferarius, & ceroferarii, & alii, vt alias: & portatur baldachinum per nobiles, & oratores super Papam vsq; ad locum benedictionis. Fit ibidem Papæ reuerentia per Cardinales more solito, accenduntur candelæ omnes, & legūtur processus: Quibus finitis proiiciuntur candelæ, amouetur pannus niger, Papa benedicit more consueto, & deinde ad cameram suam vadit: sicut seruatum fuit anno primo Innocētii octaui propter eius infirmitatē.

De sexta feria maioris hebdomadæ, Papa præsente.

DIe veneris in parasceue solet officium facere, qui præcedenti die in cœna Domini celebrauit, quia videtur inde dependere, & vnum, atq; idē esse officium. Cardinalis celebraturus parat se cum paramentis nigris sine sandaliis, & sine chirothecis, & nō dicuntur antiphonæ. Ne reminiscaris, nec psalmus. Quam dilecta. &c. Ministri vtuntur planetis plicatis, altare debet esse totaliter discoopertū: super credentiā debet esse vas cū bocali tantum pro lauandis manibus, & non alia vasa ad ornatum, quæ in aliis missis habentur: & aliud vas pulchrū pro offertorio iuxta Crucē pro tempore adorationis ponendum cum duabus mappulis sericeis pulchris: mappa credentiam tantum cooperiat, & a nullo latere dependeat, & duo candelabra cum faculis: Item in altari sex candelabra cum faculis, & sex intorticia non accensa super cancellos: quæ omnia post adorationem accenduntur. Ante altare faldistorium pro Papa more consueto, vno tantum puluino violaceo desuper posito, & ad sinistrum aliquātulum retro ponitur scabellum nudum pro celebrāte: tota cappella nuda est, & sedes Papæ cussino violaceo tantum cooperta. Hora cōpetenti Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, stola violacea, & cappa purpurea, cuius capucium duabus spinulis hinc & inde super spatulis aptetur, ne retro cadat, in capite habens mitram simplicem, Cruce velata, & Cardinalibus præcedentibus venit ad cappellam: procumbit in faldistorio, & diutius orat, videlicet per spacium vnius Miserere mei Deus, vel circa, vt sibi placet. Cardinalis celebraturus indutus, vt supra, sine mitra accedit prope Papam cum suis diacono, & subdiacono, et super scabellum nudum a sinistris Papæ sibi præparatū similiter oret. Interim clerici cappellæ vnam mappam, siue tobaliam tantum super altare extendunt. Orationibus finitis Papa ascendit ad sedem suam nudam, assistentibus sibi duobus Diaconis Cardinalibus more solito, & ce

lebrans ad suum faldistorium etiam nudum. Non fit reuerentia per Cardinales, neque ministri prophetias, passionem, & euangelium dicturi, osculantur pedem Papæ, sed sine osculo omnia fiunt: postquam omnes consederint, vnus ex cātoribus superpellicio tantum indutus, associatus per cerimoniarium accedit ad locum, vbi epistola dici solet: & factis Papæ, & altari reuerentiis, sibi ipsi librum tenens legit primam prophetiam sine titulo: finita prophetia, factis reuerentiis, cantor solus redit ad suum locum. Cerimoniarius portat librum ad altare, & celebrans legit ex missali prophetiam, & tractum: post prophetiam dicitur tractus. Domine audiui. &c. quo finito celebrans stans ante faldistorium versus ad altare sine Dominus vobiscum, absolute dicat. Oremus, & diaconus retro eum stans: Flectamus genua, & subdiaconus: leuate. Celebrans dicit orationem, deinde sedet, & aliam prophetiam cantat etiam sine titulo subdiaconus sine planeta in dicto loco: & ea cantata legitur per celebrantem cum tractu. Alius postea tractus dicitur, qui dum cantatur, portantur paramenta ad cātores, & tres ex eis parantur pro passione cantanda, vt dictum est in Dominica palmarum: qui in fine tractus veniunt, & facta reuerentia locantur in loco consueto, & assistentibus tribus cappellanis, vt librum teneant, cantant passionem, vt supra in die palmarum dictum est. Celebrans autē incœpta passione, nulla ad Papam facta cerimonia detecto capite accedit ad cornu epistolæ altaris, stans aliquantulum versus ad passionem sine mitra, & passionem cum missali ante eum posito legit secrete. Et cum peruentum est per cantores ad locum, vbi dicitur. Et inclinato capite tradidit spiritum. Papa, & celebrans, ac omnes alii in suis locis genuflectunt, versi ad altare aliquantulum orantes: cum Papa surgit, aut se erigit, surgunt omnes, & continuatur passio vsque ad finem, qua finita Papa, et celebrans, ac Cardinales sedent. Tum Diaconus cappellæ depo sita planeta capit illam, vel aliam plicatam, quæ sub brachio eius dextro ligatur: celebrans in altari perficiat passionem in toto: peruento deinde ad locum, qui legitur in tono euangelii, cantores factis reuerentiis reuertuntur, vnde venerunt. Diaconus cappellæ ponit librum supra altare, et genu flexus dicit. Munda cor meum: deinde sine benedictione, et sine luminaribus et absque incenso præcedente cerimoniario, et sequentibus ipsum subdiacono, et duobus cappellanis celebrantis accedit ad locum euangelii, & cantat ut in libro, quem subdiaconus tenet stans in medio inter duos cappellanos prædictos. Consueuerunt tamen antiqui portare luminaria ad partem, in qua legitur in tono euangelii, & ea finita illa extinguere: & ita seruatum legi temporibus Gregorii. ix. Innocētii tertii, & aliorum. Hodie non seruatur. Lecto euangelio Papa non osculatur librum, neque incensatur, sed ille, qui est oraturus, accedit ad pedes Papæ, & illis non osculatis, neque petita benedictione, tantum petit indulgentias. Deinde vadit ad pulpitum, facit sermonem, et in fine statim pronūciat indulgentias, quia non dicitur confiteor, neque datur benedictio. His peractis celebrans surgit, et dimissa mitra accedit ad cornu altaris epistolæ, et dicit Orationes solennes, prout in ordinario, in quibus diligenter

aduertēdum est in responsione. Amē: Et ad Flectamus genua, quando dici debeant, & quando omitti. Cum dicitur vltima oratio, vel parum ante, clerici cappellæ ponunt vnum magnum tapete a superiori gradu altaris per longū cappellæ. & super primos gradus ponunt cussinum magnum violaceum, & desuper mappulam vnam sericeam pulchram, super qua postmodum Crux ponitur. Finitis orationibus celebrans accepta mitra vadit ad faldistorium, vbi deponit mitram, & casulam, & procedit ad posterius cornu epistolæ iuxta parietem, & diaconus accipit Crucem velatam de altari, & illam offert celebranti, qui eam reuerenter accipiens, eius summitatem ad Crucis transuersum detegit manu dextra: deinde ambabus manibus eam eleuans ad oculorum altitudinem, stās voce dimissa solus cantat: Ecce lignū Crucis: cappellano suo assistente cum pluribus a sinistris sibi librum tenente. Omnes tunc surgunt, & capita detegūt, Cerimoniarius, ministri, & cappellani omnes celebrantis apud altare omnes prosequūtur: In quo salus Mūdi pependit. Cantores tunc perficiūt. Venite adoremus: ad quæ verba videlicet. Venite Adoremus: Papa, & omnes alii, excepto celebrante, genuflectant: deinde celebrans procedit ad ipsum cornu altaris in eodem latere manens, & discooperit brachium dextrum Crucis, & caput figuræ Crucifixi, & eam eleuat, vt supra, & aliquantulum altius cantat, vt supra: cui respondetur, & genuflectitur, vt supra. Tertio celebrans procedit ad mediū altaris, & versus ad populum discooperit totam Crucem, et eleuans, et altius cātans facit, vt supra, rūdetur, et genuflectitur. Finitis responsionibus celebrans cum reuerentia, et deuotione solus sine ministris vadit ad locum paratum prædictum non faciendo reuerentiam neq; Papæ, neq; altari, vbi genuflexus reponit crucem reuerenter, surgit, et facta tantum Papæ reuerentia ad faldistorium suum reuertitur, vbi vnus ex scutiferis suis ei sedēti calciamenta detrahit. Interim per cerimoniarium ponitur ad sinistrum brachium Crucis pro offertorio vas vnum aureum, et cantores incipiunt cātare. Populus meus: et cōtinuāt vsq; ad finem adorationis. Tum per cerimoniarium nudatur Crux Papalis, et acolythi omnes accedūt ad eleuandas fimbrias Papæ: cubicularii secreti subtus genuflexi extrahunt eius calciamenta. Quod si forte Pontifex, propter eius inualetudinem, aut alia ratione non velit sibi calciamenta detrahi, debent nihilominus acolythi fimbrias tenere, et cubicularius subtus genuflectere, ac si calciamenta deponeret ad deuotionē, et exemplum circumstantium. Auditores fimbrias nō eleuant, sed Papa dimissa mitra vadit ad adorandum Crucem, medius inter duos Diaconos Cardinales assistentes, quem aliqui ex suis Episcopis assistentibus sequuntur: & ter cum distātia genuflectit, & orat, antequam illā osculetur. Et postquam illam osculatus fuerit, proiicit in bacile ibi paratum vigintiquinq; ducatos in auro, vel plures, vt sibi placet, & reuertitur ad sedem suam, & acolythi, vt supra, fimbrias tenent, & cubicularii calceos reponunt. Quo facto accedunt duo Episcopi assistentes cum libro, & candela, & Papa legit vers. Popule meus: prout in ordinario, vsque ad finē. Cum primum Papa ad sedem suam reuersus est, Cardinales vadunt bini, &

bini ad Crucem, ad adorandum: primns erit celebrans, qui solus de faldistorio sine ministris vadit, & reuertitur, & in adoratione ad sinistrã suam habebit priorem Episcoporum Cardinalium, quos sequantur alii Cardinales bini, & bini: quod si numerus Episcoporum Cardinalium impar sit vltimus Episcopus adorabit cum primo præsbytero. Idem fiat de præsbyteris, & diaconis Cardinalibus in vltimo tãtum loco, si Cardinalium impar sit numerus, poterunt tres vltimi simul adorare: duo Diaconi assistentes adorent in loco suæ receptionis. Interim veniunt duo alii Diaconi ad assistendum Papæ, & celebrans cum assistẽte sedendo legit. Popule meus. &c. Si autem Imperator, aut Rex intersint, adorant, & osculantur in ordine, sicut recipiunt cineres, idest post omnes Cardinales. Cæterum post Cardinales adorant Episcopi assistẽtes, quorum si impar sit numerus, vltimus assistens venit ad dextram primi ex aliis prælatis, idem obseruetur in singulis ordinibus infrascriptis: & si inter assistentes sit aliquis protonotarius, vel abbas, ille adorabit primus, post Episcopos omnes: post assistentes veniunt alii Episcopi, postea oratores laici successiue, protonotarii, abbates, pœnitentiarii, subdiaconi apostolici, auditores, Clerici Cameræ, acolythi, cubicularii secreti, clerici cerimoniarũ, Diaconus, & subdiaconus cappellæ, cubicularii extra, secretarii cum aduocatis, procuratores ordinum, cantores, cappellani assistentes, scutiferi Papæ, caudatarii, & alii omnes: circa finem adorationis, accenduntur candelæ super altare, & credentiam, ac intorticia super cãcellum, et Diaconus accipit bursam corporalium supe credentia, et corporalia extendit super altare more cõsueto, deinde finita adoratione accedit ad Crucem, quam reuerenter accipiens, nulli faciens reuerentiam reportat ad altare. Cerimoniarius bacile accipit, et pecunias ex bacili in panniculo ligatas reponit super altare. Interim in loco vbi Corpus Domini positum est, parantur duo thuribula cum igne, duodecim intorticia, et baldachinum: et subdiaconus apostolicus capiens Crucem Papæ, præcedentibus scutiferis, et officialibus consuetis procedit ad locũ prædictum medius inter duos ceroferarios: ipsum sequuntur Cardinales in eorum cappis, deinde Papa. Fimbrĩas cappæ Pontificæ portat primus Episcoporum assistentium: Papam sequuntur prælati ordine consueto: celebrans autem consueuit etiam aliquãdo Papam associare, aliquando vero remanere prope altare. Quando autem Papam associat, quod est honestius, debet ire in paramentis missalibus solus immediate ante Papam, vel medius inter duos Cardinales seniores, ministris suis apud altare manentibus Cũ Papa peruenerit ad locũ, vbi reponitur Sacramentum, deponitur ei mĩtra: Deinde cum venerit ad locum, vbĩ est sacramentum, primum genuflectit et facit orationẽ, deinde sacrista aperit capsulam, et Papa stans sine mitra, ministrante priore præsbyterorum Cardinalium ponit incensum in thuribulis per duos acolythos in cappis coram sibi oblatis, et cum vno thuribulo genuflexus in superiori gradu altaris incensat Sacramentum, anteq̃ extrahatur ex caspa. Quo incensato, celebrans si adest, vel diaconus Cardinalis a dextris Papæ assistens extrahit calicem cum sacramento de capsula, et dat

la; & dat ad manus Papæ, qui illum cum deuotione, & reuerentia capite detecto portat ad altare, vbi officium erat peragendum ordine, quo venerant: & portantur intorticia per cappellanos celebrantis immediate ante Papam, & duo thuribula per acolythos cum cappis, qui continuo incensant: super Papam autem portatur baldachinum per Episcopos assistentes digniores: cantores interim, cum portatur Corpus Domini, cantant. Vexilla Regis prodeunt. Cum venerint ad vltimum gradum altaris, celebrans capit calicẽ de manibus Papæ, & illum reuerenter ponit super altare, & Papa rursus incensat sacramẽtũ, & ad sedẽ suã reuertitur, & ibi stat detecto capite cũ deuotione versus ad sacramentum: interim intorticia semper manent accensa vsq; post communionem, & ea tenẽt dicti cappellani genuflexi per ordinem, videlicet vna pars eorum a cornu dextro, & alia a cornu sinistro altaris. Cũ autem sacramentum positum fuerit super altare, celebrans extrahit Sacramentum de calice, & ponit supra patenam, quã diaconus tenet nihil dicẽs. Diaconus patenam cum Sacramento offert celebranti, qui hostiam sacram super corporalia ponit nihil dicendo, Diaconus imponit vinum, & aquam in calice nihil dicens, deinde offert calicem sacerdoti, qui illum imponit super altari similiter nihil dicens. Interim Papa ponit incensum more consueto, ministrante præsbytero Cardinali qui mox ad suum locum inter alios Cardinales reuertitur, & cerimoniarius portat thuribulum celebranti, qui incensat sacramentum, & altare more solito, & non incensatur celebrans, neq; Papa: sed altari incensato in cornu epistolæ stans sine mitra versus, vt pridie, celebrans lauat manus, deinde versus ad medium altaris inclinans se dicit. In spiritu humilitatis, & in animo contrito suscipiamur a te Domine, & sic fiat sacrificium nõstrum in conspectu tuo hodie, vt placeat tibi Domine Deus. Deinde vertit se ad populum dicens. Orate fratres, vt meum, ac vestrum sacrificium acceptabile fiat apud Deum omnipotentem. Tum conuertens se ad altare omissis omnibus aliis, absolute dicit. Oremus Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere. Pater noster. &c. vsq; ad finem. Chorus respondet, Sed libera nos a malo: ad quod celebrans postquam secrete respondit. Amen, continuat in pristino tono absolute dicens. Libera nos Domine. &c. quo dicto celebrans facta prius vsq; ad terram reuerentia, Sacramentum in dextram accipit, & eleuat altius, quam alias fieri solet, vt ab omnibus videri possit: & statim deponit, diuiditq; in tres partes, quarum vnam vltimam mittit in calicem more consueto nihil dicendo, deinde dicit. Perceptio Corporis tui Domine Iesu Christe. &c. Panem cœlestem accipiam, & nomen Domini inuocabo, Domine non sum dignus. &c. Tum continuat. Corpus Domini nostri. &c. Et hoc dicto signat se cum sacramento. & illud sumit reuerẽter: tum nihil dicens sumit vinum, & aquã, cũ particula in calice existenti. Interim exportantur intorticia, & extinguntur more solito: deinde in cornu epistolæ accipit mitram, & lauat manus more cõsueto. Tum deposita mitra, redit ad medium altaris, vbi dicat, Quod ore sumpsimus Domine, pu

ra mente capiamus, & de munere temporali fiat nobis remedium sempiternum. Quo dicto redit ad faldistorium, reponit omnia paramenta, reas sumit cappam, & vadit inter alios Cardinales ad locum suum. Facta communione cantores incipiant pro vesperis sine nota Añam. Calicem salutaris accipiam, & alia prout in ordinario. Cum dicetur Magnificat, Papa surgit deposita mitra, & dum replicatur antiphona, ressumpta mitra descendit ad faldistorium: & cum dicetur Christus factus. &c. genuflectit, sic manens vsq; ad finem psalmi Miserere: & in fine dicit Orationem. Respice. &c. vt in matutinis dictum est: & finitis omnibus reuertitur ad cameram suam eo ordine, quo venit: dignior assistens portat fimbrias cappæ Pontifici simul collectas. Cum Papa fuerit in camera, cõueniunt Sacrista, subdiaconi apostolici, & clerici cerimoniarum, & diuidunt pecunias in ordinatione Crucis oblatas in tres partes, vnam sacrista, aliam subdiaconi, tertiam clerici cerimoniarũ accipiãt.

De matutinis tenebrarum quintæ, & sextæ feriæ maioris hebdomadæ,

IN matutinis tenebrosis hoc sero, & in quinta feria præterita idẽ seruatur per omnia, vt in matutinis quartæ feriæ superioris diximus, hoc mutato, quod altare, sedes Papæ, & tota cappella debent esse nuda.

De Indulgentia danda Populo.

ET notandum quod si populorum multitudo conuenerit ad vrbem hoc tempore deuotionis gratia, consueuerunt Pontifices, antequam vadant ad missam de mane, & similiter in die, antequam vadant ad matutinas tenebrosas, exire ad locum benedictionis publicæ cum pluuiali rubro & mitra simplicibus, & populo benedicere, Cardinalibus, prælatis, & aliis officialibus in habitu consueto cappellæ euntibus. Et si hoc debet fieri, locus ille pararur per aliquot horas ante, vt populus intelligat, Pontificẽ daturum esse benedictionem. Post benedictionem Papa reuersus ad camerã, & dimissis sacris vestibus cum cappa, & mitra plana ad missas, vespere autem cum cappa, & sine mitra cum tempus sibi videbitur, vadit ad cappellam ad matutinas, vt supra.

De officio diei ueneris, Papa celebrante.

SI in parasceue Papa voluerit ipsemet celebrare, quod antiquitus Romani Pontifices, & nostris etiam diebus Nicolaus quintus facere consueuerunt: hic ordo seruabitur. Parantur duæ credentiæ more solito, sed non cum pompa: nam in credentia Papæ non erunt nisi vasa necessaria ad sacrificium, alia ad ornatum nõ ponuntur. Et cappella tota nuda, sedes nudæ, altare nudum, & sine aliquo ornamento.

Hora competenti Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, stola, cappa rubra Cardinalari, & mitra alba simplici, more solito exit ad ecclesiam, orat ante altare, accedit ad sedem, vbi consueuit accipere paramenta, & nunquam hac die ascendit ad sedem eminentem, nisi in fine ad vesperas. Cum aliquantulum quieuerit sedens, surgit sine mitra, nulla enim fit hodie reuerentia, nullæ osculationes. & versus ad altare sub silentio dicit. Pater noster,

ter noster, & mox cantores legunt Nonam. Pontifex, vt illi incipiunt, sedet. Interim Diaconus Euangelium dicturus, & Subdiaconus capiunt paramenta omnia sibi opportuna præter manipulum, & planetam, & in albis parant Pontificem, cum est tempus: similiter Subdiaconi, auditores clerici cappellæ, & acolythi capiunt superpellicia. Pontifex non dicit. Quam dilecta: & cætera, quia non vtitur sandaliis, sed in tempore vadit ad faldistorium ante altare, & dum dicitur in fine Nonæ. Christus factus est &c. genuflectit sine mitra vsq; in finem, & dicit orationē. Respice quæ sumus, genuflexus. Deinde reuertitur ad sedem prædictam, deponit mitram, & cappam, lauatq; manus cerimoniis consuetis, & prior præsbyterorum Cardinalium seruit pro assistente. Deinde per Diaconum, & Subdiaconum paratur consuetis paramētis exceptis sandaliis, subcinctorio, fauone, & chirothecis, quibus hodie non vtitur, & ad paramenta dicuntur orationes consuetæ: Pontifex, & omnes alii vtuntur paramentis nigri coloris. Cum Papa incipit parari, Cardinales, & omnes alii prælati capiunt paramenta sibi conuenientia, Episcopi pluuialia, præsbyteri, & Diaconi planetas ante pectus. Pontifex accepto pallio cum spinulis, & mitra simplici, & annulo Pontificali sedet aliquantulum, & Diaconus, ac subdiaconus ministri accipiunt manipulum, & planetam. Et tunc præcedente alio Subdiacono cum Cruce inter duos ceroferarios cum candelis extinctis, & sine incenso, Papa ordine consueto accedit ad altare: sed tres præsbyteri non procedunt obuiam Papæ: apud altare abstrahitur ei mitra a Diacono Euangelii, & Papa genuflexus, ac procumbens super nudum faldistorium diutius orat, & similiter omnes alii genuflexi orant. Interim extenditur super nudum altare a sacrista, & cerimoniariis mappula munda alba. Finita oratione surgit Pontifex, osculatur altare, deinde cum mitra sedet super nudam cathedram positam in cornu sinistro, idest Epistolæ, ita vt faciem vertat ad dextrum cornu Euangelii: præsbyter Cardinalis assistens sedet super gradum primum ad pedes Papæ, & post eum tres Diaconi, in quorū medio sedet, qui Euangelium est lecturus. Subdiaconus sedet in gradu inferiori ad pedes Diaconi Euangelii: Assistentes episcopi super gradus, & in terra post Papam alii in loco consueto. Omnibus consedentibus vnus ex auditoribus factis reuerentiis altari, & Papæ accedit ad locum, vbi dicitur Epistola: & ibi librum sibi tenens, dicit primam prophetiam sine titulo, & in fine non osculatur pedem Pontificis, sed dato libro vni ex ministris, factisq; solitis reuerentiis, reuertitur ad locum suum. Finita prima prophetia, dum cantatur tractus, Papa legit ipsam prophetiam, ministrantibus librum Episcopis assistentibus, sed sine candela accensa: post tractum surgit Pontifex, & omnes alii: amouetur cathedra, & stans Pontifex sine mitra in cornu epistolæ dicit. Oremus. Et Diaconus a dextris dicit. Flectamus genua, & genuflectunt omnes, & mox Diaconus a sinistris. Leuate, & omnes surgunt, & Pontifex dicit orationem. Subdiaconus interim dimittit planetam, & vadit cum libro ante pectus ad locum consuetū, vbi finita oratione legit Epistolam more solito: il-

la finita non osculatur pedem Pontificis, sed reassumpta planeta redit ad locum suum, & Papa legit Epistolam, & Tractum ministrantibus librum assistentibus, vt supra. Consueuit antiquis temporibus (vt legi) Diaconus Cardinalis Euangelii cantare passionem, & etiam partem, quæ dicitur in tono Euangelii: quod si facere voluerit Diaconus, ipse circa finem tractus exuit planeta, & planetam accipiet super humerum sinistrum in modum stolæ, & assumpto libro euangeliorum ante pectus, factis reuerentiis, illum ponet super altare, & genuflexus dicet orationem. Munda cor meum. Surgens deinde accipit librum, & factis reuerentiis, sine benedictione, incenso, aut luminaribus accedit ad pulpitum, vbi lecturus est passionem in loco consueto. Subdiaconus Epistolæ stat post pulpitum, & duo acolythi iuxta eum: & sic finito tractu Diaconus incipit. Passio &c. Et cum peruentum fuerit ad locum, qui legitur in tono Euangelii, non petit Benedictionem, absolute prosequitur Euangelium. In antiquis tamen libris inuenio, quod ad hanc partē euangelii hodie, & aliis tribus diebus, quibus legitur passio, portantur luminaria, quæ lecto euangelio extinguntur: hodie non portantur, nec incensum, & etiā rubrica cōmunis hoc innuit: In eo tamē tēpore seruatum est, vt supra diximus.

Si autem Diaconus non cantabit passionem, nunc tres cantores habitu, & ordine in missa superiori prædicto cantabunt passionem, & circa finem Diaconus Euangelii exuet planetam, & plicatam super humerum sinistrum accipiet, ponet librum super Altare, genuflexus dicet. Munda cor meum. &c. Et illo reassumpto ibit ad pulpitum cum Subdiacono, & acolythis, vt supra diximus. Pontifex dum incipitur passio, surgit, & deposita mitra stans legit & ipse passionem secrete ex libro super altare posito in cornu Epistolæ, versus aliquantulum ad legentes passionem. Finita passione sedebit, quousque incipiatur Euangelium, tunc surget, & stabit, vt supra, vsq; in finem, tunc iterum sedebit, nec osculabitur librum, neq; incensabitur. Diaconus finito euangelio, & alii qui secum erant, factis reuerentiis reuertuntur ad loca sua: Qui autem est facturus sermonem, si est prælatus, cum pluuiali nigro, & alba mitra, si alius, cum habitu alias consueto accedit ad Pontificem, & genuflexus petit indulgentias populo publicandas, & non benedictionem. Deinde ascendit pulpitum, & facit sermonem suum, & Pontifex sedet in cornu epistolæ versus ad prædicantem, reliqui sedebunt, vt supra diximus. Finito sermone prædicator statim pronunciabit indulgentias a summo Pontifice concessas, non fit confessio, neq; datur benedictio, sed mox surgit Pontifex, amouetur cathedra, deponit mitram, & stans in dicto cornu ex libro supra altare stante cantat Orationes. Oremus dilectissimi. &c. vt in ordinario, & Diaconi cantant. Flectamus genua. Leuate, hoc ordine, ad primam orationem prior Diaconorum, idest qui dixit euangelium (nā ad eum spectat Pontifici ministrare) dicit. Flectamus genua: & secundus dicit. Leuate: ad secūdam orationem, secundus Diaconus, idest qui assistit a dextris dicit. Flectamus genua, & tertius qui a sinistris dicit.

ſtris dicit. Leuate, ad tertiam orationem tertius dicit. Flectamus genua, & primus dicit. Leuate, ad quartam primus dicit. Flectamus, & ſecundus, Leuate: & ſic per circulum vſq; in finem: pro Iudæis non dicitur. Flectamus, quorum impietatem exhorreſcens eccleſia pro illis orans non genu flectit, quia hodie ipſi illudebant Saluatori noſtro, genua ante illū flectentes. Finitis orationibus Pontifex depoſito pallio ſup altare, exuit planetam, & expectat in angulo poſterioris cornu epiſtolæ. Sacriſta capiens Crucem ex altari, illam reuerenter portat ad manus Diaconi, qui illā dat ad manus pontificis. Pontifex Crucem detegit, imponit, & adorat iiſdem cerimoniis, quas ſupra ſcripſimus. Papa facta oratione reuerſus ad cathedram ſuam, quæ ponitur ei ad cornu epiſtolæ, reaſſumit calciamenta ſua communia; & ſedens legit improperia, quæ a choro cantantur. Interim Cardinales prælati, & alii omnes ordine ſuperius dicto Crucem adorant. Diaconus autem euangelii, vt Crucem adorauit, ſimul cum ſubdiacono vadit ad credentiam Papæ, & ibi ambo lauant manus: deinde reuerſi ad altare explicant ſuper illud mappulam ſericeam, & ſubdiaconus cum ſuo paniculo circa collum ex credentia Sacriſtæ portat corporalia tātum cum purificatorio, quæ Diaconus explicat ſuper altare. Deinde reuertitur ad Pontificem, qui finita adoratione Crucis lauat manus conſuetis cerimoniis cum mitra, & mox illa depoſita reaſſumit planetam pallium, & mitra per manus Diaconi. Crux vero per Sacriſtam reponitur ſuper altare, & accenduntur luminaria: Pontifex impoſito incenſo in thuribulo miniſtrante primo præsbytero Cardinali aſſiſtente proceſſionaliter vadit ad locum, vbi reconditum eſt Sacramentum, quod reportat ad altare cerimoniis ſupradictis, niſi quod hic omnes habent paramenta, & omnia alia ſeruantur, quæ ſuperius, & in ordinario dicta ſunt. Papa communicat in altari ſolus, & non ſugit vinum cum calamo, ſed de calice bibit. Notandum tamen quod ante Ioannem. xxii. Diaconus portabat ad altare Sacramentum, quod etiam communis rubrica habet: poſt illa tempora Pontifex celebrans illud reportat, & melius. Aduertendum tamen, quod hodie nullus incenſatur, neq; Papa, neq; alius, niſi ſolum Sacramentum. Sacriſta in tempore cum acolytho calice, ampullis, patenis vadit ad credentiam Papæ, & more ſolito mundat omnia, & mandat fieri prægustationes per credentiarios, & portat vinum, & aquam primo, & poſt cum vaſis ſuis ſuperior præsbyterorum Cardinalium infundit vinum ſuper digitos Papæ cum purificat, quod alias facit prior. Communione facta Pontifex in cornu altaris cum mitra lauat manus ſolitis cerimoniis: deinde depoſito pallio ſuper altare aſcendit ſedem eminentem nudam, vbi depoſitis ſacris veſtibus, induit cappam purpureā, & cum mitra ſimplici ſedet. Interim omnes alii deponunt paramenta, & mox a cantoribus leguntur veſperæ, & in fine Pontifex deſcendit ad faldiſtorium, & genuflectit, cum dicitur. Chriſtus factus eſt. &c. Et poſt Miſerere, dicit Orationem. Reſpice quæſumus Domine. &c.

Quod Papa hac die non sedet in sede in camera.

ET nota quod hac die secundum antiquas cerimonias Papa in camera sua non consueuit sedere super sedes, sed super scabella, & Cardinales finito officio, & deducto Pontifice ad cameram, discedunt sine confabulatione aliqua.

De officio ueneris Sancti, Papa absente.

SI Papa hac die absens erit, Cardinalis officium peracturus tempore congruo ad cappellam veniens capit sacras vestes, vt superius diximus, & cum alii Cardinales conuenerint, ad altare procedit cum ministris consuetis, & mitra in capite: Et facta reuerentia Cardinalibus, conuersus ad altare deponit mitram, & genuflectit procumbens super scabellum nudum cum cussino ante altare positum, & ibi prolixius orat: tum surgens ascendit ad altare, & illud tantum osculatur. Deinde reassumpta mitra vadit ad faldistorium, & in officio proceditur, vt supra dictum est, vsque ad finitam passionem, & euangeliũ. Tunc habiturus sermonem accedit ante Cardinalem, petit indulgẽtias, & ascendit pulpitum: Reliqua seruantur, vt prius, vsque ad denudationem, & depositionem Crucis, qua in loco parato posita, reuertitur ad faldistorium, vbi detractis sibi calciamentis vadit sine ministris ad adorandum Crucem, & cum eo ad sinistram primus Cardinalis, qui secum adoret, deinde alii Cardinales, & alii ordine supradicto. Cruce adorata Cardinalis reuertitur ad faldistorium, vbi calciamenta sibi reponuntur, ac planeta, & mitra, sic sedet vsque ad finem adorationis. Papa ante tempus consueuit mittere celebranti eandem pecuniam, quam praesens solet offerre, vt illam pro se offerat. Finita adoratione subdiaconus cappellae indutus planeta plicata accipit Crucem, quam praecedentem scutiferi Papae, officiales, & cantores, vt moris est, sequuntur, diaconi, praesbyteri, Episcopi Cardinales, deinde celebrans cum mitra medius inter diaconum a sinistris, & suum assistentem a dextris, sequentibus ipsum omnibus cappellanis suis superpellicis indutis, & aliis praelatis suo ordine. Cum celebrans peruenit ad locum, in quo corpus Domini repositum est, deponit mitram, & procedit ante locum, & genuflectit: tum diaconus aperit capsulam, & Cardinalis surgens incensat, vt supra dictum est, Sacramentum, & illud in calice conditum a diacono deuote accipit, & serica mappula, quae a collo ei dependet, honeste coopertum sine mitra defert ad cappellam ordine, quo venerunt, cantoribus cantantibus. Vexilla Regis prodeũt. &c. ante Cardinalem, qui facit officium, immediate procedunt cappellani praefati intorticia deferentes, & cerimoniarius, qui continuo incensat Sacramentum. Cum peruenerit ad altare, celebrans imponit calicem super corporalia, & iterum incensat, vt prius, alia omnia fiunt, vt supra. Et dicto. Christus factus, est. &c, & Miserere, pro vesperis, ipse, qui fecit officium, cum cappa sua inter alios Cardinales in loco suo genuflexus dicit orationem. Respice. &c. Qua dicta omnes ad sua loca reuertuntur.

De sabbato sancto, Papa praesente.

Sabbato

SAbbato Sancto paretur cappella more consueto, & Altare, ac sedes Papæ ornentur paliis duplicibus, intus albo, & violaceo exterius: paretur etiam cereus pascalis, qui ponatur in loco conuenienti ante faciem Pontificis, & iuxta cereum ponatur vnum pulpitum albo panno aureo coopertum. Hora competenti Cardinalis celebraturus venit ad cappellam, & more solito induitur sandaliis, & aliis paramentis vsq; ad dalmaticā inclusiue: deinde capit pluuiale violaceum, & stans in cornu epistolæ versus ad altare, & libro super altari posito benedicit nouum ignem in aliquo vase sibi oblatum, & incensum ponendum in cereo, & imponat ex nauicula incensum in thuribulo ministrante Diacono, & subdiacono albis tantum indutis, deinde aspergit ignem nouum, & incensum, & ea postea incensat: tum reuertitur ad faldistorium suum, vbi deposito pluuiali accipit chirothecas, planetam violaceam, mitram albam simplicem, annulum Pontificalem, & sedet in faldistorio suo. Papa deinde venit ad cappellam indutus amictu, alba, cingulo, stola violacea, cum pluuiali rubro, & mitra simplicibus: & facta oratione in faldistorio ante altare ascendit ad sedem, vbi fit ei reuerentia a Cardinalibus. Et cum accedit primus præsbyter Cardinalis, accedit etiam cerimoniarius cum thuribulo, & Papa imponit incensum more solito: cū quo incenso itur ad paruam cappellam, vel extra locum, vbi fit cappella hoc modo. Primo procedit cerimōiarius, quem sequuntur cappellani duo celebrantis, quorum alter a sinistris nihil tunc defert, alter vero a dextris in dextera thuribulum, & in sinistra nauiculam portat cum incenso, & illos subdiaconus cappellæ omnibus paramentis indutus, in quibus debet in altari ministrare portans crucem, cuius imaginem ante se vertit: sequuntur ipsum Diaconus dalmatica alba indutus, & quatuor cappellani celebrantis: sic vadunt ad cappellam paruam, vel ad locum deputatum, vbi Diaconus accipit arūdinem cum tribus candelis in summitate illius ibi paratam, & reuertuntur ad cappellam Papæ hoc ordine. Præcedit turiferarius cum socio portante in quodam bacili quinq; illa magna grana incensi benedicti, quos sequitur subdiaconus cum Cruce, & illum Diaconus cum arundine, ad cuius sinistram stat cerimoniarius candelam paruam accensam de nouo igne in manu portans, quem sequuntur alii quatuor cappellani prædicti. Cum peruenerint intra portam cappellæ inclinat arundinem Diaconus, & cerimoniarius accendit vnam ex illis tribus candelis desuper positis, & ille eleuans arundinem genuflectit, similiter & omnes alii cum eo, & cantat ipse solus. Lumen Christi, quod dum dicit, Papa, & celebrans cum mitris, ac omnes alii, qui sedebant, surgunt, & manent sic erecti, quousque tertio id dictum fuerit, Cantores respondent. Deo gratias. Procedunt deinde intra portam cancelli, & ibi reuersus accenditur alia candela, & intrant cancellum cum cruce, vbi altius dicitur per Diaconum. Lumen Christi, & rūdetur vt supra: tertio procedūt ante Papam, & altare, vbi accēditur tertia candela, & ibi genuflexus Diaconus versus ad altare, iterum altius dicit. Lumen Christi: respondent cantores, vt supra. Deinde in eodē loco

diaconus dat arundinem vni ex illis quatuor cappellanis cum sequētibus, qui ibidem cum subdiacono Crucem tenente, ac thuriferario, & aliis cappellanis expectant. Diaconus vero accipit librum euangeliorum, & ante in fimū gradum sedis Papæ genuflexus petit benedictionem a Papa, cerimoniario tantum ipsum comitante: qua habita accedit ad pulpitum, ponit librum super illud: quem deinde incensat, vt fit in euangelio. A dextris Diaconi stent subdiaconus cum Cruce, & thuriferarius, a sinistris vero ille cappellanus cum arundine: & alius cappellanus tenens in vase quinq; grana incensi benedicti figenda in cereū. Tunc diaconus versa facie ad Papam cātat. Exultet iam. &c. Quo incœpto deponitur mitra Papæ, & celebrāti, & surgunt omnes, vt ad euangelium stātes vsq;, In huius igitur. &c. Tunc dimisso cētu per diaconum, cerimoniarius porrigit ei vnam candelam accensam, cum qua Diaconus accendit illa quinq; grana incensi, & infigit vnum post aliud in cereum in modum Crucis, ita vt Crux versa sit ad Pontificem: deinde quosequitur cantum suum vsq; ad. Qui licet sit diuisus: tunc interim cantu dimisso Diaconus accipit arundinem, & accendit cereum, deinde cantum suum prosequitur vsq; ad finem. Quo finito reuertitur ad altare, quilibet ad locum suum, vbi Diaconus exuitur dalmatica, & capit planetā violaceam plicatam ante pectus. Interim clerici cappellæ ponant pulpitum nudum in medio cappellæ versum ad medium altaris, prout in matutinis noctis Natalis Domini poni solet: & super illud librum epistolarum, ex quo cantantur prophetiæ: faldistorium celebrantis ponatur ad cornu epistolæ altaris, super quo sedet celebrans versus ad cornu euangelii. Tunc Cerimoniarius conducit cum debitis reuerentiis vnum ex cantoribus superpellicio indutum ad pulpitū prædictum, qui facta reuerentia altari, & Papæ, dicit prophetiam sine titulo. Deinde factis reuerentiis osculatur pedem Pontificis, & redit ad locum suū: celebrās vero finita prophetia, surgit, & amoto faldistorio cantat orationem, prout in ordinario: eodem modo cantentur aliæ vndecim prophetiæ per cantores. Finita duodecima prophetia, et oratione, in qua non dicitur flectamus genua, bn̄ tamen dicitur oremus, Papa descendit ad faldistorium, supra quod procumbit cum mitra, retinens illam per totam litaniam. Celebrans vero deposita mitra, & planeta associatus a diacono, & subdiacono vadit ad scabellum ad sinistrā paratū, super quod similiter procumbit, & duo ex cantoribus cantant litanias, prout in libro, genuflexi ante scabellum positū post Pontificem in medio cappellæ, super quod librum tenent. Cum peruentum fuerit ad. Peccatores te rogamus &c. Papa surgit, deponit mitram, & pluuiale violaceum, & accipit album preciosum, & celebrans cum ministris reuertitur ad faldistorium vbi deponit violacea paramēta, & accipit alba: idē faciunt ministri. Fererii deponunt ab altari, & sede Papæ palia violacea, & dimittunt alba: accenduntur tūc etiā luminaria super altare, & credentia, & intorticia super cancellum, & deponitur per clericos cappellæ velum ante imagines super altare, & palium ante altare. Interim cantores prosequuntur litaniam: qua finita statim cantant Kyrieeleison pro missa, & illud reiterant, quousq; Papa dixerit confessionem

fessionem cum celebrante, & redierit ad sedem, & fuerit incensatum altare, & Papa cū Cardinalibus dixerit: Kyrieeleison. Cum primum litania est finita, & Papa acceperit pluuiale, celebrans cum suis ministris accedit ad sinistram Papæ, & simul faciunt confessionem, vt moris est: deinde Papa ascē dit ad sedem suam; & ministrante priore præsbyterorum Cardinalium nauiculam, imponit incensum in thuribulo: celebrans vero ascendit ad altare, osculatur illud, & librum, vt moris est, & accepto thuribulo incensat altare more consueto, deinde incensatur ipse, & Papa. Interim Cardinales faciunt circulum ante Papam, & dicunt cum eo. Kyrieeleison. Quibus cō pletis cantores finiunt Kyrieeleison, & celebrans ante faldistorium cantat. Gloria in excelsis Deo. Et statim pulsantur campanæ palatii, & aliæ omnes per vrbem. Dicitur deinde. Pax vobis, & vna oratio tantum. Subdiaconus dicit epistolam; & Diaconus interim tenet librum ante celebrētem, vt legat epistolam, cum ea finita dicturus sit Alleluia. Finita epistola postquam subdiaconus, qui dixit eam, osculatus est pedem Papæ, subdiaconus apostolicus, qui opportuno tempore paramenta omnia, ac si epistolam lecturus esset, in camera Sacristæ, vel alio loco idoneo acceperat, procedēs ante gradum vltimum solii, Papæ facta debita reuerentia, stans dicit alta voce versus ad Papā. Pater sancte annuncio vobis gaudium magnū, quod est alleluia. Et tūc deposita mitra surgit, & cantat Alleluia tertio, semper vocem eleuando, prout in ordinario, Pontifice vero interim cū mitra stante. Consueuit tamen Sixtus quartus stans sine mitra, cantare primum Alleluia, postquam Subdiaconus apostolicus illud nunciauerat. Secundo, & tertio celebrans cantabat, quod quantum conueniat, alii iudicent: deinde dicitur tractus. Laudate dominum omnes gentes: quo incœpto diaconus accedit cum libro ad altare, & alia facit more consueto. Ad euangelium portatur thuribulum sine luminaribus, tamen duo cappellani celebrantis sequētes thuriferarium loco ceroferariorū ipsum associant: post euangelium non dicitur Credo, neq; offertorium, sed tantum. Dominus vobiscum, & oremus, & alia dicuntur prout in ordinario: oblata incensantur, similiter celebrans, Papa, & alii omnes, ac proceditur in missa more consueto vsq; ad communionem: Pax Domini dicitur, Agnus dei nō dicitur, propterea Cardinales non veniunt ad circulum, & Pacis osculum non datur, sed omnes orationes dicuntur, prout in missali vsq; ad Communionem exclusiue. Facta communione per celebrantem, & eo purificato, cantatur a cantoribus alleluia ter: psalmus Laudate. &c. prout in ordinario pro vesperis. Interim celebrans accedit ad cornu epistolæ, vbi accepta mitra lauat manus, deinde illa deposita stans ibidem versus ad altare, legit Vesperas. Cum cantatur antiphona ad Magnificat, cerimoniarius accedit ad Papam cum thuribulo qui ministrante præsbytero Cardinali imponit incensum, & celebrans incensat altare: incensatur ipse celebrās Papa, & omnes alii per diaconum cappellæ ordine consueto. Replicata post Magnificat Antiphona, celebrās stans in medio altaris versus ad populum dicit. Dominus vobiscum: deinde ante librū, oremus: & orationem, Qua finita diaconus dicit. Ite missa est

cum duplici alleluia, & Papa dat benedictionem,& indulgentias, quas denunciat celebrans,& non fit sermo. Notandum quod fel.re. Sixtus Papa quartus ordinauit, quod Cardinales dicerent prophetias supradictas: primam iunior Cardinalis, siue diaconus esset, siue præsbyter:aliam sequens:& sic de aliis continue gradatim ascendendo vsq; ad nonam inclusiue: decimam Cardinalis assistens a sinistris: vndecimam a dextris assistens:duodecimam dixit Sanctitas sua:et hæc ordinatio fuit tempore suo obseruata, postea dimissa,quia non videbatur dignitati apostolicæ conuenire,ac quadrare cerimoniis papalib[9], et debitis.

De habitu Papæ.

HOc mane Sanctissimus Dominus noster finita missa,et dimissis in camera papagalli paramētis prædictis accipit capucium , et birretum alba: quibus vtitur deinde vsq; ad sabbatū in albis inclusiue,et eisdem diebus Pascalibus non vtitur aliquo habitu rubeo, sed albo tantum. Et similiter, si vti vellet mātello coloris albi, vteret his dieb[9], et nō alterius coloris.

De sabbato sancto Papa absente.

SI autem Papa huius diei officio nō interesset,cantores legunt omnes duodecim prophetias ante pulpitum, vt supra,positum. Quibus finitis celebrans deposita planeta,reassumpta mitra,associantibus ipsum diacono , et subdiacono vadit ad scabellum cum cussino sibi paratum,vbi Papa confessionem facere solet , vbi genuflectit cum mitra quovsq; dicatur. Peccatores:tunc surgit,et vadit ad faldistorium,deponit paramenta violacea , et capit alba,et mitram preciosam. Finita litania, accedit ad confessionem, cantores incipiunt Kyrieeleison , ac alia fiunt,vt supra dictum est: subdiaconus apostolicus nō paratur,nec annūnciat alleluia , sed finita epistola, postquā subdiaconus eius manum osculatus fuerit,surgit:celebrans deposita mitra versus ad altare ante faldistorium stans,cantet alleluia ter,vt supra dictum est,cantoribus totiens idē respondentibus:alia omnia fiant vt supra,et non fit sermo.

De sabbato sancto Papa celebrante.

SI in hac die Sabbati sancti Papa voluerit personaliter celebrare, hic ordo seruabitur:primo ignis nouus benedicetur apud altare, in quo Papa est celebraturus, a iuniori præsbytero Cardinali amictu, alba, cingulo,stola,et pluuiali violaceo induto, et simul incensum in cereo affigendū ordine superius denotato,& hoc antequam Pontifex veniat ad Ecclesiā. Hora competenti Papa indutus ; vt superius dictum est, venit ad cappellā præcedente Cruce more consueto sine processione tamen,orat ante altare,ascendit sedem eminentem , & fit ei reuerentia a Cardinalibus cum capis laneis:imponit incensum per acolythum sibi delatum,ministrāte præsbytero Cardinali : Et Diaconus Cardinalis Euangelium , & Subdiaconus Apostolicus epistolam dicturi parati cum dalmaticis,& tunicellis albis, & aliis ornamentis consuetis accedunt; & Subdiaconus quidem capit crucem papalem:& præcedente thuriferario incipit iter extra cappellam. Diaconus vero inclinatus ante Pontificem dicit,Iube Domine benedicere. Et Papa Dominus sit in corde tuo &c. Et mox Subdiaconus sequitur,& post eū quatuor

quatuor alii acolythi, quorum vnus portat bacile cum quinq; granis incē ſi figendis in cereo. Cum peruenerint extra cappellam in loco præparato, Diaconus accipit arundinem cum tribus candelis, & intrans cappellam tertio genuflectit dicens. Lumen Chriſti: vt ſuperius dictum eſt, & tandem tradita arundine vni ex acolythis accedit ad pulpitum, ſupra quod poſitus eſt liber Euangeliorum, Incenſat & incipit, Exultet iam angelica &c. pro benedictione cerei, & facit prout in ordinario. Finita benedictione cerei Diaconus, & Subdiaconus deponunt Dalmaticam, & tunicellam: albas, & Pontifex ſurgens ſine mitra ſecrete dicit. Pater noſter, pro nona, & cantores legunt nonam, & in fine Pontifex vadit ad faldiſtorium, & procumbit: dum dicitur Chriſtus factus eſt pro nobis obediens &c. Et dicit Orationem. Reſpice quæſumus Domine &c. Interim vero Subdiaconi, Auditores, Clerici Cameræ, ac acolithi omnes alii capiunt ſuperpellicia, & Pontifex finita oratione ſurgit, & vadit ad ſedem, vbi conſueuit accipere paramenta: ſedet, accipit ſandalia, dicit pſalmum. Quam dilecta, & alias orationes conſuetas, lauat manus, & paratur omnibus ornamentis pontificalibus violaceis, pallio, & mitra ſimplici a Diacono, et Subdiacono in albis exiſtentibus: et dum Papa accipit planetam Cardinales, et alii prælati omnes capiunt paramenta ſibi conuenientia violacei coloris. Diaconus, et Subdiaconus induto Pontifice accipiunt planetas ante pectus plicatas, et manipulum: prior præsbyterorum Cardinalium aſſiſtit Pontifici cum pluuiali violaceo, Sandalia tamen Papæ erunt alba cum perlis, quia illa non mutat, et ſimiliter ſubcinctoriū, et ſtola. Tunc Papa cum præsbytero Cardinali, et Diaconis aſſiſtentibus, et cum Diacono, et Subdiacono miniſtris, non tamen proceſſionaliter, accedit ad altare, et tres præsbyteri Cardinales non veniunt obuiam: aſcendit ad altare, et ſine mitra illud oſculatur deinde reaſſumpta mitra aſcēdit ad ſedem eminentem, et ibi ſedens aliquantulum quieſcit, ſi autem non eſſet ibi ſedes ad partem, vbi accipiat paramenta poterit illa recipere in ſede conſueta, et inde deſcendere ad altare, et rurſus illuc redire. Si vero Diaconus Cardinalis Euangelium dicturus non ſit diſpoſitus cantare. Lumen Chriſti, et facere benedictionem cerei: poterit id fieri non incompetenter per Diaconum cappellæ, ſicut paſſio cantatur per alios, quam per Diaconnm ordinarium, et maxime cum Papa tunc nō ſit indutus miſſalibus indumentis. Pōtifice igitur in ſua ſede, Diacono Euāgelii apud altare, et aliis omnibus in locis ſolitis conſedentibus vnus acolythorum cum ſuperpellicio ſurgens vadit ad pulpitum nondum poſitum contra cornu Epiſtolæ ſub præsbyterio, et ſine titulo cantat primam prophetiam. In principio creauit Deus &c. Et illa finita, ſi placet domino noſtro, eadem cantatur græce ſecundū Iacobum Gaietanum, & ſecundum Petrum Ainelii Epiſcopum Senogalliēn, & alios, qui ſcripſerunt de cerimoniis. Legi etiam apud aliquos maiores noſtros, coram Pontifice omnes duodecim lectiones latine, & græce legi conſueuiſſe, ſed poſteriores de prima tantum fecerunt mentionem. Finita lectione accedit ad oſculum pedis Papæ, & Papa ſurgens ſine mitra dicit oremus, Diaconus a dextris.

Flectamus genua, & Diaconus a sinistris. Leuate. Deinde Papa prosequitur orationem. Aliæ lectiones, siue prophetiæ simili modo dicuntur per acolythos, & per cappellanos Papæ, idest per auditores, & Diaconi assistẽtes alternatim dicunt. Flectamus genua, & a dextris. Leuate: & sic deinceps. Finitis duodecim lectionibus Papa descendit ante altare, deponit pallium, & planetam, & cum mitra procumbit super faldistorium, dum dicitur Litania. Alii autem Cardinales prælati procumbunt apud sedes suas, & sine mitra. Subdiaconus autem nõ epistolæ aliquantulum retro Papam a dextris contra cornu epistolæ genuflexus ante scabellum, supra quod librum tenet, cantat Litaniam, & chorus respondet replicando eadem, quæ ille dicit. Cum peruentum est ad. Peccatores: surgit Papa cum suis assistentibus, & ministris, & vadit ad sedem, vbi accipere consueuit paramenta. Diaconus, & Subdiaconus dimissis planetis accipiunt albas tunicas, & Papam exuunt violaceis, et induunt albis paramentis, et omnes Cardinales, et prælati accipiunt paramenta alba, et altare, et sedes Papæ ornantur albis palliis, et accenduntur luminaria super altare: interim Subdiaconus alius prosequitur Litaniam vsq; in finem, et cantores illa finita cantant Kyrieeleison, quousq; Papa fuerit in sede eminenti ad cantandum Gloria. Papa autem assumptis preciosis ornamentis, facit confessionem, et posito incẽso in thuribulo, Cruce præcedente, processionaliter procedit ad altare: osculatur altare, et librũ Euãgeliorũ incensat incẽsatur, recipit tres Diaconos ad osculum ex more, et ascendit ad sedem eminentem: vbi dicto Kyrieeleison nouies, cantat. Gloria in excelsis Deo, pulsantur campanæ, prosequitur, et in terra, deinde Pax vobis, et orationem, et Subdiaconus deinde dicit epistolam more consueto. Finita epistola Subdiaconus dimisso libro in manibus cerimoniarii immediate accedens ante solium Pontificis, stans infra gradus voce submissa dicit. Pater sancte annuncio vobis gaudium magnum, quod est alleluia: et mox ascendens osculatur eius pedem, et accedens vnus ex auditoribus præintonat Papæ Alleluia, qui surgens sine mitra tertio cãtat Alleluia, vt in ordinario: deinde sedet, et cantatur Alleluia, et versiculi, et euangelium, ad quod non portantur luminaria, sed incensum tantum, et petitur benedictio, et osculatur liber. Papa nõ dicit Credo, nec offertorium: sed dicto Dominus vobiscum lauat manus, descendit ad altare, et pocedit in missa vt alias, vsq; ad finem communionis. Agnus Dei non dicitur, nec Pax datur: dicit tamen Papa illam Orationem. Domine Iesu Christe, qui dixisti apostolis tuis pacem. etc. et illa dicta mox ascendit ad sedem eminentem, et ibi communicat, et sugit sanguinem cum calamo more consueto, sed non recipit ad osculum oris diaconum, aut alios post communionem. Facta purificatione sedet, lauat manus, et chorus incipit Alleluia, pro vesperis. Pontifex in sede permanet, et ad Magnificat subdiaconus præintonat ei Antiphonam. vespere autem sabbati: Papa surgens sine mitra intonat antiphonam, deinde sedet cum mitra, imponit incensum, & cum incipitur Magnificat, descendit, incensat altare, reuertitur ad sedem, incensatur ipse, & alii more consueto: ipse stans sine mitra, expectat

tra, expectat finem, deinde cum repetitur Aña, sedent, & circa finem descendit ad altare, dicit Dominus vobiscum, & Orationem, & Diaconus Ite missa est, Alleluia, Alleluia: datnr benedictio, publicantur indulgentiæ, & est fiuis, deponuntur paramenta in cappella, vt alias.

De festo Resurrectionis Domini, Papa celebrante.

TITVLVS. II.

IN festo paschatis resurrectiouis Saluatoris Domini nostri Iesu Christi, in quo est mutatio capparum, Papa iudutus pluuiali albo, & mitra preciosis, ministrante priore præsbyterorum etiam parato nauiculam & acolytho thuribulum, imponit iuceusum: deinde processionaliter venit ad ecclesiam sub baldachino, quod oratores portant, vel nobiles. Cardinales, & prælati omnes sunt parati paramentis albis conuenientibus, & officiales omnes in albis, vt moris est. Cardinales duo diaconi assistentes portant fimbrias pluuialis Papæ, & nobilior vrbis caudam. Cum peruenerit ad ecclesiam, Papa facta oratione super faldistorio vadit ad sedem, vbi parari debet, & fit ei reuerentia a Cardinalibus, & omnibus prælatis paratis more solito. Finita renerentia Papa deposita mitra surgit, & stans versus ad altare dicit, secrete. Pater noster: Tum in cantu. Deus in adiutorium. &c. & stat quousq; psalmus incipiatur: quo incœpto sedens accipit mitram, & accedunt Episcopi assistentes cum libro dicendo. Quam dilecta. &c. & subdiaconus cum sandaliis, quem sequuntur acolythi pro tenendis fimbriis, & Papa dicit psalmum, et induitur sandaliis more consueto. Dicta per cantores Autiphona. Hæc dies: etc. Papa deposita mitra surgit, dicit. Domiuus vobiscum, et orationem consuetam, deinde replicat Dominus vobiscum, et cantores dicunt. Beuedicamus Domino. Tum Papa sedens lauat manus, et paratus omnibus paramentis venit ad confessionem processionaliter, et omnia alia fiunt, prout supra in die Natiuitatis Domini notatum est, vsq; ad Credo in vnum Deum. in quo dicto. Et homo factus est: subdiaconus portat ad altare cristallinum cum multis hostiis paruis consecrandis pro communione populi patena coopertum, et desuper bursam cum corporalibus, hostiariã cum hostiis, et purificatorium: quæ omnia Diaconus accipiens ponit super altare in cornu epistolæ, desude sacrista vadit ad aliam credentiam pro lauandis calice Papæ, et ampullis: et alia fiunt more consueto. Diaconus Cardinalis ponit dictum calicem cristallinũ cum hostiis paruis super corporalia in medio ante Crucem, ita vt non impediat iuceusatioñe calicis, et hostiæ, sed quod inter ambos calices fit competens distantia. Cum dicetur per Papam.. Suscipe Sancte pater omnipotens æterne Deus, etc. calix hostiarũ discooperitur, et eleuatur aliquantulum per Diaconum, et eo dicto per eum recooperitur cum patena, et reponitur: cum Papa dicit. Per omnia sæcula sæculorum, ante præfationẽ, vel parum ante, duo Diaconi Cardinales iuniores præter illos, qui assistunt Papæ, vel si diaconi non fuerint duo iuniores præsbyteri Cardinales accedunt ad altare, vnus ad dextrum alter ad sinistrum cornu altaris, et stã-

tes hinc inde alter alterius faciem inspicit, vel, vt alii volunt, & melius, ad populum respiciunt, repræsentantes duos angelos, qui apparuerunt in albis custodientes sepulchrum Saluatoris: qui ibidem stare debent vsq; ad Agnus Dei. Cum Papa ascendit ad sedem suam, tunc descendũt ad loca sua redeuntes. In hac die postquam Papa dicit. Per omnia sæcula sæculorum, ante pater noster non respondetur Amen: sed Papa continuat. Oremus præceptis. &c. Pax datur omnibus, etiam Diaconis Cardinalibus communicandis præter illum, qui euangeliũ, cantauit. Cum Papa communicauerit se, & diaconum, & subdiaconum de Sanguine more solito, Papa se purificat, sed digitos non abluit, propterea sacrista taciam illam auream hic non portet, neq; adhuc prior præsbyterorum Cardinalium ad Papam vocetur, Cum primum autem diaconus, & subdiaconus per Papam communicati apud altare more solito Sanguinem sumpserint, diaconus euangelii accedit ad sinistram Papæ in solio sine mitra stantis pro honore sacramẽti in altari positi, stansq; dicit in tono consueto. Confiteor Deo omnipotẽti, beatæ Mariæ semper virgini, beato Michaeli Archangelo, beato Ioanni Baptistæ, sanctis apostolis Petro, et Paulo, ac omnibus sanctis, et tibi pater: quia peccaui nimis, cogitatione, verbo, et opere, mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor beatam Mariã semper virginem, beatum Michaelem archangelum, beatũ Ioannem Baptistam, sanctos Apostolos Petrum, et Paulum, et omnes sanctos, et te pater orare pro me ad dominum Deum nostrum. Quo dicto Diaconus reuertitur ad altare ad locum suũ, et Papa stat sine mitra, Episcopo Cardinali assistente librum tenente, dicit in cantu more solito. Misereatur vestri omnipotens Deus, et dimissis peccatis vestris perducat vos ad Vitam æternam. Respondetur. Amen. Deinde dicit: Indulgentiam, absolutionem, et remissionem omnium peccatorum vestrorum tribuat vobis omnipotens, et misericors Dominus. Respondetur. Amen. Inde omissis verbis, et benedictione etc. populum tantum Cruce signat nihil dicẽs. Tum Diaconus stans in medio altaris accipit calicem cum hostiis pro populo consecratis patena coopertum, et girat, et facit circuitiones bis, vt prius fecerat cum patena, et Sacramento pro Papa, et illum dat subdiacono ante se genuflexo, qui illum portat ad sinistram Papæ ibidem stans vsq; ad finitam communionem. Subdiaconũ ad Pontificem euntem sequuntur duo auditores cum mappula sericea gremio Pontificis imponenda, antequam populum communicet, quam dicti auditores hinc, et inde apud Papam genuflexi tenent vsq; ad finem communionis: postquam Subdiaconus ad Papam peruenerit, Papa vt Sacramento reuerentiam fecit, semitecto capite, si frigus ei nocet, vel omnino detecto, si recte valet, deposita patena illi superponit plures hostias, et eam dat Episcopo Cardinali a dextris sibi assistenti tenenda. Esset tamen securius, quod subdiaconus cum calice sacramenti staret ad dexteram Papæ, et Papa sinistra manu teneret patenam inter se, et Calicem, et extraheret singulas hostias pro singulis communicandis. Papa singulis cum communicat dicit. Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat animam tuam in vitam æternam

tam æternam

tam æternam: singuli communicandi antequam communionem sumant, osculentur manum Papæ, pedem autem non osculentur. Cum Papa communionem populi incipit, Sacrista, vel Diaconus græcus stans in cornu epistolæ in manibus suis teneat calicem cum puro vino, quo communicati se purificent, & in sinistra habeat mappulam albam mundam, qua ipsi ora extergant, deinde ad loca sua redeant: venient autem hoc ordine, primo diaconi Cardinales, qui osculantur ante communionem manum Papæ, deinde communicati os Papæ, & sequuntur alii eo ordine, quo fit incensatio. Cōmunione facta Papa surgit, si commu nicando sedebit, & facit reuerentiam sacramento, & subdiaconus reportat hostias, si quæ remanserint super altare, vbi manent ad finem missæ, tunc Papa sedet, & accedit acolythus cum duabus taciis, vna aurea pro Papa, & alia pro credentia in manibus ampullas vini, & aquæ portans, & cum eo venit prior præsbyterorum Cardinalium, quo infundente vinum supra pateram auream, Papa sine mitra ablu it digitos, tum accepta mitra lauat manus more consueto. Deinde descendit ad altare, & finitur missa, qua finita, & dicto Placeat, Papa stans in altari sine mitra dat benedictionem, & non indulgentias. Tum dicit Dominus vobiscum, & Initium sancti euangelii secundum Ioānem. &c. vsq; ad finem. Et Papa cum pallio (nam illo cum celebrauit in processionibus vti debet, si alia indumenta missalia habet) processionaliter sub baldachino, quod vt supra nobiles portant, præcedentibus officialibus in albis, & omnibus prælatis paratis, eo ordine, quo venerunt ad ecclesiam, vadunt ad locum benedictionis publicæ per viam vltimæ nauis, in qua firmat se ad vidēdum Vultum sanctum, deinde ascendit ad locum benedictionis, vbi solēniter benedicit populo, dat indulgētias plenarias, quas Diaconus a dextris pronunciat in latino, & alius a sinistris in vulgari Omnes Cardinales, & p̄lati exuunt se, & associant Papam vsq; ad principium scalarum, vbi Papa eos dimittit, & vadunt ad comedendum, & non fit sermo.

De communione Imperatoris, aut Regis.

SI Autem Imperator, aut Rex aliquis esset a Papa communicandus, tunc postquam Papa communicauit se, & Diaconum, ac subdiaconū, diaconus dicto ante Pontificem Confiteor Deo. &c. vadit ad altare, & vnā tantum hostiam ponit super patenam pro Imperatore, vel Rege: factisq; circulis consuetis illam dat subdiacono ad Pontificem deferendam. Imperator, vel Rex deducitur a priore Episcoporum Cardinalium ad pedes Pontificis, quos primo osculatur, deinde accipit sacramentum de manu Pontificis, & recipitur ad osculum oris: postremo ab eodem Cardinali ducitur ad altare, & per manus Diaconi purificat, & reducitur ad sedem suam ab eodem Cardinali. Deinde portantur aliæ hostiæ, vt supra pro diaconis Cardinalib9, et aliis. Hoc seruatum fuit tempore Innocentii Sexti, cum Petrus Rex Aragonum venit ad Romanam curiam. Anno. Mccclxxxvi. Quod si plures essent Reges simul, portentur totidem hostiæ simul, et totidem Cardinales primi deducunt Reges.

De festo paschatis Papa non celebrante.

SI vero Papa non celebraret, cantatur missa per Episcopum Cardinalem more consueto, qui communicat si voluerit, Diaconos Cardinales & alios curiales, si ad hoc erunt dispositi. Sed incœpta præfatione nemo ad cornua altaris accedit, vt supra dictū est. Sed omnia supradicta omittuntur, & fit missa eo ordine, prout alias fieri solitum est. Et non fit sermo.

De secunda feria post Pascha.

FEria secunda post festum Paschatis vnus ex reuerendissimis dominis præsbyteris Cardinalibus celebrat missam in paramentis albis: dicitur tātum vna Oratio, & non fit sermo, alia omnia fiunt more solito.

De tertia feria post Pascha.

FEria tertia post Paschæ festum vnus ex reuerendissimis dominis præsbyteris Cardinalibus celebrat missam in paramentis albis. Dicitur tantum vna oratio, & non fit sermo, alia omnia fiunt more solito.

De sabbato in albis cum dantur Agnus Dei.

COnsueuerunt Summi Pontifices annis primo, septimo, & deinceps singulis septēnis benedicere Agnus Dei post festa paschalia in camera sua: quorum confectionem, & benedictionem fatius exposuimus in prima parte, & eos deinde in sabbato in albis in cappella publice distribuunt hoc ordine. Consueuerunt tamen antiquitus Romani Pontifices in primo anno ipsimet celebrare hac die, vt legimus de Vrbano Quinto. Gregorio vndecimo Auinioni, & Vrbano sexto Romæ. die sabbati in albis quādo Agnus Dei distribui debent: celebrat missam aliquis præsbyterorum Cardinalium in paramentis albis more consueto: post orationem diei Dicitur oratio contra paganos, & alia pro Pontifice & non fit sermo. Alia omnia fiunt more consueto vsq; ad Agnus Dei, quo dicto Cardinalis assistens accedit solito more ad altare, accipit pacem, & eam defert ad Pontificem, et distribuitur vt alias, post acceptam pacem Cardinales, & prælati omnes capiunt paramenta alba ordinibus suis conuenientia. Cardinales in locis suis, prælati vero, et officiales extra cācellum cappellæ, celebrans facta communione lauat manus, et dicit postcommunionem more solito: deinde vadit ad faldistorium, sedensq; accipit mitram: incœpta per cantores postcommunione, ministranteq; præsbytero Cardinali nauiculam Papa ponit incensum more consueto, tum præcedente subdiacono cappellæ cum Cruce inter duos ceroferarios: ante quos thuriferarius incedit cum thuribulo fumigante, subdiaconus apostolicus indutus sacris vestibus, ac si epistolam solēniter lecturus esset vna cum clerico cerimoniarum sequentibus ipsum duobus aliis cappellanis celebrantis superpellicis indutis vadit ad locum paratum: vbi sacrista bacile vnum magnum Agnus dei in bombice inuolutis plenum mappula pulchra sericea coopertum ordinauit bocale cum Agnus Dei accipiens præcedente thuriferario ordine, quo iuerat, reuertitur ad Pontificem. cum fuerint intra ostium cappellæ genuflectunt omnes, et subdiaconus cantat competenti voce, ita vt ab omnibus audiatur dicens Pater sancte, isti sunt Agni nouelli, qui annunciauerunt vobis alleluia, modo veniunt ad fontes, repleti sunt claritate alleluia: cantores respondent ea voce Deo

ce Deo gratias alleluia: quod secũdò facit subdiaconus; dum fuerit ante hostium cancelli; & tertio ante solium Pontificis genuflexus, Pontifice interim semper cum mitra sedente, nisi quod intrante Cruce à principio omnes surgunt; & statim sedent. Deinde ascendit ad dextram Pontificis, vbi genuflexus dictam lancem tenet vsq; ad finem distributionis. Thuriferarius autẽ cum aliis omnibus ad sua loca diuertit; accedunt autem ad Pontificem duo auditores cum mantili, quod diaconi Cardinales assistentes gremio Pontificis superponunt, ipsis autoribus illud hinc; & inde genuflexis tenentibus. Tum veniunt ante Pontificem per ordinem omnes Cardinales, vnus post alium a seniore ad iuniorem; & factis debitis; ac consuetis reuerentiis porrigunt mitras suas, cornua mitræ deorsũ vertentes, & Papa imponit eis tot Agnus dei, quot ei placet. Antiquitus dabantur cuilibet Cardinali tres Agnus dei; prælatis duo; alijs vnum tantum. Cardinales osculantur eius manum primo; deinde genu dextrum. Cardinalis celebrans venit de faldistorio solus suo tempore; & in ordine suo iuxta scamnum capit Agnus dei; vt alii; & reuertitur ad faldistorium, vbi sedet cum mitra vsq; ad finem distributionis. Prælati simili modo sicut Cardinales; sed genuflexi Agnus dei in mitras accipiunt; & osculantur genu dextrum Papæ nõ manum: prothonotarii; & omnes alii capiunt Agnus dei in manus genuflexi, deosculantur pedem Papæ. Finita distributione Papa lauat manus more consueto: Cardinales; & omnes alii deponunt paramenta: celebrans reuertitur ad altare, dicit in medio Dominus vobiscum, & apud librum Oremus, & Orationes more consueto. Ite missa est dicitur cum duplici alleluia. Et deinceps non dicitur cum alleluia. Papa dat benedictionem; & indulgentias, quas pronuntiat celebrans. Seruatum legimus apud antiquos, quod circa finem prandii portabatur in mensa magnum vas plenum Agnus dei cum bombice; quos Pontifex distribuebat omnibus suis familiaribus. Paulus autem secundus nostro tempore per totum illum diem; & etiam sequentem post prandium distribuit Agnus dei Populo Romano, & omnibus vtriusq; sexus ad palatium venientibus.

De eodem die quando non sunt distribuendi Agnus dei.

Annis vero quibus hac die Agnus dei non sunt distribuendi, celebrat aliquis prælatus in paramentis albis; dicitur in missa Gloria in excelsis; Pax vobis, & post orationem diei duæ aliæ, videlicet contra paganos, & pro Papa: in fine missæ, Ite missa est cum duplici alleluia: & omnia alia ordine cõsueto, & non fit sermo.

De festo annunciationis Beatæ Mariæ virginis, & uesperis papalibus in quadragesima.

Festũ annũciationis Beatæ Mariæ virginis plerũq; cadit ītra quadragesimã, & de festo fit die, quo cadit nisi venerit ĩ Dñica: q̃ tũc trãsferẽ ad secundã feriã postmodũ sequẽtẽ:

O

& si cadit i quinta feria maioris beb domadæ, & deinceps vsq; per totã octauam paschatis, transfertur ad secundam feriam post octauam: fit officium missæ in cappella Papæ ordinarie, per vnum ex presbyteris Cardinalib9; & fit sermo, solẽt tamẽ aliquãdo Pontifices celebrare hoc festum in aliqua ecclesia beatæ Mariæ in vrbe. Cõsueuerunt antiqui Põtifices celebrare hoc die; et tũc si festum fuisset die lunæ in quadragesima, in præcedenti dominico die fiebãt vesperæ papales cum paramentis: idem fiebat, si festũ celebrabatur post pasca. In aliis autem temporibus, quia in quadragesima vesperæ dicũtur ante prandium, non fiebant vesperæ solẽnes: sed ne ista solennitas remaneret sine vesperis solennibus, post missam in qua vna tantum oratio dicitur scilicet de beata Virgine, Papa depositis missalibus indumẽtis accipiebat pluuiale album, & incipiebat Deus in adiutorium, &c. pro vesperis stans in sede sua eminenti; & Cardinales, atq; prælati omnes permanebant cum suis paramentis, & incipiebantur Antiphonæ per Papam, & Cardinales more solito. Si autem Papa nõ celebrasset; sed aliquis Cardinalis, aut prælatus alius in sua præsentia, tũc finita missa Papa incipiebat pro vesperis. Deus in adiutorium. incensabat; & cantabat orationes. sicut cõsueuit facere: quando non est celebraturus: hodie non facimus vesperas, neq; ãte, neq; post. Et nota, quod in vesperis dicuntur duæ orationes de festo; & de feria, in missa autem dicitur vna tantum; quia dicitur ad partem missa de feria. Et quotiescunq; Papa celebrat solenniter per totam quadragesimam dicit, vnam orationem tantum.

De Festo sancti Marci.

Hac die ordinarie nõ fit missa solennis publica; consueuit tamẽ aliquãdo Romanus Pontifex equitare ad ecclesiam Sancti Marci de Vrbe, Missamq; celebrare aliquis Episcopus in paramentis rubris; & non fit sermo. Papa cum pluuiali rubro; & mitra preciosa accedit ad altare, deponit mitram, orat super faldistorium procumbens, reassumit dictam mitram, & iterum procumbit, dum Litania cantatur, quam duo ex cantoribus conuenienti loco post Pontificem coram se habentibus librum supra scabellum genuflexi dicunt; prout in ordinario vsq; ad finem, aliis cãtoribus ipsis respondentibus: finita Litania surgunt omnes, Papa facit confessionem cum Episcopo celebrante, vt moris est. Cum autem ascendit ad solium; Cardinales veniunt ad reuerentiam; & non faciunt circulum; sed tantum assurgunt: prior Episcoporum non assistit propter angustiam loci; sed tẽpore oportuno de loco suo accedit ad Pontificem; & ministrat nauiculam. Dicitur Gloria in excelsis, Pax vobis, vna oratio tantum, Credo, Præfatio de Apostolis; & alia more consueto. Facta communione per celebrantem, religiosi; & Clerus Vrbis suo ordine circumeunt altare, & prosequuntur processionem suam more solito. Interim perficitur missa, & in fine Papa dat benedictionem processiõe suo ordine transeunte, cuius transitum Papa consueuit expectare; & ea finita surgit Pontifex; & ascendit ad palatium, vel aliõ, vt placet, reuertitur.

De vigilia

De uigilia, & festo Ascensionis Domini.

IN vigilia Ascensionis Dñi fiunt vesperæ papales; & i die missa solennis in paramentis albis; quã celebrare solet Episcopus Cardinalis: dicitur tantũ vna oratio; & nõ fit sermo, quẽ facturus osculetur pedẽ Papæ; vel genu: si sit plãtus, petat bene dictionẽ, & nõ indulgẽtias. finito sermone fit cõfessio, sed nõ denũciatur indulgẽtiæ; cũ Papa sit post solennẽ bñdictionẽ daturus publicas. Igitur cũ dicitur cõfessio, accedit subdiaconus cũ cruce, & cõfessione finita Papa dicit: ꝑcibꝰ. &c. alia oĩa fiunt more cõsueto. Finita missa Papa dat bñdictionem, qua data Papa eo ordine, quo de camera venit, vadit ad locũ; vbi benedictionem publicam est daturus: quem Cardinales prælati, & alii officiales associant in cappis suis sine paramẽtis. Pontifex in loco prædicto dat Benedictionem solennẽ populo, et in fine plenarias indulgentias, si placet: quas publicãt duo Diaconi Cardinales, Senior primo in latino, Deinde alius in vulgari: quibus publicatis Papa redit ad cameram ordine consueto.

De uigilia Pẽtecostes; & mutatione capparũ.

IN vigilia Pentecostes Cardinales; & prælati Romanæ Curiæ depositis cappis; & capuciis pellibus subduplicatis; accipiunt alias cũ serico rubro; siue cremusino, in quibus veniũt ad vesperas solẽnes; quæ fiunt more cõsueto: cõsueuit etiã Põtifex Hymnum vesperorũ, videlicet Veni creator spiritus, in sede solii sui stans detecto capite inchoare; deinde descendere ad faldistorium, vbi postquam genuflexit; & nõ prius, cantores prosequuntur Hymnum. Finito primo versu surgit Pontifex, & assumpta mitra redit ad faldistorium, vbi deposita mitra stat vsq; ad finem hymni. Alia omnia fiunt more solito sed ad primũ versum Hymni Pontifex semper genuflectit hac die, siue ipse incipiat, siue non. Hæc mutatio capparum fit hodie in die Festo Resurrectiõis dominicæ ex decreto Leonis Papæ .X. in Concilio Lateranensi, quia ita fiebat antiquitus.

De Die Pentecostes.

IN die Pentecostes Pontifex indutus paramẽtis purpureis preciosis, venit ad ecclesiam; & cõsueuit solenniter celebrare in tali die cerimoniis consuetis: quod si nõ est dispositus ad celebrandum; Sacra facit vnus ex reuerendissimis Dominis Episcopis Cardinalibus ornamentis rubris paratus; & tunc Papa orat in faldistorio, facit confessionem cum celebraturo & alia more consueto. Dicitur tantũ vna oratio circa finem alleluia. Ante versum Papa venit ad faldistorium, vbi genuflectit, & cantores incipiunt; & prosequuntur versum. Veni Sancte Spiritus, vsq; ad finem Finito versu surgit Põtifex, & accepta mitra venit ad solium; & fit sermo. Si Papa nõ celebrat oĩa alia obseruabũtur more cõsueto: Sed si Pontifex celebrat, obseruabuntur omnia prout in missa maiori in die Natiuitatis Christi ordinatum est, & non fit sermo.

FEriis secunda, & tertia pòst Pentecoste m nihil fit in cappella hodie, quamuis tempore Pii; & Pauli ii. & aliorum superiorum pontificum consuetum fuerit celebrari; sicut in secũda, & in tertia feria in pascate.

De uigilia, & festo Sanctissimæ Trinitatis.

IN vigilia Sanctissimæ Trinitatis fiunt vesperæ papales; ad quas venit Pontifex ornatus albis ornamentis. In die fit missa solennis; quam celebrat presbyter Cardinalis ornamẽtis albis paratus. Dicitur tãtum vna oratio: alia omnia obseruãtur more consueto, & fit sermo.

De uigilia Corporis Christi.

IN vigilia Corporis Christi fiunt vesperæ papales ad quas venit Põtifex ornamentis albis paratus. Quibus finitis Vicarius Papæ de mandato Sanctissimi Domini nostri Papæ mandat Clero Vrbis; quod in tempore adsit in processione, & proficiscantur ante ordines curiæ. Mandetur etiam per Vicarium Sancti Petri Canonicis, & aliis Beneficiatis ecclesiasticis basilicæ prædictæ sub aliqua graui pœna, quod non interrumpant, neq; se immisseant ordinibus, & prælatis Romanæ Curiæ; sed illos præcedãt; & per se, aut cum Clero Vrbis processionem faciant. Et Reuerendissimus Dominus Camerarius committat cursoribus, quod mandẽt Rom. Curiæ officialibus, quòd singuli sub aliqua graui pœna intersint processioni hora competenti, singuli cum suis intorticiis.

De festo Corporis Christi Papa præsente.

IN die summo mane Sacrista paret Sacramentum in tabernaculo decenti super altare cappellæ; ferentii etiam portent baldachinum in loco congruo, intorticia singulis scutiferis Papæ portãda dentur ante Sacramentum; deinde hora cõpetenti Cardinales; & prælati omnes in locis suis capiunt paramenta alba ordini suo conuenientia; vt alias. Et Pontifex acceptis paramentis albis in camera papagalli, vadit ad cappellam, vbi est Sacramentum, ante altare deposita mitra genuflexus orat; tum surgit & stans sine mitra ministrãte priore presbyterorum Cardinalium nauiculam, imponit incensum in duo thuribula: deinde genuflexus cũ vno ex thuribulis prædictis incensat Sacramentum, ter illi thuribulum ducens. Quo facto imponit collo Pontificis mappa sericea per Cardinalem assistentem; Deinde porrigitur Sacramentum ipsum Pontifici per Diaconum à dextris assistentem Pontificĩ adhuc genuflexo. Qui accepto Sacramento surgit, & sine mitra illud portat aliquãtulum: tum accepto bireto descendat sub baldachino. Cardinalis celebraturus interea tempore congruo vadit ad ecclesiam, vbĩ est celebraturus, & ibi capit paramenta ordine consueto. Cum Papa descenderit per scalas palatii, accipit mitram: quam retinet per totam processionem, quæ per priorẽ Diaconorũ Cardinalium in prima porta palatii interim ordinetur: & per Vicecamerariũ conseruetur ordo a priore Diaconorum datus: non enim ad Camerarium; sed ad priorẽ prædictum spectat ordinare processiones Papales tam equestres, q̃ pedestres, quis a paucis annis citra Camerarii assumpserint sibi hoc onus. In primis præcedẽt officiales Romanæ Curiæ inferiores, seu minores gradatim, deinde maiores hoc ordine. Collectores plumbi, solicitatores litterarum Apostolicarum, Notarii auditorũ rotæ, procuratores pœnitentia-

riæ pro-

riæ procuratores cōtradictarū, Abbreuiatores de prima visione, de parco minori, Scriptores pænitētiariæ, Scriptores Apostolici, Magistri vtriusq; registri, Abbreuiatores de parco maiori, Bullatores, Magistri plumbi, procuratores ordinum, procuratores principum, & Barones, Cantores: acoluthi sine cereis, Clerici Cameræ, Auditores rotæ, Quinq; acoluthi cum candelabris, Subdiaconi, quorum vnus inter duos medius crucem portet, pænitētiarii, Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Oratores prælati parati, Diaconi, presbyteri, Episcopi Cardinales, duo Diaconi Cardinales Pontifici assistentes, si Papa portatur in sede: si vero Papa suis pedibus incedit, Diaconi hinc inde portāt fimbrias pluuialis, & scutiferi Papæ singuli singula intorticia portātes, duo acoluthi cū cādelabris, duo alii acoluthi cū thuribulis continue incēsantes ante Sacramentum, & vnus alius acoluthus, qui nauiculā portat cū thure, quod cū opus sit imponit thuribulo. Papa sub baldachino, auditor de mitra seruiens medius inter duos cubicularios secretos, secretarius Papæ, si non est prælatus, cum medico Papæ, prothonotarii prælati, si qui sunt, nō parati, generales ordinum, quos tādem sequantur togati omnes. Hoc ordine itur per viam rectā vsq; ad Castrū sancti Angeli, & per aliā viam, quæ sancta dicitur, reuertitur ad basilicā Sancti Petri si fit Romæ apud Sanctum Petrū: Si autem alibi fit Papa, ordinabit quousq; progredi placuerit, & ita seruabitur. Aduertendū tamen est, qđ digniores nobiles, seu Oratores laici portare debēt baldachinū a principio, & dum intrat ecclesiā in fine, Interim autē medio itinere illud portant inferiores nobiles, qui imitari solēt superiores per viam. Hæc autem processio fit longior, & breuior pro volūtate, & dispositione sanctissimi Domini nostri Papæ, & aliquando pro qualitate tēporis. Vidi aliquando tempore pluuioso qđ ex palatio tantum discedimus ad ecclesiam Sancti Petri, & si Pōtifex est debilis pedibus portatur in sede, & portat Sacramentum. Cū Pōtifex fuerit ante altare, vbi missa celebranda erit, genuflectit coram illo, & Diaconus a dextris assistēs accipit reuerenter Sacramētum de manu illius; & in medio altaris in loco ad id ordinato reponit. Tum Pontifex stans sine mitra, ministrante priore presbyterorum Cardinalium, imponit incensum, Deinde genuflexus incensat Sacramentum: Tum surgit, & cum celebrante facit confessionē more solito. Cum primū officiales & prælati peruenerint processionaliter ad cappellam extra cancellū altaris maioris, depositis suppelliciis sine paramentis accipiunt cappas suas, in quibus intrant cappellā prædictam. Cardinales vero parati, & in locis suis anteq̄ adueniat Pontifex, depositis paramentis accipiunt cappas suas. Finita cōfessione Pontifex ascendit ad solium, fitq; ei reuerentia a Cardinalibus, & alia fiunt more solito. Cardinalis celebrās non capit mitrā; quādo incensandus erit, neq; cū manus lauare debet in altari: sed stās in cornu Epistolæ sine mitra, illas lauet ob reuerentiā Sacramenti. Dicitur tantū vna oratio, non fit sermo. Finita missa Papa dat benedictionē, & indulgentias, quas pronunciat celebrans. Alia omnia fiunt more con

fncto. Defcendit deinde Pōtifex de folio, Orat in faldiftorio fine mitra, & illa reaffumpta recedit dimiffo in altari Sacramento, quod in fero Sacrifta difpenfat, vt decet.

De proceßione huius diei Papa abfente.

SI Pontifex huius diei officio non intereffet, parētur oīa, vt dictū ē: Cardinales, prælati, & officiales ī locis fuis: in palatio paramēta recipiunt, celebrans vero in cappella prope altare accipit fandalia cū pfalmis confuetis, deinde amictū, albā, cingulū, ftolā, crucē, pectorale, tunicellam, & dalmaticā cū orationibus folitis, & defuper pluuiale, vel fi magis placet dimisfis tunicella, & dalmatica capiat pluuiale. Hora deinde opportuna miniftrante diacono cappellæ nauiculā, celebraturus ponit incēsū in duo thuribula, Tum genuflexus ante altare, incēfat Sacramētū: ordinatur deinde procesfio, quæ fit ordine fupradicto. Subdiaconus cappellæ portat crucē, ita qđ imago Crucifixi ante refpiciat, nō retro: candelabra iuxta crucē procesfionis portāt duo ex cappellanis asfiftētis; fimiliter & thuribula ante facramentū: intorticia nero deferant fcutiferi. Papæ Cappellanus pluuiali indutus a dextris, & diaconus cappellæ omnibus paramentis indutus a finiftris aurifrygiū pluuialis celebrantis eleuet, baldachinū ante digniores nobiles, vt fupradictum eft. Facta procesfione cū celebraturus repofuerit Sacramentū fuper altare, imponit incenfum miniftrante diacono cappellæ nauiculā. Tum genuflexus ante altare incenfet Sacramentū, deinde accedat ad faldiftoriū, vbi depofito pluuiali accipiat tunicellam, & dalmaticā, fi illas prius nō accepit; tū chirothecas, planetā, mitrā, annulū pontificale: accedit ad cōfesfionem, & omnia fiunt ordine fupradicto. In fine miffæ celebrās dat benedictionem fine mitra, & publicat indulgentias per Papā conceffas.

De uigilia, & feſto ſancti Ioannis Baptiſtæ.

IN vigilia fancti Ioannis Baptiftæ ordinarie fiunt vefperæ Papales, & in die miffa publica folennis per pſbyterū Cardinalē ī paramētis albis, & fit fermo, & nō dicit Credo, nifi veniat in die dominico: alia fiūt vt in aliis vefperis, & misfis folennibus.

De uigilia, & feſto Apoſtolorū Petri, & Pauli.

IN vigilia Apoftolorum Petri, & Pauli, fi fanctisfimus Dominus nofter eft in Craftinum folenniter celebratur⁹, accipit paramēta rubri coloris preciofa confueta in camera papagalli: & defcendit ad ecclefiam nulla procesfione preeunte, fed facta reuerentia, domini Cardinales accipiunt paramenta, & obferuantur omnia, prout fupra in Vigilia Natiuitatis Chrifti notatū eft. Si vero non eft celebraturus, accipit eadē paramēta, & fiunt vefperæ more confueto: & antiquitus erat potus in aula.

IN die vero Apoftolorū Petri, & Pauli, Si Sanctisfimus Dominus nofter eft celebraturus, vt cōfueuit: cum poteft, accipit in camera papagalli amictū, albā, cingulum, pluuiale rubrum, & mitrā preciofam. Et miniftrāte priore pſbyterorum Cardinaliū imponit incensū. Interim Cardinales, & prælati capiunt paramenta, & officiales fuperpellicia more folito: & Pontifex procesfionaliter venit ad ecclefiā fub baldachino eo ordine, vt fupra in miffa maiorī Natiuitatis Chrifti ē notatū. In misfa etiam obferuātur omnia, quæ ibidē funt ordinata: poft miffam Pontifex

tifex data in altari benedictione, & indulgentiis per Cardinalem assistentem publicatis dimisso in altari pallio redit ad cameram non processionaliter, sed sine baldachino: si uero S D N. non esset celebraturus, celebrare solet vnus ex Reuerendissimis Dominis Episcopis Cardinalibus in paramentis rubeis more consueto, & etiam non fit sermo.

De festo uisitationis Beatæ Mariæ uirginis.

IN die visitationis Beatæ Mariæ virginis solet fieri missa solennis: quam celebrare consueuerat præsbyter Cardinalis in paramentis albis, & solebat fieri sermo. Sed hodiernis temporibus huiusmodi solennitas non obseruatur. Sed cappella huius diei prætermittitur, quæ non habet neque habuit vesperas præcedentes.

De uigilia & festo assumptionis Beatæ Mariæ uirginis.

IN vigilia assumptionis Beatæ Mariæ virginis solebant esse vesperæ Papales, & in die missa solennis: quã solebat præsbyter Cardinalis paramẽtis albis indutus celebrare & sermo fieri: sed Romæ hodie non fit propter festum solenne Romanorũ: quod ipsi celebrant in sancta Maria maiori. Si Papa est alibi seruatur vt supra.

De uigilia & festo natiuitatis Beatæ Mariæ uirginis.

IN vigilia natiuitatis Beatæ Mariæ virginis ordinariæ fiunt vesperæ solennes, & in die missa solennis in cappella Papæ per præsbyterũ Cardinalem paramentis albis paratum. Et fit sermo.

De uigilia omnium Sanctorum, & mutatione capparum.

IN vigilia omnium sanctorum Cardinales & prælati dimissis cappis cum serico rubro accipiunt cappas cum pellibus albis. Et sanctissimus Dominus noster indutus paramentis albis solitis venit ad Ecclesiam more solito. Et si est die crastina celebraturus, Cardinales facta reuerentia consueta in cappis capiunt paramenta sibi conuenientia albi coloris, idem faciũt prælati, Officiales vero accipiunt superpellicia, si illa prius nõ acceperũt. Alia omnia fiunt, prout supra in vigilia natiuitatis Domini dictum est.

De festo omnium Sanctorum.

IN die omnium sanctorum si sanctissimus Dñs noster ẽ celebraturus accipit in camera papagalli paramẽta cõsueta albi coloris simpliciter, & Cardinales in camera paramenti, & prælati ac officiales in aula paramenta sibi conuenientia recipiunt, & officiales superpellicia, deinde ministrante priore præsbyterorum Cardinalium Papa imponit incensum, & processione præeunte venit ad ecclesiam sub baldachino, ac omnia alia fiunt prout supra in missa maiori diei natiuitatis Domini nostri Papa celebrante ordinatum est, Et non fit sermo, nisi aliquis Cardinalis illum faceret. Si vero Papa non sit celebraturus, celebrabit Episcopus Cardinalis in paramentis albis ordine cõsueto, & fit sermo.

In uesperis & matutinis defunctorum Papa præsente.

IN sero in cappella maiori palatii cantãtur vesperæ & matutinæ mortuorum hoc ordine. Papa induitur amictu, alba, cingulo, stola violacea, & cappa de rosato sine mitra: vel si placet loco cappæ accipit mantum de

rosato, & capucium magnum in capite quod inuersatur, ita quod pelles in capite ab extra sint, & supra faciem habeat quasi duo cornua. Et cum pontifex manto aut huiusmodi capucio vtitur prælati assistentes non debent habere cappas sed mantellos: quos assistentium crocias vocant, & capucia in modum cubiculariorum supra collum, & non supra caput, hoc modo paratus Pontifex venit ad cappellam Cruce præcedente & Cardinalibus Papam sequētibus, duo Diaconi Cardinales: qui assistere consueuerunt vadunt in locis suis post p̄sbyteros Cardinales, cum Papæ non assistant fimbrias omnes cum cauda simul collectas portat dignior ex prælatis assistentibus in cappella, Papa facit orationem in faldistorio capite semicooperto, ascendit ad solium & sedet, & duo primi ex assistentibus Episcopis extendunt fimbrias cappæ ante Pontificem. Cardinales omnes sedent in locis suis, & non fit Papæ reuerentia, neq; præsbyter aut diaconi Cardinales ei assistunt, postquam Papa aliquantulum quieuerit surgit, & stans capite semicooperto versus ad altare dicit secrete Pater noster: quo ad finem completo sibi ipsi caput cooperiet: tum cantores incipiunt pro vesperis antiphonā. Placebo Domino, qua dicta & incœpto psalmo Papa sedet sic manens quousq; incipiatur magnificat. Tunc surgit Papa a seipso semi vel totaliter capite discooperto prout sibi placet. Finito Magnificat Papa sedet cooperto sibi ipsi capite sic manens vsq; ad finem repetitionis antiphonæ. Tunc accedunt duo acolythi in eorum cappis cum duobus candelabris more solito. Surgit Pontifex discooperto capite, & stans versus ad altare dicit competenti voce. Pater noster quod secrete complet. Interim accedunt duo Episcopi assistentes cum libro & candela, & Papa completo pater noster dicit versiculum. Et ne nos inducas in tentationē. ℟. Sed libera nos a malo. vers. A porta inferi. ℟. Erue Domine animas eorū. vers. Requiescant in pace. ℟. Amē. vers. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. vers. Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. Oremus.

Fidelium Deus omnium conditor, & redemptor animabus famulorum, famularumq; tuarum remissionē cunctorum tribue peccatorum: vt indulgentiam, quam semper optauerunt piis supplicationibus consequantur. Qui viuis & regnas Deus per omnia sæcula sæculorum. ℟. Amen. vers. Requiem æternam dona eis Domine. ℟. & lux perpetua luceat eis. Tum duo ex cantoribus dicunt versiculum Requiescant in pace. ℟. amen. deinde sedeat Pontifex cooperto capite, & aliquantulum quiescat, tum surgat, & capite semicooperto stans versus ad altare dicit secrete Pater noster, quo completo caput sibi ipsi cooperiat. Et cantores incipiant pro matutinis Inuitatorium. Regem cui omnia viuūt. &c. incœpto psalmo primi nocturni videlicet Verba mea. Papa sedet, sic manens vsq; ad remissionem versiculi ante primam lectionem. Tunc surgit, & capite semidiscooperto stans versus ad altare dicit secrete Pater noster, & illud secrete complet, quo completo caput sibi ipsi cooperiens sedet. Tunc vnus ex cantoribus stans in eorum loco versus ad altare facta prius Altari, & Papæ reuerentia ex libro dicat primam lectionem, & alia dicuntur prout

tur prout in ordinario, post versiculos secundi, & tertii nocturni surgit Pontifex & dicit pater noster, deinde sedet prout supra in primo nocturno dictũ est: incœpto psalmo Benedictus: Papa surgit stans versus ad altare capite semi vel totaliter discooperto vsq; ad finem psalmi, quo finito sedet cooperto capite repetita Antiphona post Benedictus accedũt duo acolythi in eorum cappis cum luminaribus ad locum consuetum. Surgit Pontifex, & stans versus ad altare dicit pater noster, & alia omnia, prout supra in vesperis ordinatum est, dicto a cantoribus Requiescant in pace amen. Papa sedet cooperto capite, & aliquãtulum quiescit, deinde vadit ad faldistorium, orat, surgit, & redit in cameram eo ordine quo venit, digniore ex Episcopis assistentibus fimbrias vt superius portante.

De vesperis, & matutinis mortuorum Papa absente.

SI autem Pontifex vesperis, & matutinis defunctorum nõ interesset, Cardinalis die crastina celebraturus peruenit ad cappellam, & facta oratione ante altare sedet in faldistorio in loco consueto sibi parato, cappellani ad numerum nouem sint parati cotis, quorum duo hinc & inde stantes iuxta Cardinalem deposita illi cappa per scutiferos ministrãtibus aliis cappellanis paramenta de altari, Cardinalem ipsum induunt amictu, alba, cingulo, stola, quæ scapulis pendeat, pluuiali nigro, & mitra alba plana; Qui sic paratus in faldistorio sedens tempus expectat, deposita deinde mitra, surgit, & stans versus ad altare secrete dicit Pater noster, & cantores dicant Antiphonam Placebo pro Vesperis, deinde psalmum, quo incœpto sedeat Cardinalis accepta mitra, sic manens quousq; Magnificat incipiant, tum surgit deposita mitra stans ad finem illius ad altare versus, incœpta deinde Antiphona sedet cum mitra vsq; ad finem Antiphonæ, deinde surgit deposita mitra, & stans versus ad altare dicit Pater noster & alia vt supra in vesperis Pontifice præsente dictum est, duobus ex cappellanis suis duo candelabra tenentibus cum luminaribus vnum cappellanum qui librum coram celebraturo tenet medium inter se habentibus dicto a cantoribus Requiescant in pace. Amen. Cardinalis sedet accepta mitra, & aliquantulum quiescit. Deinde deposita mitra surgit, & stans versus ad altare secrete dicit Pater noster. Et cantores incipiunt Inuitatorium Regem cui omnia viuunt pro matutinis, & alia prout in ordinario. Incœpto psalmo Cardinalis accepta mitra sedet dicto versiculo primi nocturni cum suo responsorio surgit deposita mitra, & stans versus ad altare secrete dicit Pater noster, quo completo sedet cum mitra, & cantores dicunt lectiones & alia: vt in ordinario, idem faciat Cardinalis post versiculos secundi & tertii nocturni. Incœpto Benedictus surgit sine mitra stans versus ad altare: quo finito sedet cum mitra: repetita deinde Antiphona surgit sine mitra, & stans versus ad altare dicit voce cõpetenti Pater noster. Quo secrete cõpleto vnus ex assistentibus suis cappellanis librum cum duobus aliis duo luminaria coram eo tenentibus dicit ex libro versiculum. Et ne nos cum aliis, & orationem. Fidelium Deus omnium &c. ac aliis prout supra in vesperis dictum est.

De commemoratione animarum Papa præsente,

IN die commemorationis animarum super credentiam ponũtur vasa con sueta exceptis duobus magnis boca libus argenteis,quibus in missis defun ctorum non vtuntur, paretur etiam super eam thuribulum cum nauicella, & vas aquæ benedictæ cum asperso rio.Deinde hora competenti præs byter Cardinalis celebraturus venit ad cappellam & capit omnia paramen ta cõsueta nigri coloris exceptis san daliis & chirothecis,quibus in huius modi missa vti non debet: nec con sueuit dicere psalmum. Quam dilecta cum aliis. Subdiaconus & Diaconus vtuntur tunicella & dalmatica. Dein de Pontifex indutus amictu,alba,cin gulo,stola violacea,& cappa rubea cu ius cucullum hinc inde super scapulis duabus spiletis aptatur ne deorsum cadere possit,& mitra simplici: vel si Pontifici placet loco cappæ habeat pluuiale rubeum simplex, & mitram simplicem,præcedentibus Cruce, & Cardinalibus venit ad cappellã, orat in faldistorio, & facit confessionem cum celebraturo,ascendit ad solium, & non fit ei reuerentia a Cardinali bus,sed duo Diaconi & prior præsby terorum Cardinalium assistunt ei mo re consueto,Papa dicit Introitum cũ assistentibus tantum altare non incen satur:Cardinales non veniunt ad cir culum,neq; celebrans osculatur librũ sed altare tantum,cum celebrans di cit Dominus vobiscum, Papa venit ad faldistorium,& genuflectit sine mi tra sic manens, vsq; ad finem oratio nis & similiter omnes genuflectunt præter celebrantem,& ministros. Id est assistentem Diaconum,& Subdia conum. Pontifex oratione finita & accepta mitra redit ad sedem.Dicitur tantum vna oratio, videlicet Fideli um Deus omnium &c. Subdiaconus dicta epistola non osculatur pedem Papæ:neq; Diaconus pro euangelio illum osculatur,ad euangelium non portantur luminaria,neq; incensum, neq; diaconus accipit benedictionem. Finito euangelio Papa non oscula tur librum,neq; benedicit aquam pro sacrificio in calice imponendam,post Offertorium Papa imponit incẽsum more consueto,& incensantur obla ta altare,celebrans,& Papa tantum,& non alii,Subdiaconus non tenet pate nam:vt in aliis missis,sed ad eleuatio nem in cornu epistolæ genuflexus in censat sacramentum.Papa dicto San ctus cum assistentibus venit ad faldi storium:vbi deposita mitra genufle ctit quousq; celebrans dicat.Per om nia sæcula sæculorum Ante Pax Do mini.Tũm surgit Pontifex,& accep ta mitra redit ad solium: vbi deposita mitra dicit cum assistentibus Agnus Dei.Celebrans non dicit Orationem. Domine Iesu Christe:qui dixisti Apo stolis tuis:neq; pax tecum, sed sequen tes:Osculum pacis non datur, cele brans procedit in missa more consue to.Et Pontifex ad orationem in fine venit ad faldistorium & genuflectit, deinde illa finita redit ad sedem. Et celebrans dicto in altari Placeat &c. vadit ad faldistorium, deponit vestes sacras & demum vadit ad locum su um inter Cardinales,non datur bene dictio neq; indulgentiæ.Deinde si Põ tifex velit post missam absoluere in cœpto a cantoribus Responsorio.Li bera me Domine,apud sedem deponit cappam & accipit pluuiale rubrum simplex si placet,& ponitur ante eum pannus niger ad hoc paratus qui ex

tenditur

tenditur a scabello sedis per planũ, & gradus solii sui, & quatuor acoluthi superpelliciis induuntur; & dũ cantores replicant Responsorium Libera me Domine, accedũt ad Pontificem duo acoluthi, vnus cum thuribulo, & nauicella, alius cum vase aquæ benedictæ, & aspersorio, & Pontifex ministrante priore presbyterorum Cardinalium nauiculam, imponit incensum: presbyter Cardinalis remanet illic apud Papã. Cum incipitur Kyrie eleison à cantoribus, surgit Põtifex deposita mitra, & dicto vltimo Kyrie eleison, stans versus ad altare dicit intelligibili voce Pater noster: quod secrete complendo, ministrante priore presbyterorũ Cardinaliũ aspersorium, Papa aspergit tertio supra pãnum nigrum ante se iacentem, & reddit aspersorium presbytero Cardinali; quo ministrante thuribulum, Papa incensat eodem modo sopra pãnum tertio thuribulum ducẽs: & reddito thuribulo presbytero Cardinali, recedunt illi duo acoluthi cum aqua benedicta. & thuribulo, & presbyter Cardinalis ad scabellum suum reuertitur: accedũt duo acoluthi cum luminaribus ad locum consuetum, & duo Epi assistentes cum libro, & candela, et Papa dicit vers. Et ne nos inducas &c. cũ aliis sequentibus, & oratione. Fidelium Deus omnium. sub sua conclusione, vt in vesperis ordinatum est. Post orationem Papa dicit Requiẽ æternam &c. Et cantores, Requiescant in pace. Tum sedet Pontifex cũ mitra, orat deinde in faldistorio, & redit ad cameram.

Quando Pontifex nollet absoluere.

SI vero Pontifex absolutionem finita missa facere noluerit, celebrans dicto Placeat, accedat ad cornu epistolæ altaris, vbi deposita planeta accipiat pluuiale nigrum, & mitram simplicem, & stans in dicto cornu versus ad altare expectat finẽ responsorii. Interim clerici cappellæ extendant ãn medium altaris à plano illius per gradus deorsum pannũ nigrum ad hoc ordinatum. Cum responsoriũ post versum Requiẽ æternam repetitur, Pontifex, ministrante presbytero Cardinali nauicula, ponit incensum. Duo ex cappellanis celebrantis stantes iuxta cornu epistolæ altaris, tenent vnus uas aquæ benedictæ cum aspersorio, aliusthuribulum cũ incẽso. Incæpto Kyrie eleison surgit Põtifex sine mitra; & mitra celebranti deponitur: qui dicto vltimo Kyrie eleson stans derecto capite in dicto cornu versus ad altare dicit intelligibili voce Pater noster, quod secrete complet, interim accedit ad medium altaris. & versus ad dictum pannum, ministrante diacono cappellæ aspersorio, aspergit tertio super eundem pannum, tum ministrante eodem thuribulum, eodem modo incẽsat. Deinde cõuersus ad altare ex libro supra illud posito dicit versum. Et ne nos; & alios cum oratione, & in fine Requiem æternam, vt supra dicitur: & dicto per cantores Requiescant in pace. Amen, dicit Dominus vobiscũ; signat altare per seipsum dicens Euangelium sancti Ioãnis, & redit ad faldistoriũ. vbi deponit sacras vestes more cõsueto.

De commemoratione omnium fidelium defunctorum Papa absente.

SI vero Pontifex huius diei officio non interfit, presbyter Cardinalis celebraturus præuenit ad

cappellam, oransq; ante altare, sedet in faldistorio, lauat manus; surgit, & capit paramenta omnia more cõsueto, exceptis sandaliis, & chirothecis, quibus non vtitur in hac missa; nec dicit psalmos Quam dilecta. &c. In credentia non debent esse illa duo bocalia magna argentea, quibus Cardinales celebrantes vti consueuerũt, sed omnia alia consueta, & præter illa vas aquæ benedictæ cum asperso rio, & pannus pro absolutione. Subdiaconus, & diaconus vtuntur tunicella, & dalmatica. In missa celebrans post confessionem, & altaris osculũ; non osculatur librum; nec incensatur altare. Dicitur tantum vna oratio videlicet. Fidelium Deus omnium. &c. ad quã omnes genuflectũt; exceptis cappellano assistente, Diacono; & subdiacono. Dicta epistola subdiaconus non osculatur manum celebrantis. Ad Euangeliũ diaconus nõ petit benedictionem; nec osculatur celebrantis manum, nec portantur luminaria, neq; thoribulum; duo tamen ex cappellanis assistentis diaconũ associant; & subdiacono librũ tenenti hinc inde astant; post euãgelium celebrans non osculatur librum; neq; benedicit aquam pro oblatione in calice ponendam. Subdiaconus nõ tenet patenam post celebrantem; sed genuflexus ad cornu epistolæ, tempore congruo ad eleuationem incensat sacramentum celebrãs ministrãte diacono nauiculam, imponit incensum; incensat oblata, altare, & incensatur ipse solus à diacono, & nõ alii. Incæpto Sanctus a cãtoribus omnes genuflectunt, exceptis prædictis, sic permanentes quo vsq; celebrans dicat Per omnia sæcula sæculorum: ante Pax Domini, oratio Domine Iesu Christe, qui dixisti apostolis tuis. &c. Pax tecum non dicitur: osculum pacis non datur, ad postcommunionem omnes genuflectunt vsq; ad finem orationis exceptis prædictis. Non datur benedictio; neq; indulgẽtiæ, sed dicto per diaconum Requiescant in pace; celebrans dicit Placeat; & cantores incipiunt responsorium; Libera me domine, celebrans retrahit se ad cornu epistolæ, vbi deposita planeta; accipit pluuiale nigrum, & mitram planam: interim extenditur pãnus niger ante medium altaris. Et cum repetitur Responsorium Libera me Domine: ministrante diacono nauiculam, celebrans imponit incensum. Et alia fiunt, prout supra, Papa non absoluente, dictum est.

De uigilia, & festo dedicationis Basilicæ Saluatoris.

VIgilia dedicationis Basilicæ Saluatoris ordinarias habet vesperas papales, & in die unus ex Reuerendissimis præsbyteris Cardinalibus celebrat in paramentis albis: nõ fit sermo, & antiquitus erat potus in aula.

De uigilia, & festo dedicationis Basilicæ Principis Apostolorum.

IN vigilia, & festo dedicatiõis Basilicæ Principis Apostolorũ fit eodẽ modo, vt in dedicatione Saluatoris. Et similiter erat potus in aula.

De anniuersario Pontificis proxime defuncti.

SOlent Summi Pontifices immẽdiatis prædecessoribus suis in die ãnno obitus anniuersarium peragere in cappella maiori: in qua Episcopus celebrat omnibus pontificalibus ornamentis nigris paratus. Papa venit paratus

nit paratus in cappa rubra nunc vtitur pluuiale rasi rubri, & mitra simplici, vt supra in die commemorationis defunctorum dictum est. Celebrans non vtitur sandaliis; neque chirothecis; & in ornamentis, atque in missa omnia obseruãtur, etiam quod genuflexiones; & absolutionem post missam, vt supra in die commemorationis omnium fidelium defunctorũ est ordinatum; exceptis oratione, secreta, & postcõmunione, quæ dicuntur vt infra.

Oratio.

DEus, qui inter summos sacerdotes Famulũ tuũ .N. ineffabili tua dispositiõe cõnumerari voluisti, presta quæsumus; vt qui vnigeniti filii tui vices in terris gerebat, sanctorũ tuorum pontificum consortio perpetuò aggregetur. Per eũdem. &c.

Secreta,

SVscipe quæsumus Domine pro anima famuli tui .N. summi pontificis, quas offerimus, hostias: vt cui in hoc sæculo pontificale donasti meritum; in cœlesti regno sanctorũ tuorũ iubeas iungi consortio. Per dñm.

Post Communionem.

PRosit quæsumus Domine animæ famuli tui .N. summi pontificis misericordiæ tuæ implorata clementia: vt eius, in quo sperauit, & credidit, æternum capiat, te miserante, cõsortium. Per Dominum. Ad absolutionem post missam faciendã. Dicitur prima oratio videlicet. Deus qui inter summos sacerdotes famulum tuum .N. ineffabili. &c. sub cõclusione per eundem Christum d. N.

De anniuersario assumptionis Summi Pontificis.

IN die annuo assumptionis Sũmi Pontificis ad Apostolatus apicem solet celebrari missa solennis publica: quam dicere cõsueuit presbyter, vel etiam aliquando Episcopus Cardinalis in paramentis rubris; cui Papa, & Cardinales interesse solent more consueto, Missa dicitur de Spiritu sancto; & in ea dicitur Gloria in excelsis Deo; Pax vobis; Credo, & vna tantum oratio, videlicet. Deus, qui corda fideliũ sancti Spiritus illustratione docuisti. &c. & non Deus, qui hodierna die corda fideliũ. &c. præfatio dicitur de sancto Spiritu, quæ in missali posita est dicenda à vigilia Pentecostes vsque ad octauam, omissis in ea uerbis hodierna die. Omnia alia fiunt more solito. Et non fit sermo, neque habet hoc festum vepas pcedentes.

De anniuersario coronationis Summi Pontificis.

IN die annua, quã Summus Põtifex coronatus est: solet coronationis suæ huiusmodi anniuersarium celebrari. Et fit missa de Spiritu sancto pariformiter, vt supra dictum est in die anniuersario assumptionis.

De anniuersario generali omnium summorum Pontificum, & Cardinalium Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Defunctorum.

SOlebant Summi Pontifices singulis annis aliquo die post diem commemorationis omniũ fideliũ defunctorũ, velut Alexander quartus ordinauit, nonis Septẽbris missam publicã pro omnibus Summis pontificibus, & omnibus sanctæ Romanæ ecclesiæ Cardinalibus defunctis in capella apostolica corã se, & sacro Collegio celebrari facere more solito, vt supra in die cõmemorationis om-

nium fidelium defunctorum dictum est. Missam celebrat aliquis Episcopus ornamentis nigris paratus absq; sandaliis, & chirothecis: ministri vtebantur tunicella, & dalmatica, & dicebatur tantum vna oratio. Et omnia alia fiebant, etiam quo ad absolutionem post missam, vt supra in die cōmemorationis omnium fidelium defunctorum dictum est: Quod hodie etiam est obolitū. Oratio autem secreta, & postcommunio, quæ dicebantur, hæ sunt, quæ sequuntur.

Oratio.

DEus, qui inter apostolicos sacerdotes famulos tuos pontificali, seu sacerdotali fecisti dignitate vigere, præsta quæsumus, vt eorū quoq; ppetuo aggregent cōsortio Per. D.

Secreta.

SVscipe Domine pro animabus famulorum tuorum, quas offerimus hostias. vt quibus in hoc sæculo pontificale, seu sacerdotale donasti meritum, in cælesti regno sanctorū tuorum iubeas iungi consortio Per. D.

Postcommunio.

PRosit quæsumus Domine animabus famulorum tuorum misericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius, in quo sperauerūt, et crediderunt, æternū capiant, te miserante, consortium.

Ad absolutionem post missam.

ABsolue, quæsumus Domine animas famulorum tuorum ab omni vinculo delictorum, vt in resurrectionis gloria inter sanctos, & electos tuos resuscitati respirent. per Dominum nostrum.

De missa, quæ pro animabus Imperatoris, Cardinalium, & Regum nouiter defunctorum in cappella dici consueuit.

COnsueuerunt Romani pōtifices quotienscunq; Imperator, aut aliquis Cardinalium, vel Rex moritur in Romana curia, vel extra eā, etiā si exequiæ publicæ in ecclesia, ī qua sunt sepulti, aut alibi sint habitæ, vnā missā publicā ī cappella palatii facere celebrare, & illi etiam interest Pontifex paratus, vt supra in die cōmemorationis omnium fidelium defunctorum dictum est. Celebrat aliquis Episcopus in paramentis nigris, sine sandaliis, & chirothecis, & ministri vtuntur dalmatica, & tunicella, ac omnia alia fiunt, quo ad absolutionē post missam, vt supra in dicto die commemorationis animarū ordinatum est: exceptis oratione, secreta, & postcōmunione, quæ dicuntur, prout infra ordinatur.

Oratio pro Imperatore defuncto.

ORatio hæc plenius cum oronationibus continetur in ordinario: vbi vide, si placet.

Oratio pro Episcopo Cardinali defuncto.

DEus, qui inter apostolicos sacerdotes famulum tuum. N. episcopum Cardinalem pontificali fecisti dignitate vigere, præsta quæsumus, vt eorum quoq; perpetuo aggregetur consortio.

Secreta.

SVſcipe Domine pro anima famuli tui.N.Epiſcopi Cardinalis, quas offerimus,hoſtias:vt cui in hoc ſæculo pontificale donaſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio. Per Dominum noſtrum.

Poſtcommunio.

PRoſit quæſumus Domine animæ famuli tui.N.Epiſcopi Cardinalis miſericordiæ tuæ implorata clementia,vt eius,ĩ quo ſperauit, & credidit, æternum capiat, te miſerante,conſortium.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui.N. Epiſcopi Cardinalis ab omni vinculo delictorum; vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos tuos reſuſcitatus reſpiret.Per Chriſtum,

Oratio pro Rege defuncto.

INclina Domine aurem tuam ad preces noſtras, quibus miſericordiam tuam ſupplices deprecamur,vt animam famuli tui .N. Regis, quem de hoc ſæculo migrare iuſsiſti,in pacis,ac lucis regione cõſtituas,& ſanctorum tuorum iubeas eſſe conſortem. Per Dominum noſtrum.

Secreta.

ANnue nobis quæſumus Domine,vt animæ famuli tui .N. Regis hæc proſit oblatio, quã imolando totius mũdi tribuiſti relaxari delicta. Per Dominum noſtrum.

Poſtcommunio.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui .N. Regis ab omni vinculo delictorum, vt in reſurrectionis gloria inter ſanctos,& electos tuos reſuſcitatus reſpiret. per Dominum Noſtrum.

Ad abſolutionem poſt miſſam.

ABſolue quæſumus Domine animam famuli tui .N. Regis, vt defunctus ſæculo tibi viuat; & quæ per fragilitatem carnis humana conuerſatione commiſit,tua venia miſericordiſsimæ pietatis abſterge. Per Chriſtum.Dominum noſtrum Amẽ.

Oratio pro presbytero Cardinale defuncto.

DEus, qui inter apoſtolicos ſacerdotes famulum tuũ.N. presbyterum Cardinalem ſacerdotali fecisti dignitate vigere; præſta quæſumus, vt eorum quoq; perpetuo aggregetur conſortio.Per Dominum.

Secreta.

SVſcipe Domine quæſumus pro anima famuli tui .N. presbyteri Cardinalis, quas offerimus ,hoſtias, vt cui in hoc ſæculo ſacerdotale dediſti meritum, in cœleſti regno ſanctorum tuorum iubeas iungi conſortio. Per Chriſtum Dominũ,

Poſtcommunio.

PRoſit quæſumus Domine animæ famuli tui .N. presbyteri

Cardinalis misericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius, in quo sperauit; & credidit, te miserante æternũ capiat consortiũ. Per Dominũ.

Ad absolutionem post missam.

ABsolue quæsumus Domine animam famuli tui .N. presbyteri Cardinalis ab omni vinculo delictorum, vt in resurrectionis gloria inter sanctos, & electos tuos resuscitatus respiret. Per Christum Dominum nostrum.

Pro Diacono Cardinali defuncto.

INclina Domine aurem tuã ad preces nostras, quibus misericordiam tuam supplices deprecamur, vt animam famuli tui .N. Diaconi Cardinalis, quam de hoc sæculo migrare iussisti, in pacis; ac lucis regione cõstituas, & sanctorum tuorum iubeas esse consortem. Per Dominum.

Secreta.

ANnue nobis quæsumus Domine, vt animæ famuli tui.N. diaconi Cardinalis hæc profit oblatio, quam immolando totius mundi tribuisti relaxare delicta. Per Dominũ.

Postcommunio.

ABsolue quæsumus Domine animã famuli tui.N. Diaconi Cardinalis ab omni vinculo delictorum, vt in resurrectionis gloria inter sanctos; & electos tuos resuscitatus respiret. Per Christum.

Ad absolutionem post missam.

ABsolue quæsumus Domine animã famuli tui.N. Diaconi Cardinalis, vt defunctus sæculo tibi viuat, & quæ per fragilitatem carnis humana conuersatione commisit; tu venia misericordissimæ pietatis absterge per Christũ Dñm nostrũ. Amẽ

SACRA-

SACRARVM CERIMONIARVM SANCTAE ROMANAE ECCLESIAE LIBER TERTIVS.

TITVLVS PRIMVS.

De Reuerentijs & primo de Reuerentia altaris.

ACcedens primum ad Ecclesiam,siue cappellam Pontifex genuflectit ante altare super faldistorium, & capite detecto orat. Cardinales,prælati, & alii omnes,tam clerici, quam laici similiter primum intrantes genuflectunt in terram, orantque. Pontifex surgens ab oratione cum mitra veneratur altare caput inclinando, antequam inde discedat. Cardinales, quotiens vadunt versus altare; vel ante illud transeunt, profunde caput inclinant altari,alii omnes tam Episcopi,quam clerici; siue laici transeuntes ante altare genuflectunt.

Quod Romanus Pontifex nemini reuerentiam facit.

ROmanus Pontifex nemini omnino mortalium reuerentiã facit, assurgendo manifestè, aut caput inclinando, seu detegendo. Romanorum vero Imperatori postquam illum sedens ad osculum pedis, & manus suscepit; aliquantulum assurgit ad oris osculum mutuo charitatis amplexu illum benigne recipiens: idem aliquando facit & magnis Regibus. Cæteros omnes

P

tam princeps, quam prælatos cuiuſcunq; dignitatis ſint, cum ad oris oſculum eos recipit, non aſſurgit, ſed ſedens recipit. Conſueuerunt tamen Pontifices Cardinalibus, & maximis principibus priuatim aduenientibus, & reuerentiam facientibus, cum non ſint in pontificalibus, aliquantulum caput inclinare, tanquam reuerentiam reddentes. Et hoc non ex officio, ſed ex laudabili humanitate.

De reuerentiis, quæ Romano Pontifici exhibentur.

OMnes mortales, & præſertim Chriſti fideles, cuiuſcunq; ſint dignitatis, & præeminentiæ, cum primum in conſpectu Pontificis adueniunt, diſtantibus ſpaciis ter ante illum debent genuflectere, & in honorem Saluatoris noſtri Ieſu Chriſti, cuius vices in terris gerit, eius pedes oſculari. Imperator, Reges, maximi principes, principum, ſeu potentatuum oratores prima vice & ad oſculum manus, & oris recipiuntur, alii ad pedis tantum. Cardinales vero profunde ſe inclinant bis, & tertio flectunt genu nouiter venientes, & oſculantur pedem Pontifici ſacra tractanti, Cardinales dextram manum ſub auriphrygio pluuialis oſculantur, Epiſcopi Prælati parati genu dextrum tantum. Imperatores, Reges maximi principes, & omnes alii in omnibus actibus pedem, ſed cum pontifex candelas, palmas, ſeu agnus dei diſtribuit Cardinales parati manum primũ, deinde genu oſculãtur, prælati parati genu tantum, Imperator reges & maximi Principes manum, & pedem.

De ſolemni reuerentia Cardinalium quomodo, & quando fiat.

QVotienſcunq; Pontifex paludatus, & mitratus in publicum exit, ſiue ad diuinum officium, ſiue ad conſiſtorium, exhibetur ei ſolennis reuerentia a Cardinalibus in hũc modum. Poſtquam Pontifex in ſede ſua aliquantulum quieuerit, ſiue in cappella, ſiue in publico conſiſtorio aſſiſtentibus ſibi duobus diaconibus hinc inde, prior Epiſcoporum Cardinalium incipiens anteriorem cappæ ſuæ partem manibus eleuans, & caudam illius per terram trahens verſus Pontificem proficiſcitur. Cũ autem ante illius faciem ex oppoſito venit, firmans ſe, & manibus extenſis ab anteriori parte cappam capiens, manus ſic cappa inuolutas eleuans ſimul iungit ante pectus, & profunde ante Pontificem caput, & humeros inclinat; Idem prius facit ante altare, ſi eſt in cappella: tum recte procedens ad Pontificem, manus ad pectus cum cappa tenens, ne illa greſſum impediat, gradus ſolii pontificalis aſcendit, & Pontificis manum dextram ſub auriphrygio pluuialis protenſam oſculatur. Deinde aliquantulum retrograde a ſede diſcedens, profunde iterum Põtifici ſe inclinat, & ad ſiniſtram ſuam ſe vertens ad locum ſuum reuertitur. Idem omnes faciũt ſuo ordine. Prior pſbyterorum Cardinaliũ, ſi miſſa tunc eſt celebrãda, cũ fecit reuerentiã: firmat ſe ad dextram Pontificis, & miniſtrat incenſum, vt inferius dicemus, cũ de incenſatione tractabimus: inde ad locum

cum suum reuertitur. Diaconi assistentes si non fecerunt reuerentiam in camera Pontificis, cum illum sacris vestibus induerunt, quod facere plerunque solent, faciunt nunc in loco suo post presbyteros Cardinales. Huiusmodi reuerentia à Cardinalibus non fit nisi semel in die quocunque tempore, neque vnquam eodem die reiteratur, etiam si bis eodem die conuenirent, videlicet ad missam, & ad vesperas: & nunquam fit, nisi Pontifex sit cum pluuiali, & mitra: neque vnquam fit in officio defunctorum, aut in die veneris sancti, etiam si Papa haberet pluuiale, & mitram.

De reuerentia Cardinalium ordinaria erga Pontificem.

ITem Cardinales quotiescunque Papa surgit in cappella, & ipsi surgunt, transeunte ante eos Pontifice, discooperiunt caput, & se inclinant: cum loquuntur, cum Pontifice in circulis, aut in publico detecto capite inclinati loquuntur: clam vero, & in consistorio secreto iussi sedent, & cooperiunt: similiter cum Papa vertit ad quemlibet eorum sermonē, ille talis surgit, & caput detegit, & sic permanet, nisi iubeatur a Papa sedere, & similiter cum respondet. Item cum Papa nominat venerabiles fratres nostros Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, omnes assurgunt aliquantulum, & caput detegunt. Cardinales discedentes de curia, vel de nouo redeuntes, siue publice, siue priuatim recedant, vel recipiantur à Pōtifice: osculātur pedem eius, & eleuati manum, & os, si inuitentur, maxime cum reuertuntur.

De reuerentia Cardinalium inter se.

CArdinales inter sese, & gestis, & verbis, & nutu summam exibent reuerentiam, stando, sedendo, eundo, equitando, & in rebus omnibus alter alteri deferendo. Quando aliquis Cardinalium in præsentia Pontificis publice celebrauit, si Papa discedat è cappella, antequam Cardinalis deponat sacras vestes: tunc duo sui ordinis Cardinales remanent in scamno suo, illum expectantes: & cum ille reassumpta cappa sua à faldistorio discesserit, vadunt illi obuiam: congratulantur de celebratione deuote peracta; & sic deducunt illum, vbi sunt alii Cardinales. Si autem Papa est adhuc in cappella, ille reassumpta cappa, vadit ad locum suum; & nullus Cardinalis illum expectat, aut obuiam, vadit, neque per illos fit ei assistentia præsente Pontifice. Fit autem eis assistentia absente Pontifice in principio, & in fine ab aliis prælatis domesticis suis, aut particularibus amicis suis; & cum Cardinalis absente Pontifice est facturus officium; semper antequam incipiat, petit licentiam per cerimoniarium ab aliis Cardinalibus; & quoties ex faldistorio vadit ad altare, facit eis reuerentiam; & illi aliquantulum ei tunc assurgere debent.

Quando assurgunt Cardinales, & prælati in cappella.

INter sacra si Episcopus, aut presbyter Cardinalis assistens assurgit aliquid acturus: duo Diaconi assistentes, & similiter Episcopi assistentes assurgunt, alii autem Cardinales, & prælati non surgunt. Si uero aliquis ex aliis Cardinalib⁹ surgit, oēs alii Cardinales, & plati, qui sunt in cappella, surgūt, pter assistētes.

De reuerentia Cardinalis quando uenit officio iam inchoacto.

SI quis Cardinalium, incæpto iam officio Pontifice in solio suo residente, ad cappellam venerit: primũ vt cancellos ingressus est; paululum progressus genuflectit versus altare, & orat: tum surgens procedit; & facta, vt alii, reuerentia caput inclinando altari; & Papæ, ascendit ad sedem; & osculatur manum Pontificis sub auriphrygio; & cum inde discedit iturus ad locum suum, assurgunt omnes Cardinales; & omnes Prælati; & antequam ipse à Pontifice facta reuerentia discedat; nemo illi neque prælatus; neque Cardinalis assurgit; Quod si fortè, dum ille venit, Papa staret orationes; euangelium, siue tale quippiam audiens; tunc Cardinalis, cum surgit ab oratione, stet; & expectet, quoad Papa sedeat; & tunc vadit ad reuerentiam exhibendam. Quod si venerit, dum fit per alios reuerentia, vadat in locum sui ordinis. Quando autem in absentia Papæ fit officium; & aliquis Cardinalium ad cappellam venerit incæpto iam officio, primo genuflexus orat versus ad altare, vt supra; tum surgens capite detecto vertit faciem ad sedes prælatorum caput inclinando, quasi eos salutans: qui omnes vt primum ille surrexit ab oratione, ei assurgunt, & detecto capite; & salutatis prælatis ille pergit versus Cardinales sui ordinis; & non vadit ad locum suum directe; nisi esset vltimus; sed ab vltimo incipiens, quasi ibi remanere velit, inuitatur à singulis, vt ascendat quousque veniat ad locum suum directe, nisi esset vltimus; & ipse modeste semel atque iterum inuitat subsequentem: vt præcedere velit; & tandem in locum suum residet. Hoc idem facit quotienscunque aliquis venit post alios præsente, vel absente Pontifice: semper incipit ab vltimo locó presbyterorum; si est Episcopus, siue presbyter; diaconorum si est diaconus. Et nota quod quandiu vnus ex Cardinalibus stat, omnes Cardinales; & omnes prelati stare debent, præterquam in præsentia Papæ assistentes, vt supradiximus.

De reuerentia erga Cardinales.

REuerendissimi domini Cardinales, qui bases; & colũnæ sunt Sacro sanctæ Romanæ ecclesiæ, & membra nobilissima Mystici corporis, meritò ab omnibus; & vbique venerandi sunt; & maximè honorandi, ita tamen; quod sit differẽtia inter ipsorũ, & summi Põtificis reuerẽtiã.

De reuerentiis; quæ fiunt Cardinali diuina celebranti.

CArdinali igitur celebrãti in præsentia Papæ, neque fiunt genuflexiones ab aliquo, neque fit ei prægustatio; siue credentia. Et similiter in omnibus aliis actibus publice, aut priuatim coram Pontifice, enim ni isti duo actus reuerentiales exhibentur, nisi tantum Romanorum Imperatori; si adesset in conuiuio cũ Papa; nõ Regi; nõ Cardinali; nõ Principi quãtũcunq; maximo. In absẽtia vero Pontificis, Cardinali celebrãti fiunt genuflexiones à scutiferis; cum lauat manus; & à cappellanis accipit; & cũ dimittit sandalia, et cũ fimbrias tenẽt, et fit pgustatio. Et quoniã Cardinalis celebrãs absẽte Põtifice, cũ è faldistorio vadit ad altare cũ mitra, facit reuerẽtiã Cardinalib9, caput illis inclinãdo; videtur valde consentaneum

neum

neum, vt tunc Cardinales alii ei assurgant, & in reuerentia correspondeant.

De Bulla pro celebrando super altare Sancti Petri.

ADuertendum tamen quod nemini, neq; Cardinali, licet celebrare super altare Sancti Petri, aut aliarum ecclesiarum patriarchalium Vrbis, nisi ex dispensatione Papæ, de qua debet constare per literas apostolicas bullatas affigendas prope altare. Curet igitur Cardinalis, qui est ibi celebraturus, vt in tempore expediatur bulla.

De reuerentiis, quæ priuatim fiunt Cardinalibus.

IN aliis autem actibus, tam domi, quam alibi, etsi nonnulli dicant, in curia Romana genuflexiones Pontifici tantummodo deberi, ego autem arbitror non esse absurdum, sed satis honestum, simplices laicos, & clericos non prælatos in primo congressu ante Cardinales genuflectere, non tamen in palatio apostolico, & minus præsente Pontifice. Sed ad modestiam, & benignitatem Cardinalis pertinet, & censeo, quod non dimittant illos diutius permanere genuflexos; & clericos præsertim in sacerdotio, aut aliqua dignitate ecclesiastica constitutos. Sed vt primum ante se genua flexerint, stare iubeant, neq; aliter eos audiant; quod a pluribus Reuerendissimis patribus seruari vidi domi. Cum Cardinales lauantur ante comestionē, vel post, cōsueuerūt omnes laici domestici genuflectere, alii caput detegere.

De reuerentia Episcoporum erga Cardinales.

QVod autem aliqui ex Reuerendissimis dominis Cardinalibus permittant, vt audiui, Episcopos ante se loqui genuflexos, & in mensa, dum manus lauant, similiter mantile ministrare, valde absurdum videtur: & quamuis sæpe apud plerosq; Reuerendissimos dominos in conuiuiis fuerim, & ante, & postquā inter Episcopos indignus adscriptus sum, nūquam tamen id seruari vidi. Adscribendum est hoc (pace illorum dixerim) ignauiæ, ac vecordiæ prælatorum, qui talia faciunt, qui supremam in Ecclesia dei episcopalem dignitatem non cognoscūt, siue eorūdē ambitioni, atq; adulationi, qui vt gratiā Cardinalis aucupētur, dignitatis suæ rationē nō habētes, eam seruiliter deturpant. Cardinales autem, qui talia siue ex inaduertētia, siue alia causa patiūt, in charitate Dei obsecro, vt importunas huiusmodi adulationes reiiciāt, & cogitent, summū Pōtificē nō alio titulo, q̄ Epāli decorari, & cum is publice, & in rediuina lauat manus non Episcopus aliquis, sed cappellanus suus Auditor rotæ mātile subministrat: quod si forte aliquos mei similes tāto fastigio viderint, nō psonam, sed sacro sanctā dignitatem in eis venerēt, & opera illorū vtantur in his rebus, q̄ dignitati vtriusq; congruūt. Decet n̄ Episcopos in oibus publice, & priuate, quantū per dignitatem licet, Reuerēdissimos dominos Cardinales honorare, ac venerari, & eis pro viribus assistere, obsequi, & inseruire. Nec minus conuenit, Cardinales ipsos benigne suscipere Episcopos, & quos summus Pontifex fratres appellat, non vt seruos, sed vt confratres honorare. In

cappella presente Pōtifice, nulla Cardinalibus per transeuntes ante illos fit reuerentia, nisi per illos, qui dant incensum, siue pacem: vt suo loco dicemus. Absente vero Pontifice, fit reuerentia per transeuntes ante eos caput inclinando, tam per celebrantem, quam per alios ministros.

De reuerentia quæ fit Episcopo celebranti.

EPiscopo in Romana Curia celebranti coram Papa, vel coram aliquibus Cardinalibus nullæ fiunt genuflexiones; & non fit pregustatio. Si vero neque Papa, neque aliquis Cardinalium adsit, fiunt genuflexiones, & pregustatio, vt in sua Ecclesia; si voluerit. Episcopus cum Papa loquens genuflexus semper permanet, dum loquitur, & dum ei per Papam respondetur.

De ordine sedendi in cappella Papæ.

TITVLVS II.

SVMMVS Pontifex in solio suo pontificali sedet; quod ornatum esse debet cum suo puluino, aureo panno, cum postergali ex colore tempori congruente in cappella; in consistorio autem publico etiam cum panno aureo pendente super caput, scabellum maius simul cum plano solii panno rubro cooperitur: & apud magnum scabellū apponitur paruū detectū, quo pro gradu vtitur. Hinc inde à dexteris, & à sinistris sedent super scabella nuda rubro colore depicta Diaconi duo Cardinales assistentes, qui Pontifici seruiunt, & illum semper deducunt: Et debent esse antiquiores Diaconi, idest primò assūpti. A dexteris Papæ infra gradus solii Episcopi, & presbyteri Cardinales sedent in scamnis longis; cum gradu, & postergali pannis, quos vocant Attrebatenses, ornati. Ea scamna duas ferè partes quadraturæ consistorii occupant. In alio scamno sito contra primum scamnum Episcoporum Cardinalium pariformiter ornato, sedent Diaconi Cardinales; & antiquiores in capite. Quod si presbyteri Cardinales in suis scamnis ob multitudinem sedere non possunt, sedēt in sede Diaconorum, ordine tamen retrogrado, vt antiquiores sint in fine scamni, & illorum iunior sit post iuniorem Diaconum. Et hoc modò antiquior presbyter; qui vltimo sedet in ista sede, videtur continuare post vltimo sedētem in ordine Episcoporum, & presbyterorum. Hoc sæpe accidit in basilica Sancti Petri, dum in abside, siue tribuna ecclesiæ apud altare maius diuina celebrantur. Quod si forte adest aliquis princeps, qui sedere solet post Diaconos Cardinales in eorum ordine; vt hoc tempore Despotus Peloponensis: hic sedebit medius inter vltimum Diaconum, & vltimum presbyterum: si autem vltra duos assistentes non supersit nisi vnus Diaconus; ille sederet post vltimum presbyterum Cardinalem in quocumque sedili presbyter ille sedet, quod si nullus superesset diaconus, et presbyteri in suis scamnis sedere non possēt; sederēt ordine supradicto. Si Imperator Romanorum adest, sede cum postergali; et paruo

Scabello viridi ornata cum suo pulsnino, & panno aureo, sita iter sedẽ Põtificis, & scamnũ Epõrũ Cardinaliũ. Et tũc diacõi assistẽtes nõ sedẽt i loco cõsueto apud sedẽ, sed ãte faciẽ Pontificis in paruis scabellis positis supra supremum gradum solii pontificalis in cornibus. Reges etiã, inter quos computabatur Imperator Græcorum, sedent. Primus, si plures adsunt, post primum Episcopũ Cardinalem; & alius post secundum; & ita deinceps: sic quod semper aliquis Cardinalis, siue Episcopus, siue presbyter sit medius inter principẽ, & principem. Primogenitus Regis sedet post primum presbyterũ Cardinalem: si Papa celebrat; & Rex adsit, sedebit solus in chatedra nuda inter Cardinalem assistentem Papæ, & Episcoporum Cardinalium sedem: fratres autem, aut alii filii Regum, & reliqui maximi principes sedent; vel inter Diaconos mixtim cum eis, ita tamen, vt vnus Diaconus primo sedeat; & postea vnus princeps; & sic deinceps; vel sedent post eos Diaconos in eodem ordine secundum qualitatem ipsorum: si nullus adesset Diaconus Cardinalis, sedent eodẽ ordine inter, & post iuniores presbyteros Cardinales. Quatuor vero Patriarchæ, principales videlicet, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolimitanus sedere consueuerunt inter Episcopos Cardinales, vt supra diximus de Regibus; & in curia Romana ferebant continuo cappam; & faciebant sibi deferre caudas, vt Cardinales: nostris autem diebus, & tempore Eugenii quarti, neq; sedent inter Cardinales, neq; portatur eis cauda. Sedent autem ante assistentes Papæ Episcopos non Cardinales, & vt assistentes seruiunt Papæ de libro, & lumine. Alii principes non ita clari sedent in supremo gradu solii Pontificis. Ad sinistram vero Pontificis in sedibus humilioribus sedent Episcopi non Cardinales assistentes Papæ, & inter eos Sacrista palatii Apostolici in loco statui suo condecenti: Et hoc dico, si est prælatus, vt semper consueuit esse. Reliqui prælati sedent in sedibus pro eis ordinatis retro scamna diaconorum Cardinalium, sine gradibus, aut postergali. In cappella autem sancti Petri infra sedilia ipsorum diaconorum, primum locum inter prælatos obtinet Vicecamerarius, deĩde oratores Regũ, ac principũ prælati, iũ Archiepiscopi, Episcopi, prothonotarii, Abbates, generales ordinum; & pœnitentiarii; sed prothonotarii; & abbates solent habere proprium locum vltimum in ordine: alii supradicti sedent post Episcopos in fine scamnorum. Legi tamen quod procurator ordinis Hierosolimitanorum, et procurator ordinis Theutonicorum cõsueuerunt sedere post Abbates: meo tempore non uidi eos sedentes ibi; neq; alibi; vt procuratores, sed aliquando gerentes se pro oratoribus sederunt cum aliis oratoribus. Si autem Vicecamerarius est prothonotarius: cum prælati habent sacra paramenta, debet tenere primum locum in sedili prothonotariorum, & post eum alii oratores principum, si sint eiusdem ordinis; Senator, conseruatores; & barones Vrbis, atq; alii proceres, supradictis primis ĩferiores sedebũt i secũdo, & tertio gradu solii pontificalis pro eorũ qualitate; pri-

mum inter istos Senator locum obtinebit; Oratores Cæsaris, Regum, principum, & potentatuum, qui sunt prælati, sedent ordinarie post scamna Episcoporum, siue presbyterorũ Cardinalium ante faciem Pontificis sedentis, nisi ibi sit altare, vt in Sancto Petro, & similibus locis fiunt quasi duæ alæ officialium, incipientes infra gradus solii hinc inde; & simul cõiunguntur ante faciem Papæ in capite scamni Diaconorum Cardinalium: & hi omnes officiales sedere debent in terra super pãnos virides, qui cooperiunt solium cappellæ, Et si nostro tẽpore, qui a sinistris sunt, vsurpauerũt sibi sedes super gradus ipsius cappellæ in palatio Apostolico. qui vero sunt a dexteris, sedent in terra sine aliquo sedili secundum antiquas; & debitas cerimonias, quamuis sint digniores: quod profecto rationi non cõgruit. Hic ordo sedendi super terram confunditur etiam in cappella sancti Petri post tempora Pauli secundi: Nã tunc nemo ipsorum audebat sedere aut ĩ gradibus cappellæ palatii; aut in gradibus solii Pontificalis in cappella Sancti Petri, nisi in vltimo tantum gradu. Ordo autem sedendi in ipsis talis est: Subdiaconi primum, deinde Auditores rotæ, Clerici Cameræ, acoluthi, cubicularii, secretarii, & aduocati simul; & qui alas coniungunt ante faciem Põtificis Subdiaconorum: antiquior primum locum obtinet à dextris; secundus primum locum à sinistris; tertius secundum locum à dextris; & quartus secundum locum à sinistris; & sic deinceps. Ex auditoribus, decanus rotæ seruit de mitra, & sedet inter cubicularios secretos in cappella palatii; & locis similibus. In ecclesia autem Sancti Petri sedet super gradum secundum, aut tertiũ non longe à pedibus Diaconi Cardinalis à dextris, vt commodius possit ministrare mitram. Antiquior ex aliis primum locũ tenet à dextris post subdiaconos, tertius primum locum a sinistris post eosdem. A dextris post primum auditorem locum tenet magister sacri palatii, qui vbicũq; ordines curiæ conueniunt, si adest; sedet, vel stat post vnum ex auditoribus; & si vnus tantum adesset; vel si omnes adessent, vnus tantum ex eis præcedit magistrum sacri palatii; & ita vidimus semper seruari: sequuntur deinde hinc inde alii auditores; Clerici Cameræ, & cubicularii in coniunctione alarum. Secretarii, & aduocati sedent. Quod si numerus cubiculariorum, & aliorum inferiorũ esset amplior, cõduplicantur post primos alii; ita tamen, vt in primo circulo sint, ex omni ordine aliqui post ipsos. E regione Papæ sedent procuratores quatuor ordinum mendicantium, & post eos procuratores aliarum religionum: duo cubicularii secreti sedent in terra ad partem sinistram haud longe à sede Papæ ad pedes Episcoporum assistentium, & inter eos medius decanus rotæ seruiens de mitra; & secretarius Papæ si non est prælatus: Medicus Papæ sedet in capite gradus scamni Diaconorum Cardinalium ante Pontificis faciem, caudatarii Reueren. Cardinalium sedent super gradus scamnorum ad pedes Dominorum suorum: prælatus celebrãs sedet in suo faldistorio pro pe cornu epistolæ: assistens cappellanus eius in gradu altaris penes prælatum, & ante eum Diaconus, & Subdiaconus ministrantes; seruiẽs de mitra post

tra post renes cappellani assistentis. Reliqui ministri celebrantis cum superpelliciis sedent super terram facientes alamà sinistra; prælati & omnes prædicti vertunt faciem suam sedentes; vt vertit celebrans. Cathedra, siue faldistorium celebrantis, si locus patitur; semper debet esse apud sinistrum cornu altaris; hoc est à latere epistolæ. Hoc enim cornu sinistrum voco, respectu ipsius altaris sicut est: dextrũ vero vbi legitur euãgelium. Qui aliter appellant, respectum habent ad celebrantem, non ad altare. Nam vnum quoq; corpus dextrum latus habet, & sinistrum. Sed celebrans, dum cantat; vel legit officium missæ, vertit faciẽ ad altare vbicunq; sit. Dum autẽ sedet, si altare est apud parietem; & tam chorus, quam populus sunt inferius, vt cappella palatii, & communiter in plerisq; ecclesiis. Tunc prælatus sedens vertat faciem ad populum; & soliũ Papæ tunc locari solet à parte euãgelii, idest à dextra: si vero altare fit in medio a sede, idest tribunæ, Papa sedet in medio contra altare; & celebrãs in cornu Epistolæ prædictæ, & vertit faciem ad sedem Papæ; vt ĩ Sãcto Petro, & multis ecclesiis Vrbis. Alii autem præter supra nominatos quantumcunq; nobiles; aut graduati sint, non sedent in cappella Apostolica: laici stant, clerici togati sedent in terra super pannos vi rides, sed in cappella Sancti Petri, & locis similibus, quia extremitates alarum coniungi non possunt propter altare: cubicularii, & alii inferiores sedent ad partem post primos in terra, vel inter sedes prælatorum ad sinistram; & gradus solii pontificalis. Et nota, quod nullus omnino cuiuscunq; ordinis sit, debet sedere solus. Si vnus superesset Diaconus, sederet cum presbyteris Cardinalibus. Si vnus tantũ adesset prothonotarius, aut abbas, sedebit post Episcopos; & sic de singulis. Cappellani curiales, qui aderunt, sedent in terra inter scamnũ Cardinalium. Et hic est ordo sedendi in cappella Apostolica. Alii antẽ officiales; qui non sedent; hoc ordine stant.

De illis qui stant.

MAgister sacri hospicii; quæ dignitas, vt alias diximus, est in nobili domo comitum, stat ante introitum scamnorum Cardinalium, idest apud finem scamni presbyterorum Cardinalium, & post eum stant magistri hostiarii cũ suis virgis purpura tectis: scutiferi Papæ & minores nobiles stant in ipso introitu scamnorum; & post scamnum presbyterorum Cardinalium.

De seruientibus armorum.

SERuientes armorum stant circa hostium cancelli cappellæ intus, & extra, seruãtes hostiũ cãcelli. Quamuis antiquis temporibus nullo pacto intrabant cappellam, sed extra cancellum stabant omnes. Sed non est multum inconueniens; quod duo ex eis sint intus, dummodo contineant se apud hostium, & non discurrant per cappellam. Quod si aliqua mandata habeant ab extra ad Dominos Cardinales, aut alios, nutu vocent aliquem ex clericis cerimoniarum; & per illum mandata transmittant. Intra cancellos cappellæ non permittant intrare nisi illos; qui debent intrare; multitudinem stantium intra cancellos, & scamna Cardinalium

expellant, ita quod non occupent prælatos; neq; conculcent oratores: dimittantur ibi tantum nobiles, scutiferi Papæ, & vnus, vel duo pro quolibet Cardinali: clerici togati in terra sedeant, aut extra mittantur: in cappella non permittant sedere super scamna, nisi oratores, & prælatos consuetos: procurent, vt teneatur silentium, dum sacra fiunt, & maxime dum fit sermo, & dum cãtores silent. Quomodo autem sedere debeant in suis locis posuimus.

De clericis cerimoniarum.

RVrsus circa altare clerici cerimoniarum circumstant; & apud credentiam intenti, & soliciti ad omnes actus; qui in cappella fiunt. Hi præcogitare semper, & meditari debent, quæ sunt agenda; & quæ instant st renue, diligenter; & memoriter exequi; tractareq; omnia summa dexteritate; & modestia. Non est mediocre onus clericorum cerimoniarum, qui pro omnibus vigilant in cappella, & quibus omnium defectus adscribuntur. Hi duo tantum ordinarii esse consueuerunt; alter in diuinis curam præcipuam gerat circa personam Põtificis, ad quam semper respiciat; si quid imperet, & ad omnnes, qui sunt in cappella, vt prælati, vt oratores, vt nobiles, vt alii omnes stent suo quisq; loco, non tamen discurrat sursum, & deorsum sine causa, vt videatur multa agere. Ad summum Pontificem non accedat sine vrgenti causa; vel nisi vocatus, & tunc cũ solitis, & debitis reuerẽtiis: ad Reuerẽdissimos dños Cardinales accedat cum opus est, cũ grauitate, & reuerentia. Alter vero clericus cerimoniarum vacet altari, & circa personam celebrantis, ac aliorum ministrorum: vterque tamen omnia prospiciat, & pariter curet, suppleatq; defectus collegæ, cum illos præuidet. Antequam vadant ad cappellam maxime in solẽnitatibus, & actibus non frequentatis, conueniant simul, præuideant quæ sunt agenda, diuidant inter se onera, & cõcordent de occurrẽtibus, ne postea in cappella oporteat contendere. Iunior defert antiquiori, idest in officio priori, & primas partes illi permittat: prior tractet iuniorem, & nouitium vt fratrem, & bonum collegam: si habent tertium, eo vtantur, vt decet: quanto plures erũt, si erunt concordes, & ordinem inter se seruabunt, facilius, & melius satisfacient. Si erunt inter se contrarii, melius esset vnus tantũ: cum ducunt, aut reducunt prælatos, aut nobiles ad data sibi loca, vel ad aliquos actus, modestè, & reuerenter incedant, & genuflexiones; atq; inclinationes doceant; similiter ministros altaris, & quando aliquem actum facere debent (nam omnes magni, & parui à cerimoniario deducuntur) quietè; & modeste ducant, ministrent; & aptent; ac non vrgeant; non impellant, neq; vehant. cerimonias omnes; & maxime in missa papali; & quæ ad personam Papæ pertinent, grauiter; modestè, & cum congruenti mora peragant; vt reuerentiam; & deuotionem aspicientibus maiorem inducant.

De Cardinale assistente Pontifici in diuinis.

SVmmo Pontifici celebranti; siue audienti diuina solẽniter, semper assistit prior Episcoporum; siue prior presbyterorũ Cardinalium in officio cappel-

ficio cappellani: præterquam quãdo Papa non habet mitram; tunc enim nulla fit assistentia, etenim fit in missa; in vesperis; & in benedictionibus. In matutinis nunquam fit, quia tunc Papa nunqnam habet mitram.

Quando Episcopus Cardinalis assistit Papæ celebranti; & de diebus processionum.

PRior Episcoporum Cardinaliũ assistit in diebus processionum, quando Papa vadit sub baldachino, & cum processione ad altare, videlicet i Natiuitate Dñi N. Iesu Christi, in Circuncisione, in Epiphaniis; Ramis palmarũ; Cæna Domini, Resurrectione Domini; Ascẽsione, Pentecostes, Dominica Trinitatis, Corporis Christi; Sancti Ioannis Baptistæ, sanctorum Apostolorum Petri; & Pauli, & in omnibus gloriosissimæ Virginis Mariæ festiuitatibus. Item in festo omnium Sanctorum, in canonizatione alicuius sancti; in sua coronatione, & quotiensc unq; solennizaret aliqnod festum: In his omnibus assistit Episcopus Cardinalis, & sedet super nudam cathedram inter Papam, & alios Episcopos Cardinales, Si Papa celebrat, in vesperis, & in missa.

Quando presbyter Cardinalis assistit Papæ celebranti.

PRior autem presbyterorum Cardinalium seruit in aliis temporibus, videlicet in dominicis Aduentus Domini; in secũdo, & tertio die post Natale domini, in die cinerum; in dominicis quadragesimæ, præterqnam in palmis, in Parasceue; in Sabbato sancto; in albis; in secunda, & tertia feria Paschatis, & Pẽtecostes; in ordinationibus: & si quando Papa in vigiliis; aut pro defunctis solenniter celebraret; quod raro accidit: Papa enim secundum antiquas cerimonias, nunquam consueuit solenniter celebrare pro defunctis. Item in absolutionibus defunctorum, si quando fiunt per Papam, & in omnibus benedictionibus; & quotienscunque Papa interest diuinis; & non celebrat principaliter.

De assistentia in uesperis cum paramentis.

CArdinalis igitur assistens Pontifici; siue Episcopns; siue presbyter, in vesperis papalibus indutus pluuiali, & alba mitra, sedet in sua nuda cathedra; si ẽ Episcopus Cardinalis: si vero est presbyter, in scabello nudo inter sedẽ Papæ; & Episcoporum Cardinalium sedilia. Cum Papa est intonatnrus primam ãtiphonam ad vesperas, accedit ad eum, et super caput suum retinet librũ; ex quo Papa intonat antiphonam, deinde redit ad suam cathedram: stans deinde in suo loco, intonat tertiam antiphonam: Item cum Papa est intonaturus hymnum, similiter accedit; & tenet librnm; & redit ad locum suum: similiter cum intonat antiphonam ad Magnificat; & tunc non discedit: sed postquam Pontifex intonata antiphona sederit; accipit nauiculam incensi de mann acoluthi, & ministrat Põtifici; dum imponit incensum more solito: deinde reddit nauiculã acolutho; & expectat finem antiphonæ. Tum cum incipitur Magnificat, sequitur Pontificem euntem ad altare: Et postquam Pontifex osculatus fuerit altare, offert illi thuribulum; quod ab acolutho receperat; & cathenularum extremitates

primo exosculatus, ponit ad sinistrā manum; partem vero iuxta summitatem thuribuli ad dextram; osculando semper manum Pontificis, & tunc, & quando aliquid dat, vel recipit ab eius manibus: retrahit se deinde, dū Pontifex incensat altare, & tādem finita incensatione stans in cornu epistolæ, accipit thuribulum è manu Pontificis, & illud dat acolutho, qui eum seruat. Sequitur deinde Pōtificem redeuntem ad sedem suam, & firmat se ad infimum gradum solii, & cum Papa fuerit in sede, accipiēs thuribulum ab acolutho, stans sine mitra, incensat Pontificem stantem cum mitra: Demum reuertitur ad locū suum dato thuribulo vni ex subdiaconis, qui incensat omnes alios. Cum vero Papa est dicturus orationem, iterum accedit Cardinalis assistens, & retinet librum supra caput, deinde reuertitur ad locū suū: Et est finis seruitii sui pro hac vice.

De assistentia in missa cum paramentis;

IN missa autem si Papa descendit ad ecclesiam processionaliter, quia ex Camera Papæ mouetur processio Pontifex paratus cum pluuiali, & mitra antequam a lecto paramēti se moueat, incensum ponit in thuribulum, ministrante tunc nauiculam priore presbyterorum Cardinalium, & deinde in ecclesia prior Episcoporum seruit diebus suis. In ecclesia autem assistens Cardinalis sedet in loco sui ordinis, a principio usq; quo Papa sit dicturus orationem ad tertiam: tunc accedit, & tenet librum in capite, et si non esset paratus, & si esset dies ferialis, qđ oratio esset dicenda p Papam genuflexum, ipse assistens Cardinalis genuflexus teneret librum ātē Pontificem, dum diceret orationē. Et finita oratione non discedit, sed expectat, quousq; portetur aqua ad lauandum manus Papæ: et tunc stans ad dexteram Pontificis, apponit manum ad peluim, in qua est aqua, & simul cum nobili illam portante infundit aquam super manum Pontificis: Redit deinde ad locū, vbi prius erat, Et in fine cum Papa accipit mitram, ipse Cardinalis accedens, immittit ei annulum Pontificalem, & alios, & nō discedit amplius. Sed cum Papa vult intrare ad altare, ministrat nauiculam incensi, cum Papa illud in thuribulū imponit, deinde procedit immediate ante Papam simul cum diacono Cardinale Euangelii ad dextram, & cum Papa facit confessionem, stat ad eius dextram, & Diaconus ad sinistram, Finita confessione cum Papa osculatus fuerit altare simul cum Subdiacono, offert ei osculandum librū Euāgeliorum, deinde retrahit se ad partem, quoad Papa imponat incensum: incenset altare, & incēsetur, nā apud altare non Cardinalis assistens, sed Diaconus Euangelii semper ministrat nauiculam, & incensat Papam; Cardinalis vero assistens id officium facit; cum Papa est apud sedem eminētem; & illic stans tenet librum supra caput, dum Papa legit introitum: postea sedente Papa vadit ad suam cathedram nudam, vt in vesperis. Sed aduertendum, quod si assistens est presbyter; & non est Episcopus Cardinalis, non sedet super cathedram, sed super scabellum rubro colore pictum, cum pluuiali tamē vt Episcopus. Cū Papa est dicturus Gloria in excelsis Deo: accedit; & tenet librum super caput; & deinde prosequitur cum eo Hymnum angelicum, & redit ad sedem suam.

dem suam. Item cum Pontifex est dicturus orationes; accedit, & tenet librum supra caput, quousque Papa finiuerit orationes, & redit ad locum prædictum. Si fieret sermo, & post sermonem Papa faceret absolutionem, &c. similiter accederet; & teneret librum supra caput. Cũ Papa est dicturus Credo in vnum Deũ: similiter accedit; & tenet librum super caput, & deinde prosequitur cũ eo symbolum. Item cum Papa est lecturus offertorium, accedit; & tenet librum: cum vero Papa legerit sedens Epistolam, Graduale; & Euangelium, non ipse, sed Episcopi assistentes, non Cardinales tenent librũ. Accedit etiam, cum Papa est lauaturus manus post offertoriũ; et seruit, vt superius diximus in prima lotione. Descendit deinde cum Pontifice ad altare; & ponit se ad eius sinistrã, vbi est liber missalis, et ibi tenet ipsum librum eleuatum aliquantulum cum sinistra; & cum dextra vertit folium, & digito ostendit Pontifici, quæ sunt dicenda: & cum Papa post incensationem manus tertio lauat; seruit vt supra. Et nota; quod quãdo Cardinalis assistens seruiturus est de libro, duo primi Episcopi non Cardinales assistentes Papæ subseruiunt ipsi: quorum prior seruat librum & apponit manum; cum Cardinalis illum tenet supra caput: alter vero tenet candelam accensam ante librum, & in altari ille prior tenet manum sub libro, & præostendit dicenda Cardinali: alter similiter tenet cãdelam; & isti cum libro præueniunt ad altare; & similiter ad sedem. Assistens Cardinalis præfatus intendit deinceps administrationi libri, diligenter veniendo; & ostendendo omnia dicenda, vsque dicto Agnus Dei. Tunc vero cum Papa dicit orationẽ Domine Iesu Christe, qui dixisti apostolis tuis Pacem. &c. accedit ad dexteram Pontificis, genuflectit; surgit osculatur altare: deinde in tempore accipit pacem à Pontifice, & eam defert ad alios Cardinales, incipiendo à primo Episcopo Cardinali, & illi primo dat pacem osculando ipsum in facie; deinde primo presbytero; inde primo diacono; non tamen ex illis; qui sunt apud altare; sed ex iis; qui sunt, apud sedilia Cardinalium in suo ordine: deinde si quis est príceps; qui sedeat in scamnis Cardinalium illi dat, & in fine primo ex Episcopis assistentibus non Cardinalibus, idest illi; qui seruit de libro; demum dat pacem vni ex subdiaconis, qui illam distribuit omnibus gradibus; & ordinibus cappellæ more consueto: redit deinde Cardinalis assistens ad Pontificem iam apud sedem eminentem existentem; & accipiens calamum aureum de manu sacristæ, cum quo Papa Sanguinem Christi sugere debet, illum cum suo stilo super quendam calicem, sacrista vinum ex ampulla superfundẽte purgat, & de ipso vino dat ad prægustandum ipsi Sacristæ. Tum cum Pontifex Corpus Christi sumpserit, Cardinalis calamum ipsum priùs à se deosculatum in calice, vbi est Sacramentum, immittit; & ponit ad manus Papæ: qui cum illo Christi sanguinem sugit; et in calice illum ad manus diaconi Euangelii dimittit. Tum aliquantulum vini; et aquæ; si Papæ placet; in calice superius dicto imponens (non tamen in quo est Sacramentum) dat Pontifici ad purificandum os. Retrahit se deinde ad

partem Cardinalis assistens, quousque Papa post Purificationē manus quarto solenniter lauet: cui seruit, vt supra diximus, & descendentem deinde Pontificem ad altare præcedit, illicque dum legit postcommunionem; & cantat, seruit de libro, & demum data solenni benedictione per Papam in altare pronunciat indulgentias ex parte Pontificis; & sic est finis sui seruitii in eo officio missæ in diebus processionū, in quibus prior episcoporum Cardinalium assistit, prior presbyterorum indutus sua planeta postcommunionem Corporis, & sanguinis Domini infundit vinum ex ampulla super digitos Pontificis ad eos purificandos dextra manu, & sinistra supponit quandam pateram auream cum ansa, & deinde vinum ipsum purificationis portat ad altare; & dat ministris, & ad locum suum reuertitur. Si vero assistit Papæ, ipse prior presbyterorum in diebus supra nominatis erit indutus pluuiali, non planeta, & in vesperis intonabit tertiam antiphonam, & quartā subprior presbyterorū. In missa infundet vinum pro purificatione ad digitos Papæ, sicut supra diximus de priore presbyterorum.

De assistentia Cardinalis sine paramentis in uesperis.

QVando autem Papa non celebrat principaliter: & interest publice diuinis cum pluuiali, & mitra, tunc assistit & prior presbyterorum cum cappa lanea tam in vesperis, quā in missa, et seruit in hunc modum. In vesperis facit reuerentiam cum aliis, et sedet in loco suo a principio. Deinde cum Papa dixerit. Deus in adiutorium meum intende. etc. dum incipitur prima, antiphona antequā Cardinales alii sedeant, ducitur ad scabellum assistentiæ, quod ponitur ad sinistram Papæ ante assistentes Episcopos, si locus est idoneus, vt in cappella palatii. In Sancto Petro vero, et aliis locis illius proportionis sedet, vt in missis Papalibus. Quando locus esset arctior, sederet in loco suo inter alios, nisi alibi esset locus magis conueniens. Cum est apud suum scabellum, sedet cum aliis vsque ad capitulum: tum surgit cum aliis, et incæpta antiphona ad Magnificat, cum acoluthus venit versus Pontificem cum thuribulo, ipse Cardinalis primo accedit ad dextram Pontificis; et capiens nauiculam de manu acoluthi, ministrat Pontifici, vt superius diximus reddit deinde nauiculam acolutho, et stans expectat finem antiphonæ. Cū incipitur Magnificat, procedit cum Pontifice ad altare: et accedens ad illius dextram, accipit thuribulum adolens de manu acoluthi, et illud dat ad manus Pontificis: Et cum Papa incēsauerit altare, recipit ab eo thuribulum in cornu epistolæ, et illud reddit acolutho, et sequitur Pontificem redeuntem ad sedem; sed expectat ante infimum gradum. Et cum Papa fuerit ante sedem suam, Cardinalis accipiens thuribulum ab acolutho, illum incensat more solito, et mox reuertitur ad suum scabellum, vbi stans incensatur. Sedet deinde cum replicatur Antiphona; et in finem post benedictionem Pontificis vadit ad sedē dum cum aliis dominis Cardinalibus in loco suo.

De assistentia in missa sine paramentis.

IN missa autem assistens Cardinalis cum fecerit reuerentiam solennem Pontifici,

Pōtifici,firmat se ad eius dextram,& ministrat incēsum ponēdū in thuribulo,& hoc si tunc cantatur Introitus. Quod si inter reuerētiā Cardinaliū, & introitū missæ fiat interuallum,vt in candelis,cineribus,palmis,& similibus, tunc non ministrat incensum, sed postea cum Papa,facta confessione cum celebrante,redierit ad sedem suam,& cū celebrans incensauerit altare,& ipse fuerit incēsatus,Cardinalis assistēs ex circulo,vel scāno Cardinaliū veniēs ante infimum gradū sedis Papæ,finita omnium Cardinaliū reuerētia accipiēs thuribulum de manu cerimoniarii,genuflexus incensat Pontificem sedentem,& reddit thuribulū cerimoniario,deinde stat in circulo cum aliis Cardinalibus. Et dicto Pontifice Kyrie eleison,& Gloria, si dici debet,vadit ad scabellum assistētiæ,& ibi stat, vel sedet pro tēporis exigētia,vsquequo cerimoniarius venit cum thuribulo ad Pontificem ante Euāgelium;tunc præueniens Cardinalis ponit se ad dextram Papæ,& ministrat nauiculā, & mox reuertit ad scabellū,et ibi permāet vsq; ad finē Euāgelii,tunc stans ante infimum gradum,incēsat Pontificē reddit thuribulum cerimoniario,et si est habendus sermo,vadit ad scamnum ad locū suū cum aliis Cardinalibus: Si vero non fit sermo,vadit ad scabellum suæ assistentiæ.Finito sermone;et data benedictione a Papa,vadit ad circulum cū aliis,dum dicitur Credo,et illo finito vadit ad scabellum assistētiæ. Inde cū Papa est impositurus incensum post offertorium,accedit,et ministrat nauiculā,vt supra,deinde cū celebrās incensauit altare,et est incensatus,accipit thuribulum a cerimoniario,et incensat Pontificē sedentē ipse genuflexus,et reuersus ad suū scabellū, stans incensatur a diacono Euāgelii,vt dicemus inferius.Et paulo post cū incipit pfatio,discedit a scabello,reuertitur ad locū suū cū aliis Cardinalib9, et amplius nō reuertit ad scabellum, quod a ministris remouetur,et ponitur ad partem. Sed cum in circulo cū aliis dixerit Agnus Dei,inde se mouens,accedit ad altare ad dextram celebrantis,et genuflexus osculatur altare primum,et mox celebrans,dicta oratiōe cōgrua, dat illi osculū pacis dicens,Pax tecū;et ille respōdet, Et cū spiritu tuo:deinde discedens ascēdit ad Pōtificē in sede stantē;et dat ei pacis osculū,et reuertitur ad locū suū,Ad quē mox accedēs cappellanus assistens celebrantis ductus a cerimoniario,accipit pacem ab eo,et illā distribuit cæteris, ut dicemus in loco suo.Et hic est finis sui ministerii in missa. Si autē esset missa defunctorum,et Papa in fine vellet absoluere, tūc veniret ad scabellū assistētiæ, et sederet ibi,dū cātatur respōsoriū, et in tēpore ministrat,dū Papa imponit incēsum in thuribulo;dum aspergit aquā sanctā,et dū incēsat porrigēdo aspersorium,et thuribulū,et ea recipiendo.Idem etiam facit quotiēscūq; Papa aliquid publice benedicit,seruit de aspersorio,et incenso, vt dictum est.Modus autem,qui seruari solet p assistētē Cardinalē i sua ministratiōe; et seruitio,ē huiusmodi generaliter.

Quomodo Cardinalis assistens seruit in sua assistentia.

QVotiēscūq; e scāno,aut e circulo Cardinaliū vadit ad Pōtificē aut ad scabellū assistētiæ capite detecto, et eleuatis sibi ambabus manibus a parte anteriori cappa, capite versus Cardinales superiores,et inferiores

riores aliquantulum inclinato, quasi licentiam discedendi ab eis petens, & caudam cappæ per terram trahens proficiscitur: & facta reuerentia altari, & Pontifici vadit ad scabellum, seu ad Pontificē. Cum est apud scabellum, capite salutat Diaconos, & alios assistentes, & pariter sedent omnes. Cum autem est ministraturus incensum Pontifici, cum videt cerimoniarium cum thuribulo venientem; surgit, & vadit ad dextram Pontificis: & dimissa manu dextra per aperturam cappæ, & sinistra per oram inferiorem, accipit nauiculam a cerimoniario, siue ab acolutho, & ambabus manibus offert illam Pontifici, ita vt apertura nauiculæ sit versus Pontificem, & inclinatus dicit, Benedicite Pater sancte, & antequam Papa accipiat coclear, osculatur illud, & deinde eius manum, & similiter cum illud reponit, & tunc reddit nauiculam cerimoniario, cum in altari porrigit thuribulum Papæ, osculatur primo cathenulas, quas dat ei ad manus, & dans, & recipiens thuribulum osculatur eius manum.

Quod Papæ debent osculari manus, cum aliquid traditur, siue ab eo accipitur.

ET nota, quod tam Cardinalis assistens, quam quiuis alius laicus, siue clericus, qui aliquid dat ad manus Papæ, si est Cardinalis, prælatus, aut princeps, si est inferior, osculatur pedem, & similiter cum a Pontifice aliquid accipit, eidem osculatur manū, & illi pedem. Assistens igitur partes superiores cathenularum, vbi sunt annuli tenens ipse in dextra, ponit ad sinistram Pontificis, & partes inferiores iuxta summitatem ciborii in sinistra sua tenens, ponit ad manum dexteram Papæ, Cum incensat Pontificem, si Pontifex stat, & ipse stans incensat, ter ducens tractim thuribulū cum aliqua distantia inter tractum, & tractum: tum surgens reddit thuribulum cerimoniario, & facta reuerentia Pontifici reuertitur ad suum scabellum, & antequam incensetur, inuitat Diaconum a dextris Papæ assistentē. Cum autem est discensurus a scabello, inclinat se prius versus altare, deinde facit reuerentiam Pontifici, & discedit.

De assistētia Diaconorum Cardinalium & quomodo Papa paratur in camera ordinarie.

DVo Diaconi Cardinales ātiquiores in cardinalatu debent semꝑ assistere, & ministrare, ac seruire Pōtifici in omnibus publicis actibus, cū tamen Papa est in pontificalibus, idest cum pluuali, & mitra, vel cum mitra tantum, vt in Parasceue, & in missis defunctorum, aliter non assistunt. Cum Papa exit ad cameram paramēti, quæ papagalli dicitur, duo Diaconi prædicti stātes capite detecto hinc inde apud lectum paramenti, induunt Papam sacris vestibus, antiquiore diacono a dextris principaliter operante, qui primum rubrum birretum Pōtifici detraens, album illi imponit: deosculatur, & imponit illi amictū, & circa collum decenter aptat, ita vt vestium collaria cooperiat, & adiuuantibus altero diacono, & duobus Subdiaconis apostolicis, qui retro sunt, colligant cordulas: imponit deinde albam, & adiuuantibus supradictis circa collum, & circa manus decenter componit, & aptat: inde cingulo

de cingulo cingit, & albam attollit acoluthis; qui hæc omnia genuflexi circum circa subministrant; albæ extremitates aptantibus, vt æqualiter, fluant: postea imponit stolam a collo pendentē; & a lateribus colligit, amictum tamen, & stolam prius Pontifici exosculāda offert, quā ea illi imponat: imponit illi post hæc pluuiale, & ante pectus ornamentum pectorale, & demum mitram. Hæc omnia ornamenta sacrista prius explicat, & disponit super lectum paramenti. Induto Pontifice duo diaconi prædicti vnus post alium faciunt consuetam reuerentiam, secedentes per aliquot passus inclinant se profunde; deinde accedentes ad Pontificem osculantur eius dexteram sub auriphrygio pluuialis porrectam, & capientes hinc inde fimbrias anteriores pluuialis in dieb[9] processionum: & cum Pontifex aliquid manu gestat; ipsi deferant, in aliis vero diebus eas prothonotario deferendas tradunt, & capite cooperto præcedunt immediate Pōtificem. Et aduertendum, quod ipsi diaconi dum seruiunt Papæ in aliquo actu, dum eū per cappellam comitantur fimbrias eleuantes, aut tale quippiam faciētes, semper sunt capite detecto. Cum Pontifex venit ad ecclesiam; siue ad cappellam, diaconi firmant se apud faldistorium, & Pontifice adueniente capiunt fimbrias pluuialis, & dum ille genuflectit ante faldistorium, fimbrias ipsas super faldistorium disponūt, & mox diaconus a sinistris extrahit illi mitram, & a dextris birretū. Deinde si tunc est missa celebranda, finita oratione Papa surgit; & facit confessionem cum celebrante; & tūc diaconus a sinistris retrahit se aliquantulum; dans locum celebranti: qui stat ad sinistram Pontificis. Finita confessione, & (si nō dicitur missa) finita oratione diaconus a dextris imponit birretum; & mitram Pontifici adiuuante altero diacono; & ambo capientes fimbrias deducunt eum ad sedem eminentem. Quotienscunq; Papa debet eleuare manum dexteram, siue signando, siue pectus percutiendo; diaconus a dextris eleuat pluuiale; capiens fimbrias ante pectus: cum debet eleuare manus ambas, ambo diaconi hinc inde eleuant: qñ est aliquid lecturus ex libro, apponunt hinc inde manus, similiter & cum est osculaturus librum Euangeliorum. Cum Papa accepit pacem a Cardinali assisten te, ipsi vnus post alium descendunt a sede Pontificis; & facta reuerentia altari, & Pontifici (vt fieri solet cum fit reuerentia solennis) ascendunt ad Papam, eiq; genam sinistram exosculandam præbent, dicentiq; Pax tecū respondent, Et cum spiritu tuo. In fine missæ descendentes cum Pontifice ad faldistoriūm, componunt fimbrias super illud, & cum surgit (nam mitra tunc non reponitur) capientes fimbrias, eas dant prothonotario, nisi ipsi inferant in diebus supra nominatis. Et quotiescunq; mitra est Papæ imponenda; vel birretum; ea imponit diaconus a dextris, & qñ est remouenda mitra; eam remouet Diaconus a sinistris, & birretum a dextris. diaconi prædicti stant Pontifice stante, & similiter stante Cardinali assistente: sedent sedente Pontifice, & nihil faciente. Si autem Pōtifex sedens legeret, vel benediceret incēsum aut tale quicpiam faceret. starēt cum omnibus assistentibus. Cum Pontifex ad cameram redierit, exuunt eum sacris vestibus in eodē loco, coo

perante principaliter diacono a dextris, qui dat ei stolam, & amictum ad osculandum. Cum aliquid operatur circa Pontificem, cum Pontifex aliquid legit, vel cum eis loquitur, cum vadunt, & deducũt illum per cappellam sursum, aut deorsum ad altare; ad faldistorium, ad sedem, semper debẽt esse capite nudo Et cũ generalis processio fit, antequam Papa de loco discedat, Diaconus a dextris dicit alta voce, Procedamus in pace, & Chorus respondet In nomine Christi Amen.

De officio Cardinalis diaconi Euangelium lecturi.

Diaconus Cardinalis lecturus Euãgelium in missa pontificali, ante, & tempore sibi congruo Deo per cõfessionem reconcilietur, quia est particeps futurus de sacramento altaris simul cum Põtifice. Cum vero erit in palatio, antequã Papa exeat ad cameram paramẽti, accipiat sacras vestes; videlicet amictum supra rochetum, albam, cingulum, stolam, dalmaticam: manipulum autem accipiat, cum Papa intrauerit ad altare. Et hæc fiunt in diebus processionum, cum Papa descendit ad ecclesiam, & sub baldachino: Si autem Papa non iret ad ecclesiam processione præeunte, tunc caperet paramenta sua prædicta Cum Papa accipit sandalia, & si vti debeat planeta non dalmatica, tunc illam capit, postquam Papam induerit omnibus sacris ornamentis: sed nostris temporibus raro Papa celebrat, nisi in diebus processionum. Igitur Diaconus, vt supra dictum est, paratus, cum Papa descẽdit ad ecclesiam processionaliter, vadit immediate ante eũ solus, vel si Papa vehetur in sede, ibit medius inter duos diaconos assistentes Papæ. In ecclesia faciet reuerentiam Papæ in suo ordine, & inde firmabit se ad dexteram Papæ apud assistentem diaconum ab ea parte ante diaconũ prædictum. Cum vero Papa finita hora lauerit manus, diaconus Euangelii ascendit scabellum positum ante Papam, & primo retrahit illi mitram cum pluuiali, & stola, & afferentibus acoluthis ex ordine sacra ornamenta; primo accipit cingulum cum subcinctorio, & cum eo precingit Pontificem, ita vt subcinctorium pendeat a sinistra Pontificis. Firmato bene cingulo soluit aliud cingulum, quo prius Põtifex erat accinctus, & alba circumcirca bene disposita, accipit Crucem pectoralem, quam osculandam offert Pontifici, & deinde ad collum ponit; vt ante pectus pendeat. Cum accipit fanonem, quem supra caput Pontificis ponit, cum plicatura a parte anteriori diligenter illum aptat: primo offerat fanonem osculandum Pontifici, illum ambabus manibus tenens, tum imponat super eius caput, ita vt ante oculos pendeat, & media pars illius ad dextram, media ad sinistram, & extremitates eius pariter fluant: deinde extremitatem fanonis, quæ a sinistra Pontificis defluit, super illius dextrum humerum imponit, & quæ a dextra super sinistrum, ut mentum Papæ circundent tanta amplitudine, vt spacio palmi, vel circa, a mento distent, & a fronte dependeat medii palmi latitudine. Imponit deinde Diaconus Põtifici stolam ad collum, quam prius eidem deosculandam offerat, & pendere facit ab humeris: tum imponat tunicellam, & fanonem a parte anteriori circa collũ diligenter extrahat: imponatq; deinde dalmaticã, & fa-

nonem extrahat; attollatq; illum ab oculis Pontificis supra caput aliquantulum, & Pontifici sedenti imponat chirothecas; quas prius osculetur; & similiter osculetur manum Pontificis: ipse tum dextram tantum imponat; & subdiaconus sinistram, qui stãs a sinistra in omnibus Diaconũ iuuat. Tum surgit Pontifex, & diaconus imponit ei planetam quae hinc inde aptatur super brachia; & fano similiter, vt supra, extrahitur, vt aequaliter circumcirca pendeat; adaptata planeta Diaconus partem fanonis, qui erat super caput Pontificis, reflectit circa collum, & circumcirca decenter aptat; deinde accipiens pallium, Crucẽ illius posteriorem osculãdam offert Pontifici, illumq; adiuuante subdiacono super Pontificis humeros imponit, vt fanonis oras complectatur, & aliquantulum ex fanone sub pallio videatur. Aduertatq; vt partem pallii duplicem super sinistrum humerũ imponat, tum Spinulam pulchriorẽ Diaconus Cruci anteriori parte pallii infigit; aliam Cruci super humerũ sinistrum existenti, tertiam vero Subdiaconus in Cruce posteriori figit. Spinulae taliter infigendae sunt; vt a gemma ad dextram infigentis remaneat; & vt tertio Crucem pertranseant, non autem perforent pallium; neq; planetam tangant: non enim figitur ad retinendum palliũ, sed ad mysterium Passionis significandum: poteruntq; pro retinẽdo pallio, paruae spinulae imponi, si placuerit: debet tamẽ diaconus aduertere, & saepe aptare pallium, vt decẽter humeros, & fanonem ambiat. Post haec diaconus mitrã imponit Pontifici, & praecedente illo ad altare, ibit ad sinistram Episcopi Cardinalis assistẽtis immediate ante Pontificem. Et cum Papa fuerit ante altare, deponit ei mitram, & stans a sinistra Pontificis facit cũ eo confessionem. Deinde cum Papa fuerit osculatus altare, & librum, accipit de manu acoluthi nauiculam incensi, & inclinatus dicit Benedicite pater sancte: osculatur coclear, & dum Papa illud capit, vt incẽsum imponat, illius manus osculatur, & similiter cum illud reponit in nauicula. Deinde accipiens thuribulum de manu acoluthi praedicti, cui prius nauiculã reddiderat; illud ad manus Põtificis ponit, cathenulas videlicet superiores ad sinistram, inferiores ad dextram, quas prius, & deinde manũ osculatur. Cũ Pontifex incensat altare, astat, illi ad dexteram, eleuando manicas dalmaticae, & planetam. Deinde facta incensatione stans in cornu epistolae, accipit thuribulum de manu Papae, quã osculatur, & illum, cum mitram accipit, incensat, ter thuribulum ducens, inclinatq; se Pontifici profunde, antequã incẽset, & post, & in isto actu, et similiter postq̃ Põtifex incẽsauerit oblata, mitrã imponit, & Diaconus assistẽs a dextris; in aliis vero omnib⁹ actib⁹, cũ Papa ẽ apud altare, Diacon⁹ Euãgelii semper illi imponit, & depõnit mitrã, semperq; ĩ altari ministrat nauiculã, & incensat Pontificem, quẽ mox reddito thuribulo acolutho stã tem circa medium altaris osculatur, primo os, deinde pectus: quod & alii duo Diaconi assistentes faciunt. Deinde discedente Põtifice ad sedẽ eminentem; Diaconus remanet in cornu epistolae, ubi simul cum Diacono, & graecis, si adsint, legit Introitũ, & dicit Kyrie eleison ex libro super altare stante, & a suo cappellano accipit manipulũ, & Papa sedet, sedẽte & ip-

so super scabellum in dicto cornu su per gradum altaris positum, vertens faciem ad cornu Euangelii. Cum Papa dicit, Gloria in excelsis, Surgit Diaconus, & cum Subdiacono, & græcis prosequitur hymnum angelicum, & sedente Papa sedet in loco suo; & similiter surgit ad orationes, & illis finitis sedet. Cantata epistola per subdiaconum, Diaconus in cornu Epistolæ & ipse illam legit cum graduali & versibus, deinde tempore cōgruo accipit librum Euangeliorum; & illū ante pectus suum tenens, cum reuerētiis solitis vadit ad altare, sup quod librum ponit in medio: quo ibi dimisso cum debitis reuerentiis ascēdit ad Pontificem, & manum eius dextram reuerenter osculatur deinde reuersus ad altare genuflexus, & iunctis manibus dicit, Munda cor meum, & labia mea omnipotens Deus, qui labia Esaiæ prophetæ calculo mundasti ignito, ita me tua grata miseratione dignare mundare, vt sanctum Euangelium tuum digne valeā annūciare. per Christum Dominum nostrum Amē. Tum surgens accipit librum de altari, & illum ante pectus portans tempore congruo vadit ante Pontificē, & stans apud infimum gradum solii, inclinatus profunde dicit, Iube Domine benedicere. Et accepta benedictione vadit ad pulpitum; super quod librū portat, & circunstātibus septem ceroferariis; iunctis manibus incipit, Dominus vobiscum, Et cum dicit sequentia, & Initium sancti Euangelii pollice dextro signat librum, deinde frontem, os, & pectus; & cum deinde respondetur a choro Gloria tibi Domine, accipiens thuribulum de manu acoluthi incensat librum ter, in medio, a dextris, & a sinistris: deinde redito thuribulo iunctis manibus, quas supra librum tenet; prosequitur Euāgelium; quo finito factis reuerentiis reuertatur ad altare. Cum Papa dixerit Credo in vnum Deum; Diaconus stans in cornu epistolæ prosequitur symbolum cum Subdiacono, & græcis: quo finito Diaconus, & Subdiaconus vadunt ad credentiam Papæ, vbi aliquis ex familiaribus Diaconi expectat cum vasis, & mantili, & ibi ambo mundant manus; & reuertūtur ad altare, & mappam quandam sericeam amplam a sacrista oblatam extendunt supra altare, tum Diaconus expectat cum vasis; & mantili stans in cornu epistolæ, Subdiaconus vero ex credentia sacristæ portat ad altare bursam cū corporalibus, hostiaria, & purificatorio: quæ omnia consignat ad manus Diaconi, qui ponēs bursam super altare, primo remouet ab ea hostiariā cum extractis ex bursa corporalibus: magnum corporale explicat super altare, paruum super magnum ponit ad partem, bursam collocat in loco condecenti, vel ante se, vel ad partem: deinde veniente sacrista cum calice, & ampullis, primo ex hostiaria tres hostias capit, quas ponit super patenam per ordinem ad rectam lineam. Et veniente Pontifice ad altare, ante gradum stans deponit ei mitram: & brachium illius dextrū reuerenter capiens, & subleuans; deducit ad medium altaris. Tum conuersus ad dextram, vbi patena cum tribus hostiis super calicē existit, cū hostia, quæ est a dextris, tāgit alias duas; & illam dat comedendam sacristæ. Deinde hostiam, quæ est ad sinistram capiens, cum ea tāgit patenam, & calicem intus, & extra per totū, & similiter illam dat comedendam sacristæ.

Tum

Tum capiens patenam cũ hostia,quæ in medio remansit,illam prius exosculatus dat ad manum Pôtificis dexteram,quam deosculatur. Tum côuersus ad calicem,pauxillũ vini,& aquæ ex ampullis super vasculum infundit & dat sacristæ ad prægustandum, & imponit vinum in calice ad sufficientiam,vt satis sit pro tribus communicantibus: aquam vero in calicẽ Subdiaconus infundit ex paruo cocleari. Quo facto Diaconus calicem dat ad manus Pontificis,& cum eo dicit orationem Offerimus tibi &c. Et cũ Papa calicẽ super corporalia posuerit, Diaconus statim illũ palla, ideſt paruo corporali tegit,& cũ Papa est impositurus incensum ministrat nauiculam,& facit,vt in prima incẽsatione diximus. Sed cũ Papa incensat super, & circa oblata,tũc Diaconus dextrã manũ tenet ad pedẽ calicis, ne forte rueret,& sinistrã ad manicas dalmaticæ Pôtificis,ne cũ illis pallã percutiat. Et in hoc cũ incensauerit Papã,incensat Cardinalẽ assistentẽ episcopũ, siue pſbyterũ,& duos diaconos Cardinales assistẽtes ibi apud altare,dum vadit ad alios Cardinales oẽs incensat suo ordine,bis ducẽs thuribulũ ante, & post,illis se inclinãs; idem facit & pricipi,si quis adest,qui in scãno Cardinalium sedeat.Tũ reuertitur ad altare,& Episcopos non Cardinales assistentes Pontifici incẽsat,semel tãtũ thuribulũ ducẽs,& sine inclinatione: deinde stans post Pontificẽ medius inter duos diaconos Cardinales assistẽtes,incẽsatur ipse ab vno ex subdiaconis,cui ipse tradit thuribulũ: pstat post hæc inter præfatos diacõos quousq; Pôtifex finierit præfationem,& tunc accedit ad eius dextrã, & cũ eo dicit Sanctus,&c, & reuertit ad locũ suũ.Et quotiescũq; Pôtifex signat super calicem,aut Hostiam,accedat reuerẽter,& eleuet manicã dalmaticæ, ne cum ea percutiat calicem; & pallã, & mox reuertatur ad locum suum: & ab eo pũcto,in quo Pontifex incipit canonẽ, ideſt Te igit,semper attente aduertat,vt in tẽpore possit eleuare manicã,tegere; & detegere calicẽ,cũ sit opus.Cum Pôtifex côsecrat Hostiam genuflectit ad dextrum latus,& dũ eam eleuat,& ipse ab eo latere planetam eleuat, & cum ille reposuerit Hostiã super Corporalia,ipse detegit calicem,& rursus genuflectit. Et similiter attollit planetam cũ Pontifex eleuat Calicem,quo deposito statim palla tegit,& redit ad locum suũ, dum post Eleuationẽ Sacramẽti Pontifex dicit Benedicis, & præstas nobis,Diaconus accedẽs detegit Calicẽ. Et cũ Pontifex cum Hostia signat super calicem dicendo Per ipsum. &c. retinet ipse duob9 digitis dextræ manus calicis pedẽ,& cum Pôtifex reposuerit Hostiã super corporalia, ipse tegit calicẽ,& reuertitur ad locũ suum.Cũ vero in fine Pater noster subdiaconus reportat patenã,Diaconus accedens ad latus pontificis vertitur ad subdiaconũ,& de manu eius accipit patenã,quam cum Pontifex dicit Libera nos quæsumus Domine. &c. dat illi ad manũ dextrã,& prius osculatur patenã; & postea manũ Pôtificis; & cum Pôtifex patenã supposuerit Hostiæ; ipse detegit calicẽ,& sẽper quãdo ipse detegit calicem; genuflectit, adorãs Sacramẽtũ: & cũ Pontifex imiserit particulã hostiæ in calice; iterũ calicem tegat & cũ Pôtifice dicat Agnus Dei. &c. & reuertitur ad locũ suũ,& nõ capit pacẽ à Pôtifice;quia illã capiet postq̃ côicauerit.

Cũ vero Pōtifex data pace aſcẽderit ad ſedẽ emīnẽtẽ;tũc Diacon⁹;ſi apud altare remanſit; accedẽs debitis reuerẽtiis, accipit patenã cũ ſacramento Corporis Chriſti ex altari ãbab⁹ manibus; & illã modeſte eleuans vſque ad oculos vertit ſe à dextera ſua ad medium circulum, ita vt renes uertat al altare; & per eandem viam reuertitur, quouſq; faciẽ ſuam vertat ad altare. Tum vertens ſe à ſiniſtra parte rurſum girat ad medium circulum, & ſubdiacono genuflexo ſup gradum ante cornu Euangelii patenam cum Sacramento cõmittit: qui ſtans ſurgit; & diaconus genuflectit Sacramẽtum adorans. Cum vero ſubdiaconus ab altari diſceſſit, ſurgit diaconus, & cum Sacramentum peruenerit ad Pontificem; diaconus accedẽs hmõi reuerentiis ex altari calicem cum ſanguine Chriſti accipit; ac eleuans; & girans vt cum patena fecit, ipſe calicem ad Pontificem defert. nulli tunc reuerentiam faciens; & ad dextrum Pontificis latus conſtitnens, expectat quoad Pontifex de corpore Chriſti cõicet, dum calicem ſubminiſtrat Pontifici; ex quo ille ſanguinem calamo ſugit. Quo facto diaconus patenã dextra tenens ſiniſtra calamum intra calicem exiſtẽtem retinet; & curuato capite manũ Pontificis exoſculatur: corpus Chriſti ab eo renerenter accipit; & mox eius faciem oſculatur, tum cum calice; & Chriſti ſanguine ad altare reuertitur, nuſquam calamum ex calice extrahens; & ibi ſtans in cornu epiſtolæ partem ſanguinis cum calamo ſugit. Reliquum vero cum particula hoſtiæ ſacratæ; que in calice remanſit, Subdiaconus cum patena ad altare reuerſus reuerẽter ſuſcipit, cum prius patenam ipſam diligenter ſuper calicem excuſſerit; ne qua particula Sacramenti in ea remaneat. Tũ Diaconus cum Subdiacono calamũ ſupra calicem vino purgãt, & abluunt, atq; eodem vino ſe purificant deinde ſi non ſunt alii cõicandi Diaconus expectat Pontificem apud altare, ſi vero ſunt cõmunicandi alii; ſicut in reſurrectione Domini; diaconus poſtquam ſe purificauerit; factis debitis reuerentiis aſcendit ad Pontificem; & ſtans ad eius ſiniſtram in tono eius conſueto dicit; Confiteor Deo omnipotenti; beatæ Mariæ ſemper virgini; beato Michaeli archangelo; beato Ioanni baptiſtæ; ſanctis Apoſtolis Petro, & Paulo; omnibus ſanctis; & tibi pater quia peccaui nimis cogitatione, verbo; & opere mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa: Ideo precor beatã Mariã ſemper virginem; beatum Michaelem Archangelum; beatum Ioãnem baptiſtam; ſanctos Apoſtolos Petrũ & Paulum; omnes ſanctos; & te pater orare pro me ad dominum Deũ noſtrum. Et cum dicit; & tibi pater, rurſus & te pater, inclinat ſe profunde ante Pontificem; & cum dicit mea culpa &c. ter percutit pectus cũ manu dextra; & mox diaconus, vbi hæc dixerit, reuertitur ad altare: & poſtqnam Pōtifex fecerit abſolutionem; Diaconus renerenter accedens, ac recipit de altari calicem chryſtalli nũ; vel aliud vas, in quo ſunt hoſtiæ cõſecratæ pro cõicãdis; & eleuat; & girat à dexteris & ſiniſtris, vt prius diximus, & Subdiacono gennflexo, vt prius dat ad portãdũ ad Pōtificẽ, ipſe vero apud altare expectat quo uſque Pontifex cõmunicato populo reuertatur ad altare. Venienti igitur ad altare

altare

altare Pontifici deponit mitram; & ponit deinde se in loco suo stans medius post Pōtificem inter duos Diaconos: & cū Papa finierit orationes vltimas, & dixerit Dominus vobiscum; ipse Diaconus versus, vt Pontifex, dicit cantando. Ite missa est: in tono solennitati conuenienti, cū alleluia; vel sine alleluia; pro temporis exigentia: & in fine cum Papa compleuerit omnia; & vult discedere ab altari; extrahit illi pallium; & reponit illud super altare; nisi Papa sit iturus ad benedictionem, vel ad aliū actum processione præeūte, quia tūc debet portare pallium. Deinde vadit cum Pontifice paratus vsque ad eius cameram ipse; & alii Diaconi ex debito more, quamuis nonnunquam ex indulgentia Pontificis, solent dimittere paramenta; & postquam deduxerunt Papam extra ecclesiam, illum dimittere; & redire ad domos suas: sed honestius est, sicut diximus; vt Pontificem adhuc missalibus paramentis indutum Diaconi parati ad cameram vsque deducant.

Si autem tempus exigeret, vt Diaconus vti deberet planeta; & non dalmatica; tunc Diaconus parabit Pontificem sine planeta: & cum imposuerit illi mitram post omnia ornamenta, ipse accipit planetam, quā deinde ponit; antequam cantet Euāgelium; & plicatam accipit super humerum sinistrum: & siccum ea manet, quousque Papa cōmunicauerit. Tunc rursus induitur planeta; vt prius. Aduertat etiam Diaconus quotiescunque aliquid dat ad manum Pōtificis, vt primo deosculetur rem ipsam; deinde manū Pontificis. Item quando post consecrationem tegit; vel detegit calicem, primo, & post reuerenter genuflectat, & adoret Sacramentum.

De supplendis uicibus Cardinalium in assistentia Papæ deficientum.

CElebrāte Pōtifice si prior Episcoporum Cardinalium abest, qui illi assistere debet in officio cappellani, eius vices suppleat senior Episcopus Cardinalis: et si nullus adest Episcopus, senior Presbyter Cardinalis. Item si prior presbyterorum in sua assistentia deest, senior ex aliis presbyteris supplet: quod si nullus adest presbyter Cardinalis, iunior Episcopus Cardinalis supplet eius vices; siue cum paramentis; siue cum cappis laneis: Diaconus autem non supplet vices Episcoporum; neque presbyterorum. Si vero adest vnus diaconus tantum in assistentia; iunior ex presbyteris Cardinalibus supplet locum secundi Diaconi: Sed Diaconus, qui aderit tanquam Archidiaconus; & in proprio officio sedebit à dextris; & mitram semper ponet; & deponet, presbytero Cardinali à sinistris adiuuante: si nullus adesset presbyter iunior, Episcopus Cardinalis supplet, & tunc Episcopus erit à dextris. Sed Diaconus, quamuis non sit à sinistris, semper tamē ponet, & deponet mitrā. Quod si null[9] adesset Diaconus, duo iuniores presbyteri, siue Episcopi; illis etiā deficiētibus, assistūt: & si Pōtifex celebraret pricipaliter ī vesperis, siue ī missa, essent in habitu Diaconorū cū dalmaticis; & nō in proprio. Et nota quod Pontifex non potest interesse diuinis cū solennitate, nisi ad minus cum tribus Cardinalibus: quorum duo assistāt loco Diaconorū; & tertius vt cappellanus assistens. In mis-

sa autem, quando Papa celebrat solenniter; quatuor ad minus sunt necessarii, duo Diaconi assistentes; Diaconus Euangelii; & Episcopus, siue presbyter Cardinalis; cappellanus assistens. Sed, vt dixi, presbyteri, vel Episcopi officium Diaconorum supplere possunt, Diaconi non possunt supplere officium episcoporum, siue Presbyterorum in diuinis.

De officio assistentium non Cardinalium. S. N. Papæ.

SCripturi deinceps de officiis prælatorum; & aliorum officialium curiæ Romanæ, de illis officiis; & seruitiis suis tamen dicemus, que exhibent summo Pontifici in diuino officio; & publicis actibus; & quæ pertinent ad sacras cerimonias: de aliis non est nostræ professionis. Et primo de assistētibus Episcopis prælatis. Romano Pontifici assistere cōsueuerunt in diuinis; & publicis actibus ordinarie decē prælati ex dignioribus curiæ, vt ex libris Cameræ Apostolicæ coniectare licet, qui portiones decem ex minutis distribuunt assistentibus: nostris tamen temporibus aliquando pauciores; sæpius plures fuerunt. Ad hos spectat Pontifici assistere, & in diuinis illi seruire de libro; & de lumine: & semper sequuntur Pontificem immediate post cubicularios; & medicos secretos. Et quando sunt parati, præcedunt immediate Cardinales. Hi cum Pontifex ante altare fecit orationem; & ascendit ad sedem eminentem; sequuntur illum; & sedent, vel stant secundum exigentiam ad sinistram partem. His connumerant etiam sacristam, si sit prælatus; & sedet in loco statui suo cōueniēti Interistos nō habetur ratio officiorū, siue legationū sed digniores & antiquiores in dignitate præcedunt: duo ex eis primi; siue Patriarchæ, siue Archiepiscopi, siue Episcopi sint, seruiunt Pontifici; primus cum libro; alter de lumine hoc modo. Cum Pontifex aliquid est dicturus ex libro, accedunt hi duo assistentes non trahentes cappā per terram, sed eam sinistra manu sibi ipsis defferētes, & primus genuflexus in scabello sedis Pontificis; si Papa sedet, si autem stat; stans librum tenet supra caput ante faciem Pontificis ambabus māibus illum sustinēdo, & diaconi assistentes apponunt hinc inde manum. Secundus vero candelam accensam ante librum retinet, stans in loco conuenienti. Quod si dum solenniter celebratur; & Episcopus siue presbyter Cardinalis retinet librum, tum illi primus dat librum Cardinali; & illum adiuuat; & librum deinde recipit, Et in altari, dum Papa celebrat; seruiunt ambo; & cum Cardinali ministrant librum; & cādelā, vt dictū est: præueniūt hi duo semper Pontificē & ad altare & ad sedem: inueniunt quæ sunt dicenda; & signant. Cum Pontifex celebraturus est in sede, vbi accipit paramenta; assistunt ante eius faciem diuisi in duas alas hinc inde: cum est apud altare faciunt semicirculum post illum; & seniores hinc inde stāt in capitibus semicirculi, exceptis illis duobus; qui seruiunt in altari de libro; & de lumine. Cum Papa etiam non celebraturus à sede descendit ad faldistotium ante altare, semper illum sequuntur, & post eum genuflectunt, et similiter cum redit ad sedem; sequuntur, & redeunt ad lo

cum

cum suum: surgentibus Cardinalib, assistentibus, surgunt; & illis sedentibus, sedent. Si nullus adesset prothonotarius; cum Papa exit ad officium; primus ex eis defert anteriores fimbrias pluuialis; & item si nullus adesset nobilis; aut orator, qui deferet caudam pluuialis; primus ex eis defert. Et si neque prothonotarius; neque orator adesset, duo ex eis supplerent, primus ad caudam; secundus ad fimbrias. Quando autem Pontifex non habet pluuiale; sed cappā amplam laneam; siue purpuream; vel mantum; tunc primus ex eis portat fimbrias; & caudam simul coniunctas retro post Pontificem; & cum socio fimbrias aptant sub faldistorio, quando Pontifex non portat mitrā, & apud sedem illas ante; & super scabellum extendit. Et semper illi, qui seruiunt, manum dextram emittunt per aperturam cappæ anteriorem; & sinistram per extremitatem cappæ, & conuoluta cauda cappæ illam sub axilla; & super sinistrum brachium retinent, vt sint magis expediti ad seruiendum. Et quando Papa exit ad cappellam cum manto papali; & cum capucio supra caput inuerso, quod facere cōsueuit in matutinis tenebrosis; & aliquando etiam in aliis diebus propter frigus; tunc Episcopi assistentes debent habere mantellum assistentiæ apertum à parte anteriori; & capucium in modum cubiculariorum.

De officio Sacristæ.

SAcrista Apostolici palatii; quod est officium perpetuum; semper consueuit esse prælatus, nec consuetudo astringit ad aliquem ordinem religiosorum, vt aliqui aliquando dixerunt. Et quia habent curā; & inuētariū rerū sacristiæ, & opera sua est cōtinuo in palatio; habet camerā in palatio, & expensas in tinello cū suis seruitoribus. Ad hūc spectat ex mādato Pōtificis nūciare, & distribuere missas celebrandas dominis Cardinalibus, & aliis prælatis, & dare mandata cursoribus; vt intiment Cardinalibus, & prælatis curiæ; qñ; vbi, & per quem est celebrandum in diebus ordinariis, & qñ placet Pontifici. Debet præterea reseruare, & custodire suo inuentario paramenta & ornamenta omnia; que pertinent ad altare, ad personam Papæ, et prælatos; atque ministros celebrantes in cappella Papæ, videlicet vestes sacras; vasa sacra, vbi reliquiæ sanctorum reconduntur; cruces; calices candelabra; imagines; et vasa preciosa. Et etiā subministrare, et custodire, quæ pertinent ad cappellam secretam Papæ; et ad cappellam cōmunem palatii, vbi quotidie celebratur. Debet in tempore per clericos cappellæ ordinare altare; credentiam, et quæ pertinent ad celebrationem missæ, vel diuini officii; præterea debet antequam Papa exeat ad camerā, paramenta preparare super lectum paramenti, sacras vestes, mitras; et ornamenta, quibus vti debet summus Pontifex. Et quia solus non posset tot rebus satisfacere, oportet quod habeat aliquem cappellanum, vel socium, qui eum adiuuet in inueniendis; preparandis: explicandis: et adaptādis rebus opportunis. Debet etiam semper interesse, quando Pontifex celebrat, siue publice; siue priuatim; & ministrare opportuna; & habere exactam prouidendi curā,

hinc inde post diaconos assistentes iuuent illos, cum Pontificem parant. Et illo sacris induto vnus ex eis capiat Crucem; & præcedat: eius vero collegæ præcedant immediate Crucem. Inter Crucem; & Papam Cardinales tantum; & qui in eorū scam no sedent; incedere oportet, & nullos alios duo magistri hostiarii cum suis virgis collateraliter associāt crucem. Subdiaconus crucem reponit in cappella in loco congruo; deinde vadit ad locum suum cum aliis: & primum locum obtinent subdiaconi inter ōes alios prælatos; siue officiales non pileatos. Cum Pontifex post sermonem; vel in fine missæ est daturus solennem benedictionem; subdiaconus accipit crucem papalem; & ponit se ante Pontificem; vertitque Crucifixum versus Pontificem: Et cum ille incipit Precibus, & meritis, siue Sit nomen Domini: genuflectit data Benedictione surgit, & reponit crucem in loco suo, siue si est recedendum, incipit procedere, & expectat in loco conuenienti; quoad Papa appropinquet. In Camera papagalli reponit crucem; & vadit ad exuendum Pontificem cum aliis, Sed aduertat Subdiaconus, cum portat crucem; vt semper Crucifixum versat ad Pontificem, qui sequitur; cum autem Pontifex non sequitur; Crucifixus sit in parte anteriori. De modo equitandi in pontificali; & de variis seruitiis, quæ subdiaconus in diuersis actibus exhibet Pontifici; & administratione palliorū in propriis locis abunde scriptum est.

De Auditoribus.

AVditores causarū Sacri palatii, qui cappellani sunt Summi Pontificis, debent illi assistere in diuinis, & in omnibus publicis actibus: illorum Decanus: id est senior in officio, semper seruit Sanctissimo Dño nostro de mitra, et tunc habet sindonē sericeam ad collū supra cappam, vel supra superpellicium, et est medius inter duos cubicularios secretos immediate post Papam. Cum igitur papa apud lectum paramenti induit sacras vestes, auditores adstantes à sinistra genuflectunt: et deficiētibus acoluthis, ministrant paramenta eorum loco. In ecclesia vero quando Papa ex faldistorio ascendit ad sedem eminentem, et quotiens à sede ad altare, vel ad faldistorium descendit, duo auditores hinc; et inde eleuant inferiores fimbrias vestimentorum eius, ne impediant Papam euntem; ne ue pedes supra vestem imponat, et inclinati pariter cum eo procedunt. Sed aduertat, quod ita modeste vestes eleuent, ne crura Pontificis videantur. Quando Pontifex est incensaturus altare, duo ex eis præueniunt ad altare, et hinc inde eleuant mappā primam, quæ est super altare, vsq; ad medium altaris, et ponunt super aliam mediam: Deinde expectant ad partem genuflexi quoad Papa incensauerit altare, et mox surgentes restituunt mappā, vt prius erat. Quod si non adsunt alii duo auditores, vt fimbrias eleuent, iidem duo eleuent prius mappam, et deinde vadunt ad fimbrias Papæ, et similiter post incensationem reponant mappam; et postea attollant fimbrias. Item quotienscūq; Papa publice lauat manus, duo ex eis vadunt ad credentiam, et senior accipit mantile, et illud duabus manibus eleuatis vsq; ad faciem, profert ad Pontificem: et illo deosculato, ponit supra gremium Ponti

ficis,& genuflexus a dextra,& collega suus a sinistra,tenent mātile, quousque ad Papa lotus manus absterxerit,dein de illud cum socio reportat ad credētiam,& vna manu tantum,cum reuertitur ad locum suum,antequam veniat ad Pontificem cum mātili, semper tertio genuflectit. Similiter cum Papa est distributurus candelas,cineres, palmas,seu agnus Dei,accipiūt a credentiario mātile,& ponūt super gremium Pontificis,illudq; vtrinq; retinent vsq; ad finem distributionis. Et generaliter quotiensc\u0169q; mātile, seu gremiale portatur ad Pōtificem, ante ante eum tenetur,idem fit per auditores,& cum Papa celebrat,vnus ex eis continuo seruit de gremiali,quod ipsemet debet accipere a credentia sacristæ,& illud finito suo officio illuc reportare. Auditor aūt,qui seruit de mitra,cum est imponenda mitra, illā dat ad manus diaconi Cardinalis ministrātis a dextra:cum vero est remouenda,accedit ad Diaconum, qui est in sinistra,& ex eius manibus mitram accipit cū debitis semper reuerētiis.

De Magistro Sacri palatij.

MAgister Sacri palatii consueuit esse ex ordine prædicatorum, et ordinarie quando fit consistorium legit in palatio publice aliquid i Teologia. Ad hunc spectat ordinare, qui debeat facere sermones in cappella Apostolica,et eorum sermones prævidere,curareq; vt nihil dicatur puritati,fidei,et grauitati illius loci contrarium,et sedet,vel stat semper post primum auditorem,qui adest.

De Clericis Cameræ.

CLerici Cameræ Apostolicæ septem et ipsi adstant Pontifici,cum apud lectum paramenti capit sacras vestes genuflexi ad sinistram post auditores;ad eos pertinet portare ensem benedictum cum pileo ante Papā in nocte,et die Natiuitatis Domini: tenent vasa cum auro,et argento, et mantilibus dandis pauperibus,quando Pontifex lauat illis pedes,Itē subministrant Camerario,siue Diaconis assistentibus candelas,et palmas,quæ distribuuntur per Papam, et similia. In sacris non operantur nisi in nocte Natiuitatis Domini,vnus ex eis, qui dicit quintam lectionem loco illius, cui ensis datur.

De Acoluthis.

AColuthi Apostolicæ Sedis octo sunt ordinarii,hi etiam cum Pōtifex apud lectum paramenti,et similiter in ecclesia est celebraturus,induitur sacris vestibus,circunstant genuflexi,et ornamenta subministrant diaconis Cardinalibus. In processione, et diuinis officiis celebrante Pontifice candelabra,intorticia, ampullas vini,et aquæ,thuribulum cum nauicella incensi, vas aquæ benedictæ cū opus est,et similia portant,et de illis, cum tempus est,seruiunt. Debent igitur cum Papa est celebraturus, omnes interesse,quando autem non est celebraturus,tres ad minus intersint et maxime in vesperis,et tunc portāt secum superpellicis,quia vnus ex eis debet seruire de incēso;et duo alii de candelabris,dum Papa dicit orationem,Et supra rochetum debent habere superpellicium In eorū defectu Auditores rotæ iuniores seruiunt.

De Cubiculariis secretis, & aliis.

CVbicularii secreti duo semper Pōtificem sequuntur immediate in

cappella,

cappella, & in consistoriis: sedent nō longe a pedibus Papæ a sinistris, in terra tamen sine aliquo sedili: hi semper intendere debent ad faciem Papæ presto facturi, si quid eis imperet; seruant honeste sub vestibus sudariola, siue nasitergia, birretta, & similia. Et si Pontifex illis vult vti, ea porrigūt diacono Cardinali assistenti ad sinistram. Alii cubicularii, si Papa fertur in sede, ipsi cum scutiferis portant Pontificem. In diuinis non habent aliud officium secreti cubiculari: cū Cardinales veniunt ad reuerentiam Pontificis, remouent paruum scabellum a sede; & facta reuerentia illud reponunt. Et hoc iunior ex illis facit, quoties opus est, & ammouet, & reponit.

De Secretarijs, & Aduocatis.

SEcretarius principalis Sanctissimi Domini nostri, si est prælatus, sedet, vel stat in loco suæ prælationis in cappella; Si non est prælatus, stat inter cubicularios secretos, ordinarie nullum habet exercitium in diuinis. Si forte aliquæ literæ præsentarentur, eas Pontifex illi consignare posset: in publicis cōsistoriis, siue prælatus sit, siue non, sedet ad pedes Pontificis in plano solii, & instrumenta, atq; literas, quæ dantur Pontifici ab Oratoribus, palam legit: alii secretarii nullum habent exercitium in publicis actibus. Aduocati in diuinis nullum habent exercitium, in publicis autē cōsistoriis proponūt causas, ut superius diximus, cum nos de publicis consistoriis ageremus. Aduocatus pauperum primo proponit, vel Aduocatus Fisci, si est causa fiscalis.

TITVLVS TERTIVS.

De habitu omnium tam celebrante Pontifice, quam non celebrante.

CVM Pontifex solenniter celebrat siue vesperas, siue missam, Episcopi Cardinales, & omnes alii, qui sunt in dignitate Episcopali, siue abbatiali, pluuialibus vtuntur, & albis mitris: presbyteri Cardinales planetis, Diaconi Cardinales dalmaticis, & mitris etiam albis: sed mitræ Cardinalium sunt ex serico damasceno, aliorum ex tela linea. Item Episcopi, et presbyteri Cardinales plerunq; sub sacra veste habēt superpellicium, et amictum, aut saltem alterū ex his, cū quo vestium collaria cooperiant. Diaconi, quando paramenta sunt violacea, aut nigra, vtuntur planetis ante pectus plicatis, et non dalmaticis; Et ex decore semper debent habere amictum, vt collaria vestium tegant: prælati religiosi quia non habent rochetum sub veste sacra habeant superpellicium: pænitentiarii Papæ planetas, et sine mitris. Subdiaconus, qui portat Crucem, et qui lecturus est epistolam, tunicella induitur, alii subdiaconi, auditores, clerici Cameræ, et acolythi supra rochetum habent superpellicium: clerici cerimoniarum, clerici cappellæ, cantores Papæ, cappellani Cardinalium, qui seruant eorum mitras, superpellicium tantum habent.

Vbi, & quando capiuntur paramenta.

ET hi omnes, si Papa processionaliter descendit ad ecclesiam, quod fieri debet ad missam tātum, et in diebus supranominatis: capiunt paramenta

menta in palatio, videlicet Cardinales in prima camera paramenti, non autē in secunda, quæ dicitur papagalli, nā ibi solus Papa paratur: prælati, & alii extra dictam cameram vbicunq; voluerint. Si autem fiunt vesperæ papales, aut dies est processionalis, qui vtuntur superpellicio, possunt illud capere in aulis palatii, Sed Cardinales, & alii prælati in vesperis capient paramēta in ecclesia, facta per Cardinales reuerentia solenni Papæ, Cardinales apud sua sedilia, prælati extra cancellos cappellæ. In missa autē nō processionali, Cardinales capiunt paramenta in suis sedibus, cum Papa accipit planetā, & similiter prælati extra cancellum, & finito officio in eisdem locis deponunt paramenta omnes præter diaconos assistentes, qui sacris induti Pontificem in missalibus ornamentis recedētem ex congruo, & debito more comitantur vsq; ad cameram. Quando autem Papa celebrata missa esset daturus solennē benedictionem populo ex suggestu, vt in Resurrectione: omnes Cardinales parati illuc secum proficiscuntur, & prælati similiter: & data benedictione dimittunt paramenta.

De habitu prothonotariorum, auditoris contradictarū, & correctoris literarū Apostolicarum.

PRothonotarii cappis suis laneis semper vtūtur, & similiter vti solebant. Auditor contradictarum, & corrector literarum Apostolicarum primum locum habēt post prothonotarios: qui etiam si fuissent Episcopi, aut Archiepiscopi non induebant sacras vestes, sed sequebantur Pontificē post prothonotarios. Sed aduerte quod illo tēpore prothonotarii præcedebant Episcopos, meis autē temporibus de auditore, & correctore prædictis nihil vidi seruari. Cubicularii, & secretarii eodem habitu vtuntur, vestibus scilicet solutis cum manicis ad amplitudinem manus latis, & capuciis circa collum, & pectus a capite descendentibus: Aduocati vestibus manicatis cum variis, & capuciis vt cubicularii: sed secretarii, & aduocati habent capucia super collum aliquantulum inuersa. Seruientes armorum debent esse honeste armati cum suis baculis argenteis in manu. Et hi sunt habitus cum Papa celebrat solenniter, aut procedit ad ecclesiam processionaliter. Quando autem procedit sine processione, hoc modo vtuntur.

De habitu Papæ.

SVmmus Pontifex cum in publicū venit solenniter, aut habet pluuiale, aut cappam in modum Cardinalis, apertam tamen a pectore, & mitram, aut mantum Papale cum capucio supra caput, vtitur & mitra simplici in officio defunctorum, & in die Veneris sancti: in matutinis autē quocunq; tempore nunquam vtitur mitra; sed aut cappa lanea, aut manto papali cū capucio supra caput: in matutinis tū nocte Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, & in compotatione, q̄ solet fieri post vesperas antecedentes, vti solet Pontifex cappa purpurea pellibus armillinis duplicata, quam, vt legi, primus inuenit Bonifacius nonus: Duobus tamen vtitur coloribus albo, & rubro vtroq; in pluuiali: in ornamentis autem missalibus vtitur colore tempori congruēte, et cū mitra simplici, stola violacea in aliis vero vestibus non sacris supra rochetum rubro

tum rubro

tum rubro tantum, nisi a sabbato Sancto vsque ad sabbatum in Albis inclusiue. Et infra rochetum vtitur semper toga alba, & caligis rubris cum sandaliis aurea cruce ornatis.

De habitu Cardinalium.

Reuerendissimi Domini Cardinales cuiuscunque sint ordinis, vtuntur semper in cappella, & in publico cappa ampla supra rochetũ coloris violacei plus, vel minus clari, aut obscuri blaui, siue ærei: & aliquando rubri, sed rarius. Nam rubeus color proprie ad Papã pertinet, & ad legatos, qui mittũtur de latere extra Italiam. vel ad aliquod negotiũ: Nam in istis casibus Pontifex solebat donare legato mantum rubrum cum capucio; & in illo habitu dabat audientiam legatus in sua prouincia, Paulus Secundus instituit, quod Cardinales birreto rubro vterentur. & super equis, siue mulis rubris stratoriis: Cappa Cardinalis potest esse ex lana siue ex zamelloto: Et in officiis defunctorum, & sede vacante, & a quarta feria maioris hebdomadæ vsque ad sabbatum Sanctum solebant vti cappis suis obscuris cum pellibus de griseis, & non de variis, hoc tamen hodie nõ seruatur, sed a vesperis omnium sanctorum inclusiue vsque ad vesperas pentecostes exclusiue vtũtur albis pellibus de variis. In reliquo tempore vtuntur serico rubri coloris loco pellium.

De habitu Prælatorum.

Alii prælati, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Prothonotarii, & Subdiaconi, Auditores rotæ, clerici Cameræ, & acoluthi omnes vtuntur cappis laneis supra rochetũ, vt Cardinales, sed non ex zamelloto, neque coloris rubri, aut violacei nimis clari. Prælati assistentes Papæ, cum Pontifex habet mantum cum capucio inuerso supra caput, debent & ipsi habere mantellum, alias crociam appellatum, & circa collum capucium, sicut cubicularii, & non supra caput: & hoc si Papa habet mantum, & non aliter. Prælati extra ecclesias suas nõ vtũtur cappa ampla, nisi in Romana curia, cum sunt in actis publicis cum Pontifice vel in eius cappella, cappas tamen non capiunt, neque deponunt intra cãcellos cappellæ, neque in prima, aut in secunda camera paramenti, sed extra vbi voluerint: sic etiam sacras vestes.

De habitu Cardinalium, & Prælatorum Religiosorum.

Prælati ex ordinibus Mendicãtiũ vadunt cum suo habitu, etiam in Cardinalatu, nisi quod sunt ampliores, & ex lana magis ꝓciosa: ex monasticis autem vtuntur cappa ampla colore nigro cum pellibus nigris, vt nostro tempore. Nicenus, & Atrebatensis Cardinales, velut vidi aliquos Abbates cum pellibus griseis, vel si sunt alterius coloris, prælati vtuntur habitu sui ordinis, sed ampliori, & non vtũtur rocheto. Assumpti autem ex canonicis regularibus, quia in suo ordine portant rochetum, deferunt etiã in prælatura, sed vtuntur cappello, vt alii religiosi, videlicet nigri coloris supra & infra per totũ: inferiores officiales vtũt habitu superius dicto.

De Habitu sermonem habituri.

Ille autem, qui orat in cappella, si est Episcopus, vel Abbas, cum pluuiali orat, & cum mitra. Si electus tãtũ, & sæcularis, orat in cappa supra rochetum,

rochetum,similiter si est inferioris ordinis,& in cappella portat cappam,& rochetũ et,cum illis orat. Si non portabat rochetum, neq; cappam, tunc oraturus assumit cappam tantum sine rocheto. Et finita oratione ad pariẽ illam dimittit extra cappellam. Mendicantes,& alii Religiosi orãt in suo habitu.

De circulis Cardinaliũ, qui fiunt ante Papã.

DOmini Cardinales primum, dum Papa in camera sui paramenti accipit sacras vestes, faciunt circulum ante suam Sanctitatem, stantes capite detecto: sed consueuit Pontifex illos inuitare, vt cooperiant caput,& tempore frigoris monere iterum, vt tegant; quod ipsos tandem facere conuenit. Et hic senior erit ante sinistrã Papæ,& alii per ordinem illum sequentur. Secundo domini Cardinales veniunt ad circulum ad introitum facta reuerentia ante missam hoc modo. Iunior Diaconus incipit;& ponit se factis reuerentiis altari, & Papæ in vltimo loco contra sinistram Pontificis. Senior in loco primo, & viciniori Papæ; iunior vero ex presbyteris Cardinalibus primo se mouet a loco suo,& ponit se haud longe a iuniore Diacono ante faciem Papæ, illum sequuntur presbyteri, & deinde Episcopi, incipiendo semper a iunioribus, ita vt senior Episcopus Cardinalis descendat tantum de gradu, in quo sedebat,& teneat primum locũ, & viciniorem ad Pontificis dextram. Hoc ordine veniunt ad circulum Domini Cardinales ad Introitum, Kyrie eleison,& Gloria, simul ad Credo, ad Sanctus,& ad Agnus Dei, præueniunt quando datur tempus, maxime ad Sanctus,& ad Agnus Dei: Stãt semper & in via,& dum sunt in circulo, capite detecto, veniendo, & redeundo faciunt altari reuerentiam, & Papæ. Cum vadunt iuniores incipiũt cum reuertuntur ad sedes, incipiunt seniores,& Diaconi, post presbyteros omnes in missis tantum veniunt ad circulum,& non in vesperis,& in missis pro defunctis non veniunt ad circulum, neq; in sexta feria Parasceue: in diebus ferialibus veniunt.

TITVLVS QVARTVS.

De habentibus sermonem in cappella Papæ,& primo de Papa.

SVmmus Pontifex nõ cõsueuit facere sermonem alio quopiam celebrãte, sed tantum dum ipse celebrat,& tunc si altare est a pud parietem ita vt prælati, & omnes sint inferius, vt in cappella palatii, tunc Papa descendit e sede eminenti,& sedet ante altare super faldistorium, vel sedem ibi paratam, vertens faciem ad populum, et renes ad altare, et post eum Diaconus euangelii: deinde diaconus assistens a dextris; a sinistris vero sedet Diaconus tantum, et qui ab illo altari assistit subdiaconus apostolicus; et si sunt græci diaconus, et subdiaconus, sedent in secundo gradu ad illorum pedes, hinc græci a dextris, subdiaconus solus a sinistris: post sermonẽ diaconus Euãgelii facit confessionem; Cardinalis assistens annunciat indulgentias, et Papa dat benedictionem stans in eodem loco more consueto, deinde reuertitur ad sedem eminentem, et ibi dicit Credo, vel Dominus vobiscum pro temporis exigẽtia: si autem sedes Papæ non infra, sed super altare est, vt in

vt in ecclesia Sancti Petri, & similibus, tunc Papa, qui auertit faciem ad chorum, & ad populũ, sedens in præ dicta sede sua facit sermonem, & omnes sedent in loco consueto.

De Cardinalibus.

CArdinales non faciunt sermonẽ in cappella Papæ, nisi celebrante Pontifice, vel cum ipsemet Cardinalis celebrat. Si facit sermonẽ in missa papali ipse, vel episcopus, siue presbyter sit, debet assistere i officio cappellani, etiã si non sit prior: & in tẽpore cum pluuiali, & mitra facere sermonem. Si vero ipse celebrat, dicto Euangelio ipse deponens casulam, accipit pluuiale, & vadit ad osculũ manus Pontificis; petit benedictionem, & indulgentias, & ascendit pulpitum & cum mitra simplici orat.

Diaconi non orant.

ET nota, quod Diaconus Cardinalis non prædicat in cappella Pontificis, neq; alius quispiam non prælatus, nisi sit doctor in Theologia secũdum antiquas, & probatas cerimonias: quamuis hodie non mõ inferioris gradus viri, sed sine dignitate, aut sacro ordine in studiis humanitatis tantum docti, non sine loci, & ordinis Põtificalis dedecore, onus orandi in totius orbis grauissimo, ac celeberrimo consessu sibi assumant.

De Prælatis.

EPiscopus si orat, debet etiam celebrare ordinarie, & orat, vt de Cardinali diximus, nisi quod Põtifici genu, nõ manũ osculatur. Si nõ celebrat, oraturus super rochetũ, vel superpelliciũ induit pluuiale, & cũ mitra orat: idem facit in abbatiali dignitate constitutus.

De aliis orantibus.

SI oraturus est officialis palatii, qui portet rochetũ, & cappã non tñ plátus, cum illis orat: Si aũt non vtit rocheto orat cũ cappa tãtũ. Religio si nõ plati orãt cũ suo habitu.

De seruandis ab oratore.

ORaturus igit finito Euãgelio cũ habitu sibi cõdecẽti offert se clerico cerimoniarũ, qui, postq̃ Papa est osculatus librũ Euãgeliorũ, & incensatus sederit cũ mitra in sua sede, ducit oratorẽ cũ reuerẽdis cõsuetis ad pedes Põtificis, quos orator genuflexus osculat, Tũc erecto capite dicit, Iube Dñe bñdicere, & Põtifex: Dñs sit in corde tuo, & in labiis tuis, vt digne, & fructuose annũcies verba sua sãcta i noie Patris &c. Et orator iterũ. Indulgẽtias Pater sancte, & Papa cõcedit indulgẽtias, put sibi placet.

De indulgentiis.

COnsueuerũt rñ Pontifices nostro tpe, qñ plátus celebrat, dare quinq; annos: qñ Cardinalis, septẽ annos: in maximis vero solẽnitatibus decẽ annos: qñ vero ipsemet celebrat plenariã indulgẽtiã, & aliqñ decem annos. Sed cũ annis annũciant semp totidẽ quadragenæ. Maiores nostri erant aliquãto parciores in istis indulgẽtiis, & rõ est, in missa papali se extẽdebãt ad septẽ ãnos. Orator audito Põtificis mãdato de indulgẽtiis, cũ reuerẽtiis cõsuetis vadit ad pulpitũ, & eo cõscẽso quiescit aliquãtulũ, dum se cõponat cum capite cooperto, & est cum mitra, si illa vtitur. Incipit suã oratio nẽ signo crucis tñ ante se pmuniet, cũ nomiat Põtificẽ, aut in eius absẽtia Cardinales, detegit caput, & se pfunde inclinat versus Põtificẽ, & ad Cardinales aliquantulum caput hinc inde flectit: cum dicit, Aue Maria, ge-

nuflexus orat: inter orādum cum Pōtificem appellat, caput detegit, alioquin semper est coopertū. Finito sermone caput detegit, & expectat; diaconus autem Euāgelii ductus ante Pōtificem dicit alte Cōfiteor Deo &c. Et tunc Papa, & omnes surgunt: sed Papa etiam celebrans, finito Confiteor, cū mitra discedit: Diaconus, & qui orauit stans adhuc in suggestu, pronunciat indulgentias a Pontifice concessas, & statim descendit, & vadit in pace. Interim vero assistentes Papæ accedunt ad eius pedes cum libro, & lumine, & subdiaconus apostolicus Crucem papalem ante eius faciem ponit, & Pontifex sine mitra dicit Precibus, & meritis. &c. Et dat Benedictionē more solito, prothonotario fimbrias anteriores eleuante.

TITVLVS QVINTVS.

De quibusdam extraordinariis, & regulis generalibus. Et primo de Auditore, & correctore.

Auditor contradictarum; & corrector literarū apostolicarū, sunt antiqui officiales Romanæ curiæ & vt legi in cōstitutionib⁹ dicti officii cōtradictarū p Eugeniū quartum confirmatis, sub data Florētiæ anno Incarnatiōis dñicæ Millesimo Quadringētesimo Trigesimo quarto, sexto idus februarii Pontificatus sui anno quarto. Statuit Eugenius, auditorē pdictū in cappella, & cōsistorio, & locis omnibus iuxta laudabilē curiæ cōsuetudinem primū locū inter omnes Archiepiscopos, Episcopos, & inferiores, oratorib⁹ principum; dominorum, seu cōmunitatū exceptis, in eundo, stando, & sedēdo obtinere; post quem statim sequi voluit correctorem literarum apostolicarum. Legimus etiam in pluribus libris cerimoniarū, quod in processionib⁹ ibāt immediate post prothonotarios cū suis cappis laneis, post Pōtificem etiā si fuissent Archiepiscopi, aut Episcopi, nam tunc alii prælati pcedunt Papam cum paramentis, & mitris: quod si prælati alii non erant parati, sequebantur Papā post prothonotarios, & auditorē, atq; correctorē, qui duo sedendo semper erant post prothonotarios ante alios plātos. De pthonotariis scimus decretū fuisse a Pio secundo in cōuētu Mātuano, quod deinceps nō precederēt Episcopos, aut superiores, & ita seruatur. De auditore, & correctore pdictis meo tēpore nunquā fuit habita aliqua ratio in cappella Papæ, neq; pscriptus eis locus aliquis eūdo, aut sedēdo. Hæc omnia volui addidisse, vt nemo videatur prætermissus; quid deinceps seruandum sit, maiores statuant.

De incensatione altaris, & aliorū ordinarie.

Secūdū cōsuetudinē Romanæ Ecclesiæ in vesperis semel tātū fit incensatio, idest ad Magnificat, & tunc incensat Papa altare, incensatur ipse, & deinde alii omnes. In missa post confessionem incensat altare celebrans, incensatur ipse, & Papa tantum ad Euangelium; Diaconus incensat librum in principio, in fine Papa solus incensatur, & eo absente celebrans tantum. Post offertorium celebrans incensat oblata, & altare: incensatur ipse, deinde Papa, & demū omnes alii ordines cappellæ. Ad eleuationem Sacramentum tantum incensatur: Incensatio autem fit hoc ordine, Acoluthus, siue cerimoniarius accipit.

us accipit thuribulum cum pronis ardentibus ex loco conuenienti, & ponit cathenularum annulos in manu sua sinistra, ita vt dependeat thuribulum, nauiculam autem incensi portat dextra cum apertura nauiculæ a parte exteriori, & factis in tempore reuerentiis altari, & Papæ, annuit Cardinali assistenti, qui ex loco suo accedit ad dextram Papæ: & cerimoniarius post eum accedens, vbi iterum genuflexit in plano ante Pontificem, surgit, & nauiculam dat in manibus Cardinalis assistentis, qui illam ambabus manibus tenēs vertit aperturam, vbi est coclear versus Pontificem dicens, Benedicite pater sancte. Cerimoniarius aūt interim cū dextra manu aperiens late thuribulum, & per cathenulas inter summitatem, & infimam partem illud retinēs partem inferiorem, vbi sunt prunæ, supponit manibus Pontificis, ita vt ipsa pars inferior æquetur nauiculæ in manu Cardinalis assistentis. & Pontifex capiens cū cocleari incensum, tertio ponit in thuribulo interim dicens: Ab illo benedicaris, &c. & in fine facit super illud signum Crucis. Cardinalis assistēs interea stat inclinato capite, & antequā Papa accipiat coclear, illud osculatur: & cū Papa illud accipit, & iterum dum reponit, osculatur eius manum: & demum reddit nauiculam cerimoniario, qui vt venerat, reuertatur ad locum suum, & similiter Cardinalis assistens. Cerimoniarius vadit ad altare, tradit thuribulum adolēs Diacono Euāgelii, qui illud ponit ad manus celebrantis annulos videlicet cathenularum in sinistra, & cathenulas iuxta summitatem thuribuli in dextra. Celebrans sine mitra stans ante medium altaris primo inclinat caput versus altare, illi reuerentiā faciens: tū, si sint ibi oblata, id est calix, & hostia, facit super ea ter signum crucis cum thuribulo, incipiēs ab altari, & ducens versus se, & deinde intrāsuersum, tūc facit super eadē circulos duos cum thuribulo a dextra in sinistrā & tertium e contrario a sinistra in dexteram; Deinde iterum se inclinat Cruci, & eleuatis manibus tertio thuribulum tractim ducens, illam reuerēter incensat; & rursus caput illi inclinat, cum incensat bis imaginem a dextra parte Crucis, & toties imaginem a sinistra. Procedit deinde a sinistra, & tractim incensat superiorem partem altaris, siue sint ibi imagines, siue picturæ, siue candelabra tantum. Si uero sunt super altari imagines, incensata Cruce, quæ est in medio, procedit ad sinistram partem crucis, vt diximus. Cum peruenit ad cornu altaris sinistrum, vbi dicitur epistola, flectit manum se inclinans aliquantulum dextrorsum, & incensat inferiorem partē ipsius cornu, bis ducēs thuribulum: tum assurgēs vertēs se incensat superiorem partem altaris vsque ad crucem; & iterum se inclinans incensat reliquam partem superiorem vsque ad cornu dextrum, vbi pariter se inclinans incēsat, vt de sinistro diximus, vertens se deinde incensat inferius anteriorem partem altaris a dextro in sinistrum cornu. Et cum transit ante crucē, vertit se ad eam, & illi caput inclinat. Cum est in sinistro cornu, firmans se tradit thuribulum Diacono, & accipit mitram; & a Diacono incensatur. Tum Diaconus tradit thuribulum Cardinali assistēti, qui surgens vadit ante gradus solii Pontificis, & genuflexus supra infimum gradum incensat Pontificem seden-

tem cum mitra, ter ducens thuribulũ. Deinde reddito thuribulo Diacono surgit, & vadit ad suum scabellũ. Diaconus autem stans ante eum, inclinat caput primo, deinde incensat, bis thuribulum ducẽs. Et nota quod hæc incensatio, siue circa altare, siue circa Papam, siue Cardinales, fit tractim modeste, quiete, & sine strepitu, ac sine properatione, Cardinales autẽ antequã accipiãt incẽsum, quisq; semper inuitat alium subsequentem caput versus illum inclinando. Cardinalis assistens inuitat Diaconum a dextris, & ille deinde suo tẽpore Diaconum a sinistris, qui nullum inuitat. Primus inter Epõs Cardinales inuitat subsequentem, & sic vsq; in finem sedium Epõrum, & presbyterorum: quod si quis p̃sbyterorũ esset in sede Diaconorum, vltimus in prima sede inuitat primũ alterius sedis p̃sbyterũ qui sedere debet in fine scãni, & vltimus inter presbyteros inuitat primũ Diaconũ sedentẽ in capite illius scãni. Incensato igitur Cardinali assistente diaconus Euangelii transeundo genuflectit ante Põtificem, & primo se inclinat, deinde bis incensat, & iterũ se inclinat ante diaconum Cardinalẽ a dextris, Idem facit Cardinali diacono a sinistris, deinde vadit ad primum Episcopũ Cardinalẽ; & quoties transit ante Papã genuflectit: incensat pariformiter & reliquos Cardinales, episcopos primũ, tũ presbyteros, & demũ diaconos iisdẽ cerimoniis. Nã singulis primo se inclinat, tum bis ducẽs thuribulũ incẽsat, demũ rursus se inclinat. Idem facit Regi, siue principi, qui in eorum scamnis sedent.

Quomodo incensatur Imperator.

IMperatorem aũt non Diaconus Euangelii, sed primus Episcopus non Cardinalis assistens Papæ, incensat stans, & bis thuribulum ducens, & immediate post Papã. Alios omnes incensat diaconus Euangelii; Pontifice non celebrante. Clericus cerimoniarum ducit diaconũ incensantẽ, quem, si non est assuetus, officio instruit; & genuflexiones, atq; inclinationes omnes primo facit. Si vero expertus est factis primo reuerentiis retrahit se ad partẽ, & expectat eius progressũ, aduertens tamen ne erret. Incensatis Cardinalib[9], si quis magnus princeps est in supremo gradu sedis Pontificalis, vt puta, aliquis Dux ex minorib[9], siue præfectus Vrbis, siue Capitaneus Ecclesiæ, aut frater, siue nepos Pontificis, quos Pontifex vult honorare, incensantur ante assistentes, sed neq; fiunt ante eum inclinationes, & semel tantum ducitur thuribulum. post hos incensantur similiter assistẽtes Papæ, deinde Vicecamerarius, & oratores Cæsaris, si sunt presentes, tum Senator Vrbis, post eum oratores p̃lati, si inter eos sint aliqui regii; Inde oratores regũ, & principũ non p̃lati. Qđ si Vicecamerarius abest, incẽsant Cæsaris oratores ante alios, vbicunq; sint; deinde senator, tũ oratores prælati, si sunt regii inter eos: sin minus incipiẽ a laicis, si sunt Regii, & a cæteris patribus prælatis semp incipitur; neq; refert an potẽtior sit rex, vel princeps laici, quã prælati, dummodo eiusdem dignitatis sint. Et ab ea parte, qua incĩpitur præsentibus imperialibus incẽsantur omnes oratores etiam minores, & hoc etiã in Vicecamerarii præsentia obseruat. Inde Archiepiscopi, Epĩ, prothonotarii, Abbates, generales ordinũ, & pænitẽtiarii Papæ, qui

omnes

omnes sedent in sedibus, Inde reuertitur ad solium Pontificis, & ibi incẽsat conseruatores Vrbis, barones, & alios nobiles ibi sedere solitos; tum subdiaconũ Apostolicum a dextris Papæ, & alios cappatos ab ea parte. Deide Sobdiaconũ a sinistris, & post eũ auditorẽ, qui seruit de mitra Sanctissimo Dño nostro. Deide alios cappatos subdiaconos, auditores, clericos Cameræ, & acoluthos, tũ cubicularios secretos, & secretariũ, si est cũ eis, inde cappellanum assistentem celebrãtis, tũ alterũ cerimoniarũ clericũ, & subdiaconum epistolæ. Inde cubicularios alios, aduocatos, & secretarios mixtim, & demũ procuratores ordinum. Si magister sacri hospitii adest, qui stare solet apud finẽ scãni presbyterorum Cardinaliũ, incẽsantur post nobiles sedentes circa pedes Papæ. Post procuratores incẽsant cappellani celebrãtis stãtes in superpelliciis, deinde scutiferi Papæ, & alii nobiles qui sunt cũ eis, tum magistri hostiarii & seruiẽtes armorum, qui sunt apud portam cancelli, reuersus demum ad credentiam credentiarios, & cerimoniarium, & ipse in fine a cerimoniario incensatur.

Et nota quod oẽs, qui accipiũt incensum, debent stare, & non sedere, & esse capite detecto, exceptis Papa, & celebrante, qui cum mitra accipiũt incensum. Papa in principio missæ, & post offertorium sedens incensatur. Aduertat Diaconus & non incẽset, qui non assurgunt, Quando Papa celebrat, acoluthus seruit de incenso, & Diaconus Cardinalis Euãgelii incensat Papam, Cardinales, principes, qui cum eis sedent, & epos assistẽtes. Inde ipse incensat ab vno ex Sobdiaconis Apostolicis, non tũ ab eo, qui cantat epistolam, & ille incẽsat alios: in vesperis solennibus Papalibus cũ paramentis idem Subdiaconus incensat. In vesperis sine paramentis acoluthus seruit de thuribulo & incensat omnes præter Pontificẽ, absente Pontifice cappellanus assistens Cardinalis facientis officium debet incẽsare sine pluuiali tñ, nã illo in vesperis nõ vtitur, in cuius locum, si non est aptus, substituitur diaconus Papæ cum superpellicio tamen.

De ordine dandi pacem inter missarum solẽnia.

QVando Papa celebrat osculato altari dat primo pacem Cardinali Episcopo assistenti, qui ab eius dextra genuflexus primo osculatur altare, & deinde accipit osculum a Pontifice, eiq; dicenti Pax tecum, respondetur. Et cum spiritu tuo, Deinde Pontifex vertit faciem ad cornu epistolæ, & recipit ad osculum pacis duos diaconos assistentes, sicut receperat Episcopũ Cardinalẽ. Si autẽ Imperator sit præsens, primo illum recipit ad osculum pacis, deinde Cardinalem episcopum, & duos diaconos assistentes. Episcopus Cardinalis deinde dat pacem primo Episcopo Cardinali existenti cum aliis Cardinalibus primo presbytero, & primum diacono existenti apud scãna. Item principi laico, qui sedet in scamno Cardinaliũ & demum primo episcopo Cardinali assistenti Papæ, & in fine subdiacono Apostolico, qui aliis pacẽ distribuit & ipse eps Cardinalis reuertit ad sũmũ Pontificẽ. Quãdo aũt aliquis Cardinalis, siue platus, celebrat Pontifice pñte, Cardinalis assistẽs dicto Agnus Dei recedit de circulo, & factis reuerẽtiis ascẽdit ad altare, & genuflexus illud osculatur primum, tunc surgẽs

capit pacē a celebrāte,& deinde ascē dit ad Papam,cui dat osculum pacis, vt supra,deinde reuertitur ad locum suū cum aliis Cardinalibus:& alii dia coni assistentes descendentes a latere Pontificis factis reuerentiis similiter ascendunt ad Papam,& capiūt ab eo osculum pacis. Et si adest,Imperator, accipit pacem a Pontifice ante diaco nos assistentes faciens reuerentias, Cardinales genuflectendo tamē nō in clinando solum. Interim vero cappel lanus assistens celebranti cum pluuia li ductus a cerimoniario, relinquēs li brū missale ad manus Diaconi Euan gelii cum reuerentiis solitis, accedit ad Cardinalem assistētem,& ab eo ac cipit osculum pacis, & se ei inclinat antequam capiat,& postquam accepe rit pacē:deinde dat pacē priori Epo rū Cardinaliū,tum subpriori eporū, inde primo ex diaconis in sede,demū principi laico,si quis adest in ordine Cardinaliū,& his omnib⁹ inclinat se primo,& postea:deinde dat pacē pfe cto,sine magno principi,qui sedet ad pedes Papæ. Inde primo epo assisten ti,tum vicecamerario,qui eā dat pla to iuxta eum stanti,& ille alteri et sic cæteri: deinde oratori Cæsaris lai co vel non prælato,et ille alteri ora tori iuxta eum stanti,etiā si alter nō sit imperialis,vel regalis orator,& sic de aliis. Tum senatori, inde primo Episcopo in secūdo ordine,& primo in tertio,& sic de aliis,si sunt plures ordines episcoporum,deinde primo prothonotario in illorum ordine, qui sunt in eisdem locis,siue abbates, siue generales,aut pœnitentiarii acci piunt pacem a superioribus. Interea si celebrans iam perfecit communio nem suam.reuertitur assistens cappel lanus ad altare,& cerimoniarius acci pit ab eo pacem,& distribuit reliquis quibus ille non dederat. Post nomi natos primo dat pacem nobilibus, & Baronib⁹, qui sunt ad pedes Papæ,de inde magistro sacri hospitii,si adest, tum subdiacono a dextris:& ille reli quis cappatis ab eo latere, inde sub diacono a sinistris,& ille similiter su is cappatis,deinde auditori seruienti de mitra, & ille secretis cubicula riis,tum alteri cerimoniarum cleri co,deinde Diacono Euangelii,& ille subdiacono:inde primo ex cubicula riis,primo ex aduocatis; siue secre tariis,deinde primo ex procuratori bus,tū primo ex cappellanis celebrā tis,postea antiquiori ex scutiferis Pa pæ,primo ex hostiariis,& primo ex seruientibus armorum, & sic est fi nis. Absente vero Vicecamerario dat primo oratori Cæsaris,& ille al teri,vt supra dictum est,tum senato ri,deinde primo oratori prælato,si Cæsaris orator est laicus, vel non prælatus,sin autem dat primo orato ri laico,seu non prælato, & aliis, vt supra diximus. Quod si etiam orato res Cæsaris non intersint,dat senato ri,tum oratoribus prælatis, si inter eos sint Regii; sin minus incipitur a laicis,si ibi sunt Regii,& cæteris pa ribus a prelatis.

Quando Papa lauat manus ante missarum so lennia,& actibus.

PRinceps,nobilis,siue orator, qui aquā ferre debet ad lauādū manus Pōtificis,in tēpore vocatur a cerimo niario, & a duobus seruientibus ar morum cōducitur ad credētiā Papæ; & cum eo duo auditores rotæ, hinc apud credentiā imponit circa collum mappula sericea lōga quæ vtrinq; an te pectus ei dependet;manu dextra ca pit inferiorem peluim,in quo credē tiarius

ciarius aquam imponit;& nobilis ali quantulum aquæ ex pelui imponit in vasculum, quam credenciarius prægustando bibit: cũ sinistra manu capit superiorẽ peluim, & a magistro hospitii, vel scalco Papæ cooperiuntur pelues mappula a dextra parte pedente: cũ eleuatis manib⁹ cũ peluib⁹ vsq; ad oculos adiuuantibus hinc inde magistro hospitii, & scalco Papæ, vel saltẽ altero, si alter abest: ad Pontificẽ proficiscitur hoc ordine. Primo pcedunt duo seruientes armorũ: hos sequũtur cerimoniarii, qui genuflexiones, & gestus ostẽdunt, tũ duo auditores, quorũ senior portat duab⁹ manib⁹ mãtile, qd a credẽtiario acceperat illo prius ab eo osculato: demum nobilis cũ peluib⁹ aquæ medius, vt diximus, inter magistrum hospitii, & scalcũ, cũ trãseũt ãte altare, oẽs genuflectũt, & anteq̃ ad Põtificẽ pueniãt, tertio genu terrã tãgũt, cũ peruenerint ad eius pedes, auditor mãtile deosculatum deponit super genua Põtificis, & diaconi assistentes illud explicant, & ipsi auditores genuflexi hinc inde extremitates mãtilis retinẽt. Cardinalis assistẽs interea, siue Eps, siue psbyter, accedit ad Põtificem, & ponit manus ad pelues: nobilis aquã portãs eleuata superiore pelui, positaq; in loco inferiori, sup eius labiũ imponit pauxillũ aquæ, quã pgustãdo sorbet, & deinde adiuuãte assistẽte Cardinali infũdit aquã sup manus Põtificis in subdictã peluim, dextra superiorẽ cũ aqua, inferiorẽ sinistra, vbi aqua recipitur, retinẽs. Interim laici oẽs circũstantes genuflectunt: Cardinales surgunt sine mitris; plati surgũt detecto capite: lotis manibus diaconi assistentes explicant mãtile super manus Papæ, Nobilis iisdẽ reuerẽtiis, & ordine reuertitur ad credentiã Papæ: Auditor reassumpto mantili cum socio sequitur nobilẽ, & id reddit credẽtiario, & reuertitur ad locũ suũ. Hic ordo seruatur quotiens Papa publice lauat manus, & quando celebrat, quia quater sunt lauãdæ manus, incipit a minus digno, ita vt dignior, etiã si esset Rex, aut Imperator, vltimo ferat aquam ad manus Pontificis.

De luminaribus in cappella Papæ, & Sacris Imaginibus super altare.

SVper altare, cum diuina peragunt, siue Cardinalis, siue alius prælatus celebret, candelabra sex super altare, super credẽtiam vero duo cum luminaribus semper habentur: ad Euangelium luminaria duo, ad eleuationem Sacramẽti funalia quatuor: super cãcellos cappellæ, si Cardinalis celebrat sex: si alius prælatus, quatuor funalia ardent. Si Papa celebrat, super altare candelabra septem ardent, sup credentiam duo, ad Euangelium latinũ septem, ad Euangelium græcum duo; ad eleuationem Sacramenti funalia octo super cãcellos octo: ad processiones Papales semper candelabra septem. Quando Papa non est præsens, duo candelabra ardent. Si Papa celebrat in aliqua ecclesia, vbi sedes eminens multum distet ab altari, vt in ecclesia Lateranensi, vel in ecclesia sancti Pauli de vrbe: tunc cum Corpus, & Sanguis ex altari defertur ad Papã; octo funalia, quæ ibi permanẽt accẽsa vsq; post communionẽ, feruntur ante Sacramẽtum, primo ante Corpus, deinde ante Sanguinem: neq; extinguuntur, antequam sit completa communio. Imagines, & Reliquiæ ponuntur super altare, quando vtuntur mitra auriphrygiata, & non aliter.

De ministris celebrantium.

CArdinali diuina celebranti adesse debent Diaconus, & subdiaconus cum suis paramentis opportunis, cappellanus assistens cum superpellicio, & pluuiale, seruiens de mitra cum superpellicio, & mappula longa ad collum, & septem alii cappellani cum superpelliciis, qui seruire debent, vnus in sustinendo librum supra caput, vnus in ampullis; alius in tenendo thuribulo, & quatuor in tenendis candelabris in Euangelio, & funalibus in eleuatione, & iuniores debent seruire in istis vltimis: totidē aderunt celebranti vesperas. Prælato autem nō Cardinali vltra diaconum & assistentem cum pluuiali, aderunt quatuor alii tantum ministri cum superpelliciis: in credentia pro Cardinali erunt tres scentiferi; pro prælato duo tantum.

De Euangelio, & Epistola græce legendis.

EVangelium, & epistola græce leguntur quotiensciunq; Pontifex Romanus publice, & solenniter celebrat, si illi placuerit, & in hoc non est aliqua festiuitas magis priuilegiata, quam alia. In coronatione Pontificis legi, obseruatum esse, vocari ad hoc monacos ex monasterio Cryptæ ferratæ, si Romæ fiat, qui sunt fere in suburbiis; & linguam, ac ritum Græcanicæ ecclesiæ seruare consueuerunt: ego tamen nunquam vidi illos in tali exercitio. Habeātur igitur duo, qui docti sint; & linguam græcam bene nouerint: neq; adhibeantur qui sint inexperti, & non intelligant, quia raro est, quod non sit aliquis doctus in illa lingua, qui cum audiunt barbarizantes, siue solecizantes irrident solē nia nostra: melius est a tali actu desistere, q̄ ponere nō idoneos. Oportet tamē, vt hi in diaconali, & subdiaconali ad minus ordine sint cōstituti: vidi tamē sæpius obseruari, q̄d Episcopus quispiam Euangelium græce dixerit; epistolam vero alius vir non indoctus, neq; vilis. Hanc autem consuetudinem græce legendi hinc ortam puto, vt appareat Romanam Ecclesiā in se continere vtramq; gentem, græcam scilicet, & latinam, ex quibus ecclesia Dei fere tota cōsistit: in qua quidem primatum obtinet; quod Græci diu recusarūt, Apostolica sedes. Ego reperi in antiquissimis codicibus nō modo Euāgelium, & Epistolam, sed & prophetias, & Passionem Christi in sacra hebdomada, & alia huiusmodi græce legi consuetum fuisse. Hi Diaconus, & subdiaconus debent accipere paramenta, quando alii, & sedere, vt in missa papali diximus.

De genuflexionibus in cappella.

IN diebus solennibus cum Papa venit ad missam, dum facit cū celebrante confessionem. Pontifex, celebrans, Cardinales, & prælati ōmnes stantes faciūt cōfessionem, præter assistētes, qui post Papam genuflectunt: reliqui omnes genuflectunt. Deinde cum Pōtifex ante eleuationem Sacramenti venerit ad faldistorium, omnes genuflectunt, & cum Sanctitas sua eleuato Sacramento surrexit, omnes surgunt cum Papa dat benedictionē post sermonem, vel in fine missæ, cum incipit Precibus, & meritis: vel Sit nomē, omnes genuflectunt præter Cardinales, & prælatos: prælati tamen cum incipitur, Benedictio Dei Patris; siue Benedicat vos Omnipotens Deus: genuflectunt:

nufle&unt:Cardinales ftantes fe incli nant.In diebus ferialibus,& miffis de fun&orum genufle&unt omnes ad primas orationes ante epiftolam, & ad vltimas poft communionem.Et cũ dixerit Sanctus, genufle&unt; & ita permanent vſq; ad Per omnia fæcula fæculorum ante Agnus Dei. Item ad verfum Adiuua nos Deus falutaris nofter:in quadragefima omnes genu- fle&ũt,ad verfum in Credo,Et incar- natus eft &c. omnes genufle&ũt fem per in Euangelio.In principio erat verbum cum dicitur,& verbum caro fa&um eft:In Euangelio Epiphaniæ cum dicitur,Et procidentes adoraue runt eum:in Paffione Domini noftri cum dicitur,Et inclinato capite emi fit fpiritum:Item cum in miffa fan&i Spiritus dicitur verfus. Veni fan&e Spiritus,&c. omnes genufle&unt. In vefperis cũ dicitur verfus Veni crea- tor Spiritus, & fimiliter. Aue maris ftella,omnes genufle&unt,& perma- nent vſq; ad finem verfus, Inter paf- cha,& Pentecoftes non fiunt genu- flexiones,etiam in ferialibus, nifi ad eleuationem Sacramenti,& ad Incar- natus eft,& Veni fan&e Spiritus, & ad Hymnos Veni creator;& Aue ma ris ftella;fi pro tempore dicẽdi erũt. Et generaliter quotiefcunq; ille, qui facit Sermonẽ dicit Aue Maria,om- nes genufle&unt.

De mitris,& Thiara cum triplici corona, quibus Papa utitur.

ROmani Pontifices tribus mitris pro temporis exigentia fecundũ antiquas cerimonias vtebantur: pri- ma,& preciofior erat cũ vnionibus, & gemmis,et habebat auriphrygium in circulo,et titulo,ideft per mediũ a circulo ad fummitatem,et hac vtebã- tur in folennitatibus. Per circulum defignant,vt aiunt,coronam potefta- tis,per auriphrygium, quod ad fum- mum afcendit, contemplatiuæ vitæ difcurfum. Secunda etiam erat cum vnionibus,auriphrygiumq; tantum- modo habebat in circulo, et hac vte- bantur in confiftoriis tam publicis, quam priuatis:per quam fignificaba- tur Regia poteftas. Tertia erat alba ex damafceno ferico,fine vnionib⁹, fiue auro,aut aliquo ornamento: et hac vtebantur in dominicis aduẽtus, et quadragefimæ diebus ferialibus,et in officiis defun&orum. Hodie qua- tuor mitras habemus:preciofiori vti- tur Papa in maioribus folennitatibus fecunda etiam quæ preciofa eft, ãbæ habent auriphrygium in circulo,et in titulo,vtitur in diebus nimis folenni bus,et in confiftoriis. Tertia mitra nihil habet auri,fed ex vnionibus or nata,et habet circulum,et titulum ex vnionibus,et ifta vtitur Papa domini cis aduentus,et quadragefimæ præ- terquam in dominica Gaudete, et do minica Lætare:in quibus vtitur fecũ da mitra. Quarta eft ex ferico dama- fceno multo auro contexta, fed non habet vniones;aut gemmas;et hac vti tur in ferialibus diebus,et aliquandò in diebus folennibus;poft principiũ; vt minus grauetur; et maxime dũ fit fermo. Habet etiã aliam magis fim- plicem ex damafceno cum paruo au- ro;qua vtitur in officiis defun&orũ, et diebus ferialibus maioribus heb- domadæ. Eft preterea thiara triplici corona ornata;quod regnum appella tur;per quam fignificatur Sacerdota- lis,et Imperialis fumma dignitas,atq; poteftas;hac thiara vtitur Pontifex in maximis folennitatibus eundo ad ecclefiam,et redeundo; fed nũquam

illa

illa vtitur in diuinis. Cum peruenit ante altare, deponit thiaram; orat, & assumpta mitra vadit ad sedem, & cum ista prosequitur diuinū officiū; siue in vesperis, siue in missa; thiara autem interim reponitur super altare. Finito officio cum Papa reuertitur ad palatium, rursus ei imponitur thiara; & cū hac coronatur in die suæ Benedictionis, & coronationis. Antiquitus, quando Romanus Pontifex diebus solennibus thiaram hanc ferebat, fiebant ei laudes a diaconis, & officialibus, vt in coronatione. Exaudi Christe. &c. & Pontifex dabat presbyterium. Hodie vtrunq; abolitum est. Dies autem, quibus Papa coronabatur, erant infrascripti, videlicet, in festo sanctorum quatuor coronatorum, sancti Martini, sancti Clementis, in dominica Gaudete, in dominica Laetare, in Natiuitate Domini, in sancti Stephani, in Epiphania, in Resurrectione, & secunda Feria, in Dominica Ego sum pastor bonus, in Ascensione, in Pentecoste, in sancti Petri, in sancti Siluestri, & in anniuersario suæ coronationis.

De processibus generalibus.

PRocessus legi consueuerunt, & excōmunicationes fulminari ter in anno, in quinta Feria cænæ domini, in die Ascensionis, & in dedicatione basilicæ apostolorū Petri, & Pauli eodem ordine, & modo. Nunc id fit tātum in cæna Domini: causas; cur in istis diebus potissimum fiant, istas dicunt, in cæna Domini habuit principium Christi Sacramentum; cōgruit vt in illa die excludantur ab ecclesia, qui eo sacramento indignos se reddiderunt; in Ascensione Christus rogauit pro fidelibus suis dicēs. Pater sancte serua eos, quos dedisti mihi, declaratur quod non orauit pro istis, in dedicatione declaratur, quod excluduntur a loco congregationis, & orationis fidelium. Candelæ accensæ proiciuntur, & extinguntur, quia sicut candela accensa proiecta extinguitur, ita illi sic eiecti ab ecclesia lumine, & gratia spiritus Sancti priuantur; campanæ tumultuosæ pulsantur, quia sicut illarū ordinata pulsatione fidelis populus congregatur, ita confusa, & tumultuaria infideles dissipantur. Cum fiunt aliis temporibus processus contra certas, & nominatas personas, omnes sunt parati, & fit iisdem cerimoniis; cum autem fiunt cōtra incertos, solus Papa est paratus; alii sunt in suis cappis laneis; & ita seruatum legitur a Clemēte Papa sexto anno quarto die prima Februarii, cū fecit Processus contra interfectores Andreæ Regis Siciliæ illustris incertos, & nō nominatos.

Quibus diebus uocātur Cardinales ad cappellam Papæ, & quibus fit sermo, uel non fit Et quando fiunt uesperæ, aut processio

PApa celebrante ordinarie nunquam fit sermo, nisi ipsemet velit orare, aut aliquis Cardinalis id faciat.

In diebus quādo fit solennis processio non fit sermo. Fit autē in diebus infrascriptis. Et primo Cardinales vocantur ad cappellam in diebus sequentibus.

In prima, secunda, & quarta dominica aduentus Domini, & fit sermo.

In Natiuitate Domini nostri Iesu Christi, & non fit sermo. Et ante fiūt Vesperæ Papales, & in Nocte matutini, & prima, ac secūda missa. In missa maiori Diacōi Cardinales, & alii officiales cappellæ cōmunicant a Papa.

In sancto

In sancto Stephano, & fit sermo.
In sancto Ioanne euangelista; & fit sermo.
In Circuncisionis, & fit sermo; ac fiunt vesperæ.
In die Epiphaniæ, & fit sermo, & vesperæ.
In die Purificationis, & non fit sermo, & fit processio cū paramētis violaceis, & cādelarū distributio.
In die cinerum, & fit sermo; & dātur cineres cum paramentis violaceis.
Prima, Secunda, Tertia, Quarta, & Quinta Dominica in Quadragesima, & fit sermo.
Dominica in Palmis, & non fit sermo, & fit distributio palmarū, & processio cum violaceis paramentis, & palmis.
Quarta feria maioris hebdomadæ fiunt matutinæ tenebrosæ in sero.
Quinta feria in cæna Domini, & nō fit sermo, & fit processio ad processus in albis, & fit mandatum. In sero matutinæ tenebrosæ.
Sexta feria in Parasceue, & fit sermo In sero fiūt matutinæ tenebrosæ.
Sabbato sancto, & non fit sermo.
In Die Resurrectionis, & non fit sermo. Diaconi cardinales; & alii officiales cappellæ communicantur a Pontifice.
In secunda; et tertia feria, et non fit sermo.
In sabbato in albis non fit sermo. Dātur Agnus Dei, portāt paramēta.
In annunciationis beatæ Virginis fit sermo, fiunt vesperæ. Si non venit in quadragesima.
In Ascensione Domini fit sermó, fiunt vesperæ.
In Pētecostes fit sermo, fiūt vesperæ.
In secūda, et tertia feria nō fit sermo.
In Dominica Sanctissimæ Trinitatis fit sermo; fiunt vesperæ.
In solemnitatis corporis Christi non fit sermo, fit processio in Albis, fiunt vesperæ.
In Natiuitate sancti Ioānis Baptistæ fit sermo, et fiunt vesperæ.
In festo apostolorum Petri, et Pauli non fit sermo, fiunt vesperæ
In festo Visitationis beatæ Mariæ non fit sermo, neq; vesperæ.
In festo Assumptionis Beatæ Mariæ fit sermo, et fiunt vesperæ.
In festo Natiuitatis beatæ Mariæ fit sermo, et fiunt vesperæ.
In festo omnium sanctorū fit sermo; et fiunt vesperæ; et in sero vesperæ, et matutinæ pro mortuis.
In commemoratione defunctorum non fit sermo.
In dedicatione Basilicæ Saluatoris non fit sermo, fiunt vesperæ.
In dedicatione Basilicæ apostolorum Petri, et Pauli non fit sermo, et fiunt vesperæ.
In festo sancti Andreæ; non fit sermo, et non fiunt vesperæ.
In commemoratione omnium Pontificum, et Cardinalium defunctorum non fit sermo.
In Anniuersario obitus Pontificis prædecessoris non fit sermo.
In Anniuersario assumptionis Pontificis non fit sermo.
In Anniuersario coronationis Pontificis non fit sermo.

Dies in quibus nostro tempore Papa, aut Cardinales celebrant.

Dominica tertia aduentus Domini, quæ dicitur Gaudete.
In nocte Natiuitatis Domini, et in missa maiori.
In die sancti Stephani, et in die sancti Ioannis euangelistæ.

In

In Circuncisione, Epiphania, Purificatione beatæ Mariæ Virginis.

In quarta feria cinerum, in quarta Dominica quadragesimæ, quæ dicitur lætare, vel de rosa.

In dominica palmarum.

In quinta, & sexta feria, & sabbato maioris hebdomadæ.

In die Resurrectionis, & duobus diebus sequentibus.

In sabbato in Albis, si dantur Agnus dei, alioquin celebrat alius prælatus.

In annunciacione Beatæ Mariæ Virginis.

In Ascensione Domini nostri.

In Pentecoste, & duobus diebus sequentibus.

In dominica sanctissimæ Trinitatis.

In solennitate corporis Christi.

In Natiuitate beati Ioannis Baptistæ.

In Natalitiis apostolorum Petri, & Pauli.

In Visitatione, Assumptione, & Natiuitate Beatæ Mariæ virginis.

In festo omnium Sanctorum, & commemoratione omnium fidelium defunctorum.

In dedicatione Basilicæ Saluatoris; & in dedicatione basilicarum Petri, & Pauli.

In anniuersario Assumptionis, & coronationis præsentis Pontificis.

In omnibus supradictis diebus cósueuerunt Romani Pontifices antiquis temporib9 per semetipsos celebrare, sed nostris diebus ad quatuor, vel quinq, aut plures solennitates referuantur: in natiuitate Domini, in resurrectione, in pentecoste, in natalitiis Apostolorum Petri, & Pauli, & in festo omnium sanctorum. In his ordinarie, quando non sunt impediti celebrant, & extraordinarie in canonizationibus sanctorum, in ordinationibus, siue cósecrationibus, si quãdo eas facerent. Et in coronatione Imperatoris, siue Regis alicuius, in aliis autem diebus cappellæ celebrant alii prælati.

Et nota, quod quando Papa per se celebrat, omnes Cardinales, et prælati portant paramenta sibi conuenientia coloris tempori congruentis, tam in vesperis, quam in missa; sed nõ semper descendunt ad ecclesiam cum paramentis, sed tantum in diebus processionum in missa.

Secundum antiquas obseruationes erãt alii dies, in quibus fiebat cappella: nostris temporibus ab Eugenio quarto, et citra; supra scripta fuerunt obseruata, quamuis a tempore Sixti vsq ad húc diem aliqua fuerint prætermissa, et immutata. Solẽnitas vesperarum fit semper ordinarie in primis vesperis, in secundis nunquã fit ordinarie nostro tempore. Quando Papa est in crastinum celebraturus fiunt vesperæ solennes, et capiunt paramenta a Cardinalibus post factam reuerentiam, et incipiuntur Antiphonæ per Cardinales, et Papam. In aliis non capiunt paramenta, et Papa incipit Deus in adiutoriũ, etc. Incẽsat ad Magnificat, et dicit orationẽ, et dat benedictionẽ, et nihil aliud ĩ eis agit.

Sermones committuntur, et reuidentur per magistrum sacri palatii, vt prædiximus. Et in quatuor primis Diaconis aduentus, et quadragesimæ fratres quatuor ordinum mendicantium orant: In prima ordinis prædicatorum; In secunda ordinis minorum: In tertia ordinis heremitarum Sancti Augustini: In quarta ordinis carmelitarũ. In aliis autẽ diebus Põtifex si placet, et ordinarie magister sacri palatii cómittit sermones ad beneplacitũ.

Quibus

Quibus diebus Pontifices Romani consue uerunt a consistorio secreto cessare.

Die Dominica, tertia, quinta feriis; & sabbato per totum annum ordinarie non fit consistorium.

Non fit consistorium in diebus infrascriptis.

IN vigilia, & in die circuncisionis Domini vsque post diē Epiphaniæ.
In festo sancti Antonii.
In festo sanctorum Fabiani & Sebastiani.
In festo sanctæ Agnetis.
In festo sanctorum Vincentii; & Anastasii.
In conuersione sancti Pauli.
In vigilia, & festo purificationis,
In festo sancti Blasii.
In festo sanctæ Agathæ.
In cathedra sancti Petri.
In festo sancti Matthiæ.
In festo sancti Gregorii.
In festo sancti Benedicti.
In vigilia, & festo annunciationis Beatæ Mariæ Virginis.
In vigilia, & festo Ascensionis Domini.
In vigilia; & festo pentecostes, & duobus diebus sequentibus.
In vigilia, & festo corporis Domini.
in festo sancti Marci euangelistæ,
In festo Apostolorum Philippi, & Iacobi.
In festo inuentionis sanctæ Crucis.
In festo sancti Ioannis ante portam latinam.
In festo apparitionis sācti Michaelis
In festo sancti Barnabæ Apostoli,
In festo, & vigilia natiuitatis sancti Ioannis Baptistæ.
In vigilia, & festo Apostolorum Petri, & Pauli, & in commemoratione sancti Pauli.
In festo sanctorum Ioannis, & Pauli.
In octaua sancti Ioannis Baptistæ.
In octaua Apostolorū Petri, & Pauli.
In festo sanctæ Mariæ Magdalenæ.
In festo sancti Iacobi Apostoli.
In festo sancti Petri ad vincula,
In festo sancti Laurentii.
In vigilia, & festo Assumptionis Beatæ Mariæ Virginis, & in octaua.
In festo sancti Bartolomæi.
In festo sancti Augustini.
In festo decolationis Beati Ioannis Baptistæ.
In vigilia, & festo natiuitatis Beatæ Mariæ, & in octaua eius.
In festo exaltationis sanctæ Crucis.
In festo sancti Matthæi Apostoli.
In festo dedicationis Beati Michaelis
In festo sancti Hieronymi.
In festo sancti Francisci.
In festo sancti Lucæ euangelistæ.
In festo Apostolorū Simōis, & Iudæ
In vigilia, & festo omnium Sanctorū
In commemoratione defunctorum,
In dedicatione Basilicæ Saluatoris.
In dedicatione Basilicæ Apostolorū Petri, & Pauli,
In festo sancti Martini
In festo sanctæ Ceciliæ.
In festo sancti Clementis.
In festo sanctæ Catherinæ.
In festo sancti Andreæ Apostoli.
In festo sancti Nicolai.
In festo sancti Ambrosii.
In festo sanctæ Luciæ.
In festo sancti Thomæ apostoli.
In Vigilia Natiuitatis Domini vsque ad diem post Epiphaniam non fit consistorium, Sed aliquando conueniunt Domini Cardinales cum Papa ad tractandum, & consultandum, si est opus.
Item a quinta feria ante quinquagesimam vsque ad quartam feriam cinerum

rum incluſiue.

Item a dominica in palmis vſq; ad Dominicam in albis incluſiue.

Item quando fiunt vacationes curiæ in æſtate ſtatuuntur aliqui dies, in quibus tantum fit conſiſtorium,& tempus vacantiæ. Et quando audientia reſumetur, debet intimari curialibus,vt quis poſſit procurare facta ſua.

In anniuerſariis Pontificum , Cardinalium,ſiue Regum, quando pro eis fit cappella.

In die anniuerſario aſſumptionis,Coronationis ꝙ Romani Pôtificis protempore exiſtentis.

Item quotieſcunq; fit publicum conſiſtorium,vel cappella,

Item quando Imperator,Rex,Cardinalis legatus ad curiam venit, aut recedit a curia. Et ſimiliter quando nouus Cardinalis , aut aliquis magnus Princeps venit

Et quãdo ordinaria conſiſtoria ſunt interrupta,Cardinales non vadũt ad conſiſtorium, niſi vocentur a Papa. Quando autem non ſunt interrupta,vadunt ſemper ſtatutis, diebus,etiam non vocati,niſi prohibeantur. Dies vero conſiſtoriales ſunt Secunda, Quarta, & Sexta Feriis per totũ Annum,diebus ſupra nominatis exceptis.

Sacrarum Cerimoniarum Romanæ Eccleſiæ Libri Tertii. Finis.

ROMAE
TIPIS VALERII DORICI.
Anno M.D.LIX.

Cum licentia Superiorum.